



AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



Hakkı CEYHAN

TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNDE PKK/YPG/PYD/PJAK TERÖR ÖRGÜTÜ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021



AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



Hakkı CEYHAN

TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNDE PKK/YPG/PYD/PJAK TERÖR ÖRGÜTÜ

Danışman

Prof. Dr. Şenol KANTARCI

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Hakkı CEYHAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Murat KASAPSARAÇOĞLU (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Şenol KANTARCI (İmza)

Üye : Doç. Dr. Güven DİNÇ (İmza)

Tez Başlığı: TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNDE PKK/YPG/PYD/PJAK TERÖR ÖRGÜTÜ

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 07/10/2021

Mezuniyet Tarihi :/....../20...

(İmza)
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türk-Amerikan İlişkilerinde PKK/YPG/PYD/PJAK Terör Örgütü” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Hakkı CEYHAN



T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ



SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Hakkı CEYHAN
Öğrenci Numarası	20175238014
Enstitü Ana Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Şenol KANTARCI
Tez Başlığı	Türk-Amerikan İlişkilerinde PKK/YPG/PYD/PJAK Terör Örgütü
Turnitin Ödev Numarası	1659673449

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin olarak,/...../..... tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç %3

alıntılar dahil % 4 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../.....

Prof. Dr. Şenol KANTARCI

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE-AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ GÜVENLİK İLİŞKİLERİ

1.1	Güvenliğin Kavramsal Tanımı ve Boyutları	17
1.1.1	Güvenlik Kavramı Tanımı ve Tarihçesi	17
1.1.2	Güvenliğin Boyutları	21
1.1.3	Güvenliğin Uluslararası İlişkilere Etkisi	24
1.2	Güvenlik Perspektifinden Türk- Amerikan İlişkilerine Bakış	
1.2.1	Türk-Amerikan İlişkilerinin Çıkış Noktası	28
1.2.2	Türk-Amerikan ilişkilerinin Siyasi ve Askeri Boyutları	28
1.2.3	Türk-Amerikan İlişkileri Özelinde Güvenlik İlişkileri.....	32
1.3	Türk-Amerikan İlişkilerini Çevreleyen Güvenlik Meseleleri.....	40
1.3.1	Türkiye Ulusal Güvenlik kavramı üzerinden Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilere Yaklaşımı	40
1.3.2	Bölgesel ve Uluslararası Güvenlik Problemlerinin İkili İlişkiler Açısından Değerlendirilmesi	45
1.3.3	Türkiye'nin Değişen Güvenlik Ortamı.....	53

İKİNCİ BÖLÜM ARAP BAHARI ÖNCESİ AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN PKK'YA YAKLAŞIMI VE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

2.1.	PKK Terör Örgütünün Kuruluşuna Giden Tarihsel Süreç.....	1
2.2	PKK Terör Örgütünün Kuruluşu, İdeolojisi ve Temel Yapısı.....	3
2.2.1	PKK Terör Örgütünün Amacı, Hedefi ve Faaliyetleri	8
2.3.	Soğuk Savaş Dönemi'nde Bölgesel Dengeler ve PKK.....	11

2.3.1	1980 Darbesi Sonrası Süreç (1984-1991).....	12
2.4.	Körfez Savaşları ve Çekiç Güç	17
2.5	PKK Terör Örgütü Lideri Öcalan'ın Yakalanması ve Türkiye'ye İade Süreci	22
2.6	11 Eylül Saldırısından 2003 Irak'ın İşgali Sürecine PKK	24
2.7	PKK ile Mücadele Koordinasyon Merkezinin Kurulması.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP BAHARI SONRASI AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN PKK'YA YAKLAŞIMI VE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

3.1	PKK'nın İran Uzantısı PJAK ve Bölgesel İlişkilere Etkisi	32
3.2	Arap Baharı Sürecinde ABD'nin PKK Yaklaşımı	37
3.3	PKK'nın Irak ve Suriye Yapılanmaları YPG ve PYD.....	39
3.3.1	Vekâlet Savaşları Kapsamında PYD'nin Kullanılması	41
3.3.2.	ABD'nin PYD'ye Askeri ve Siyasi Yardımları	42
3.3.3	PYD-Kandil İlişkilerine ABD'nin Yaklaşımı	43
3.4	PYD'nin Türk-Amerikan İlişkilerine Etkisi	45
3.5	PYD'nin Türkiye'ye Karşı Oluşturduğu Güvenlik Sorunu	47
3.5.2	Fırat Kalkanı Operasyonu.....	49
3.5.3	Zeytin Dalı Harekâtı	50
3.5.4	Barış Pınarı Harekâtı	52
SONUÇ		54
KAYNAKÇA.....		62
ÖZGEÇMİŞ.....		85

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Terörün Nedenleri.	8
Tablo 2 Türkiye’de Terörizm Türleri ve Terörist Örgütler.....	12



KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
ASALA	Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia
BBC	British Broadcasting Corporation
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BOP	Büyük Ortadoğu Projesi
CIA	Merkezi İstihbarat Teşkilatı
DP	Demokrat Parti
FETÖ	Fetullahçı Terör Örgütü
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
KCK	Koma Civakên Kurdistan
KDP	Kürdistan Demokratik Partisi
KYP	Kürdistan Yurtseverler Birliği
MSB	Milli Savunma Bakanlığı
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NSC	Ulusal Güvenlik Konseyi
PJAK	Partiya Jiyana Azad a Kurdistanê
PKK	Partiya Karkerên Kurdistanê
PYD	Partiya Yekîtiya Demokrat
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
YPG	Yekineyen Parastina Gel

ÖZET

Güvenlik, güvenlikleştirme, ulusal, bölgesel ve uluslararası güvenlik gibi kavramların açıklandığı bu çalışmada, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yakın ilişkilerin kurulduğu Türkiye-ABD ilişkilerinde terör örgütü PKK'nın etkisi incelenmek amacıyla, ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarları, Türkiye'nin konumu, Türkiye'nin değişen dış politika yaklaşımı ve bölgesel problemleri ele alınmıştır.

1980'lerden itibaren Türkiye'ye maddi ve manevi açıdan büyük zararlar veren, Türkiye'nin bölgede siyasi, askeri ve ekonomik durumunu doğrudan tehdit eden PKK terör örgütü, AB ve ABD gibi küresel aktörler tarafından Terör Örgütü olarak kabul edilmiştir. PKK bölgesel dinamiklere Türkiye'nin aleyhine işleyecek şekilde temas etmiş, soğuk savaş sürecinde karşı söylemlerde bulunduğu ABD ile yakın ilişkiler kurma çabası içerisinde olmuştur.

Körfez Savaşı ile birlikte PKK ile doğrudan ilişkiler kuran ABD, küresel ve bölgesel çıkarları için Ortadoğu bölgesinde kendisine taşeron bir yapı oluşturma gayreti içerisine girmiştir. 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırı sonrası önce Afganistan'a ardından da Irak'a giren ABD, Türkiye'ye güney komşusu olmuş, petrol ve doğal gaz hatlarının kontrolünü eline geçirmiştir.

İkili ilişkilerinde; 1964 Johnson mektubu hadisesi, Jüpiter füze krizi, Kıbrıs Barış Harekâtı, Haşhaş meselesi ve 1 Mart tezkeresi gibi önemli sınavlar veren Türkiye-ABD ilişkileri Arap Baharı sürecinden sonra ulusal, bölgesel ve uluslararası yeni sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır. PKK'nın Ortadoğu üzerinde dönüşen yapısı, ABD'nin PKK uzantısı yapılarla olan yakınlaşmaları Türkiye'nin daha önce yaşamadığı güvenlik kaygısı taşımasına neden olmuştur. Ulusal güvenliğini sağlama noktasında çok boyutlu dış politika yürüten Türkiye, karşılaştığı sorunları Realist gerçeklerle ele almış, çıkarlarını ve bekasını korumak için güvenlikleştirme yoluna başvurmuştur.

Bu çalışma ile güvenlik kavramının Türkiye-ABD ilişkilerine nasıl etki ettiği, bunun özelinde, kurulduğu günden bu yana, içinde bulunduğu konjonktüre göre şekil alan, PKK/PYD/YPG/PJAK Terör örgütünün Türkiye-ABD ilişkilerine etkisi değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, PKK/PYD, Arap Baharı, Türkiye-ABD ilişkileri

SUMMARY

PKK/YPG/PYD/PJAK TERRORIST ORGANIZATION IN TURKISH-AMERICAN RELATIONS

In this study, in which concepts such as security, securitization, national, regional and international security are explained, the influence of the terrorist organization PKK in the relations between Turkey and the USA, in which close relations have been established since the first years of the Republic, is examined, the interests of the USA in the Middle East, Turkey's position, Turkey's changing foreign policy approach and regional problems are discussed.

The PKK terrorist organization, which has caused great damage to Turkey in material and moral terms since the 1980s and directly threatened Turkey's political, military and economic situation in the region, has been accepted as a Terrorist Organization by global actors such as the EU and the USA. The PKK has touched regional dynamics to the detriment of Turkey, and has been in an effort to establish close relations with the United States, with which it had counter-arguments during the cold war.

The USA, which established direct relations with the PKK after the Gulf War, has made an effort to create a subcontractor structure in the Middle East region for its global and regional interests. The USA, which first entered Afghanistan and then Iraq after the attack on the World Trade Center on September 11, 2001, became the southern neighbor of Turkey and took control of the oil and natural gas lines.

In bilateral relations; After the Arab Spring process, Turkey-US relations, which gave important tests such as the 1964 Johnson letter incident, the Jupiter missile crisis, the Cyprus Peace Operation, the Poppy issue and the March 1 resolution, faced new national, regional and international problems. The PKK's transforming structure in the Middle East and the US's rapprochement with PKK-affiliated structures have caused Turkey to have security concerns that it has not experienced before. Turkey, which carries out a multi-dimensional foreign policy at the point of ensuring its national security, has dealt with the problems it faces with Realist realities, and has resorted to securitization to protect its interests and survival.

In this study, how the concept of security affects Turkey-US relations, in particular, the effect of PKK/PYD/YPG/PJAK terrorist organization, which has been shaped according to the conjuncture it has been in since its establishment, on Turkey- USA relations has been evaluated.

Keywords: Security, PKK/PYD, The Arab Spring, Turkey-US Relations

TEŞEKKÜR

Sırtımı yasladığım koca bir Erciyes Dağı olan aileme, evinde geçirdiğim onca sene kahrımı çeken teyzeme, Üniversite lisans hayatımın ikinci sınıfında tanıştığım, bir dersinde şahsımı onurlandırmak için sarf ettiği sözlerle gelecek planlarımı baştan yazan, her derdime hocalıktan ziyade ağabey ve baba gibi yaklaşan, değerli hocam Prof. Dr. Şenol Kantarcı'ya, her attığım adımda arkamda olduğunu hissettiğim saygıdeğer büyüğüm Prof. Dr. Cengiz Sayın'a, zorlu geçen salgın sürecinde çok büyük emeği olan Ar. Gör. Arda Dilmaç hocama, yazı hayatıma katkı sağlayan Kayseri Milletvekili İsmail Özdemir beyefendiye, yol arkadaşlarım Alper Çağrı Kaya ve Burak Çelikpençe'ye teşekkür ediyor, bu tezi konu olarak seçmemde canıyla kanıyla hakkı olan Fırat Yılmaz Çakıroğlu'na da rahmet diliyorum.

ÖNSÖZ

Çalışmada Türk-Amerikan ilişkileri, terör örgütü PKK özelinde ele alınmış, tarihsel süreç içerisinde PKK terör örgütünün iki ülke ilişkilerine etkisi incelenmiştir. PKK'nın bölgedeki varlığı dönemsel olarak incelenmiş, Türk-Amerikan ilişkilerinde oluşturduğu yeni kriz alanları tespit edilmiştir. Bu krizlerin Türk Dış Politikasına etkisi de analiz edilmiştir. Bu çalışma PKK terör örgütünün kurulduğu 1978-1984 zaman aralığından, 2019 Barış Pınarı Harekatı'na kadar geçen süreyi kapsam olarak belirlemiştir. 1980 sonrası dönemde yaşanan küresel ve bölgesel krizlerde çalışmanın kapsamı içerisinde değerlendirilmiştir. Bu yönüyle, Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Birinci ve İkinci Körfez Savaşı, 11 Eylül Saldırısı, Irak'ın işgali ve Arap Baharı süreçleri analiz edilmiştir. PKK'nın kuruluşundan sonra ABD tarafından takip edilmesi kendisini Körfez Savaşı'ı sırasında ortaya çıkarmış, Saddam Hüseyin'in Kürt bölgesine saldırısını engellemek için oluşturulan "Uçuşa Yasak Bölge" planının PKK tarafından nasıl kullanıldığı Türkiye'ye ne gibi zararlar getirdiği incelenmiştir. Terör saldırılarına uğramasıyla "Önleyici Vuruş" doktrinini ilan eden ABD küresel çapta terörle mücadele çalışmasını duyurmuştur. Binlerce vatandaşı teröre kurban veren Türkiye tarafından desteklenen bu doktrin, ABD'nin Ortadoğu bölgesinde kalıcı olmasını sağlamıştır. Terörle mücadeleyi dış politikasında söylem haline getiren ABD geçen süre zarfı içerisinde başka terör yapılarıyla ilişki kurmaktan geri kalmamıştır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde çalışma realist bakış açısıyla güvenlik kavramına yaklaşmış, eleştirel teorinin de ortaya koyduğu güvenlik faktörlerinden de faydalanmıştır. Arap Baharı süreci sonrasında Hibrit savaş modelinin ortaya çıkmasıyla PKK'nın Suriye uzantısı olan PYD, ABD'nin bölgedeki yerel ortağı haline gelmiştir. Türkiye'nin ulusal güvenliğini doğrudan tehdit eden ittifak, bu çalışma ile temellendirme kazanmıştır. PKK ve ABD'nin bölgedeki çıkarları, işbirliklerinin boyutları ve sonuçları analiz edilmiştir. Arap Baharı süreciyle ortaya çıkan diğer gruplar, ABD'nin PYD'yi meşrulaştırma çalışmalarında elini güçlendirecek önemli doneler olmuştur. Bu yönüyle çalışma ulusal, bölgesel ve uluslararası güvenlik boyutlarında incelenmiştir.

Bu çalışma oluşturulurken kaynak taraması, veri analizi ve eleştirel analiz yöntemi kullanılmıştır. Karşılaştırma ve tartışma modellemesiyle oluşturulan çalışma konuyu birimden bütüne şeklinde ele almıştır. Bu haliyle, PKK terör örgütünün PYD'ye dönüşmesine giden süreçte ABD'nin nasıl bir katkı sunduğuna yönelik ortaya çıkan sorular, bu çalışmanın temel problematiğini oluşturmuştur. ABD'nin Ortadoğu çıkarları ve PKK'nın bu çıkarlarda konumu, PKK/PYD'nin ABD tarafından desteklenmesinin Türkiye'ye yansımaları, bölgesel istikrarın sağlanamaması açısından PKK'nın oluşturduğu tehdit gibi konu başlıkları, çalışmada soru

olarak yöneltmiştir. Türkiye'nin PKK'ya karşı güvenliklikleştirme çalışmaları ve bölgede pro-aktif dış politika seyretmesinin Türkiye ABD ilişkilerine yansımaları da geniş ölçekte çalışmanın incelediği konu başlığı olmuştur.

Hakkı Ceyhan
Antalya, 2021



GİRİŞ

Coğrafi keşifler, sanayi devrimi, Fransız İhtilali gibi tarihe yön veren gelişmeler ile uluslararası ilişkilerde yaşanan farklılaşmalar, savaşların nicel ve nitel unsurlarının değişimine etki etmiştir. Bu değişim Yeni Dünya Düzeni olarak tanımlanmış, bu dönemde güç kavramı nihai sonuca ulaşma da fiziksel kuvvetten psikolojik üstünlüğe kadar olan tüm ilişkileri içine almıştır.¹ Nitekim yaşanan güç çatışmalarında askeri başarının yanı sıra toplumlara nüfuz etme yönlendirme veya baskı kurma da önemli hale gelmiştir.²

İkinci Dünya Savaşının bitmesi ile başlayan soğuk savaş, beraberinde psikolojik savaşı getirmiştir. Soğuk savaş neticesinde de savaşa taraf olan güçler askeri donanımdan çok sivil halkı hedef almıştır. Teknolojik gelişmeler vasıtasıyla iletişim araçları gelişirken psikolojik savaş teknikleri de aynı oranda gelişme göstermiştir. Bu durum Psikolojik Savaş terimini daha sık telaffuz etmemize neden olmuştur.³

Psikolojik Savaş teriminde önemli bir yere sahip olan Terörizm, geçmişten gelen genel çatışma ya da sonradan yaratılan ayrılıkçı durumlar için devrimci yaklaşım sergilenmesi, bir hedef doğrultusunda harekete geçilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır.⁴ Temel olarak ekonomik sebeplere dayansa da bazı siyasi ve kültürel nedenlerle ortaya çıkan terör faaliyetleri, ülkelerin dış politika ve güvenlikleri açısından boşluk yaratmış, bu durum istismarı ve zafiyeti de beraberinde getirmiştir.⁵

Soğuk Savaş döneminde her iki bloğun desteklediği terör grupları Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) yıkılmasından sonra maddi açıdan bazı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Terör gruplarının mevcudiyetini korumak adına yeni finans kaynağı arayışları, bu grupların radikalleşmesine ve kontrolden çıkmasına da sebep olmuştur. Ayrıca otorite boşluğundan kaynaklı güç çatışmalarının yaşandığı bölgelerde ortaya çıkan çatışma ortamları; illegal yapılanmaları var etmiş, küresel ve bölgesel güçlerin müdahalelerine açık hale getirmiştir. Yaşanan bu süreç yeni yüzyılda terörün yansıması olarak gün yüzüne çıkmıştır.⁶

Batı literatürüne Fransız Devriminin akabinde 1790'ların başında Jakobenlerin kurdukları otoriter (baskıcı) yapıyı tanımlamak amacıyla giren terör terimi, Latince 'Terrere'

¹ Beverly, 1993: 36.

² Zedner, 2015: 13.

³ Avşar, 1992: 53.

⁴ Altuğ, 1995: 19.

⁵ Saran ve Bitirim, 2010: 90-91.

⁶ Bal, 2006: 7-10; Acar, 2012: 73.

kelimesinden gelmiştir.⁷ Terör, “bir kavram olarak Dictionnaire de l’Academie Française’in 1789 yılında yayınlanan ekinde yer almış ve ‘terör sistemi, rejimi’ olarak tanımlanmıştır.”⁸

Terör kavramının akademik açıdan birden fazla tanımı bulunsa da otoritelerin üzerinde mutabık kaldığı bir tanım yapılamamıştır.⁹ Kavramın, özellikle Fransız devrimi döneminde olduğu kabul edilmiş olsa bile günümüze kadar çok çeşitli değişiklikler yaşamıştır. Yaklaşık olarak, yarım asırdır üzerinden çalışılan Terör ve Terörizm, sosyal bilimler alanında önde gelen, çok sayıda bilim adamı¹⁰ tarafından çalışılmışsa da kavramsal açıdan bir mutabakat sağlanamamıştır.¹¹

Diğer yandan terörün Türkçe kavramsal karşılığı “korkutma, yıldırma ve tedhiş”¹² şeklinde karşılık bulmuştur.¹³ Terör faaliyetlerine katılan, eylemleri gerçekleştirenler terörist, terörün doktrin kısmı ise, terörizm olarak anımlandırılmıştır.¹⁴ Yine bir başka görüşün tanımlamasına göre, “kontROLSÜZ kitlelerin yarattığı aşırı şiddet ve katliamlar; terör”, “terörün iradi kullanımı ise, terörizm”¹⁵ şeklinde ifade edilmiştir.¹⁶

Tam anlamıyla bir tanım yapmanın mümkün olmadığı Terör ve Terörizm konusu ansiklopedilerde “siyasal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlete, halka, bireylere karşı şiddet eylemlerine başvurma”¹⁷ şeklinde yer almıştır.

Terörizmin temelde politik hedefler doğrultusunda gerçekleştiğini ve bu nedenle terör faaliyetlerini “politik hareketler” sınıfına koyan Thomas Thornton ve Grant Wardlaw olmuştur.¹⁸ Thornton terörü, “şiddet kullanma ya da şiddet kullanma tehdidi gerektiren olağandışı araçlarla siyasî davranışı etkilemek üzere tasarlanmış sembolik bir fiildir”¹⁹ şeklinde tanımlamıştır. Doğu Ergil ise kendi tanımlamasında terörizmi şu şekilde yapmıştır:

⁷ Alkan, 2012: 10.

⁸ Altuğ, 1995: 19.

⁹ 1936 ile 1981 yılları arasında tam 109 farklı terör tanımı yapılmıştır. Bknz: İlhan, 2002: 5.

¹⁰ Bu alanda önde gelen isimler; Walter Laqueur, Paul Wilkinson, Thomas Thornton, Paul Johnson. David Rapoport, Yonah Alexander, Bruce Hoffman.

¹¹ Karacasulu ve Ovalı, 2004: 53-54.

¹² Terör kelimesinin Eski Türkçedeki karşılığı tedhiştir, bu kelime ise Arapça “dehşet” sözcüğünden ileri gelmektedir. Bknz: İlhan, 2002: 5.

¹³ Türk Dil Kurumu, 2011:1459.

¹⁴ Atan, 2013: 5.

¹⁵ Ayrıca, günlük kullanımdaki anlamlarıyla terör ile terörizm kavramları arasındaki en önemli farklılık terörün kendiliğinden ve kısa süreli oluşabildiği, fakat terörizmin sistematik ve uzun süreli olduğu belirlenmiştir. İlerleyen bölümlerde değinilecektir. Bknz: Türkiye Barolar Birliği, 2007: 8.

¹⁶ Schinkel, 2009: 176-177.

¹⁷ Ana Britannica, 1990: 549.

¹⁸ Wardlaw, 1968:73.

¹⁹ Thornton, 1968:73.

“Saldırılan veya korkutulan sivil ve masum kurbanlar aracılığı ile hedeflenenenden daha büyük bir kitleyi yıldırıp korkutarak yasa dışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin bilinçli ve planlı bir biçimde şiddeti kullanması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunmasıdır.”

Prof. Dr. Mahir Kaynak, “Terör, toplumu ve ülkeyi yönetenleri belli bir yöne sevk etmek için yapılan eylemlerdir ve eylem buna göre kurgulanır”²⁰ tanımını yapmıştır. Prof. Dr. Ümit Özdağ ise, stratejik açıdan ele aldığı terör tanımı için, “Terör irrasyonel bir hareketler dizisi değil, zayıf olan bir politik örgütlenmenin kendinden daha güçlü politik örgütlenmeye taleplerini da yatmak için, bir mantık silsilesi çerçevesinde geliştirdiği şiddet olaylarının bütünüdür. Bu anlamda terör, politik-militer hareketlerin iktidara geliş için kullandığı metotlar bütünü olarak da adlandırılabilir. Özetle terör, zayıf olan politik hareketin demokratik çözüm yollarını dışlayarak şiddet uygulamasıyla toplumsal korkuyu ve yılgınlı, rakibin politik ve askeri mağlubiyetini hedefleyen stratejidir.”²¹

Paul Wilkinson'a göre terörizm; “Bireyleri, grupları, toplulukları ya da hükümetleri, teröristlerin siyasal amaçlarına hak versinler diye düzenli olarak yıldırmaya dönük öldürme ve yok etme eylemleri ya da öldürme ve yok etme tehdidine başvurulmasıdır.”²² Noam Chomsky’e göre ise, “Şiddet ya da şiddet tehdidinin, politik, dini ya da ideolojik hedeflere ulaşmak için kullanılmasıdır. Bu ise; gözdağı verme, zorlama ya da korkutma yoluyla yapılır.”²³

Başeren tarafından terör ve terörizm; insanları katledip, geriye kalanlara korku yaratarak, onların siyasal görüşlerini etkilemeye çalışmak olarak özetlenmiştir.²⁴

Günümüzde karşı karşıya kaldığımız terörizm kavramının -özellikle Ortadoğu-Afrika göz önünde bulundurulduğunda- farklı bakış açıları ile yorumlandığı gözlemlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında Boaz Ganor terör tanımının yapılmasının terörizmle mücadele edebilmek adına elzem bir durum olduğunu vurgulamış, “Birinin teröristi diğerinin özgürlük savaşçısıdır” söylemini reddetmiştir.²⁵ Terörizmin tanımlamasını yapmak için genel şiddet eylemlerinden ayrılması gerektiğini ifade eden Ganor, Terörizm tanımını üç unsur üzerinde oluşturmuştur. Birincisi “şiddet kullanma” ya da “şiddet kullanma tehdidi” gibi faktörler ile -protesto ve grev gibi eylemleri dışarıda tutarak- terörün mahiyetinin şiddete dayandığını ifade etmiştir. İkincisi,

²⁰ Kaynak, 2003: 10.

²¹ Usta, 2003:3

²² George vd.,1999: 107.

²³ Chomsky, 2001: 74.

²⁴Başeren, 2006: 32.

²⁵ “Terörizm veya terörist ile karıştırılan diğer bir kavram ise gerillacılık veya gerilla kavramlarıdır. Gerilla kavramı, Fransızca ‘la guerre’ (savaş) kelimesinden türemiş olup, küçük savaş anlamında kullanılmaktadır. Bu kelime ilk kez, İber Yarımadası’nın Napolyon istilasına karşı savunmasını üslenen hareketi tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Yani gerilla ve terörist kavramları arasında önemli bir nitelik farkı söz konusudur. Gerillalar terörist olmayıp, düzenli ordulara karşı vur-kaç taktiği ile savaşan düzensiz askeri birliklerdir. Bu anlamda halkın desteğine gereksinimleri vardır. Oysa teröristler askerlerin haricinde kadın, çocuk ve yaşlı demeden masum insanlara da saldırırlar.” Bknz. (Altuğ, 1995:18; Ündücü, 2011.)

terör faaliyetinin “politik kaygı taşıması” olarak vurgulamıştır. “Politik kaygının varlığı” meselesi toplum düzeninin akabinde ekonomik yapının ve nihayetinde siyasal rejimin değiştirilmesi olarak değerlendirilmiştir. Üçüncüsü ise, “terör faaliyetlerinin sivil insanları hedef alıyor olması” olarak tespit edilmiş böylelikle diğer şiddet eylemlerinden ayrılabilmiştir.²⁶ Bu üç unsur göz önünde bulundurularak yapılan terör ise, “siyasal amaçlara ulaşmak için sivillere veya sivil hedeflere yönelik şiddet kullanılması veya kullanma tehdidinde bulunulması” tanımı ile şekillenmiştir. Bir diğer terörizm tanımına göre, “adam kaçırmadan cinayete kadar uzanan ve amacı sindirme olan şiddet eylemlerini” kapsamaktadır.²⁷

Arıboğan’a göre ise terörizm; “Bazen egemen siyasi erkin koymuş olduğu kuralları hiçe sayan grupların, siviller üzerinde kullandığı şiddet, bazen de egemen siyasi erkin, birilerince reddedilen iktidarını kabul ettirebilmek için toplum üzerinde kullandığı şiddet”²⁸

Walter Laquer’in üzerinde durduğu gibi ondan etkilenen uzmanlar da, terörün “şiddet kullanma veya şiddet kullanma ile tehdit etme ve belirli amaçlara erişme metodu/stratejisi” şeklinde değerlendirmiştir. Hedefinin ise halkı korku imparatorluğu içerisine alarak kendi düzensizliği içerisinde düzen oluşturmak olduğu, terörün cani, gaddar ve acımasız olup toplumsal normlara karşı olduğu, terörizmine ortak tepkinin kabul edilmesinin, bunun da reklamın elzem olduğu konularında görüş birliğine varmışlardır. Terörizm, ideoloji olarak kabul edilmemiştir. Ancak çıkar sağlamak amacıyla art niyetli topluluklar/şahıslar tarafından kullanılmaya müsait bir strateji olmuştur. Otoriter yönetime sahip toplumlarda terörün ortaya çıkma ihtimali azalırken, liberal toplumların terörizmden tamamen korunabilme olasılığı da aynı derecede az görülmüştür.²⁹

Terörizm gibi kavramların, açıklanmasının beyhude olduğunu düşünen Laquer ise, “birçok terörizm tanımı içerisinde bulunabilecek tek ortak unsurun muhtemelen şiddet veya şiddet tehdidi” olduğunu ifade etmiştir.³⁰

Terimlerin kullanımında yaşanacak karışıklık için terör ve terörizm ayrımının net olarak yapılması gerektiği otoriteler tarafından kabul edilen bir gerçek olmuştur. Terör, bazı dönemler istem dışı ortaya çıktığı da gözlemlenmiştir. Toplumsal tepkileri ifade etmek için gerçekleştirilen birçok ayaklanmanın, hedefinin dışına çıktığı ve istenmeyen olayların yaşanmasına neden olduğu gözlemlenmiştir. Ancak terörizm, organizasyonu ve ülküsü belirli,

²⁶ “Bazı yazarlar terörizm kapsamında siyasal amacın yanında ideolojik ve dini hedeflerden de bahsetmektedirler” Bknz: <http://www.ict.org.il/ResearchPublications/tabid/64/Articlsid/432/currentpage/1/Default.aspx>, (Erişim Tarihi: 21.06.2019).

²⁷ Ündücü, 2011: 3.

²⁸ Arıboğan, 2007: 20.

²⁹ Bal, 2002: 137-153.

³⁰ Herbst, 2003: 163.

bilinçli şekilde tehdit, kargaşa, korku yaymak amacıyla terör yaratmak olarak tanımlanmıştır. Yani terör, “sistemik ve belli bir amaca hizmet eden” şekilde özetlenirken terörizm ise, “felsefe, teori veya ideolojiye dayanır” şeklinde kabul edilmiştir.³¹

Prof. Dr. Yılmaz Altuğ bu farklılığı; “Terör çok kez gayri iradi olarak ortaya çıkabilir. Birçok savaş, terör ve kitle terörünün veya ihtilal amacıyla ayaklanmanın kontrol edilmez olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan terörizm -ise-, siyasi maksatlarla iradi olarak terör yaratmaktır. Terörü sistemik ve hesaplı kullanmaktır, ne kadar ham olursa olsun bir felsefe, teori veya ideolojiye dayanır. Sözcükleriyle açıklamaktadır.”³²

12 Nisan 1991 tarihinde çıkarılan 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun Terör Tanımı başlığı içerisinde birinci madde terörün genel hatlarını oluşturmuştur.

“Terör; baskı, cebir, şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyeti’nin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir.”³³

Terörizm terimi ilk defa, 26 Haziran 1930 tarihinde Brüksel’de gerçekleştirilen, “III. Ceza Hukukunun Birleştirilmesi Konferansı” sırasında yapılan tartışmalarda, Birinci Dünya Savaşı sonrası yükselen terör eylemleri neticesinde kullanılmıştır.³⁴ Yaşanan suikast girişimleri³⁵ neticesinde 1934 yılından itibaren yaygınlaşan Terörizmin, uluslararası bir tanımının yapılması ise, 1937 yılında Milletler Cemiyetinin liderliğinde hazırlanan “Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme” ile gerçekleşmiştir.³⁶ Yirmi dört devlet tarafından imzalanan bu sözleşme yalnızca bir devlet tarafından onaylanmış, bu nedenle hiçbir zaman yürürlüğe girmemiş ve bağlayıcılık kazanamamıştır.³⁷ Bu sözleşmeyle terörizm ilk kez uluslararası seviyede tanımlama ve tartışma konusu olmuştur.³⁸

³¹ Yılmaz, 2011:18.

³² Yılmaz, 2011:18.

³³ 12.04.1991 Tarih ve 3717 Kanun Nolu "TMK",

³⁴ Laqueur, 2001: 17.

³⁵ “1934 yılında Yugoslavya Kralı I. Alexander’a ve Fransız Cumhuriyet Konseyi Başkanı Louis Barthou’ya yapılan suikastler örnek gösterilmektedir.”

³⁶ “Siyasi ya da sosyal fikirleri ifade etmek ya da uygulamaya geçirmek amacıyla kişilerin hayatına, özgürlüğüne ya da vücut bütünlüğüne ya da özel kişilere veya devlete ait malvarlıklarına yönelik suç oluşturan terör eylemleri şeklinde beliren, kamusal tehlike doğurabilecek yöntemlere kasten başvurulması cezalandırılacaktır”. Bknz. (Öktem, 2007: 37); <https://www.yenidunyahukuk.com/dosyalar/terorun-finansmani-sucu.pdf> (Erişim Tarihi:17.11.2019)

³⁷ Murphy, 1989: 4.

³⁸ Dugard, 1974: 67-69.

Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu, 1985 tarihinde oybirliğiyle mutabakat sağladığı bir kararında terörizmi, “masum insanların hayatlarını tehlikeye atan ya da hayatlarına mal olan, temel özgürlükleri tehlikeye düşüren ve insanlık onurunu ciddi biçimde zedeleyen eylemler” şeklinde tanımlamıştır.³⁹

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Federal Ceza Kanunu “18.başlık/113. bölüm/2331.maddesinde” terörizm ile ilgili bazı tanımlar yapılmıştır. İlk olarak 29 Ekim 1992 senesinde yürürlüğe giren maddeye göre terörizm, “şiddet içeren aktiviteler, yaşamı tehdit eden eylemler, Birleşik Devletler ya da herhangi bir eyaletin ceza yasalarının ihlal edilmesi, sivil halkın tehdit edilmesi ve korkutulması, baskı ve tehdit ile hükümet politikalarını etkileme, kitlesel imha, adam kaçırma ve suikast yolu ile yönetimi etkileme maksatları ile ortaya çıkma olarak tanımlanmıştır”⁴⁰

Terörizm, güvenlik kavramı içerisinde köklü bir geçmişi olmasına rağmen, sosyal bilimler alanında bu konuya yoğunlaşma ABD’nin New York eyaletinde yer alan Dünya Ticaret Merkezine düzenlenen saldırı sonucunda oluşmuştur.⁴¹ Yerel eylemlerden uluslararası statüye geçişi terör gruplarının uçak kaçırma eylemleri ile gerçekleşmiş, özellikle yeni yüzyılın ilk zamanlarında Avrupa’da karşılaşılan terörist eylemlerin yarattığı sosyal, siyasal ve ekonomik tahribatın neticesinde akademik kaynaklarda sıkça karşılaşılmaya başlanmıştır. ABD’de yaşanan bu saldırının ardından, yalnızca bir yıl içerisinde 150 kitap yayımlandığı⁴², 20. Yüzyılın son çeyreğinden 2002 yılına kadar kaleme alınan 6.041 makalenin büyük bir çoğunluğu 11 Eylül saldırısından sonra yazıldığı bilinmektedir.⁴³

1960’lı yıllardan beri terör örgütlerinin hedefi konumunda olan; sosyal, siyasal ve en önemlisi askeri mücadelesini aralıksız yürüten Türkiye’nin, akademik açıdan nicel ve nitel çalışmalarda yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir. Terör konusunda hafızası taze olsa da bunu bilimsel veri haline getirme konusunda gecikme yaşamıştır. Dünya ile paralel olarak Türkiye 11 Eylül saldırısından sonra terörizm terimine teorik ve bilimsel açıdan yaklaşılmaya başlamıştır. Birçok kaynak “Türkiye’deki terörizm çalışmalarının içerik ve bilimsel araştırma yöntemleri açısından geliştirilmeye muhtaç olduğunu” vurgulamıştır.⁴⁴

³⁹ G.A. Res. 40/61, U.N. GAOR, 40th Sess., U.N. Doc. A/Res/40/61, 1985.

⁴⁰ <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2331> (Erişim Tarihi: 12.11.2019)

⁴¹ El Kaide Terör Örgütü tarafından, başkent Washington ve ABD finans sisteminin merkezi New York’ta kaçırılan dört yolcu uçağının ikisi ile İkiz Kuleler olarak bilinen Dünya Ticaret Merkezine saldırı düzenlenmiş, bu eylemde 2 bin 977 kişi hayatını kaybetmiş ve 19 terörist de öldürülmüştür. Saldırılarda 6 binin üzerinde kişi yaralanmıştır. Bu saldırıda hayatını kaybeden insan sayısının, ABD’nin II. Dünya Savaşına girmesini tetikleyen Japonların Pearl Harbour saldırısında hayatını kaybedenlerin sayısı ile kıyasladığımızda iki katı olduğu görülmüştür. Detaylı bilgi için bkz. Hyperion ve Allison, 2006.

⁴² Silke, 2004: 25.

⁴³ Lum, vd., 2006: 491.

⁴⁴ Avcı ve Demir, 2017: 4.

Terörün temel amaçlarından birisi, meşrulaşmak ve yaygınlaşmak için ideoloji sahibi olmak, fikriyatını öğretmek, propagandasını yapmak, sonucunda da özyönetimini sağlamak ya da iktidarı ele geçirmek olmuştur. İdeolojiyi, örgüte bağlılığı artırmak amacı ile üyeler içerisinde içselleştirme çalışmaları yapmışlardır. Bu durum örgüt üyelerinin motivasyonunu oluşturmuştur. Motivasyonunu politik hedeflerden alan terörün, odağındaki siyasal yapılanmayı; yıkmak, meşruiyetini sarsmak, iktidarı devirmek ya da zayıflatmak amacını taşıdığı tespit edilmiştir. Toplumun kendi içerisinde kutuplaşmış olması; siyasal istikrarsızlığa, kişi hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasına, bunun neticesinde çatışma ortamına neden olmuş, Çatışma ortamının varlığı ise iç terörün oluşmasına zemini hazırlamıştır.⁴⁵

Uluslararası ilişkiler de terör, dış politika aracı olarak kullanılmaya, açık ve konvansiyonel savaş⁴⁶ yerine karar alıcılara baskı oluşturmak maksadıyla, terör örgütlerinden faydalanılmaya başlanılmıştır.⁴⁷ 1900-2015 yılları arasındaki küçük, orta ve büyük ölçekli çatışmalar incelendiğinde konvansiyonel nitelik taşıyan savaşların, bilhassa İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı bir düşüş eğilimine girdiği, buna mukabil iç savaş, ayaklanma, terörizm gibi diğer çatışma türlerinin yoğunluğunu artırdığı görülmektedir.⁴⁸

Terör ve terörizmin oluşmasında sosyo-kültürel sebepler ön plana çıkmış, buna; sosyal, kültürel ve toplumsal değerlere sahip olan muhafazakâr⁴⁹ kitlenin, yeni şartlara ve yeni ortama ayak uyduramaması sonucu ortaya çıkan karşıtlık sebep olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca göçün vermiş olduğu toplumsal farklılaşma da bireyleri arayışa, arayışın ise, faaliyete ittiği görülmüştür. Bu reaksiyonun karşılığı olarak, boşlukta bulunan, ortak hareket edeceği kitleyi ve ortamı arayan kişiler için, illegal yapılanmalarda yer almak olduğu tespit edilmiştir. Bu yapıların siyasi, dini, etnik ve kültürel ayrışmaları istismar ederek; mezhep, cemaat, etnik oluşumlar gibi örgütler ile kullanmaları terörü oluşturan temel unsurlar olmuştur.⁵⁰

Terörün nedenleri arasında en tehlikeli olanı ise, 'Psikolojik' olmuştur. Çünkü sosyal ortamlardan dışlanan, aşağılanan, örselenen, hor görülen ve yok sayılan bununla beraber toplumdan soyutlanma ile mağduriyet yaşadığını, ezildiğini düşünen kişiler terör gruplarında kendi toplumsal kimliklerini arayışa girişmiş olup, beslediği kin ve nefret duygusu ile öz yönetimini kaybeder konuma gelmiştir.⁵¹

⁴⁵ Yel, 2006.

⁴⁶ “Taraflarca gücü, niteliği bilinen ve klasik olarak kabul edilen, nükleer ve kimyasal silah dışında kalan savaş” (Türk Dil Kurumu, 2011.)

⁴⁷ Yılmaz, 2011: 46.

⁴⁸ Öztürk, 2015: 25.

⁴⁹ Muhafazakâr; tutucu, gelenekçi manasında kullanılmıştır.

⁵⁰ Yılmaz, 2011: 49.

⁵¹ Çevik, 2010: 81.

Türkiye Barolar Birliği tarafından hazırlanan “Türkiye ve Terörizm Raporu” terörün nedenlerini derinlemesine sıralamıştır;

Tablo 1 Terörün Nedenleri.⁵²

• Sosyal nedenler ve toplumsal yapı,
• Ekonomik nedenler,
• İç ve dış siyasal nedenler ve konjonktürel gelişmeler,
• Yönetim yapısı ve anlayış ile ilgili nedenler,
• Hukuki yapı ve adalet anlayışıyla ilgili nedenler,
• Jeopolitik ve jeo-stratejik nedenler,
• Milletlerin ırkı, kültürel, dinsel ve ideolojik yapısal özellikleri ile ilgili nedenler,
• Devletlerin emperyalist dış politikaları,
• Kişisel psikolojik sapmalar.

Birçok kaynak tarafından, milattan sonra birinci yüzyılda yaşayan “Zealotslar” ilk terör eylemini gerçekleştiren grup olarak kabul edilmiştir. Zealotslar, Romalılara karşı ayaklanma çıkarmayı denemişlerdir. Günümüzdeki Filistin topraklarında hayat süren topluluğun milattan sonra 6-135 yıllarında Romalılara karşı yürüttüğü bu isyan hareketi, tarihte rastlanan ilk kez terör eylemi olarak yerini almış, iki bin Zealots çarpmıha gerilerek cezalandırılmıştır.⁵³

Tarihte, kullandığı yöntem ve organizasyon açısından ilk kez rastlanan Haşhaşinler⁵⁴ örgütsel yapılanma açısından modern dönem terör örgütlerine en yakın örgüt olarak kabul edilmiştir. 1090-1275 yılları arasında “İsmaili-Nizari” olarak da bilinen örgüt, bölge kontrolünü elinde bulunduran Büyük Selçuklu Devleti’ni oldukça zayıflatmıştır.⁵⁵ Gerçekleştirdiği suikastlarda sistemli çalışma yapmış olan örgüt, kurbanlarını dini günlerde, topluma açık alanlarda hedef almıştır. Toplu intihar eylemleri gibi toplumu hedef alan saldırılar dışında, yalnızca o toplumlara korku yüklemeyi hedeflemiştir.⁵⁶

Siyasi anlamda ilk terör örgütü yapısına, 657’de İslam Devleti önderliği seçimi zamanında ortaya çıkan Hariciler hareketinde rastlanmıştır. Hariciler Hz. Ali İle Muaviye arasında yaşanan halifelik sorunu neticesinde yaşanan “Hakem Olayı” ile ortaya çıkmış, Hz.

⁵² Türkiye Barolar Birliği, 2007: 7-10

⁵³ Demirel, 2007:21.

⁵⁴ Haşhaşinler kullanımı için bkz. Lewis, 2007.

⁵⁵ “Hasisiler; gizli, disiplinli terör örgütü olup, üyelerini uyuşturucu ile eğitip, suikastlarla, vur – kaç sistemi ile saldırılar gerçekleştirmiştir. Ayrıca, Hasisiler örgütü 13. yüzyılda Mogollar tarafından ortadan kaldırılmıştır.” (Detaylı bilgi için; Lewis, 2007: 10-15)

⁵⁶ Rapoport, 1984: 665.

Ali ve Muaviyeye suikast düzenlemişlerdir. Bu girişimde Hz. Ali zehirli bir kılıç ile namaz çıkışı öldürülürken, Muaviye kurtulmuştur.⁵⁷

Saldırıların hedefleri bakımından günümüzdeki terör saldırılarına benzer ilk eylemler, Ocak 1878 yılından Mart 1881 tarihine kadar Çarlık Rusya döneminde gerçekleşmiştir. Dönemin eşkıyalarından biri olan Kovalski'nin Çar askerlerine karşı silahlı direnişe geçmesi sonucu oluşmuştur. Yaşanan olaylarda St. Petersburg valisi yaralanmıştır. Akabinde “bir general öldürülmüş, çarın bindiği tren havaya uçurulmuş ve sarayın lağımında dinamit patlatılmıştır. 1917 Bolşevik İhtilali'nin ardından küçük ölçekli bir siyasi şiddet dalgası daha geçmiştir.”⁵⁸

Tarihte yaşanan bu terör olaylarına karşın, modern dönem terör saldırılarında şiddet ve yöntem çeşitleri çoğalmış, bunun neticesinde yaşanan sivil kayıplarda aynı oranda artmıştır. Terör örgütleri nihai hedef olarak siyasal düzeni alsa da, siyasal düzene giden yolda ilk hedef olarak sivil halkı tehdit eder konuma gelmiş, saldırılarını düzenlerken kadın, çocuk demeden eylemlerini gerçekleştirmiştir. Bu saldırılar ile -planlı bir eylem olmasa dahi- “Molotof kokteyli, bombalı paketler ve araçlar, suikast, adam kaçırma, canlı bomba” gibi metotlar uygulayarak, hedef kitleye karşı yıkıcı eylemler gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Böylelikle devletin sevk ve idaresinde zafiyet yaratmak, millet-devlet arasındaki güveni sarsmak hedeflenmiştir.⁵⁹

Rastgele ve hedefsiz yapılmayan modern dönem terör eylemleri; “hedef, zaman ve metot seçimi”, üçgeninde belirli mesajlar ileterek tarihteki örneklerinden farklı şekilde cereyan ettiğini göstermiştir.⁶⁰ Bu üçgen üzerinden değerlendirildiğinde “metot seçimi” şiddetin büyüklüğü ve hedefleri açısından önem arz etmiştir.⁶¹

⁵⁷ “Bu olay öncesi Hz. Ali taraftarı olan Hariciler, Hakem Olayı'nda hile ile halifeliği kazanan Muaviye'yi halife olarak kabul etmemişlerdir. Üstelik Hz. Ali'yi bu olaydan sorumlu tutmuşlar ve hatta kâfirlikle suçlamışlardır. Kendilerini halife olarak ilan etmişlerdir.” (Bknz. Anıl, 2003.)

⁵⁸ Dilmaç, 2011: 35.

⁵⁹ Bozkurt, 2013: 19-20.

⁶⁰ Beren, 2011: 25.

⁶¹ Algan, 2012: 30.

Eski dönemlerden itibaren, “rehin alma”⁶² terör eylemleri içerisinde, sıkça başvurulan saldırı çeşitlerinden olmuştur.⁶³ Rehine alma vakaları⁶⁴, rehine alan terörist grup ile devlet yetkilileri arasında, yüksek tehdit ve tehlike altında, bazen müzakere yöntemi ile sonuca ulaşılabilen, kendine has eylem türü olmuştur.⁶⁵ Rehine alma olayları günümüzde karşımıza çıksa da özellikle 1990’lar ve 2000’li yıllarda sık sık meydana gelmiş terörist faaliyetler olmuştur. O yıllardan itibaren terör örgütlerinin şehir eylemlerinde kullanmış olduğu taktik olarak korku yaymaya devam etmiştir.⁶⁶

Terör eylemlerinde en çok başvurulan aynı zamanda en eski yöntem olan Suikast ise, hedef alınan devletin; bürokratik, siyasi ve askeri görevlilerini öldürmeyi, bununla birlikte bu tür görevleri ifa edenler üzerinde baskı oluşturmayı amaçlamıştır. Tarihte sıkça karşılaşılmış bu tür eylemlerin dini, siyasi ve ideolojik temellere dayandığı görülmüştür. Günümüzde halen terör örgütleri fikriyatını yaymak, koku yaratmak, tehdit oluşturmak adına bu tür eylemlere başvurabilirken, 1970-1980li yıllarda Türkiye’nin yüzden fazla diplomatı ASALA terör örgütü tarafından katledilmiştir.⁶⁷

Terör örgütlerinin sansasyonel eylemlerinde en çok başvurduğu yöntem Bombalama/Patlatma olmuştur. Çok sayıda insanı hedef alan bu tür eylemin, özellikle el yapımı patlayıcıların maliyetinin ucuz, yapılmasının kolay olması, modern silahların pahalı olmasına karşın yıkıcı etkisinin yüksek olması, tehlike ve tehdidin de boyutunu açıklar nitelikte olmuştur.⁶⁸ İstanbul’da, Türkiye’nin 11 Eylül’ü olarak tanımlanan, 20 Kasım 2003 tarihli iki patlama gerçekleşmiş, aralarında İngiltere Başkonsolosunun da bulunduğu 27 kişi hayatını kaybederken, 480 kişinin yaralanmıştır.⁶⁹ Yaşanan bu hadise, bombalama eyleminin yıkıcı etkisini göstermiş, bununla birlikte savunma ve güvenlik disiplinin zarureti hatırlatmıştır.

⁶² 3 Temmuz 1983 tarihinde yürürlüğe giren “Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşmesi” birinci maddesi rehine almayı tanımlamıştır. “Bir başka şahıs, bir üçüncü tarafı, yani bir devleti, uluslararası bir kuruluşu, bir hakikî veya hükmi şahsı veya bir kişi grubunu; rehinenin serbest bırakılmasının kesin veya dolaylı bir şartı olarak, herhangi bir şeyi yapmaya veya yapmamaya zorlamak için cebren tutan veya hapseden ve öldürmek, yaralamak veya hapsetmeye devam etmekle tehdit eden herhangi bir şahıs, bu Sözleşmeye göre rehine alma suçunu işlemiştir.”

“https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc071/kanuntbmmc071/kanuntbmmc07103442.pdf,” (Erişim Tarihi: 07.10.2019)

⁶³ Gaibullov and Sandler, 2009: 739.

⁶⁴ Rehine alma hadisesi dört ayrı şekilde oluşabilmektedir: “Adam kaçırma (kidnapping), uçak kaçırma (skyjacking), barikat kurma (bir binayı rehinelere ile birlikte alıkoyma-barricade) ve gemi, tren ve otobüs gibi kara bazlı ulaşım araçlarını alıkoyma (nonaerial hijacking)”

⁶⁵ Lee , 2013: 235-240.

⁶⁶ Yun ve Roth, 2008: 736-748.

⁶⁷ “http://www.nctc.gov/site/technical/assassination_tactics.html,” (Erişim Tarihi: 07.08.2018).

⁶⁸ “<http://www.terrorismresearch.com/incidents/>,” (Erişim Tarihi: 08.08.2018)

⁶⁹ “<http://arsiv.ntv.com.tr/news/244717.asp#BODY>,” (Erişim Tarihi: 15.11.2019)

Bombalama eylemi ile mahiyeti aynı olsa da işleyişinin farklılığı ve sıkça rastlanır bir eylem olması sebebiyle ayrıca ele alınan, başka bir eylem türü de “canlı bomba/ intihar bombacısı” olmuştur. “Canlı bomba”, maksimum zarar verme ve kendileri ile beraber başkalarını öldürme maksadıyla, giydikleri ya da taşıdıkları bombayı infilak ettirmesi sonucu gerçekleşen terörist faaliyet olarak literatüre geçmiştir. İntihar Bombacısı eylemleri, terör gruplarının, zarar ve kayıplar bakımından açıkça sivilleri hedef aldığı, bunun üzerinden de siyasal, askeri ve ekonomik düzene mesaj verdiği eylemler olmuştur.⁷⁰

Bombalama, suikast, intihar saldırıları gibi faaliyetlerle doğrudan zarar verme gayesi taşıyan Terörizmin, dolaylı yoldan kullandığı bir başka etki aracı ise, “Psikolojik Tehdit” olmuştur. Kitle iletişim araçları, sosyal medya, fısıltı gazetesi kullanarak asılsız ihbarlar, önceden ifşa edilen sahte eylemler ya da gerçekleşen bir eylem üzerinden gerçeği yansıtmayan kayıp haberleri ile toplum üzerinde baskı oluşturarak korku yaratmak hedeflenmiştir.⁷¹

Türkiye Cumhuriyeti barışçıl dış politika iddiası ile hareket etmiş, uluslararası toplumu tehdit ve rahatsız eden birçok olay ve olgulara karşı toplumsal huzuru korumakla kendisini görevlendirmiş, bunun neticesinde birçok uluslararası anlaşmaya taraf olmuş, birçok uluslararası örgütün kurucu üyeliğini üstlenmiştir. Özellikle BM çerçevesinde, güvenlik alanında birçok ikili anlaşmalara taraf olmuş, özellikle terörizm konusunda işbirliklerine önem vermiş, bölgesel ve küresel anlamda ortak hareket etme fırsatları aramıştır. Bununla birlikte terör saldırılarına en çok maruz kalan ülkelerden de biri olmuştur.⁷²

1960’ların sonlarından bu yana, yaklaşık olarak yarım asra ulaşan süre içerisinde Türkiye çok çeşitli terör saldırısıyla karşı karşıya kalmıştır. 2016 yılına kadar mahiyeti ve örgütlenmesi farklı, birden fazla terörizm olgusu⁷³ söz konusu olmuştur. İlk olarak, 12 Eylül darbesine kadar olan süreçte sağ ve sol diye adlandırılan ideolojik terörizm ile sarsılan Türkiye, daha sonrasında diplomatlarını hedef alıp, görev yaptıkları ülkelerde öldüren ASALA⁷⁴ terör örgütüne karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır. Türkiye’nin terör ile sınavı ayrılıkçı etnik terör örgütü olan, PKK ve onun uzantısı yapılar ile devam etmiş, bu süre içerisinde aşırı dinci

⁷⁰ Şimşek, 2016: 331.

⁷¹ Kuyaksil, 2000: 22.

⁷² http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-uluslararasi-toplunun-terorle-mucadele-cabalarina-katkilari.tr.mfa (Erişim Tarihi: 03.12.2019)

⁷³ Kongar, 2001 yılında yazdığı “Küresel Terör ve Türkiye” kitabında dört terör olgusundan bahsetmiş bu olguları terör gruplarının motivasyonuna göre sınıflandırmıştır. (Bknz: Kongar, 2001:85-96.)

⁷⁴ 1973 sonrası Ermeni terörizminin önemli örgütü “Ermenistan’ın Kurtuluşu İçin Gizli Ermeni Ordusu” “Armenian Secret Army for Liberation of Armenia” (ASALA) 20 Ocak 1975’te Agop Agopyan tarafından Lübnan’da kurulmuş, ilk eylemini 22 Ekim 1975’te Viyana’da, Türk Büyükelçi Danış Tunagil’in teröristler tarafından katledilmesiyle gerçekleştirmiştir. Detaylı bilgi için bknz: Şimşir, 2003.

gruplar, terör örgütü olarak ortaya çıkmıştır.⁷⁵ Bu terör örgütleri arasında Hizbullah⁷⁶ ve FETÖ⁷⁷ gibi terör grupları yer alırken, Radikal İslamcı Uluslararası Terör Örgütleri kategorisinde yer alan El-Kaide ve IŞİD (DAEŞ)⁷⁸ de Türkiye’ye karşı eylemlerde bulunmuştur. Tablo-1’de bu örgütlere yer verilmiştir.⁷⁹

Tablo 2 Türkiye’de Terörizm Türleri ve Terörist Örgütler⁸⁰

Terörizm Türü	Başlıca Terörist Örgütler
1. Sol İdeoloji Temelli Terörizm	Devrimci Halk Komünist Partisi Cephesi (DHKP/C), Türkiye Komünist Partisi / Marksist Leninist (TKP/ML), Maoist Komünist Parti (MKP), Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP), Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)
2. Etnik Milliyetçi/ Ayrımcı Terörizm	Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkeren Kurdistan, PKK), Ermenistan’ın Kurtuluşu İçin Gizli Ermeni Ordusu (Armenian Secret Army for Liberation of Armenia, ASALA), Ermeni Soykırımı için Adalet Komandoları-Ermeni Devrimci Ordusu (Justice Commandos for Armenian Genocide-Armenian Revolutionary Army, JCAG-ARA)
3. Din Temelli Terörizm	Türkiye Hizbullahı, İslamî Büyük Doğu Akıncıları Cephesi (IBDA/C), İslamî Hareket Örgütü, İslamî Cemaatler Birliği ve Anadolu Federal İslam Devleti, Tevhid-Selam (Kudüs Ordusu), Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY)
4. Küresel Terörizm	El Kaide, DAEŞ (Irak ve Şam İslam Devleti, IŞİD)

⁷⁵ Kongar, 2001: 85-96.

⁷⁶ “Hizb-ul Allah yani Allah’ın partisi, Allah’ın taraftarı anlamında türetilerek ismi bulan Hizbullah’ın Türkiye ayağı, 1979 yılında Hüseyin Velioğlu ve arkadaşları tarafından Diyarbakır, Batman ve İstanbul’da yapılan toplantılar sonucu kurulmuş, 1991 yılına kadar tebliğ, davet, cemaat şeklindeki örgütlenme ile eğitim faaliyetlerine ağırlık vermiştir. 17 Ocak 2000 tarihinde örgüt lideri Velioğlu’nun İstanbul’un Beykoz ilçesinde güvenlik güçlerince yapılan operasyonda ölü olarak ele geçirilmesi ile son bulmuştur.” (Detaylı Bilgi için bkz: Kurt, 2017: 147-166.)

⁷⁷ “Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) uzun süre şiddete başvurmadan, güvenlik kuvvetleri başta olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti devletinin bütün kurumlarında gizlice kadrolaşmış, siyasi iktidarı ele geçirmek için gayri nizami yöntemler denemiştir. Dinî bir cemaat görünümünde, askerî ve sivil bürokrasi, siyaset, sivil toplum, eğitim, iş hayatı, medya ve spor gibi birçok alanda, Mesihçi dinî bir ideoloji etrafında yüzden fazla ülkede örgütlenmiş olan FETÖ/PDY, ABD’nin Pensilvanya Eyaleti’nde yaşayan Fetullah Gülen tarafından yönetilmektedir. (Polis Akademisi 2018). Ayrıca, yukarıda değinildiği üzere Kongar, dört terör olgusundan bahsetse de, (Bknz: Kongar, 2001: 85-96.) ‘devlete sızma’ ve ‘darbe girişimi’ ile yöntemi açısından FETÖ beşinci terör olgusu olarak kabul edilebilir bir konumda yer almıştır.” (Bknz: Gülener ve Öztürk, 2018: 15-18.)

⁷⁸ “DEAŞ terör örgütü, ilk olarak 1999 yılında Ebu Musab el-Zerkavi tarafından Afganistan’da, Tevhid ve Cihad Örgütü adıyla kurulmuştur. 2001 yılında Irak Kuzeyi’ne gelerek örgütlenen grup, 2003 yılında ABD’nin Irak’ı işgali sonrasında ABD güçlerine yönelik düzenlediği eylemlerle öne çıkmıştır. Özellikle Baas Partisinin eski üyelerinin örgüte katılımıyla güçlenen IŞİD, 2011 yılında ABD’nin Irak’tan çekilmesinin ardından hareket alanını genişletmiştir. Bölgedeki otorite boşluğu ve etnik/mezhepsel gerilimlerden faydalanan IŞİD, Nisan 2013’te Suriye’nin Rakka şehrini ele geçirmesinin ardından Irak ve Suriye topraklarında İslam devleti kurulduğunu iddia ederek ismini sözde Irak Şam İslam Devleti (DEAŞ) olarak değiştirmiştir. Türkiye ‘de 30/09/2013 tarih ve 5428 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile DEAŞ’ı bir terör örgütü kabul etmiştir.”

(Detaylı bilgi için bkz. Türkiye’nin DAEŞ ile Mücadelesi, İçişleri Bakanlığı Raporu, <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/deas%20en.pdf> (Erişim Tarihi: 25.11.2019)

⁷⁹ Avcı, 2019: 142.

⁸⁰ Türkiye Barolar Birliği, 2007: 15

Terör saldırıları Türkiye'de sivil, asker demeden on binlerce insanın hayatına mal olmuş, yüz binlerce insanın hayatında maddi, manevi yararlar açmıştır. Toplumsal yaraların yanı sıra ülke ekonomisinde de ağır hasarlar vermiş, nitekim terör örgütlerinin Türkiye'ye ekonomik zararının 400 milyon dolara yakın olduğu uluslararası kuruluşlar tarafından da dile getirilmiştir.⁸¹ 1984-2004 arasında Türkiye'de vuku bulan terör vakalarının sayısı 52 bin civarında olmuştur. Yaşanan terör olaylarının yüzde 43'ü (22 bine yakını) etnik/ayrılıkçı terörizmden kaynaklanmıştır.⁸²

Emniyet Genel Müdürlüğünün aranan teröristler ile ilgili hazırladığı çalışmada, Türkiye'nin mücadelesini sürdürdüğü başlıca terör örgütleri şunlardır⁸³ :

1. Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ)
2. PKK /TAK/PYD-YPG/KCK/PJAK/KONGRA-GEL
3. Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi (DHKP/C)
4. İŞİD/DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ
5. Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist/Maoist Kominist Partisi (TKP/ML/MKP)
6. İslami Büyük Doğu Akıncıları Cephesi (İBDA-C)
7. El-Nusra Cephesi
8. Hizbullah
9. Tevhid Selam (Kudüs Ordusu)
10. El-Kaide Terör Örgütü Türkiye Yapılanması

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir asra yaklaşan süre boyunca terörizm tehdidiyle karşı karşıya kalmış, bu tehditler arasında rejim karşıtı, sağ-sol, etnik/ayrılıkçı, din temelli radikal İslami terörizmin ve uluslararası terör grupları yer almıştır. Dini ve etnik temelli terörün bir zaman sınırı içerisinde son bulmadığı gözlemlenebilmiştir. Özellikle bu yönü ile Türkiye, çok çeşitli terörizm olgusuna maruz kalan ender ülkelerden biri olmuştur.⁸⁴

1961 Anayasasının sağladığı özgürlükçü, sivil toplumcu ve katılımcı ortam, 1960-70'li yıllarda sol odaklı örgütlerin hayat bulmasına zemin hazırlamıştır. 1968 gençlik hareketinin Türkiye'ye yansımalarının da katkısı ile sol merkezli terör grupları ortaya çıkmıştır. Bu dönemde özellikle liderliğini Mahir Çayan'ın oluşturduğu "Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi" (THKP/C) ve aynı zamanda ortaya çıkan Deniz Gezmiş önderliğindeki

⁸¹ Sandler, vd. 2015: 26-28.

⁸² Türkiye ve Terörizm Raporu, 2006:531.

⁸³ <http://www.terorarananlar.pol.tr/detaylar/Sayfalar> (Erişim Tarihi: 01.12.2019)

⁸⁴ Esen, 2011: 77

“Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu” (THKO) önemli terör örgütleri olmuştur. Yine bu örgütlerden kopan birçok illegal yapılanmalar doğmuştur.⁸⁵

Sol görüşlü illegal yapılanmaların içerisinde en etkilisi, 1978 yılında “Devrimci Sol” (Dev-Sol) ismiyle kurulan ve 1994 yılında “Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi” (DHKP/C) adını alan örgüt olmuştur; kuruculuğunu ise, eski Başbakan Nihat Erim ile Gümrük ve Tekel Bakanı Gün Sazak’ın suikast emrini veren Dursun Karataş yapmıştır. Karataş’ın 2008 yılında kanserden ölmesi ile etkinliği azalmış olsa da, 2013’de ABD Büyükelçiliğine bombalı saldırı, Mart 2015’de Savcı Mehmet Selim Kiraz suikastı ve yine 2015 Ağustos ayında ABD Başkonsolosluğuna saldırı eylemlerini gerçekleştirmiştir.⁸⁶

Ermeni Terörist grupların oluşturdukları, ASALA/JCAG-ARA 1973-1994 yılları arasında, 22 ülkede, 38 şehirde, 39 terör eylemi gerçekleştirmiş, bunlardan 70’i bombalı saldırı, biri işgal olmak şeklinde 181 saldırı gerçekleştirmiştir. Türkiye’ye yönelik; suikast, adam kaçırmaya, bombalama şeklinde gerçekleştirilen saldırılarda 36 Türk diplomat öldürülmüş, onlarca kişi de yaralanmıştır.⁸⁷

Soğuk Savaş zamanında kutuplar arası yaşanan güç mücadelesinde Sovyetler Birliğinin zayıflatılması adına ABD tarafından desteklenen bu gruplar, yeni yüzyılın başlarından küresel bir tehdit halini almıştır. Bu zaman zarfında, ABD’nin 39. Başkanı Jimmy Carter’ın “Ulusal Güvenlik Danışmanlığını” yapan Zbigniew Brzezinski, İslam dünyasının birlikteliğinin bulunmadığını⁸⁸, bir röportajında ise, Sovyetlere karşı İslamcı Teröristlerin desteklendiği finanse edildiğini söylemiştir.⁸⁹ Türkiye’nin de dahil olduğu birçok batı ülkesi aşırı dinci grupların saldırısına maruz kalmıştır.

15 Kasım 2003’te eş zamanlı olarak Neve Şalom ve Beth İsrail Sinagoglarına düzenlenen saldırılarda, ilk belirlemeye göre, 28 kişi hayatını kaybetmiş, 300 kişiye yaralanmıştır. Aradan geçen beş günün ardından 20 Kasım 2003 tarihinde, eş zamanlı olarak, HSBC Bankasına ve İngiltere Başkonsolosluğuna yapılan saldırıda, ilk belirlemeye göre, 20 kişi hayatını kaybetmiş, 307 kişi de yaralanmıştır. Yaşanan bu saldırı dört patlamada, 63 kişi ölmüş, 700 kişi yaralanmıştır. Küresel terör örgütü kabul edilen El-Kaide, Türkiye’yi ABD yanlısı olmakla suçlamış ve bu eylemleri gerçekleştirmiştir.⁹⁰

⁸⁵ Dilmaç, 2011: 73.

⁸⁶ Taş, 2014: 78; “<http://www.mfa.gov.tr/dhkp-c.tr.mfa>” (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2019)

⁸⁷ Kantarcı vd., 2002.

⁸⁸ Brzezinski, 1996.

⁸⁹ “<https://www.globalresearch.ca/the-cias-intervention-in-afghanistan-u-s-recruitment-of-islamic-terrorists-started-in-1979-zbigniew-brzezinski/5629070#>” (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2019)

⁹⁰ “Ladin Terörü Bizi de Vurdu” Vatan Gazetesi, 16.11.2003 ve “Bizi Yıkamazlar” Milliyet Gazetesi 21.11.2003.

Bir diğer köktenci terör grubu olan Hizbullah ise, güvenlik güçlerini ve halkı doğrudan hedef almadan, etkinlik alanını dar bir açıda tutmuştur. Hizbullah, gerçekleştirdiği eylemleri açıkça üstlenmemiş, öldürdüğü şahısların cesetlerini gizlemiş ve Türkiye'nin faili meçhul cinayetler tartışmasına girmesine neden olmuştur. Birtakım çevrelerce bu durum devlet karşıtı propaganda malzemesi olarak da kullanılmıştır.⁹¹

Yabancı teröristlerle üzerine yapılan bir araştırmaya göre, IŞİD'in küresel bir tehdit olarak zirveyi gördüğü Mart 2014-2016 yılları arasında Türkiye'de, IŞİD Terör Örgütü bağlantılı 10'un üzerinde saldırı düzenlenmiş, 158 kişi hayatını kaybederken, 763 kişi de yaralanmıştır⁹². Özellikle 10 Ekim 2015'de Ankara Gar'ında, 100 kişi öldüğü 391 kişinin ise yaralandığı eylem Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en kanlı eylemi olarak tarihe geçmiştir.⁹³ Bu tarihten sonra IŞİD'in kanlı eylemleri azalmamış, aksine stratejik noktalarda eylemlerde bulunmuştur. Haziran 2016'da Atatürk Havalimanına gerçekleşen saldırıda 45 kişi ölmüş, 239 kişi yaralanmıştır. IŞİD/DEAŞ terör örgütü toplamda Türkiye'ye yönelik 14 terör eylemi gerçekleştirilmiştir. Bu eylemler sonucunda "10'u polis ve biri asker olmak üzere toplam 304 kişi hayatını kaybetmiş, 62'si polis ve 7'si asker, toplam bin 338 kişi" yaralanmıştır.⁹⁴

FETÖ/PDY yapılanmasının 15 Temmuz 2016 tarihinde düzenlemiş olduğu darbe girişimi sivil halk, polis ve darbe yanlısı olmayan ordu mensuplarınca durdurulmuştur. Bu saldırı da 251 kişi hayatını kaybetmiş, 2.301 kişi de yaralanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti devletinin kendi silahı ile TBMM, Gölbaşı Özel Harekât Dairesi, Ankara Emniyet Müdürlüğü, Cumhurbaşkanlığı külliyesi gibi stratejik ve önemli yerler hedef alınmıştır.⁹⁵

Tezin ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak değinilecekse de, PKK terör örgütünün eylemsizlik ilan ettiği tarihleri istisna kabul edildiğinde, Türkiye'nin yarım asırdır PKK terörü ile mücadele ettiği gözlemlenmiştir. Küresel Terörizm Veritabanı'nın (KTV) -bu veri tabanına kayıtlı olan- yayınladığı 1970-2016 terörist eylem verilerine göre; gerçekleştirilen 2 bin 713 saldırının, bin 975'i PKK terör örgütüne, 236'sı Dev-Sol'a, 69'u HKÖ'ye, 36'sı THKP-C'ye, 29'u TKP-ML'ye, 25'i FETÖ'ye, 17'si ASALA'ya, 10'u Hizbullah'a ve 6'sı El Kaide terör örgütüne ait olduğu ifade edilmiştir.⁹⁶

⁹¹ Taş, 2014: 81.

⁹² Yalçınkaya, 2017: 38.

⁹³ "<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-45010767>" (Erişim Tarihi: 01.12.2019)

⁹⁴ "<https://www.akademikparadigma.com/turkiyenin-isid-ile-aktif-mucadelesi-firat-kalkani-harekati/>" (Erişim tarihi: 18.11.2019).

⁹⁵ Polis Akademisi, 2018:42.

⁹⁶ Küresel Terörizm Veritabanı (Global Terrorism Database) 1970'yılından itibaren dünyanın çeşitli yerlerinde meydana gelen Terör olaylarının bilgilerini geliştirdiği Veritabanında muhafaza etmiş resmî sitesinden de erişime açmıştır. "<https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?search=turkey&sa.x=27&sa.y=21>" (Erişim Tarihi: 02.12.2019)

Başka bir kaynağa göre PKK Terör Örgütünün 1984'den 2015 yılına kadar yapmış olduğu 83 bin 500 saldırılarda, 6 bin 741 sivil, 7 bin 230 güvenlik gücü hayatını kaybetmiştir.⁹⁷

Terör Örgütü PKK yalnızca sivillere ve güvenlik güçlerini hedef almamış, yaz aylarından bir başka saldırı tekniği olarak ormanların ve tarım alanlarının kundaklanması olmuştur. PKK'nın bir diğer adı olarak ortaya çıkan Kürdistan Özgürlük Şahinleri'nin (TAK) bu saldırıları üstlenmesi olayın ehemmiyetini gözler önüne sermiştir.⁹⁸

⁹⁷"<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/TER%C3%96R%20VE%20%C5%9E%C4%B0DDET%20OLAYLARI%20KAPSAMINDA%20YA%C5%9EAM%20HAKKI%20%C4%B0HLALLER%C4%B0N%C4%B0%20%C4%B0NCELEME%20RAPORU.pdf>" (Erişim Tarihi: 15.11.2019)

⁹⁸ Öztürk ve Çelik, 2009: 98.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ GÜVENLİK İLİŞKİLERİ

1.1 Güvenliğin Kavramsal Tanımı ve Boyutları

1.1.1 Güvenlik Kavramı Tanımı ve Tarihçesi

Uluslararası ilişkiler literatüründe olduğu kadar gündelik hayatta da sıkça telaffuz edilen “güvenlik” kavramı, farklı mecralarda sonuna aldığı çeşitli eklerle elliden fazla manayı karşılamaktadır.⁹⁹ Bu kavram, bağlantılı olduğu sosyal bilimler dallarında, bilhassa politika ve siyaset bilimleri alanlarında önemli bir konuma sahip olmuştur. Toplum bilimleri alanında otorite kabul edilen Tukidides, Hobbes, Grotius, Morgenthau başta olmak üzere birçok filozof güvenliğin anlamını ve mahiyetini, önemini araştırmış, bunun üzerine çalışmalar yürütmüştür. Nedir, neden önemli, nasıl mümkün gibi soruların cevapları düşünürler arasında kavramın manasını çeşitlendirmiştir. Birbirine benzeyen ya da tamam farklı şekillerde birçok güvenlik tanımı ortaya çıkmıştır.¹⁰⁰

Latin kökenli olan güvenlik kavramı “securitas” kelimesinden oluşmuştur. Kelime “yok, olmaksızın” manasına gelen “se-“ sözcüğü ve “endişe, tedirginlik” anlamındaki “-cura” kelimelerinin birleşiminden oluşmuş, bütünleşmiş hali ile “endişeden uzak olma ve sükûnet” manasını kazanmıştır.¹⁰¹ Sözlükte geçen yaygın kullanımı açısından ise, “korku ve tehlikeden uzak olma durumu veya hissi” olarak tanımlanmıştır. Tanımın verdiği mesaj ile güvenliğin somut yöntemlerle soyut terimleri ortaya çıkardığı anlaşılmıştır. Güvenliğin psikolojik ve sosyolojik boyutları ön plana çıkarılmıştır. Ancak tarihsel süreç içerisinde güvenlik daha çok fiziksel perspektiften incelenmiş, sınırların korunması, olası sınır tehditlerinin bertaraf edilmesi yönüyle, devlet merkezli güvenlik anlayışının ana öğeleri olmuştur.¹⁰²

Güvenlik kavramının manasının derinleşmesine, farklı alanlara entegre edilmesine birçok filozof ve düşünür katkı sağlamıştır. Securitas sözcüğünün ilk kullanımı Roma devlet adamı ve düşünürü Cicero (MÖ 106-143) tarafından gerçekleştirilmiştir. Cicero’nun eserlerinde “acıdan uzak olma, huzurdan gelen memnuniyet” manasında kullanılmıştır. Bu yönü ile kavram, Yunanca “ataraksia” ile bağdaştırılmıştır¹⁰³. Tarihçi Tukidides ise, güvenlik kavramı manasında asphaleia kavramını kullanmış, “devrilmeye ve yenilgiye karşı

⁹⁹ Küçükşahin, 2006: 9

¹⁰⁰ Arends, 2009: 5

¹⁰¹ Çalık, 2013: 5.

¹⁰² Yılmaz, 2017: 67.

¹⁰³ Arends ve College 2009: 12.

güvenlik”¹⁰⁴, “sabitlik, istikrar, tehlikeye karşı garanti ve kişisel emniyet” anlamlarını ifade etmiştir. İlerleyen dönemlerde yaygın kullanımıyla “tehlikenin karşıt anlamlısı” halini almıştır.¹⁰⁵ Hollandalı hukukçu Grotius ise, güvenliğini iki şekilde değerlendirmiş, ilk olarak devletlerin uluslararası sistemlerle beraber düşünüldüğü uluslararası hukuk ve normlar açısından ele almıştır. İkinci devletin dışarıdan gelecek saldırılara karşı kendisini savunma refleksi olarak tanımlamıştır.¹⁰⁶ Tukididesin güvenlik anlayışına katkı sunan bir diğer önemli filozofta Thomas Hobbes olmuştur. Hobbes güvenliği “herkesin herkesle savaştığı bir dünya içerisinde” mevcudiyete herhangi bir tehdidin olmaması durumu şeklinde tanımlamıştır. Grotius ile birlikte savunma ve güvenlik kavramları birlikte anılmaya başlanmıştır.¹⁰⁷

Bu yönüyle değerlendirildiğinde güvenlik ve güvenlik endişesi, söylem analizi üzerinden tespit edilecek politik bir süreç olarak görülmüştür. Bu manada uluslararası ilişkiler alanında en etkili çalışmalardan birini gerçekleştiren Arnold Wolfers, “National Security As An Ambiguous Symbol” adında, 1952 yılında bir makale yayınlamıştır. Bu makalesinde güvenlik kavramını tanımlayan Wolfers, “Objektif anlamda güvenlik, kazanılmış değerlere yönelik tehditlerin varlığını ölçer, sübjektif anlamda güvenlik ise bu değerlere saldıracağına dair korkunun olmamasıdır” ifadelerini kullanmıştır.¹⁰⁸ Arnold Wolfers’ın yaptığı bu tanım, bugüne kadar gelen en kapsamlı tanımlardan birisi olarak kabul edilmiş, uluslararası ilişkiler disiplini için günümüzdeki anlamına en yakın anlam olarak nitelendirilmiştir.¹⁰⁹

Richard H. Ullman güvenliğe geniş perspektiften tanım sunarak, bir tehdidin bir ülkede yaşayanların yaşam kalitesini düşürmek için şiddetli bir şekilde ve nispeten kısa bir süre boyunca tehdit eden eylem veya olaylar dizisi' olduğunu ifade etmiştir. Mohammed Ayoob, güvenliği savunmasızlık ve tehditler ile ilişkilendirmiş, süreklilik arz eden bir 'kırılganlık' olduğunu ve sorunlar 'devletlerin hayatta kalmasını etkileyen siyasi sonuçlara sahip olma tehdidinde bulunduklarında' savunmasızlıklar haline geldiğini savunmuştur

Alman akademisyen ve uluslararası ilişkiler uzmanı Carlo Masala ise güvenliği şu şekilde tanımlamıştır; “güvenlik, bir devletin mensuplarının yaşam düzeylerini düşüren tehditlerle ve devlet güçleri veya devlet gücü dışındaki birimlerin karar alma yetilerini daraltan tehditlerle baş etme çabasıdır.” Yapılan bu tanımlama ile güvenlik bireylerin yaşam standardını

¹⁰⁴Tukidides’in ‘Peleponnez Savaşı’ süresince Atina imparatorluğunun çöküşünü konu alan çalışmasında, “asphaleia” veya “güvenlik” kavramları “son hedef” anlamında kullanılmıştır. (Tukidides, 2020: 22).

¹⁰⁵ Liddell ve Scott (1996).

¹⁰⁶ Dedeoğlu, 2008: 58-59.

¹⁰⁷ Arı, 2010: 176.

¹⁰⁸ Wolfers, 1952: 484.

¹⁰⁹ Açıkmeşe, 2012: 12.

hedef alan bir tehdit ile ilişkilendirilerek, devlet-sınır-askeri varlık gibi enstrümanların önünde tutulmuştur.¹¹⁰

Roland Paris, bir güvenlik tehdidinin, hayatta kalmaya yönelik her tür tehdidi ifade ettiğini söylemiştir. Bu tanımlama üç temel üzerine oturtulmuştur. İlk olarak güvenliğin, tehditler ve hatta tehdit algılaması ile ilgili olduğu kabul edilmiştir. İkincisi ise, güvenliğin bir referans nesneyi veya birimini içerdiği tespit edilmiştir. Çünkü “tehdit” birisi veya bir şey için bir tehdit oluşturmaktadır. Örneğin, bir devletin diğerine saldırısı, klasik bir uluslararası güvenlik tehdididir. Son olarak, güvenlikle ilgili tartışmalar genellikle referans nesneyi tehditten korumanın yollarını içermiş, bu nedenle üçüncü bir tartışma alanı olarak, bir güvenlik tehdidine karşı konumlanmanın ne olacağı temel sorulardan birisi olmuştur.

Çevre konusunda da önemli çalışmalar yapan Kanadalı bilim adamı Thomas F. Homer-Dixon ise, “vatandaşların sosyal, fiziksel ve ekonomik refahlarını koruma çabası”¹¹¹ ifadeleriyle güvenliği tanımlamıştır. ABD 44. Başkanı Barack Hussein Obama, güvenliğin boyutlarını genişleterek oluşturduğu anlamla “terörist saldırılardan siber ataklara ve ülke içindeki tüm felaket durumlarına karşı önlem alınması durumu” şeklinde kavrama yaklaşmıştır.¹¹² Bir başka yoruma göre ise, “güvenlik, tehdit veya tehlike durumunun minimum düzeye getirilmeye çalışılmasıdır” şeklinde ifade edilmiştir.¹¹³ Wæver'in ise, "bir şeyi güvenlik sorunu olarak ele almak her zaman bir seçimdir" ifadeleriyle güvenlik kavramına yaklaşmış, güvenlik konusunun çeşitliği ve öznelliğini ifade etmiştir.¹¹⁴

Türkiye’de yapılan güvenlik çalışmalarında ise, Beril Dedeoğlu’nun yapmış olduğu tanımlama ön plana çıkmıştır. Dedeoğlu güvenlik kavramını, “insanın var olduğu andan itibaren geçirdiği her türlü evrede kullanılan bir ıstılah” olarak görmüş,¹¹⁵ “varlığını koruma ve sürdürme amacı taşıyan her davranış biçimini karşılayan olgu” şeklinde tanımlamıştır. Güvenliğin tek başına açıklanamayacağını söyleyen Dedeoğlu, kavramın farklı koşullarda farklı anlamları karşıladığı görüşünü savunmuştur. Bu noktada güvenliği açıklamada neyin güvensizlik oluşturduğunun tespit edilmesine vurgu yapmıştır.¹¹⁶

¹¹⁰ Masala, 1999: 78.

¹¹¹ Homer-Dixon, 1991: 77.

¹¹² “http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf,” (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

¹¹³ Çakmak, 2006: 26.

¹¹⁴ Wæver, 2000: 251.

¹¹⁵ Dedeoğlu, 2016: 22.

¹¹⁶ Dedeoğlu, 2008 :28-29.

Güvenlik kavramının derinleşmesi teorisyenlerin bakış açılarındaki çeşitlenme ile oluşmuştur. Realist teorisyenler güvenlik kelimesini tehdit ve güç kavramları ile ilişkilendirerek açıklamış, bu terimlerin dışındaki etmenleri aynı çerçeveye yerleştirmemişlerdir.¹¹⁷

Su ve maden gibi doğal kaynaklar, ticari faaliyetlerin sorunsuz şekilde devam etmesi, bölgesel çıkarların korunması ya da diğer fiziki güvenlik konuları, milli sınırların korunması başlığı altında incelenmiştir. Öte yandan, güvenlik kavramının psikolojik boyutu saldırı ya da tehdit gibi doğrudan fiziksel müdahaleden ziyade toplumun kendisini güvende hissetme gibi daha çok soyut ve öznel yaklaşımları da konu almıştır.¹¹⁸

Yapılan bu tanımlamalar ışığında, güvenliğin bireysel ya da genel manada sağlanabilmesi için bazı şartların ortaya çıkmıştır. İlk olarak, varlığa ya da değerlere herhangi bir tehdidin oluşmaması, ikinci olarak oluşan tehdidin ortadan kaldırılmasına yönelik kabiliyete, imkana ve güce sahip olmak durumlarıdır.¹¹⁹

Adrian Hyde-Price'e göre, bazı akademisyenler, güvenliğin nesnel bir şekilde tanımlanamayacağını ve herhangi bir sorunun politika yapıcılar tarafından güvenlik altına alındıktan sonra bir güvenlik sorunu haline gelebileceğini savunmuşlardır. Bu nedenle güvenlik tanımı totolojik olarak değerlendirilmiş; güvenlik olarak adlandırılan herhangi bir sorun aslında bir güvenlik endişesi olarak yorumlanmıştır. Bununla birlikte, Hyde-Price'in güvenlik alanını, politika yapıcıların bir güvenlik tehdidi olarak gördüklerini işaret etmiş, kavramı reaktif olarak değerlendirmiştir.¹²⁰

Verilen bilgilerin değerlendirilmesi ile güvenlik kavramına genelleyici bir tanımda bulunmak gerekirse, "güvenlik, belirlenmiş hedefe ulaşılmasını güçleştiren risk ve tehditlerin ortaya konulması, belirlenen risklerin yönetilmesi, tehditlere karşı güç geliştirilerek tedbir alınmasıdır."¹²¹ Yukarda verilen şartlar ve tanımdan da çıkarılan olguya göre güvenlik, üç bileşen etrafında oluşmaktadır. Bu bir hedefin oluşması, bu hedeflere yönelik tehditlerin varlığı ve bu varlığın ortadan kaldırılması için güç geliştirilmesinin gerçekleşmesidir.

Güvenlik kavramı, İkinci Dünya Savaşı'ndan soğuk savaşın bitimine kadar geçen süre içerisinde "Stratejik/Askeri Çalışmalar" içerisinde yer edinmiştir. Bu dönemde devlet merkezli askeri sorunları karşılamak için kullanılmış, soğuk savaş döneminin etkisiyle güç mücadelesi kavramlarını tanımlamakta kullanılmıştır.¹²²

¹¹⁷ Ergül, 2012: 166-167.

¹¹⁸ Erhan, 2004: 78-79.

¹¹⁹ Karabulut, 2011: 7.

¹²⁰ Hyde-Price, 2001: 16-18.

¹²¹ Küçükşahin, 2008: 9.

¹²² Buzan vd., 1991: 2.

Soğuk Savaşın bitmesiyle oluşan yeni dünya düzeninde kavramın kullanım yerleri çeşitlendirilse de bu döneme kadar “Stratejik/Askeri Çalışmalar” alanı dışında kavramın temellendirilememesi, özellikle bu çalışmaların sığ bir zeminde kalması, birçok analist ve akademisyen tarafından da eleştirilmiştir.¹²³

1.1.2 Güvenliğin Boyutları

Çeşitli tanımlarla önemi vurgulanan Güvenlik kavramının devletler için varoluşsal düzeyde öneminin bulunduğu birçok düşünür tarafından değerlendirilmiştir. Beka meselesi olarak görülen güvenlik problemleri hayatta kalma, varlığını sürdürme, bağımsızlığını koruma ve egemenlik sağlama gibi devlet olma adına birçok faktörle ilişkilendirilmiştir. Güvenlik derin manasında varlığın korunması, varlık üzerinde hakimiyetin ve yönetimin sorunsuzca sağlanması, varlığın çıkarlarının korunması ve tehditlerin bertaraf edilmesi olarak düşünülmüştür. Bu noktada tartışılan konulardan biriside milli menfaatlerin güvenlik açısından önem sırasının belirlenmesi olmuştur. Bu tartışma beraberinde güvenlik kavramının boyutlarını belirleme zaruriyetini oluşturmuştur.¹²⁴ Bu açıdan yapılan değerlendirmeler güvenliğin boyutlarını şu şekilde ortaya çıkarmıştır.

- 1) “Ulusal ekonomilerin ve ulus-aşırı sermaye hareketlerinin kontrolü,”
- 2) “Psikolojik boyutu,”
- 3) “Askeri alan boyutu,”
- 4) “Sağlık ve tıbbi meseleler boyutu”
- 5) “Doğal kaynakların sorunsuz transferi boyutu”
- 6) “Ulusal güvenliği ve çıkarları savunma ve bölgesel ya da global alanda etkili olabilme açısından, birlikler, entegrasyonlar, ittifak sistemleri ve belirli hedeflere dayanan koalisyonlar içinde yer alma çabası”¹²⁵

Dedeoğlu, yaptığı analiz ile güvenliğe ihtiyaç duyan aktörlerin, mevcut yapılarını değerlendirdikten sonra ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçların karşılanmasını sağlayacak durumları yani hedeflerini tespit ettiklerini ifade etmiştir. Bu hedefler üç farklı boyutta değerlendirilmiştir. İlk olarak, varlığın korunması ve sürdürülebilmesidir. İkinci olarak, aktörlerin kazandıkları, biriktirdikleri değerlerin korunmasıdır. Son olarak ise, çeşitli aktörlerin yer aldığı bir ortamda, sahip olunması hedeflenen, arzulanan yeni kazanımların başka aktörler tarafından elde edilmesini engellemek, geniş anlamı ile çıkarların korunmasıdır.¹²⁶

¹²³ Baldwin, 1997: 8.

¹²⁴ Çoruk, 2005: 212.

¹²⁵ Karakoç, 2008: 5-6.

¹²⁶ Dedeoğlu, 2003: 51-52

Yapılan bu sınıflandırma ile güvenlik olgusu ve kapsamı daha net bir şekilde ortaya çıkarılmıştır. Bunun dışında kavramın çerçevesini çizilmeden ve içeriği netleştirilmeden, mevcutta bulunan tüm değer öğelerini konu alındığında, yararsız ve yetersiz bir tanım halini almaktadır. Yukarıda belirtilmiş hedeflerden birisini olumsuz yönde etkileyecek, zarar verecek ya da engelleyecek herhangi bir durum, tehdit olarak tanımlanmıştır. Bu oluşan tehditlerin tespit edilmesi de güvenliğin oluşmasında da önemli olan güç kavramıyla gerçekleştirilmektedir.¹²⁷

İlk olarak İkinci Dünya Savaşı yıllarında askeri planlamanın dışında yer alan sivillerin güvenlik çalışmaları içerisinde yer alması ile birinci dalga oluşmuştur. Geniş bir şekilde bu çalışmaların merkezinde yer almışlardır.¹²⁸ Savaş sonrası dönemde, oluşan güç dengelerinin de etkisi ile uluslararası ilişkiler alanında sıklıkla dile getirilen güvenlik, kavramsal açıdan çeşitlendirilmesi ve boyutlandırılması yeterince gerçekleştirilememiştir.¹²⁹

Güvenlik anlayışı uluslararası ilişkiler açısından iki hali ile ifade edilmiştir. Sert ve yumuşak olarak şartlara ve yapılara göre bu ayrım tanımlanmıştır. Sert güvenlik anlayışı, klasik haliyle konjonktürel durumda askeri güç enstrümanlarının önde tutulduğu, silahlanma aracılığıyla güvenliğin sağlandığı durum için ifade edilmiştir. Soğuk Savaş dönemi boyunca iki kutup arasında bölgesel ve küresel manada geleneksel güvenlik anlayışı hâkim olmuştur. Bu durumun en önemli göstergeleri ise, askeri tehditlerin oluşması, statükocu yapıların oluşması ve devletlerin aktör olarak belirlenmesi olmuştur.¹³⁰

Bu değerlendirme açısından güvenlik kavramı Soğuk Savaş süresince sivil hakların sınırlandığı, devlet kaynaklarının geleneksel güvenlik harcamaları açısından kullanıldığı, savaşların ve güç mücadelelerinin meşrulaştığı bir olguyu tanımlamak için kullanılmıştır.¹³¹

Yumuşak güvenlik yaklaşımı ise insani boyutta değerlendirilmiş, merkeze insani yaklaşımları yerleştirmiştir.¹³² İnsani güvenlik yaklaşımı, meseleleri birey düzeyine indirgeyerek analizlerin, tartışmaların ve siyasetin merkezine bireyi yerleştirmiştir.¹³³ Bu açıdan değerlendirildiğinde ekonomi, insan hakları, çevre, bağımlılık yapan madde, göç, bilişim, bilgi erişimi, salgın hastalık, enerji ve sosyal adaletsizlik gibi konuları da kapsam içine almıştır. Bireyi ve toplumu hedef alan tehditlerin insani güvenlik kapsamına girmiş özünde insan hakları ile bağdaştırılmıştır.¹³⁴ Bu alanlar sosyal bilimlerin de farklı disiplinlerin incelediği konular olmasına rağmen uluslararası ilişkiler alanında uluslararası ilişkilerin

¹²⁷ Baldwin, 2004: 23

¹²⁸ Walt, 2003: 75.

¹²⁹ Booth, 2003: 55.

¹³⁰ Booth, 2003: 58.

¹³¹ Baldwin, 2004: 10.

¹³² Gough, 2002: 154.

¹³³ Thakur, 2004: 347.

¹³⁴ Mcrae, 2001: 16.

beslendiği kaynaklar olması sebebi ile güvenlik açısından referans alınacak konular kapsamına girmiştir.

Buzan bahsedilen güvenliğin boyutları için 1991’de yaptığı sınıflandırmada askeriyein yanı sıra siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel konuları da dahil ederek yeni referans nesneleri oluşturmuştur.¹³⁵

Uluslararası güvenlik, yirmi birinci yüzyılda yeni biçimler almıştır. Devletler arasında güvenlik olarak uluslararası güvenlik kavramı savaşların boyutlarında yaşanan değişim ve sınır tanımaz durumundan ötürü, yirminci yüzyılda sıklıkla dile getirilmiştir. Tehditlerin merkezleri yalnızca devletlerden gelmemiş; aşırı milliyetçiliğe bağlı etnik gruplardan, suç çetelerinden, mafya yönetiminden, salgın hastalıklardan, AIDS'ten, terörizmden, tehlikeli yiyeceklerden, yoksulluktan, ekonomik kötü yönetimden, aşırı nüfustan, başarısız devletlerden, mülteci akışlarından gelmeye başlamıştır. En önemlisi, kirlilikten ve kirliliğin etkilerinden, doğanın tahrip edilmesinden ve doğanın çeşitlenmesinden kaynaklanan sorunlar da tehdit kapsamına girmiştir.¹³⁶

Yeni tehditlerin çeşitlenmesindeki en önemli sebep ise mağduriyetin boyutlarındaki farklılık olmuştur. Daha öncede değinildiği üzere, tehdiye maruz kalanlar, birey (bireysel veya insan güvenliği), toplum (toplumsal güvenlik) ve dünya (küresel güvenlik) olarak ayrılmıştır. Bireyin fiziksel ve ekonomik olarak hayatta kalması, kimlik ve tutarlılıkla ilgili olarak toplumların yaşaması ve çevresel durumlar açısından dünyanın var olması uzun vadede tehdit altına girmiştir.¹³⁷

Bir başka görüşe göre küresel farkındalıkların diğer tehditleri azalttığı fikri olmuştur. Soğuk savaş sonrası dönemde küreselleşme, uluslararasılaşma, ulus ötesi, karşılıklı bağımlılık ve entegrasyonun artması ile ortak tehdit unsurları ortaya çıkmıştır. Yaşanan COVID-19 salgını bu kapsamda verilebilecek önemli örneklerden birini teşkil etmektedir. Parçalanma, ayrılıkçılık, hipernasyonalizm, dini veya etnik fanatizm, izolasyonculuk ve kendi kendine yeterliliğin egemen olduğu bir dünyada kendi içinde yeni tehditlerin açığa çıktığı belirtilmiştir. Bu açıdan güvenlik konusunun kapsamı değerlendirildiğinde küreselleşme ve karşılıklı bağımlılık faktörü göz önünde bulundurulmuştur. Bu açıdan yapılan değerlendirmelerde güvenliğin boyutlarını küresel normların değil, güvenliği etkileyen etmenlerin belirlediği fikri oluşmuştur.¹³⁸

¹³⁵ Baylis, 2008: 78-79.

¹³⁶ Bakan ve Şahin, 2018: 137.

¹³⁷ Gurcan, 2012: 73

¹³⁸ Sandıklı ve Kaya, 2013: 62-63.

1.1.3 Güvenlik Kavramının Uluslararası İlişkiler Literatürüne Girişi

Uluslararası İlişkilerin bilim dalı olarak Birinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkması, yaşanan güvenlik problemlerine karşı ortak güvenlik arayışına bilimsel bir bakış getirmek amacıyla oluşmuştur.¹³⁹ Bu nedenle Uluslararası ilişkilerin doğuşunun temelinde güvenlik problemlerinin olduğu söylenebilmektedir. Ancak uluslararası ilişkiler alanında ilk çalışmalar olarak, Quincy Wright'ın 1942' yayınladığı "Study of War" kitabı¹⁴⁰ ve Arnold Wolfers'in kaleme aldığı yazı kabul edilmiştir.¹⁴¹ Wolfers'in çalışması güvenlik kavramını devletlerin siyasi hedefleri düzeyinde inceleyerek önemli bir mesafe kat etmesine neden olmuştur. Bunun yansıra, uluslararası ilişkiler alanındaki diğer çalışmalar, güvenlik kavramına kendi açılarından çeşitli ekler, tanımlamalar ve açıklamalar da getirmiştir.¹⁴²

Güvenlik kavramının uluslararası ilişkiler alanı içerisinde geldiği bu konum kendisine has bir içeriğin oluşmasına da neden olmuştur. Güvenlik kavramı Uluslararası ilişkilerin gelişimine paralel bir gelişim gösterse de tarih boyunca savaş, barış, güç, aktör, denge gibi kavramların merkezinde yer almıştır. Bu yönüyle politika yapıcılar tarafından uluslararası ilişkilerde üzerine en çok düşünülen alanlardan biri halini almıştır. Bu yönüyle güvenlik çalışmalarının uluslararası ilişkiler literatürüne girişini bahsedilen kavramların yaygın kullanımına göre artış gösterdiği anlaşılmıştır.

Güvenlik çalışmaları güç kavramı odağında yalnızca askeri gücün merkez alındığı zamanlarda, savaş kavramı üzerinden uluslararası ilişkilere yer almıştır.¹⁴³ Bununla beraber güvenlik çalışmalarının merkezinde yer alan; "savaşın nedenleri, müttefiklik, tehditler, tehdidin doğası, çatışmanın teorik temelleri vb." konuları güvenliğin alan içerisindeki gelişimini ve yerini de etkilemiştir.¹⁴⁴ Böylelikle, uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde yaşanan gelişim güvenlik alanını da etkilemiş, zaman içerisinde güvenlik, disiplin içerisinde kendi alanını askeri kapsam dışına çıkararak tüm tehditleri konu alan hale gelmiştir.¹⁴⁵

Morgentau'nun yaptığı "Ulusal Çıkarın Savunulması" (1951) çalışmasında "ulusal çıkar" düzeyinde güveliğe yaklaşmıştır. Wolfers ise güvenlik çalışmalarına "değer" yaklaşımı getirmiş, aynı zamanda Wolfers'a kaynak olan Harold D. Lasswell ve Abraham Kaplan da "Güç ve Toplum" (1950) isimli çalışmasında bu konuyu işlemiştir. Wolfers, Lasswell gibi düşünürler güvenliği değer beklentisi olarak tasvir etmişlerdir.¹⁴⁶

¹³⁹ Ozan, 2014: 201.

¹⁴⁰ McSweeney, 1999. 31-42.

¹⁴¹ Wolfers, 1952: 481-502.

¹⁴² Tanrısever, 2005: 108.

¹⁴³ Ateş, 2012: 53.

¹⁴⁴ Sönmezoğlu, 2017: 452-453.

¹⁴⁵ Dağı, 2002: 167.

¹⁴⁶ Lasswell ve Kaplan, 1950: 25.

Nicholas J. Spykman İkinci Dünya Savaşı öncesinde ortaya koyduğu “Batı Yarımkürenin Savunması” yaklaşımı ile güvenlik perspektifi oluşturmuş Wolfers gibi kendisinden sonra gelen düşünörlere katkı sunmuştur. Myres S. McDougal ise “Hukuk ve Barış” eserinde askeri yöntemler haricinde statükonun değıştirilmesinden ve güvenlik yapısından bahsetmiştir. 1937 yılında Naziler döneminde Heinrich Rogge tarafından kaleme alınan “Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Teorileri” (Theorie der nationalen und Internationalen Sicherheit) eseri de toplumsal ve toplumlararası güvenlik üzerine önemli bir çalışma olmuştur. Bahsedilen bu çalışmalar uluslararası ilişkilerin disiplin olarak ortaya çıktığı dönemlerde güvenlik alanında yapılan çalışmalar olması sebebiyle güvenlik ve uluslararası ilişkilerin paralel gelişimi göstermiştir.¹⁴⁷

Uluslararası ilişkiler disiplininde güvenlik teriminin, “güvenlik politikası” şeklinde kullanılması önemli bir etki yaratmıştır. Uluslararası sistemde terimin yaygın kullanılmasını sağlayan en önemli devlet ABD olmuştur. 1947’de ABD yönetimi, dünyadaki birçok ölkö için bir model haline gelen Ulusal Güvenlik Konseyi’ni tanıtmıştır. Bu aynı zamanda yeni bir kavram olan güvenlik politikasının uygulanmasını da içermiştir. Güvenlik politikası; savunma politikası, askeri politika, savaşa hazırlıklı, barış halinin korunması gibi birçok terimi barındıran alan olmuştur. Güvenlik politikası, bu yönüyle gelişmekte olan ölkelere dış yardım da dahil olmak üzere hem bölgesel hem de küresel olarak barışçıl bir ortam yaratmak, uluslararası sistemi etkilemek, iç ve dış asayişini sağlamak, ekonomik kalkınmayı sürdürülebilir kılmak, göç politikası oluşturmak gibi hedefleri de içermeye başlamıştır.¹⁴⁸

ABD Savunma Bakanı Robert McNamara’nın “güvenlik kalkınmadır” ifadesi güvenliğin genel hatlarını özetlemeye de bir örnek olmuştur. Güvenlik politikası, ulus devletlerin uluslararası sistemi etkilemeye çalışarak ulusal çıkarlarını ilerletmeleri için önemli bir araç haline gelmiştir. Uluslararası güvenlik politikası arayışı, Doğu-Batı çatışması nedeniyle etkisinin çoğunu kaybeden Birleşmiş Milletler’in (BM) görevi olarak ortaya çıkmıştır. Siyasi güvenlik kavramı ise, soğuk savaş sırasında, askeri saldırganlıktan kaçınma gibi öncelikle savunma ve askeri konulara atıfta bulunmaktan; ekonomik, politik ve toplumsal meselelerle ilgilenmeye kadar genişlemiştir.¹⁴⁹

Güvenlik çalışmalarının, diplomasiyi, jeo-stratejiyi, küresel ve bölgesel çıkarları inceleyen bir alan olmasından ötürü uluslararası ilişkilerde önemli bir yere sahiptir. Güvenlik çalışmaları algılanış ve işleyişinden kaynaklı farklılıklar nedeniyle, ABD’de “ulusal güvenlik” olarak tanımlanırken, AB ölkelerince “Stratejik Güvenlik” olarak adlandırılmıştır. 1990 sonrası

¹⁴⁷ Dağı, 2002: 168.

¹⁴⁸ Ateş, 2012: 25.

¹⁴⁹ McNamara, 1968: 149.

dönemde ise, küreselleşmenin etkisiyle “Uluslararası Güvenlik” ismi geniş çapta kullanılmaya başlanmıştır.¹⁵⁰

Güvenlik kavramı birçok bilim dalında yer alsa da uluslararası ilişkiler disiplininde farklı bir mana taşımaktadır. Sosyolojide ve hukukta sosyal güvenlik ya da bireysel güvenlik olarak, karşılaşılsa da uluslararası ilişkiler disiplininde güvenlik devletlerarası güç mücadelesini tanımlamaktadır. Güç mücadelesinin temel argümanı ise, askeri politik yaklaşımlar olmaktadır. Askeri ve politik yaklaşım bu mücadelenin bir güvenlik boyutunun olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle incelendiğinde uluslararası ilişkilerde güvenlik beka meselesi olarak görülmektedir. Varlığı tehdit eden unsurların ortadan kaldırılması ya da dengelenmesi güvenlik kavramının uluslararası ilişkilerdeki önemini de ortaya çıkarmıştır.¹⁵¹

Uluslararası ilişkiler disiplini teoriler ışığında güç kavramına önem vermiş, doğal durumdan küreselleşme çağına kadar güç kavramı çeşitli eklentiler ile yeni manalar kazanmıştır. Bunların arasında "güç dengesi, süper güç, başat güç gibi" gibi kavramlar dönem dönem içinde bulunulan dönemi tanımlamak adına kullanılmıştır. Güç kavramı bu yönü ile devletler düzeyinde değerlendirmeye alınmış, bireylerin ya da çeşitli grupların güç değerlendirmesi yine güç dengesini etkiledikleri evrede incelemeye alınmıştır. Bireylerin, ideolojilerin, grupların ya da örgütlerin güç kavramı içerisindeki konumu oynadıkları role göre değişmiştir.¹⁵² Uluslararası ilişkiler alanında güvenlik kavramının açıklamasında kullanılan bir diğer kavram ise “aktör” kelimesi olmuştur. "Uluslararası arenada az veya çok bağımsız hareket edebilme yeteneğine sahip olan organize varlık” olarak J.Dougherty tarafından tanımlanmıştır.¹⁵³

Ülkelerin çeşitli ülkelerden gelecek etkilere gösterecekleri reaksiyon tartışma konusu olmuş, bu manada tanımlama yaparken küresel ve bölgesel meselelere etki edebilecek güce sahip ülkeler aktör olarak belirlenmiştir. William Coplin'in aktörlerin sınıflandırmasını niteliklerine göre ayırmıştır:¹⁵⁴

- 1.“Hükümetleri temsil eden ulusal nitelikli aktörler”
- 2.“Hükümetleri temsil etmeyen ulusal nitelikli aktörler”
- 3.“Hükümetlerin temsil edilmediği (non-governmental) devletlerarası nitelikli aktörler”
- 4.“Hükümetlerin temsil edildiği (governmental) devletlerarası nitelikli aktörler.”

¹⁵⁰ Walt, 1991: 216.

¹⁵¹ Buzan, 1998: 21.

¹⁵² www.turkab.net/kure/wglobaktor.htm (Erişim Tarihi: 30.11.2018)

¹⁵³ Dougherty, 1976: 600.

¹⁵⁴ Coplin, 1980: 29.

Faruk Sönmezoğlu'na göre ise bu ayrım, “hükümetleri temsil eden ulusal aktörler devletler, hükümetleri temsil etmeyen ulusal aktörler: bireyler ve gruplar, hükümetlerin temsil edilmediği uluslararası aktörler: uluslararası uzmanlık kuruluşları, çok uluslu şirketler ve siyasal nitelikli hükümetler arası (transgovernmental) kuruluşlar, hükümetlerin temsil edildiği uluslararası aktörler ise küresel örgütlenmeler ve entegrasyon hareketleri” olarak değerlendirilmiştir.¹⁵⁵ Michael Sullivan da global sistemi etkileyen aktörlere dikkat çekmiştir. Bu aktörler, "teröristler, hava korsanları, gerilla hareketleri, çok uluslu şirketler ve devletlerarası siyasal birimler"¹⁵⁶ olarak ifade edilmiştir. Marcel Merle ise, aktörleri “devletler, hükümetler arası örgütler ve devletler ötesi/aşırı güçler” şeklinde üç kategoriye ayırmış, devletler ötesi/aşırı güçler diye adlandırdığı aktörleri de kendi içinde “hükümetler dışı örgütler, çokuluslu şirketler ve uluslararası kamuoyu” olarak nitelendirmiştir.¹⁵⁷

Güvenlik çalışmaları dönem olarak ele alınmış iki dünya savaşı arası dönem ve 1950'lere kadar gelen süreç birinci dönem olarak isimlendirilmiştir. Bu dönemde güvenliği etkileyen birçok faktör ortaya çıktığı için “çok disiplinli ve çok boyutlu” olarak görülmüştür. Wilson ilkeleri, Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler, çok taraflı anlaşmalardan kaynaklı olarak güvenlik çalışmalarının merkezinde “Uluslararası hukuk, uluslararası kuruluşlar, siyaset teorisi ve silahsızlanma” gibi kavramlar yer almıştır. Stephen M. Walt bu dönemi askeri enstrümanları merkeze alarak diğer güç unsurlarını yok saymakla eleştirmiş, denge siyasetinin SSCB’de görüldüğü üzere silahlanma yarışı üzerine oluştuğunu söylemiştir.¹⁵⁸

Güvenlik alanında bir sonraki dönem Kore Savaşı ve NATO’nun kurulmasından sonraki dönem için kabul edilmiştir. Bu dönem de Soğuk Savaşın etkisiyle güvenlik çalışmaları zirve yapmıştır. İkinci dönemde güvenlik, uluslararası ilişkiler haricinde alt disiplin olarak nitelendirilmiş, “ulusal güvenlik” gibi önemli bir kavram literatüre girmiştir.¹⁵⁹ Wolfers’ın ulusal güvenlik konusunda “mutlak güvenliğin yokluğu ve güvenliğin belirsizliği” düşüncesi, ikinci dönemin temellerini oluşturmuştur. Disiplinler arası karşılıklı bağımlılık ve iş birliklerinin olduğu dönemlerde, bilim insanları, gazeteciler, araştırmacılar, analistler, üniversiteler, bağımsız enstitüler tarafından güvenlik çalışmaları, alt disiplin olarak yürütülmüştür.¹⁶⁰

İkinci Dünya Savaşında atom bombasının ilk kez kullanılması ile savaş sonrası dönemde yıkıcı etkinin tesiri ile güvenlik konularının odağı halini almıştır. Bu durum güvenlik

¹⁵⁵ Sönmezoğlu, 1989: 34–39

¹⁵⁶ Sullivan, 1990: 42–66.

¹⁵⁷ Merle, 1982: 297–418.

¹⁵⁸ Yılmaz, 2017: 358.159

¹⁵⁹ <http://www.tuicakademi.org/bolgesel-guvenlik/> (Erişim Tarihi: 15.07.2020)

¹⁶⁰ Dedeoğlu, 2004: 1.

çalışmalarına etkilemiş, John Herz “Atom Çağında Güvenlik İkilemi” adlı çalışmasında dönemi yansıtmıştır. Çalışmasında nükleer tehdide dikkat çekmiş, bu noktada bir ülkenin güvenliğini sağlayarak diğerini güvensizleştirdiği tespitinde bulunmuş, buna da güvenlik ikilemi adını vermiştir.¹⁶¹

Walt güvenlik çalışmalarını geleneksel düzeyde askeri kapasite ile sınırlamış, gücü askeri güce dayandırmıştır. 1960’lı yıllara kadar devam ettiğini ileri sürdüğü bu dönemi güvenlik çalışmalarında birinci dalga olarak sınıflandırmıştır. İlk dönemin ardından başka bir döneme geçişi, ilk vuruş gücünün savaş ihtimalini artırdığı, akademinin güvenlik alanında yetersiz çalışmalar yaptığı ve Vietnam savaşına bağlamıştır. Soğuk savaşın yumuşadığı dönemde, bu gelişmeler ışığında güvenlik çalışmaları tartışılır bir hal almıştır. Böylelikle ilgi ve üretkenlik zamanla azalır hale gelmiştir.¹⁶²

Uluslararası ilişkiler disiplinin Türkiye’de gösterdiği gelişimin bir benzeri de güvenlik çalışmaları alanında gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra Türkiye’nin dış politika öncelikleri, soğuk savaş sonrası değişen dengeler ve milenyum çağının getirdikleri gibi kriterler güvenlik çalışmalarını doğrudan etkilemiştir. Türkiye’de güvenlik çalışmaları, “Güvenlik Bilimleri Enstitüsü (Polis Akademisi), Savunma Bilimleri Enstitüsü (Harp Okulu) ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (Harp Akademileri)” gibi askeri düzeyde incelenirken zaman içerisinde “Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Uluslararası İlişkiler Konseyi” gibi merkezler ile sivil katkı sağlanmıştır.¹⁶³

1.2 Güvenlik Perspektifinden Türk- Amerikan İlişkilerine Bakış

1.2.1 Türk-Amerikan İlişkilerinin Çıkış Noktası

ABD, dünya tarihinde ilk olarak 1783 yılında Versay Anlaşması ile siyasi arenada ülke olarak ortaya çıkmıştır. 1823 yılında Monroe Doktrini ile 20. yüzyılın ilk yıllarına kadar ABD hükümeti, kendisini Avrupa siyasi sisteminden uzak tutacak bir politika benimsemiştir. Monroe Doktrini, hem ABD’nin hem de Avrupa’nın birbirinin işine karışmayacağı bir sistem önermiştir. Bu izolasyon döneminde ABD, ticari bağlarını geliştirerek ekonomik bir büyüme sağlamıştır. Türkiye ile ABD arasındaki diplomatik ilişkiler, 1830 yılında imzalanan Osmanlı-Amerikan Ticaret ve Denizcilik Antlaşması ile başlamıştır. Bundan önce iki devlet arasında ticari ilişkiler yürütülmüştür. ABD hükümeti, Doğu Akdeniz’de ticari bir hakimiyet elde etmek istemiştir. ABD, Cezayir, Tunus ve Trablus ile ticaret anlaşmaları imzalamıştır. 19. Yüzyılın ilk yıllarında, Osmanlı İmparatorluğu Akdeniz’in kontrolünü elinde tutmuştur. Bu nedenle ABD, bölgedeki

¹⁶¹ Akgül Açıkmeşe, 2012: 91.

¹⁶² Walt, 1991: 215-216.

¹⁶³ Yorulmaz, 2020: 5254.

ekonomik hedeflerine ulaşabilmek için Osmanlı İmparatorluğu ile ticari ilişkiler geliştirmek istemiştir. Amerikan ticaret gemileri ilişkileri geliştirmek amacıyla Osmanlı limanlarını ziyaret etmeye başlamışlardır. “İzmir, Selanik ve Beyrut'taki ticaret imkanları Amerikalı tüccarları bu limanlara çekmiştir”¹⁶⁴ Ticaret ve Denizcilik Antlaşması ile ABD'ye Osmanlı Devleti tarafından “en ziyade müsaadeye mazhar olmuş millet” verilmiş ve Osmanlı hükümeti tarafından diğer ülkelere tanınan ayrıcalık ve muafiyetlere kavuşmuştur.¹⁶⁵

Türkiye-ABD ilişkileri iki aşra dayanmış, 1830 anlaşmasından sonra ABD, Osmanlı topraklarında konsolosluklar açmaya başlamış ve iki devlet arasındaki siyasi ve ticari ilişkiler gelişmeye başlamıştır. İki devlet arasındaki ilişkilerin çıkış noktası ekonomik faktörler gibi görünse de ikili ilişkilerde siyasi kaygılar da önemli rol oynamıştır. “Monroe Doktrini'ne rağmen ABD, misyonerlik gibi dini kökenli hareketler başta olmak üzere çeşitli faaliyetlerle her zaman siyasi nüfuz kazanma çabası içinde olmuştur”¹⁶⁶. Amerikalıların Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk verimli misyonerlik faaliyetleri 1820'li yıllarda başlamıştır. 1820'lerde mütevazı bir şekilde başlayan misyonerlik, 1840'larda sistemli ve geniş çaplı bir faaliyete dönüşmüş ve on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde doruk noktasına ulaşmıştır ¹⁶⁷

Misyonerlik çalışmaları batıdan doğuya doğru tüm ülkeye yayılmıştır. Bu misyonerlik çalışmaları sonucunda Osmanlı topraklarında birçok okul, kilise ve sağlık ocağı kurulmuştur. Amerikan misyonerlik çalışmaları ilk başlarda Osmanlı İmparatorluğu tarafından normal dini gayrimüslim faaliyetler olarak görülmüştür. Babıali, Amerikalı misyonerlerin faaliyetlerine siyasete karışmadıkları sürece izin vermiştir. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı hükümeti, devletin her tarafına yayılan misyonerlik çalışmalarından rahatsızlık duymaya başlamıştır. Amerikalı misyonerler, okulları aracılığıyla Osmanlı topraklarında yaşayan Ermeni ve Bulgarların ulusal bağımsızlıklarını teşvik etmekle suçlanmışlardır. “Osmanlı İmparatorluğu yeni bir misyoner okulu açılmasına izin vermeyi yasaklamıştır.”¹⁶⁸ Bu tavırlar, iki ülke arasında 1917'de ilişkilerin kesilmesine kadar sürece olan gerilimi ortaya çıkarmıştır. Osmanlı İmparatorluğu ile ABD arasındaki askeri ilişkiler, esas olarak Osmanlıların Amerikan silahlarını satın alması ile başlamıştır. 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu, sık sık askeri yenilgiler aldığı için ordusunun modernleşmesine büyük önem vermiştir. Bu nedenle Osmanlı hükümeti mühimmat ithal etme ihtiyacı hissetmiş ve Avrupa ülkelerinden ve daha sonra ABD'den silah ithal etmeye başlamıştır. 19. yüzyılın ortalarında Osmanlı İmparatorluğu ile

¹⁶⁴ Erhan, 2004: 4.

¹⁶⁵ Fendoğlu, 2002: 194

¹⁶⁶ Şafak, 2003: 33

¹⁶⁷ Erhan, 2000: 194.

¹⁶⁸ Erhan, 2000: 195.

ABD arasındaki silah ticareti başlamıştır. Bu dönemde Amerikan İç Savaşı yeni bitmiştir. ABD stoktaki silahlarını satmak için yeni pazarlar aramış ve o yıllarda Osmanlılar savaşı Rusya'ya kaybetmiştir. ABD, Osmanlı İmparatorluğu'nu iyi bir pazar fırsatı olarak görmüş ve Osmanlılar, ABD'yi Avrupa etkisini azaltmak ve pazarlık gücünü artırmak için iyi bir alternatif olarak gördükleri için Amerikan silahlarını satın almayı seçmişlerdir. “Osmanlı Devleti'nin ABD'den silah satın alması, 1877-78 Osmanlı-Rus savaşından önce en yüksek boyutuna ulaşmıştır”¹⁶⁹ 1830'ların başlarından itibaren ABD, Osmanlı donanmasının modernizasyonuna da yardım etmeye başlamıştır. Navarin yenilgisinden kısa bir süre sonra Osmanlı İmparatorluğu ABD'den gemi satın almaya başlamıştır. Amerikalı uzmanlar İstanbul'a getirilerek Osmanlı tersanelerinde gemilerin yapılmasına yardım edilmiştir. 1880'den sonra iki devlet arasındaki yoğun silah ticareti yavaşlamıştır. Daha sonra bu dönemde Osmanlı Devleti Almanya ile müttefik olmuş ve Almanlar, Osmanlı topraklarına yaptığı yatırımlarla Osmanlılar üzerinde nüfuz kazanmaya başlamıştır. Ayrıca bu dönemde “Osmanlılar, genişleyen Amerikan misyonerliği ve etkilerinden rahatsız olmuşlardır.”¹⁷⁰

Türkiye ve ABD arasında, yarım yüzyıldan fazla bir süredir süren yakın güvenlik ortaklığı. Soğuk Savaş'ın ilk günlerinde kurulmuş ve Sovyet tehdidi bu ortaklığı şekillendirmiştir. Stalin'in II. Dünya Savaşı'ndan sonra Boğazlar üzerinde bir üs ve toprak talepleri, Türkiye ile ABD arasında güvenlik ortaklığı kurulmasının arkasındaki itici güç olmuştur. Truman Doktrini'nin 12 Mart 1947'de ilan edilmesi, ABD'nin Türkiye ile olan savunma bağlarının genişlemesine yol açmıştır ve Türkiye'nin 1952'de nihai olarak NATO'ya katılması için zemin hazırlamıştır. Soğuk Savaş sırasında Türkiye, Sovyetler Birliği'nin genişlemesine önemli bir engel olarak hizmet etmiştir. Ankara ayrıca Moskova'nın silah kontrol anlaşmalarına uygunluğunu izlemek ve doğrulamak için önemli tesisler sağlamıştır.¹⁷¹

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, ABD-Türkiye güvenlik ortaklığına yönelik orijinal itici gücü ortadan kaldırmıştır, ancak Amerika'nın gözünde Türkiye'nin başlangıçta pek çok Türk'ün korktuğu gibi stratejik önemini azaltmamıştır. Aksine, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından bu yana Türkiye'nin stratejik önemi azalmamış, artmıştır. Ancak, güvenlik ortaklığının gerekçesi önemli ölçüde değişmiştir. Türkiye'nin ABD için stratejik önemi, Rusya'dan gelecek bir tehdidi caydırması değil, Müslüman dünyasına bir köprü oluşturma ve Ortadoğu ve Kafkaslar/Orta Asya'da bölgelerinde istikrar sağlayıcı bir güç olarak hizmet etme kapasitesinde olması nedeniyle stratejik hale gelmiştir. ABD için stratejik önemi artmıştır. Türk üslerine, özellikle İncirlik'teki hava üssüne sürekli erişim, ABD'nin Büyük Ortadoğu'daki çıkarlarına ulaşmak için

¹⁶⁹ Fendoğlu, 2002: 204

¹⁷⁰ Erhan, 2000: 195.

¹⁷¹ Kennan, 2006: 15.

önemli olmaya devam etmiştir. Irak'a gönderilen ABD askeri kargosunun yüzde 70'inden fazlası İncirlik Hava Üssü üzerinden uçmuş veya kara yoluyla Türkiye üzerinden gönderilmiştir.¹⁷²

Türkiye, ABD'nin Türk tesislerine, özellikle İncirlik'e erişimini kısıtlar veya reddederlerse, bunun Türkiye üzerinde ciddi bir etkisi olacağı öngörülmüştür. Güvenlik ilişkisi Türkiye için de önemini korumuştur. Türkiye'nin çetin ve değişken bir bölgede olması nedeniyle birçok komşuyla (yani Suriye, Irak, Yunanistan ve Ermenistan) anlaşmazlıkları olmuştur. Ayrıca İran ve Irak'tan atılan füzelerin menziline olması güvenlik tehdidi yaratmıştır. Bu nedenle Türkiye, Ortadoğu'dan gelen artan risklere karşı ABD ile olan güvenlik ilişkisini önemli bir sigorta poliçesi olarak görmüştür. ABD'nin Orta Doğu'ya müdahalesi Türkiye için riskler taşısa da Türkiye komşu bölgelerdeki ABD askeri varlığından faydalanmıştır. ABD aynı zamanda Türkiye'nin en önemli silah tedarikçisi haline gelmiştir. Türkiye'nin bu faaliyetleri çeşitlendirme konusundaki çabalarına rağmen, hala savunma sanayi faaliyetlerinin yaklaşık yüzde 80'ini ABD ile yürütmüştür. Çok sayıda Türk subayı ABD'de eğitilmiştir.¹⁷³

Bu, Türk silahlı kuvvetlerinin Amerikalı meslektaşlarıyla yakın ilişkiler geliştirmesine ve ABD askerî harekât doktrini ve düşüncesi hakkında daha derin bir bilgi edinmesine olanak sağlamıştır. Son olarak, ABD savunma alanı dışındaki önemli Türk stratejik önceliklerini güçlü bir şekilde desteklemiştir. Örneğin, Hazar petrolünü Türkiye'nin Akdeniz kıyısındaki bir terminal aracılığıyla dünya pazarlarına ulaştırmak için tasarlanan Bakü-Ceyhan petrol boru hattının inşasının sadık bir savunucusu olmuştur. ABD ayrıca Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) üyelik hedefini güçlü bir şekilde desteklemiştir ve Türkiye'nin Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ayrılıkçılarına karşı mücadelesini Türkiye'nin Avrupalı müttefiklerinden çok daha güçlü bir şekilde desteklemiştir.¹⁷⁴

Soğuk Savaş'ın sona ermesine rağmen, Türkiye'nin ABD ile yakın güvenlik bağlarını sürdürmek istemesi için güçlü nedenleri olmuştur. Bununla birlikte, Türkiye'nin ABD ile bağların güçlü olduğu zaman sağlayacağı faydalara ilişkin algıları son birkaç on yılda önemli ölçüde değişmiştir. Soğuk Savaş sırasında, Türkiye'nin ABD ile olan güvenlik ilişkisinden önemli faydalar sağladığı hissi hem Türk seçkinleri hem de genel nüfus arasında yaygın bir görüş haline gelmiştir. Bu algı, 1963-1964'teki Kıbrıs krizinden sonra değişmeye başlamıştır. Başkan Lyndon Johnson'ın Kıbrıs'a Türk müdahalesinin bir Sovyet tepkisine yol açması halinde

¹⁷² Bozkurt, 2013: 19-20.

¹⁷³ Şafak, 2003: 33.

¹⁷⁴ Algan, 2012: 30.

ABD'nin Türkiye'yi savunmayabileceği konusunda uyardığı ünlü “Johnson mektubu”, bir soru işareti yaratmıştır.¹⁷⁵

Türkiye'ye karşı bu kriz, ABD'ye bu kadar büyük ölçüde bağımlı olmanın maliyetleri olduğunun altını çizmiş, Ankara'nın güvenlik bağlarını genişletme ve Washington'a olan bağımlılığını azaltma çabalarına yol açmıştır. ABD ile yakın güvenlik bağlarını sürdürmenin önemli bedelleri olduğu algısı, 1975'te Türkiye'nin Kıbrıs'ı işgaline yanıt olarak ABD'nin Türkiye'ye silah ambargosu uyguladığı zaman pekiştirilmiştir. Ambargo, Türkiye tarafından sadık bir müttefike atılmış bir tokat olarak görülmüş ve ABD-Türkiye ilişkilerinin keskin bir şekilde bozulmasına yol açmıştır. ABD'nin güvenilir bir müttefik olarak kabul edilebileceği konusunda Türk tarafının tutumlarını değiştirmiştir. Bu krizler ABD-Türkiye ortaklığını ciddi şekilde zora sokmuş ve Türkiye'yi dış politikasını çeşitlendirmeye ve güvenliği için ABD'ye olan bağımlılığını azaltmaya yönelik politikalar geliştirmesine aracı olmuştur. Ancak, dış politikasını çeşitlendirmeye yönelik bu çaba, Soğuk Savaş'ın getirdiği Sovyet tehdidi nedeniyle sekteye uğramıştır. Artık bir Sovyet tehdidiyle karşı karşıya kalan her iki taraf da güçlü bir güvenlik ortaklığını sürdürme ihtiyacı hissetmiştir.¹⁷⁶

Bununla birlikte, 1990'dan bu yana, Türkiye'nin güvenlik ortamı üç büyük gelişmenin tetiklediği önemli bir değişim geçirmiştir: (1) Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi, (2) 1990–1991 Körfez Savaşı ve (3) 2003 ABD'nin Irak'ı işgali. Bu üç faktörün Türkiye'nin güvenlik algıları ve ABD-Türkiye güvenlik ortaklığının sağlamlığı ve güçlü kalması konusunda olumlu yönde etki yaratmıştır.¹⁷⁷

1.2.2 Türk-Amerikan ilişkilerinin Siyasi ve Askeri Boyutları

Soğuk Savaş döneminde ABD müttefiki olarak Türkiye, Orta Doğu ve Avrupa'ya yönelik Sovyet tehdidinin önlenmesinde çok önemli hale gelmiştir. Bu bağlamda, önemli bir NATO üyesi olan Türkiye, büyüklük bakımından en büyük ikinci askeri güç olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin konumu ve politikası önemli hale gelmiştir ve bu politikada yapılacak herhangi bir değişiklik bölgedeki tüm dengelerin Sovyetler Birliği lehine bozulmasına neden olabilir düşüncesi güç kazanmıştır. Gerek Sovyetler Birliği'nin Türkiye'yi işgali gerekse Türkiye'de Sovyet tarzı bir Marksist rejimin oluşması, tüm Akdeniz ülkelerini, Avrupa ve Dünya dengelerinde de değişikliklere yol açabilir ve Sovyet işgali tehdidiyle karşı karşıya bırakabilir düşüncesi öngörülmüştür.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, 2017: 31

¹⁷⁶ Polat, 2020: 71-76.

¹⁷⁷ Demir ve Demir, 2018: 358-360

¹⁷⁸ Türkmen, 2012: 186.

Özellikle Afganistan'ın SSCB tarafından işgali ve 1979'da İran'da Şah'ın düşmesi, bölgesel ve uluslararası güç dengesinin genel bağlamını büyük ölçüde Sovyet Rusya lehine değiştirmiş, Birleşik Devletler Ortadoğu'daki değerli müttefikini ve stratejik hakimiyetini kaybetmiştir. Bu yeni gelişmeler yumuşamayı dönemini sekteye uğratmış ve uluslararası ilişkilerde bir kez daha yeni bir Soğuk Savaş söylemi egemen olmuştur. Dolayısıyla 1980'lerin sonuna kadar süren bu on yıllık dönem siyaset bilimi literatüründe ikinci bir soğuk savaş olarak adlandırılmıştır. O yıllarda tüm siyasi meseleler bu yeni soğuk savaş rekabeti ile ele alınmış ve böylece ittifak içi ilişkiler bu çerçevede yeniden tanımlanmıştır. 1979 yılında başlayan bu gelişmeler sonucunda ABD Hükümeti, Vietnam çatışmasına bir tepki olarak ortaya koyduğu Nixon Doktrini'ne bağlı olarak siyasi ve askeri stratejiyi terk etmiştir. 1980'de bu doktrini, ihtiyaç duyulduğunda, özellikle Amerikan çıkarları bölge içindeki veya dışındaki herhangi bir devlet veya gelişme tarafından tehdit edildiğinde, denizaşırı ülkelerdeki askeri konuşlandırmaları artırmayı amaçlayan Carter Doktrini ile değiştirmiştir. Bu gelişmeler Türkiye'nin Washington hükümeti nezdindeki stratejik önemini hızla artırmış, bölgesel ve küresel bağlamda ortaya çıkan yeni tehditlere karşı ortak girişimlerde bulunmak üzere Ankara ve Washington'u birbirine yaklaştırmıştır.¹⁷⁹

İran sadece ABD tarafından kaybedilmediğinden Beyaz Saray'ın bölgesel çıkarları için yeni bir tehdit olarak algılanmış ve bu bağlamda Türkiye'nin temel önemi iki yönlü hale gelmiştir. Bunlardan biri İran yayılcılığını bölgenin geri kalanına hapsedmek ve tehdit kabiliyetini sınırlamak, ikincisi İran'ın kaybından doğan boşluğu doldurmak olmuştur. Yukarıda belirtildiği gibi, 1980'lerin ilk yıllarında Afganistan'a Sovyet müdahalesinin ardından bazı önemli gelişmeler yaşanmıştır. İran-Irak Savaşı'nın ilk yıllarında yaşanan panik ve belirsizlik, Başbakan Papandreu'nun başlangıçtaki güçlü Amerikan ve NATO karşıtı söylemleri ve Türkiye'deki askeri darbe, Amerikan yönetiminin Türkiye'ye yönelmesine neden olmuştur. Ancak, 1980'lerin sonlarında İran-Irak savaşının sona ermesi ve Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi nedeniyle, Amerika'nın Türkiye'nin savunma çabalarını güçlendirmeye yönelik çıkarları, yeni en düşük seviyelere ulaşmak için kendini tersine çevirdi. Açık kanıt, son birkaç yılda küçülen savunma yardımı hacmi artmıştır.¹⁸⁰

1990'da stratejik olarak konumlanmış bir güç olarak Türkiye, Irak Kuveyt'i işgal ettiğinde, BM yaptırımlarını desteklediğinde ve Irak'ın petrolünü Akdeniz'e taşıyan iki boru hattını kapattığında hemen karşılık vermiştir. Ekonomistlere göre Türkiye'nin Saddam'ın politikasına karşı duruşunun maliyeti yaklaşık 30 milyar dolar olmuştur. Buna rağmen

¹⁷⁹ Uzgel, 2013: 270.

¹⁸⁰ Uzgel, 2013: 271.

Cumhurbaşkanı Turgut Özal hükümeti ve sonraki hükümetler Batı ile dayanışma ilkesini değiştirmeye başlamamışlardır. Schwartz'a göre Özal, müttefiklere verdiği destekle önemli bir siyasi risk almıştır. İlk gün boru hattını kapatma kararı, iç siyasetteki desteğin düşmesine rağmen Türklerin geleneksel istikrarsız politikasından radikal bir sıçrama anlamına gelmiştir. Öte yandan Mısır'ın 7 milyar dolarlık dış borcunun gizlenmiş olması dolayısıyla ne Özal ne de diğer Türk siyasetçiler bu maliyetin ödenmesini resmi olarak istememişlerdir.

Sonuç olarak Türkiye, pek çok nedenle son noktada Irak hükümetinin Kuveyt'ten çekilmesi için Körfez Krizi'nin tüm aşamalarına katılmış ve bu bağlamda Özal hükümeti, Irak'a yönelik tüm BM yaptırım kararlarını tam olarak desteklemiş ve hatta Kerkük'ü kapatmıştır. Yumurtalık boru hattı ile uluslararası koalisyona katılarak limanların ve hava üslerinin aynı amaç için konuşlandırılmasını sağlamıştır. Türkiye'nin desteği bu noktada bitmemiş, Saddam Hüseyin'in ağır baskısı ve saldırısı altında kalan ve bu nedenle Türkiye sınırları boyunca talihsiz koşullarla karşı karşıya kalan Kürt halkının sığınmacılarına ilişkin bir karar alarak süreci teşvik ederek desteğini sürdürmüştür.¹⁸¹

Türkiye, Irak güçlerinin Kürt halkına yönelik saldırılarını önlemeye ve güvenli bir sığınak sağlamaya yönelik 688 sayılı kararın kabul edilmesini teşvik etmiş, Birleşmiş Milletler ve ABD hükümetinin bu hedeflerine ulaşması için kendi topraklarını da kullanıma açmıştır. Bu bağlamda, yukarıda belirtildiği gibi Saddam Hüseyin'e karşı başarılı olması ve/veya bir tehdit oluşturmaması için ABD hükümetine tüm yardımı sağlamış olan Türkiye, 13 yıl boyunca yılda 3 milyar dolardan fazla zarar görmüş, ancak tazmin edilmemiştir. Türkiye, Amerika'nın Irak politikasına tam destek vermiş ve 1996'dan sonra Kuzey İzleme Operasyonu olarak adlandırılan Konforu Sağlama Harekâtı'nın faaliyetlerini uzatmaya devam etse de BM kararları ve ABD ile ittifak taahhütleri doğrultusunda sorumluluklarını üstlenmiştir.¹⁸²

Beyaz Saray, Irak'ın geleceğine ilişkin planını tek taraflı yapmayı tercih etmiştir ve Iraklı muhalefet liderlerini örgütlemiştir. Saddam'ın bölgedeki nüfuzunun kısıtlanması sonucu oluşan iktidar boşluğu nedeniyle, Irak'ın kuzeyinde Kürdistan İşçi Partisi (PKK: Partiya Karkaren Kürdistan) terör örgütü yıllarca rahatlıkla Türk askeri ve sivil hedeflerine yönelik saldırılar düzenlemeye başlamış ve terör örgütlerini kurmuştur. Türkiye için ağır bir ekonomik, siyasi ve sosyal yük olmuştur.¹⁸³

Stratejik/askeri ilişkiler, Türk-Amerikan ilişkilerinde her zaman hayati bir unsur olmuştur. Soğuk Savaş sırasında ABD yönetimleri dünyayı “dost” ve “düşman” alanlara bölmüş ve askeri faaliyetler ve siyasi ittifaklar bu coğrafi ve ideolojik bölünme temelinde

¹⁸¹ Migdalovitz, 2003: 3.

¹⁸² Çongar, 2012: 351.

¹⁸³ Tanış, 2015: 25

meşrulaştırılmıştır. Bu dönemde ABD, Türkiye'yi Sovyetler Birliği'ne karşı bir engel ve belki de daha da önemlisi Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de bir askeri üs olarak algılamıştır. Böylece, Türk ordusunu desteklemek ve modernize etmek, Türk topraklarında askeri ve istihbarat tesisleri kurmak, ABD'nin bölgedeki küresel hedeflerine ulaşmasının başlıca yöntemleri olmuştur. Soğuk Savaş sırasında, ABD güvenlik yardım programları, askeri/ekonomik yardımın ABD'nin savaş sonrası politikasında önemli bir araç olduğunu aktaran Truman İdaresi tarafından tasarlanmıştır. 1947 ve 1950 yılları arasında Türkiye ve Yunanistan, ABD ordusundan 600 milyon dolar ekonomik yardım almıştır. Bundan sonra Türkiye, ABD hibelerinin en önemli alıcılarından biri haline gelmiştir.¹⁸⁴

ABD ayrıca Türkiye'ye Birleşik Devletler Askeri Yardım Misyonu (JUSMMAT) aracılığıyla da yardım etmiştir. Resmî belgelerde, ABD yardımının Türkiye'nin “güvenlik güçlerini güçlendirmesini ve ekonomisinin istikrarını korumasını” sağlayacağı iddia edilmiştir”. Bu yardımın devam etmesi, Türkiye'nin jeopolitik olarak önemini doğrulamıştır. Mayıs 1949'da ABD Dışişleri Bakanlığı, ABD'nin Türkiye'ye yaptığı askeri yardımı şu şekilde savunmuştur: “Türkiye'nin askeri gücü, ABD ve müttefiklerimiz için, stratejik bölgenin bir savaş durumunda hareket üssü olarak kullanılması hayati derecede önemli olmuştur ve Sovyetler Birliği ve uydularının topraklarına ve kaynaklarına erişimini reddetmiştir.” 1954'teki Türkiye-ABD Askeri Tesisler Anlaşması, ABD yönetiminin küresel jeopolitik çıkarlarını savunmaya çalıştığı Türk topraklarında ABD üslerinin açılmasını resmileştirmiştir. Dolayısıyla askeri üsler konusu Türk-Amerikan ilişkisinin en önemli yönlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Ancak Türkiye, bu imkanları, örneğin ABD'nin Arap-İsrail Savaşları sırasında İsrail'i desteklemek için kullanmasına izin vermeyi reddettiği yumuşama yıllarında bir pazarlık kozu olarak kullanmıştır. Bu durum özellikle 1970'lerde Türk yönetiminin ve Türk halkının tamamının üslerin kapatılmasını istediği zaman çatışma kaynağı olmuştur. Türkiye'nin istihbarat izleme istasyonları için kritik bir konumu temsil etmesi nedeniyle, 1980'lerde Sovyetler Birliği'ne karşı Türk-Amerikan istihbarat iş birliğinin çok önemli hale gelmiştir. 1979'da İran rejiminin çöküşü ve ardından ABD-İran istihbarat ilişkisinin sona erışı, ABD istihbaratının Sovyetler Birliği'nin güney kısmını ve Körfez'in petrol bölgelerine yakın ABD askeri tesislerini kapsama alanında bir boşluk yaratmıştır. ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki yumuşamanın sona ermesi ve 'ikinci' Soğuk Savaş'ın başlaması, Türk-Amerikan ittifakını güçlendirmiştir. Türkiye'deki 1980 askeri müdahalesinin ilişkileri olumsuz etkilememiştir.

¹⁸⁴ Çongar, 2012: 351.

Aksine ABD, askeri yönetimi eleştirmemiş ve Türkiye'ye yapılan Amerikan yardımlarının kesintiye uğramayacağını teyit etmiştir.¹⁸⁵

Bu destek, Truman döneminin retoriğine yansımıştır. Güney Avrupa Müttefik Kuvvetleri Başkomutanı Amiral William J. Crowe'a göre, “Türkiye, İran'a veya Basra Körfezi'ne yönelik herhangi bir Sovyet saldırısının yanında yer almıştır ve Müslüman olan ve coğrafi olarak Ortadoğu'da bulunan tek ittifak ülkesi olmuştur. ” Ayrıca, “hiçbir Batılı veya Sovyet planlayıcısı Türkiye'nin konumunu, arazisini, hava sahasını, kuvvetlerini ve üslerini dikkate almadan Orta Doğu sorununu çözemez” diye eklemiştir. Bu bağlamda, Afganistan'daki Sovyet müdahalesi dikkate alındığında Türkiye'nin jeopolitik önemi önemli ölçüde artmıştır. İran İslam Devrimi ve İran-İrak Savaşı döneminde Türkiye, Amerika'nın hassasiyetlerini de dikkate alarak dış politikasını değiştirmeye başlamış ve bunun sonucunda Yunanistan'ın NATO'nun askeri koluna girmesi üzerindeki vetosunu geri çekmiştir. Bu süreçte, Savunma Bakanı Alexander Haig, Carter Doktrini uyarınca ABD'nin bölgedeki “hayati çıkarlarını” korumak için Hızlı Sevk Gücü fikrini geliştirmiştir. ABD Merkez Komutanlığı (CENTCOM) haline gelmiş olan bu görev gücü, Körfez bölgesindeki operasyonları komuta etmiştir.¹⁸⁶

Türkiye ve ABD, komünist bloğa karşı çok taraflı ve ikili gerici davranışları desteklemek için ortak bir politika geliştirmiş ve bu politikanın bir sonucu olarak Ankara, görev gücü projesinin konuşlandırılmasını kabul etmiştir. 1980 DECA, ABD'nin güçlü bir Türk-Amerikan ikili savunma ilişkisini sürdürme ve Türkiye'deki askeri tesislerini koruma hedeflerini yansıtmıştır. Bu bağlamda Türk-Amerikan Savunma Konseyi 1981'de kurulmuştur. 29 Kasım 1982'de bir mutabakat zaptı imzalanmıştır ve Türkiye'deki üç ABD üssünün (Erzurum, Batman ve Muş) yenilenmesini onaylayan DECA'ya ek bir anlaşma olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde ABD'den gelen askeri yardım seviyeleri Kore Savaşı'ndan bu yana en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Türkiye, bu dönemde ABD'nin denizaşırı ülkelere konuşlandığı nükleer silah sayısında dördüncü sıraya yerleşmiştir. ABD'den gelen ekonomik ve askeri yardım 1984'te azalmaya başlamıştır. Özal hükümeti, 1983'teki Türkiye genel seçimlerinden sonra kurulmuştur. 1985'te Özal, DECA'nın revize edilmesini istemiş ve 18 Aralık'ta anlaşma beş yıl daha uzatılmıştır. Ancak, Türkiye ABD Kongresi'nin Kıbrıs ve Ermeni meseleleriyle ilgili tartışmalarına dayanarak anlaşmayı 1988 yılına kadar yürürlüğe koymamıştır. İki ülke arasındaki yakın ilişki sonucunda Türkiye'nin kritik üs kolaylıkları sağlamıştır. Görüldüğü gibi, askeri ilişkiler ABD'nin stratejik çıkarlarının en önemli yönü olmuştur. Stratejik olarak ABD, Türkiye'yi Ortadoğu petrolüne ve Sovyetler Birliği yakınlarındaki sorunlu bölgelere ulaşmak

¹⁸⁵ Oran, 2001: 231

¹⁸⁶ Durmuş, 2011: 11-12

için bir üs olarak görmüştür. Soğuk Savaş'ın sonunda, Türkiye'nin stratejik önemi sorunu Türkiye ve ABD'de endişeleri artırmış, bu da ilişkilerinde değişikliklere yol açmıştır.¹⁸⁷

1.2.3 Türk-Amerikan İlişkileri Özelinde Güvenlik İlişkileri

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru olan dönem, ABD-Türkiye ittifakının ilk döneminin rotasını belirlemiş, Soğuk Savaş'ın sonundaki uyum ise, sonraki yirmi yılın çerçevesini oluşturmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, iki Soğuk Savaş müttefiki arasındaki ortak bağ ortadan kalkmıştır. Bununla birlikte, ABD ve Türkiye arasındaki yakın ilişki, yalnızca Soğuk Savaş'tan sonra devam etmekle kalmamış, aynı dönemde Washington'un diğer birçok devletle olan ilişkisinden farklı olarak gelişmiştir. Washington ve Ankara, her ikisinin de sürdürmek istediği bir ittifak için yeni bir dizi gerekçe aramış ve bulmuştur. Bu durum esasen, sonuçları ne Washington ne de Ankara tarafından tam olarak dikkate alınmayan geçici bir uyum dönemi olmuştur. Soğuk Savaş sırasındaki ittifak ilişkileri öncelikle Sovyet karşıtı ortaklığın aksine, doğası gereği çok bölgesel ve çok boyutlu olarak gelişen bir ittifakın nasıl yeniden tanımlanacağı üzerine oluşturulmuştur.¹⁸⁸

1991'den 1992'ye geçişi denetleyen Başkan George H.W. Bush, Temmuz 1991'de Türkiye'ye yaptığı ziyarette ilişkinin değişen doğasının altını çizmiştir. Türkiye'nin bir müttefik olarak öneminin salt “NATO'nun güney kanadının kalesi” olmanın ötesine geçtiğini söylemiştir. Türkiye artık bağımsızlığını yeni kazanmış eski Sovyet Türk devletlerine “model” olmuş ve Hazar Denizi'nden Rusya'yı atlayacak uluslararası pazarlara enerji için olası bir geçiş yolu olarak hizmet etmiştir. Türkiye böylece bir “istikrar feneri” olarak hareket etmiş, “Avrupa-Doğu ve Batı-Asya ve Orta Doğu'yu birleştiren bir ticaret merkezi olarak tarihi yerini” yeniden keşfetmiştir. Bush ayrıca, 'Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na girmeyi hak ettiğinden şüphe edilmemesi gerektiğini' söylemiş, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası Türkiye politikasının bileşenlerini ev sahibi Başkan Turgut Özal'a iletmiştir. ABD ve Türkiye arasındaki stratejik ittifak, Irak'ın Kuveyt'i işgalinden sonra Bush'un Türk iş birliği için Özal'a baktığında yeni bir odak noktası bulmuştur.¹⁸⁹

Bush, Eylül 1990'da işgalden kısa bir süre sonra, 'Türkiye'nin, Irak işgalinin kendi ekonomisine yüklediği ağır yüke rağmen, sağlam ve kararlı durduğunu' belirtmiştir. O zamanki Ulusal Güvenlik Danışmanı Brent Scowcroft'un görüşlerinde belirttiği gibi, Bush ve Özal arasındaki kişisel ilişki “siyasi, ekonomik ve kültürel” alanda iş birliğini kolaylaştırmıştır. Bush ve Özal'ın diyalogunu, 'ilişkinin gerçekten çok yakınlaştığı ve bir anlamda daha önce hiç

¹⁸⁷ Durmuş, 2011: 11-12.

¹⁸⁸ Oran, 2001: 233.

¹⁸⁹ Cebeci ve Üstün, 2012:18.

olmadığı kadar askeri ve daha politik hale geldiği' bir 'samimi, kişisel' bağ oluşturduğunu söylemiş, 'bu durum da ilişkinin tartışılmaz stratejik önemini ortaya koymuştur'.¹⁹⁰

Başkan Bill Clinton, değişen ikili ilişkileri yönetirken esasen selefinin ayak izlerini takip etmiştir. Ekim 1993'te, ittifakta 'Soğuk Savaş'ın askeri yardıma vurgu yapmasından, ortak değerlere ve daha fazla siyasi iş birliğine' geçişin altını çizmiştir. Türkiye'nin stratejik konumu ve tarihi de “bir dizi bölgesel sorun noktasında istikrar sağlayıcı bir rol” oynamıştır. Clinton, Irak'ta Bush döneminden kalma iş birliğini sürdürürken, 1991-2011'in ilk yirmi yılında II. Soğuk savaş sonrası dönemi Süleyman DEMİREL ile birlikte çalışmıştır.¹⁹¹

ABD-Türkiye ilişkileri sorumlusu Demirel ve diğer Türk liderler, Bosna ve Kosova'daki NATO operasyonları konusunda ve Türkiye'nin Hazar enerjisi için bir Doğu-Batı koridoru inşa etme çabalarını aktif olarak desteklemiştir. Nisan 1995'teki bir kongre oturumunda, Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Holbrooke, Soğuk Savaş'ın sona ermesine rağmen ABD'nin Türkiye'deki çıkarlarının “önemli” olduğunu belirtmiş, çünkü Türkiye'nin “ABD'nin Avrupa'daki güvenlik çıkarları için ön safta yer aldığını” vurgulamıştır. Clinton ayrıca nihai AB üyeliği yoluyla Türkiye'nin Batı ile kurumsal bağlarını yeniden teyit etmeye ve güçlendirmeye çalışmıştır. Türkiye Büyükelçisine ve sonra Dışişleri Bakan Yardımcısı olan Marc Grossman, “ABD'nin, Türkiye'nin AB üyeliğini yarım üyelik veya üyeliğin dörtte üçü değil; tam üyelik olarak desteklediğini belirtmiştir.” 1995 yılında Türkiye, Avrupa Birliği ile 1999'da elde ettiği çok ragbet gören aday statüsüne bir basamak taşı olan Gümrük Birliği'ni imzalamıştır. Clinton daha sonra Kasım 1999'da Ankara'ya yaptığı ziyarette ABD-Türkiye ikili ilişkisinin önemine ilişkin görüşünü şöyle özetlemiştir:

“Soğuk Savaş sona erdiğinden beri oldukça harika bir şey öğrendik. Dostluğumuzun Sovyetler Birliği ile ilgili ortak bir kaygıya bağlı olmadığını, hatta ortaklığımızın Soğuk Savaş sonrası dönemde daha da önemli hale geldiğini öğrendik.” Ancak bu iş birliği alanlarının her biri önemli olmakla birlikte, hiçbiri ortak bir düşmanın ortadan kaldırılmasının yarattığı boşluğu ve Soğuk Savaş'ın kesinliklerini gerçekten doldurmadı. 40 yıllık bu süreçte ikili ilişkilerin her iki tarafı da diğerinden ne bekleyebileceğini ve karşılığında ne verebileceğini biliyordu. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, daha bağımsız bir Türk dış politikası için ABD'nin hoşgörüsüyle karşıladığı çok daha fazla serbestlik sağladı. Türkiye, Rusya ve İran ile bağlarını geliştirmek için bu yeni esnekliği kullandı. Bu Washington'da rahatsızlık yaratırken, Birleşik Devletler yine de Irak üzerindeki Uçuşa Yasak Bölge'nin bakımı da dahil olmak üzere işbirliğini sürdürmek için çaba sarf etti. Soğuk Savaş sonrası ilişki, George W. Bush'un başkanlığı sırasında ciddi şekilde test edildi. Başkan Bush'un 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra Teröre Karşı Küresel Savaş'ının bir parçası olarak, “bizimle ya da bize karşı” yaklaşımı izledi. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bush'un Mart 2003'te ABD birliklerinin Irak'a saldırmaya hazırlanan Türk üs ve limanlarından hareket etme talebini onaylamadı. Bununla birlikte Bush yönetimi, Kasım 2002'de iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi yerine Türk

¹⁹⁰ Oran, 2001: 233.

¹⁹¹ Cebeci ve Üstün, 2012:18.

Genelkurmayı suçlamayı seçti. İlişki hızla toparlansa da olay önemli bir dönüm noktası oldu. ABD-Türkiye ilişkilerinde, özellikle de Türkiye'deki askeri ve sivil liderlik arasındaki güç dengesindeki değişimi hızlandırdığı için değil. Haziran 2004'te Bush, İstanbul ziyareti sırasında Türkiye'nin Batı ile olan bağlarının önemini yinelerken, “Özgürlük Gündemi” olarak adlandırdığı şey aracılığıyla bölgede demokrasinin yayılmasındaki hayati rolünün altını çizmiştir.”¹⁹²

Türkiye'nin, stratejik öneminin sadece Avrupa Birliği'ne 'ait' olmakla anlaşılamayacağını vurgulamış, aynı zamanda üyeliğinin, Müslüman dünya ile Batı arasındaki ilişkilerde çok önemli bir ilerlemeye yardımcı olacağı görüşünü belirtmiştir. Çünkü Irak Savaşı'ndaki bölünmenin yol açtığı zarar, Türkiye'nin Afganistan'daki devam eden desteğiyle hafifletilmiştir. Diğer NATO üyeleri gibi Türkiye de 11 Eylül El Kaide saldırılarının ardından Washington'un çağrısına cevap vermiştir. Ankara asayişin sağlanması için asker göndermiş ve ABD'nin El Kaide'ye sığınan Taliban rejimini devirmesinden sonra Afganistan'da işleyen ekonomik ve siyasi yapıların kontrolünde önemli rol oynamıştır.¹⁹³

Türkiye, Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü'ne (ISAF) en çok katkıda bulunan ülkelerden biri olmuştur ve Kabil Bölge Komutanlığı'na iki kez liderlik etmiştir. Müslüman çoğunluklu bir NATO üyesi ve ISAF'a önemli bir birlik katkısında bulunan Türkiye'nin katılımının büyük bir sembolik değeri olmuştur. Washington, terörle mücadelede Türkiye'nin sağladığı değerli istihbarat ve uzmanlıktan da yararlanmıştır. Başkan Barack Obama, Batı ile Müslüman dünya arasındaki uçurumu kapatmak için ilan ettiği çabada Türkiye'nin rolüne Bush'tan bile daha fazla önem vermiştir. Beyaz Saray'a taşındıktan sadece üç ay sonra Nisan 2009'da Türkiye'yi ziyaret etmeyi seçen Obama, dış politikasında ABD-Türkiye ilişkilerine vereceği önceliği oldukça sembolik bir şekilde işaret etmiştir. Bu ziyareti sırasında iki ülke arasında “örnek bir ortaklık” vizyonunun ortaya koyulmasının önemle altı çizilmiştir. İki ülke arasındaki uzun süredir devam eden “stratejik ortaklık” ile karşılaştırıldığında, model ortaklık kavramı, küresel bir güç ile iddialı bir bölgesel güç arasındaki daha yakın işbirliğini vurgulamış ABD ve Türkiye arasındaki ilişkiyi bir adım daha ileri götürmeyi amaçlamıştır. Obama, Bush yönetiminin küresel Teröre Karşı Savaş sırasında başta Müslümanlar olmak üzere birçok ülkede insanları yabancılaştırdığını iddia etmiştir.¹⁹⁴

Obama, Ankara'da yapmış olduğu açıklamalarda, İslam dünyasının yanı sıra Batı'ya ait olduğunu vurguladığı Türkiye'nin de kilit rol oynayacağı farklı bir politika izlemeyi amaçlamıştır. Aralık 2009'da Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı Washington'da karşılayan Obama, Türkiye'nin 'dünya çapında artan etkisi' olan 'büyük bir ülke' olduğunu söylemiştir.

¹⁹² Canbolat, 2002:63.

¹⁹³ Oran, 2001: 233.

¹⁹⁴ Canbolat, 2002:63.

Obama ayrıca, 'çoğunlukla Müslüman bir ülke' olan Türkiye'nin 'karşılıklı anlayışın, istikrarın ve barışın şekillenmesine yardımcı olmak için sadece komşularında değil, tüm dünyada kritik bir rol oynadığını' da vurgulamıştır. Obama'nın yaklaşımı, Washington'un Türkiye'nin ekonomik gücünü ve bölgesel etkisini giderek daha fazla tanımasını yansıtmıştır. Sonuç olarak bu dönemde ABD-Türkiye ilişkilerinde bir değişikliğe katkıda bulunmuştur.¹⁹⁵

Başka bir deyişle, Türkiye'nin yeni çok boyutlu ve çok taraflı dış politika gündemi, ABD'nin Türkiye'nin dünya siyasetindeki bölgesel ve küresel rolüne ilişkin algısını değiştirmiştir. Benzer şekilde, AKP'nin köklerinin siyasi İslam'da olması ve Ortadoğu ve daha geniş İslam dünyasıyla daha önceki herhangi bir Türk hükümetinden daha fazla ilgilenmiş olması, şüphesiz hem Bush hem de Obama yönetimleri tarafından bir avantaj olarak algılanmıştır. Obama, Ocak 2012'de yaptığı bir röportajda Erdoğan ile geliştirdiği “dostluk ve güven bağı”ndan bahsetmiş ve işbirliğini genişletmiştir. Bu özel ilişki, eski başkan George H.W. Bush ve Özal, İran, Türkiye-İsrail gerilimleri ve uzun süredir ikili ilişkileri alt üst etmiş olan “Ermeni Soykırımı” meselesine ilişkin kongre kararının yeniden gündeme getirilmesi konusundaki farklılıklar nedeniyle 2010 yılında yaşanan gerginlikleri hafifletmiştir.¹⁹⁶

1.3 Çevreleyen Türk-Amerikan İlişkilerini Güvenlik Meseleleri

1.3.1 Türkiye Ulusal Güvenlik kavramı üzerinden Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilere Yaklaşımı

Tarihsel akış içerisinde insanoğlunun yerleşik hayata geçip yaşam alanlarını oluşturup devlet mefhumunu ortaya çıkarması ile güvenlik kaygıları oluşmuştur. Bu kaygılar boyutlarına göre sıralanmış, ulusal, bölgesel ve uluslararası olmak üzere üç ayrı kategoride değerlendirilmiştir. Ortaya çıkan güvenlik boyutlarından ilki olan “Ulusal Güvenlik” tarihi kökenleri açısından daha eski ve daha köklü bir açıklamayı kazanmıştır.

Modern ulusal güvenlik kavramları 17. yüzyılda Avrupa'da Otuz Yıl Savaşları ve İngiltere'de İç Savaş sırasında ortaya çıkmıştır. 1648'de Vestfalya Barışı, ulus devletin sadece din gibi içişlerinde değil, aynı zamanda dış güvenlik üzerinde de egemen bir kontrole sahip olduğu fikrini ortaya koymuştur.¹⁹⁷

Vestfalya sonrası uluslararası sistemi; imparatorlar, papalar, krallar ve prensler tarafından yönetilen devletlerin aralarındaki ilişkileri oluşturan evrensel bir ilkenin var olduğu varsayımına inanılmıştır. Böylelikle barış ve istikrarın sağlanabilmesi için ulusal egemenlik ve

¹⁹⁵ Oran, 2001: 233.

¹⁹⁶ Akgün, 2012: 11.

¹⁹⁷ Canbolat, 2002: 63.

meşru müdafaa gibi sınırlı amaçlara adanmış ulus devletlerin dengesine dayanan uluslararası bir sisteme sahip olmak fikri meydana gelmiştir.¹⁹⁸

Güvenlik söylemleri esas olarak devlet merkezli olmuş, uluslararası ilişkiler alanının ilgi odağı devlet görülmüştür. Dolayısıyla güvenlik kavramı üzerine yapılan çalışmaların çoğu devlet ve milleti kapsamıştır. Merriam-Webster'in ulus tanımında bir veya daha fazla milliyetten oluşan ve az çok tanımlanmış bir bölge ve hükümete sahip bir insan topluluğu olarak nitelendirmiştir. Devlet/ulus düzeyiyle ilgili ilk güvenlik tanımlarından birini de George Kennan yapmış ve 1948'de ulusal güvenliği, “ülkenin, dış güçlerin ciddi müdahalesi veya müdahalesi tehdidi olmaksızın iç yaşamını geliştirmeye devam etme yeteneği” olarak tanımlamıştır. Bu tanım, ulusal güvenliğin anlamı üzerine tartışmalar için bir başlangıç noktası haline gelmiş, 1990'lar itibariyle, ulusal güvenliği neyin oluşturduğunun yeniden tanımlanması gereği duyulmuştur. 1970'lerde, kavram uluslararası ekonomiyi içerecek şekilde genişletilmiş, zaman içerisinde küresel gelişme, enerji, çevre ve demografi gibi konuları içerecek şekilde, daha geniş ulusal güvenlik tanımına ihtiyaç duyulmuştur.¹⁹⁹

Ulusal güvenlik kavramı ulusların veya devletlerin güvenlikleri ve aralarındaki ilişkiler ile doğrudan ilgilenmiştir. Esasında, ulusal güvenlik fikri sadece farklı kişiler için değil, farklı ülke ve kurumlar için de aynı anlama gelmektedir. Fakat ulusal çıkarlara ilişkin farklı bakışlar, ulusal güvenliğe açıklamada farklılıklar oluşturmuştur. Bu farklı bakış açıları, ulus-devletlerin zaman içerisinde oluşan stratejik kültürü ile doğrudan alakalıdır. Stolberg, “ulusal çıkarların stratejik kültürle birleşimi ve bir ülkenin güvenlik endişelerinin ne olması gerektiği konusundaki anlayışının, uluslararası sistemin bireysel bir ulus-devlet üyesi için ulusal güvenlik fikrinin ne anlama geleceğini belirlemeye yol açtığını” ifade etmiştir.²⁰⁰

Barry Buzan ulusal güvenlik kavramını açıklar iken, “devletlerin ve toplumların güvenlik tehditlerden kurtulmak için yaptıkları arayışları ve diğer/rakip devletlere karşı bağımsız kimliklerini ve fonksiyonel bütünlüklerini/birliklerini koruma kabiliyetleridir” ifadelerini kullanmıştır.²⁰¹ Wolfers ise, güvenlik politikasının diğer çıkarları ulusun çıkarlara tabi olduğunu vurgulamış, bu manada ulusal güvenliğin ulusal çıkarla eş anlamlı olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁰² Türkiye Cumhuriyeti Milli Güvenlik Kurulu ulusal güvenlik üzerine yaptığı tanımlamayı, “devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün

¹⁹⁸ <https://www.heritage.org/military-strength-topical-essays/2015-essays/what-national-security> (Erişim Tarihi: 10.01.2021)

¹⁹⁹ Kennan, 2006: 15.

²⁰⁰ Stolberg, 2012: 12.

²⁰¹ Özcan, 2004: 7.

²⁰² Wolfers, 1952: 20.

menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanmasıdır” şeklinde açıklamıştır.²⁰³

Ulusal güvenlik kavramını, ulus devlet kavramının ortaya çıkmasıyla eş zamanlı olarak oluştuğunu düşünen uzmanlara göre ulusal güvenliğin kökeni Fransız İhtilaline yani imparatorlukların parçalanmasına kadar uzanmıştır. Uzun bir süre ulusal güvenlik, askeri argümanlar etrafında açıklanmış, ortaya çıkan sorunlar askeri altyapıda, politik tartışmalar üzerine inşa edilmiştir. Güvenlik kavramının gelişimindeki yavaşlık ulusal güvenlik tanımında da yaşanmış, akademik olarak zenginleştirilememiştir.²⁰⁴

1919 ile 1939 arası 20 senelik dönemde, ulusal güvenlik, politikacılar ve oligartlar tarafından hedeflenen silahlanma yarışını meşrulaştırmak ve coğrafyayı genişletmek amacı ile siyasal enstrüman olarak kullanılmıştır. Bu dönemde dış politika askeri güç unsurları üzerinden değerlendirilmeye itilmiştir.²⁰⁵

İkinci Dünya Savaşında, Pearl Harbur gibi hafızalara kazınan önemli bir saldırının akabinde, ABD tarafından “dünyanın geri kalanıyla ilişkisini açıklamak için” kullanılan bir kavram olmuştur.²⁰⁶ Savaş döneminde oluşan bu endişe ve güvenlik kaygıları ABD’nin bilinç altında önemli bir yer edinmiştir. Bu kaygılar ele alındığında güvenlik ihtiyacının, devlet çıkarının, güç algısının askeri boyutta değerlendirildiği gözlemlenmiştir.²⁰⁷ ABD örneğinden de anlaşılacağı üzere ulusal güvenlik, devletlerin güvenlik kaygılarını belirlemek üzerine kullanılmıştır. Devletlerin güvenliğini sağlamak adına aldıkları tedbir ya da atıkları adım ulusal güvenliğin birer parçası olarak nitelendirilmiştir.²⁰⁸

Ulusal güvenlik tanımıyla, “ulusal” ve “güvenlik” terimleri strateji kavramıyla da ilişkilendirilmiştir. Güvenlik adına alınan tedbir ya da atılan adımların bir diğer ismi ise ulusal güvenlik stratejisi olarak adlandırılmış, devletlerin uzun süreli olarak güvenliklerini sağlamak için izledikleri yol olarak açıklanmıştır. Genel olarak, bir ulusal güvenlik stratejisi, esasen bir “ulusun, ulusal çıkarlarını savunan ve ilerleten hedeflerin peşinden koşmak için -askeri ve askeri olmayan- devlet iktidarının tüm araçlarının koordineli kullanımına yönelik bir planı” olarak tanımlanmıştır.²⁰⁹ Bireyi, vatandaşı ya da topyekün toplumu koruma görevinin devlet üzerine tanımlandığı modern dönem devlet anlayışı ile önceliklerini belirlemek, hedeflerini

²⁰³ Detaylı Bilgi için: <https://www.mgk.gov.tr>.

²⁰⁴ Karabulut, 2015: 20.

²⁰⁵ Brauch, 2008: 4.

²⁰⁶ Brauch, 2008: 4.

²⁰⁷ Yılmaz, 2017: 499.

²⁰⁸ Erhan, 2002: 57-58.

²⁰⁹ Doyle, 2007: 624-629.

tanımlamak ve buna uygun en doğru yolu seçmekle devletin asli görevlerinden birisi olmuştur.²¹⁰

Türkiye'nin milli güvenlik politikaları, Cumhurbaşkanı, Hükümet ve Türk Silahlı Kuvvetleri komutanlarından oluşan Milli Güvenlik Kurulu tarafından belirlenir. Bu kompozisyon, ordunun Türkiye'de siyaset ve politika oluşturmadaki rolünü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, ordu yalnızca güvenlik ve savunma meseleleriyle ilgili politika yapımında değil, aynı zamanda genel olarak ülke siyasetinde de yer almaktadır. Bunun nedeni, ordunun Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren Türk siyasetinde her zaman kilit bir rol oynamasıdır, çünkü onun kurucu kadrosu askeri seçkinlerdir.²¹¹ Türk tarihinde daha sonra ordu, 1960 ve 1980 askeri darbelerinden sonra ülkeyi iki kez yönetmiştir. Ordunun bu müdahaleci rolü, ulusal güvenlik tanımı ve ulusal güvenlik politikası ile yakından ilişkilidir. Bilgin, Cumhuriyet döneminde ulusal güvenliğin unsurlarını “terk edilme korkusu ve toprak kaybetme korkusu” ve “coğrafi determinizm” olarak tanımlamıştır.²¹² Türk Dışişleri Bakanlığı, güvenliği “nüfusun hayatta kalmasını sağlamak; Toprak bütünlüğünü korumak ve bir ulusun temel kimliğini korumak”. Ayrıca Bakanlık, Türkiye'nin dünyanın karmaşık ve istikrarsız bölgeleri olan Ortadoğu, Balkanlar, Kafkaslar, Akdeniz ve Karadeniz'in kavşağında jeopolitik konumuna dikkat çekiyor. Bu coğrafi konum, ülkenin ulusal güvenlik ve savunma politikasının temel belirleyicisidir. Türk güvenlik ve savunma politikası tarihsel olarak bölgesel işbirliği, bölgesinde barış ve güvenliğe katkı, uluslararası ve bölgesel örgütlerle ittifak, bölgesinde güç ve istikrar unsuru olma (Genelkurmay Başkanlığı) olmuştur. Bölgesel işbirliği girişimleri arasında Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya ile 1934 Balkan Antantı, 1937'de İran, Irak ve Afganistan ile Saadabad Paktı, Yunanistan ve Yugoslavya ile 1954 Balkan Paktı ve İngiltere, İran, Irak ve Irak ile Bağdat Paktı yer alıyor. 1955'te Pakistan. Soğuk Savaş sırasında NATO üyeliği Türkiye'nin güvenlik ve savunma politikasını belirledi. Bu dönemde Türkiye, İttifak'ın güneyini Varşova Paktı'na karşı korumuş ve aşağıda özetlenen NATO misyon ve operasyonlarında yer almıştır.²¹³

1992'de ayrılıkçılık ve terör Türkiye'nin temel güvenlik endişesi iken, 1997 tarihli Milli Güvenlik Politikası Belgesi'nde iç tehditler açıkça “gerici İslamcılık ve Kürt ayrılıkçılığı” olarak tanımlanmıştır.²¹⁴ Türk güvenlik ve savunma politikasının bir diğer önemli unsuru, dünyadaki artan sığınmacı ve mülteci sayısı ile ilgili olmuştur. Türkiye, birçok mülteci ve

²¹⁰ Yalçın, 2018: 18.

²¹¹ Bilgin, 2005: 183.

²¹² Bilgin, 2005: 183.

²¹³ Karabulut, 2015: 20.

²¹⁴ Bilgin, 2005: 177.

sığınmacı için bir geçiş ülkesi işlevi görmüştür. Bu nedenle, AB'ye sınır komşusu olan Türkiye için bir güvenlik endişesi oluşturmuştur. Ülkenin ve sığınmacı ve mültecilerin güvenliğini sağlamak için Türkiye, sivil toplum kuruluşları ve BMMYK gibi uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapmıştır.²¹⁵ Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde, ordunun Türk toplumu ve siyasetindeki rolü AB raporlarında eleştirilmiştir.²¹⁶

Ordunun Türk siyasetindeki kapsamlı rolü ve müdahalesinin ülkedeki demokratikleşmenin önündeki büyük zorluklar olduğu iddia edilmiştir. AB raporlarına cevaben, ordunun gücü bir miktar azaltılarak bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Örneğin, Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırılmış ve Türkiye'nin güneydoğu bölgesindeki olağanüstü hal yürürlükten kaldırılmıştır. Ayrıca, Türkiye'de savunma harcamalarının GSYİH'ye oranı 1995-1999 döneminde 3,2 iken 2009 yılında 1,8'e düşmüştür.²¹⁷

Türkiye, ABD ve Güney Kore ile birlikte savaşmak üzere Kore Savaşı'na asker göndermesinden iki yıl sonra, 1952'de NATO'ya katılmıştır. O zamandan beri NATO, Türk savunma ve güvenlik politikasının temel taşı olmuştur. Ayrıca Türkiye, NATO'da ABD'den sonra en büyük ikinci orduya sahip ülke olması ve Balkanlar, Ortadoğu, Avrasya ve Kafkaslar arasında stratejik olarak hayati bir konuma sahip olması nedeniyle önemli bir yere sahip olmuştur. Soğuk Savaş sırasında Türkiye, bir NATO müttefiki olarak İttifak'ın güney kanadını korumuş, Soğuk Savaş'ın ardından Türkiye, diğer tüm ülkeler gibi savunma ve güvenlik politikasını yeniden yapılandırmak zorunda kalmıştır. Ancak NATO, yeni güvenlik koşullarında önemli bir aktör olmaya devam etmiştir.²¹⁸

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, küresel bir güç olarak yükselişiyle Türkiye'nin bir numaralı askeri ve stratejik ortağı haline geldi. Türkiye'nin 1952'de NATO'ya katılmasından sonra Türk-Amerikan askeri ilişkileri her zaman NATO operasyonları ve misyonları ile iç içe olmuştur. Ortaklığın başlangıcı, Türkiye'nin 1947'de Truman Doktrini ile aldığı askeri ve ekonomik yardımlara kadar uzanabilir ve NATO üyeliği askeri bağları genişletip derinleştirmiştir. Türk askeri üsleri, özellikle eski Sovyetler Birliği'nin izlenmesi ve gözetiminde kullanılırken, bugün Orta Doğu'daki acil durumlara ve krizlere müdahale için bir cephanelik ve hareket noktası olarak kullanılmıştır. 1960 yılına kadar Akdeniz'e 56 km uzaklıktaki Adana İncirlik Üssü'nden U2 casus uçakları havalanıyordu. İncirlik Hava Üssü, Kuzey Irak ve Ortadoğu bölgesindeki operasyonlar için halen çok önemli bir destek noktası olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'nin güneydoğusunda yer alan Diyarbakır'daki Pirinçlik

²¹⁵ Kirişçi 2001, 2002, aktaran Bilgin 2005: 179.

²¹⁶ Karabulut, 2015: 20.

²¹⁷ NATO Basın Bülteni, 2010.

²¹⁸ Erhan, 2002: 57-58.

Hava Üssü, 1997'de kapatılana kadar aynı zamanda NATO'nun Sovyetler Birliği'ni izlemek için kullandığı sınır karakolu görevi görmüştür.²¹⁹

Askeri ilişkiler, afyon krizleri ve Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinin ardından 1975'teki dört yıllık Amerikan ambargosu dışında sorunsuz ve yoğun olarak değerlendirilmiştir. 11 Eylül'den sonra Türk-Amerikan askeri ilişkilerine yeni bir “terörle mücadele” boyutu eklenmiştir. Türkiye, Bush yönetiminin “Büyük Ortadoğu Girişimi”nde hem Müslüman bir ülke hem de bölgedeki diğer ülkeler için demokratik bir rol modeli olarak önemli bir stratejik ortaklık rolüne sahip olmuştur.. 2003 yılında, Türk-Amerikan ilişkileri, Türklerin Amerikan askerlerinin kendi toprakları üzerinden kuzey Irak'a geçmesine izin vermeyi reddetmesi nedeniyle sarsılmıştır. 2006 yılında ABD ile Türkiye arasında terörle mücadele, kitle imha silahları ve nükleer silahlar, problem çözme, barışı koruma ve enerji güvenliği konularında askeri ortaklığın önemini vurgulayan “Stratejik Vizyon Belgesi” imzalanmıştır.²²⁰

1.3.2 Bölgesel ve Uluslararası Güvenlik Problemlerinin İkili İlişkiler Açısından Değerlendirilmesi

Bölgesel Güvenlik kavramından önce ele alınması gereken kavram, bölgenin ne olduğu ve bölgesellik kavramları olmaktadır. Buzan için bir bölge, “kaderi birbirlerine yakın coğrafi yakınlığa kilitlenmiş olmaları olan, bir dizi devlet arasında var olan farklı ve önemli bir güvenlik ilişkileri alt sistemidir.” Bölgesellik ise, soğuk savaş sonrası oluşan yeni dünya düzenini tanımlamak adına dile getirilmiştir. Dünya düzenini bölgeler açısından örgütlemek için bir eğilim ve siyasi kararlılık manasında kullanılmış; daha dar anlamı ile belirli bir bölgesel plan olarak ifade edilmiştir. Bazı tanımlarda bölgesel aktörler devletler iken diğer tanımlarda devlet dışı aktörlere de önemli bir aktör olarak değerlendirilmiştir.²²¹

“Bölgelilik düzeyi” olarak adlandırılan tanıma göre bir içerisinde bölge az ya da çok uyumlu olabilmektedir.²²² Bölgeselliğin ve bölgesel kimliğin daha yüksek bir derecesi, hareket etme kapasitesine ve güç unsurlarına dayanan “aktörlük” kavramı olmuştur. Sonuç olarak bölgesellik düzeyi düşük olan bölge üzerinde dış müdahale ve etki daha fazla olmaktadır. Ortadoğu ve Afrika bu anlamda bölgesel uyum sağlayamamış dış müdahaleye maruz kalmıştır. Bu tür bölgelerde aktörlük düzeyi üst seviyede seyredebilmektedir. Böylece güvenlik politikaları belirli bir bölgenin dışına çıkarak, küresel aktör olma yolunda ilerlemesine zemin oluşturabilmektedir.²²³

²¹⁹ Stolberg, 2012: 12.

²²⁰ Bilgin, 2005: 177.

²²¹ Buzan, 188.

²²² Hettne ve Söderbaum, 1999: 358.

²²³ Hettne, 2005: 270.

1950'li ve 1960'lı yıllarda bölgesel entegrasyon çalışmalarının ilk kuşağı doğrudan ekonomi ile ilgili olmuş ancak daha temelde barış ve güvenlik amacı gütmüştür. Bu süreç içerisinde Ulus-devlet çözüm olarak değil, sorun olarak görülmüştür. AB çalışmaları sırasında tartışılan federalizm, bölgeselcilik, işlevselcilik tartışmaları politik bir program olarak değerlendirilmiş, bölgesel açıdan barış ve güvenlik çalışmalarına katkı sağlamıştır. Ernst Haas tarafından Avrupa bölgesi kurma teorisi olarak değerlendirilmiştir.²²⁴ Avrupa'da yaratılan şey Karl Deutsch'a göre “uzun bir süre için, nüfusu arasında barışçıl değişime ilişkin güvenilir beklentileri güvence altına alacak kadar güçlü ve yaygın kurum ve uygulamaların elde edilmesi” olarak tanımlanmış, bir “bölgesel güvenlik topluluğu” oluşturulmuştur.²²⁵

Bölge, uluslararası sistem ile devlet arasındaki araç olarak değerlendirilmiş, güvenlik altına alınan bir bölge ve bölgesel istikrarı etkileyen konular hem devlet hem de uluslararası düzeyi etkilemiş, bu nedenle bölgesel analiz, dünyadaki olayları anlamının pratik bir yolu olarak görülmüştür. Bölgeler sıklıkla, birbirine bağlı bir güvenlik ortamı içinde, koşulları belirleyen ortak bir geçici sorunla tanımlanmıştır. Buzan, geçici sorunun özgün yapısının bölgesel güvenlik kompleksi olarak tanımlanmasına neden olduğunu söylemiştir. “Güvenlik kompleksleri, genel anarşinin kalıcı özellikleri olduğundan, onları kendi yapıları ve etkileşim kalıpları olan alt sistemler olarak görmek, bölgesel güvenlikteki değişiklikleri belirlemek ve değerlendirmek için faydalı bir kriter sağlar.”²²⁶

Bu süreçler, devlet güvenliğine yönelik tehditlerin kapsam olarak küresel olmaktan çok bölgesel olma olasılığının daha yüksek olduğu koşulları oluşturmuştur. Buzan, belirli bir coğrafi alan içerisinde düşmanlık ve dostluk modellerinin bölgesel alt sistemleri olarak tanımlanabileceğini ve ortaya çıkan ürünün bir güvenlik kompleksi olduğu fikrini savunmuştur. Bir güvenlik kompleksi, “ulusal güvenliklerinin birbirlerinden ayrı olarak değerlendirilemeyeceği kadar yakından birbirine bağlanmış bir grup devlet” olarak tanımlanmıştır.²²⁷

Bu noktada bölgesel güvenlik, belli bir bölgede bulunan devletlerin birlikte oluşturduğu güvenlik çeşidi olarak tanımlanmıştır²²⁸. Bölgesel güvenlik kavramı da güvenlik kavramında olduğu gibi zaman içerisinde konjonktürel sebeplerden ötürü farklı yorumlanmış, çeşitli tanımlarda beraberinde ortaya çıkmıştır. Güvenlik alanında yaptığı çalışmalara bölgesel güvenlik kavramını da ekleyen teorisyen Barry Buzan, “Bölgesel Güvenlik Yapısı Teorisi”

²²⁴ Haas, 1958: 23.

²²⁵ Deutsch, 1968: 194.

²²⁶ Stivachtis, 2001: 173.

²²⁷ Buzan, 189.

²²⁸ Küçükşahin, 2006: 14.

(Regional Security Complex Theory) çalışması ile bölgesel güvenlik kavramının gelişimine katkı sağlamıştır.²²⁹

Türkiye'nin ABD ve bölge ülkeleriyle ilişkileri ilk kez ikinci Körfez Krizi sırasında test edilmiştir. Türk hükümeti, uluslararası koalisyona destek olarak ABD ve diğer bölge ülkeleriyle olan ilişkilerini kriz boyunca dengelemede oldukça başarılı olmuştur. Irak'ın bu gayrimeşru hareketine karşı BM kararları ile diğer bölge ülkeleriyle birlikte hareket ederek, bölgedeki güç dengesini kendi lehine tehlikeye atmamak için harekete geçmiştir. Petrol rezervleri bölgede siyasi ve askeri olduğu kadar ekonomik olarak da önemli bir güç olarak kullanmış olan Saddam yönetimi, ABD'nin derin çıkarlar ilişkilerinin olduğu Arap ülkeleri için de temel bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu gelişmeler, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Türkiye'nin stratejik öneminin azaldığı iddialarını yalanlamış, tam tersine, Türkiye'nin stratejik öneminin sadece Soğuk Savaş mücadelelerine bağlı olmadığını ve bunun birçok nedeni olduğunu kanıtlamıştır. Üç kıtanın ve enerji havzasının kavşağında olması nedeniyle bölgesel ve küresel çerçevede stratejik rolünü değerli hale getirmiştir.²³⁰

Büyüyen ABD-Türkiye iş birliğinin merkezinde, değişen Orta Doğu için Türk “modeli” veya “ilhamı” odak noktası olmuştur. Kaynak açısından zengin ancak siyasi olarak değişken bir bölgede siyasi istikrarı ve ekonomik gelişimi ile Türkiye, ABD'nin desteğiyle, Arapların demokratik dönüşüm için yaygın taleplerini desteklemiştir. İslamcı aktivistler ve daha önce uzun süredir kemikleşmiş siyasi sistemlere kapalı olan diğerleri, bölgedeki otokratik yöneticilere karşı ayaklanmış, iki ülke devrimcileri sandıkta iktidar aramaya teşvik etmiştir. Washington ve Ankara arasındaki politika yakınlaşması, altmış yıldır NATO müttefikleri olarak birlikte çalışma deneyimine dayanmıştır.²³¹

Türk sisteminin temelini oluşturan demokrasiyi, özgürlüğü, serbest piyasa ekonomisini ve hukukun üstünlüğünü tüm bölgeye yaymak için ortak bir vizyonu paylaşmışlardır. Ortadoğu ile daha yakın ilişkiler kurmak ve Türkiye'nin kendi olumlu örneğini taklit etmesine yardımcı olmak, özellikle “komşularla sıfır sorun”a doğru ilerlemeye çalışma hedefiyle, ülkenin giderek proaktif dış politikasının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Türkiye'nin bölgede oynamaya çalıştığı daha etkili rol, Başkan Obama'nın 2009'da Ankara'da ana hatlarını çizdiği “model ortaklık” kavramıyla da örtüşmüştür. Türkiye, her iki sistemin de ayrılmaz bir parçası olarak benzersiz konumundan yararlanmış, Batı ile İslam dünyası arasındaki gergin ilişkilerin iyileştirilmesinde de özel bir rol oynamıştır. Arap Baharı'nın gelişi, yeni iş birliği için bir fırsat olduğu kadar bir test de oluşturmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemin başlangıcında Türkiye, Sovyetler

²²⁹ Dedeoğlu, 2014: 346

²³⁰ Stolberg, 2012: 12

²³¹ Kerman ve Efeğil, 2017: 166-168

Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Türki cumhuriyetler için kendisini başarılı bir demokratik örnek olarak görmüştür.²³²

Arap Baharı ile daha da fazla, Türkiye kendisini, ılımlı İslami değerleri tamamen demokratik bir laik sistemle başarıyla birleştiren bir ülke olan Orta Doğu'da örnek alınabilecek bir örnek olarak görülmüştür. ABD ve Türkiye'nin ortak amacı, radikalizmin cazibesine karşı koymuş, diktatörlükten demokrasiye mümkün olduğunca yumuşak bir geçişi kolaylaştırmıştır. Soğuk savaş sonrası dönemin üçüncü on yılının başında geleceğe bakış ancak, Türk politika yapıcılar ülkelerini bir model olarak açıkça savunmaktan kaçınmışlardır. Bunun yerine, bölgeyi dönüştürmek için mücadele edenler için Türkiye'yi daha çok bir “ilham” olarak göstermeyi tercih etmişlerdir. Türkiye, deneyimlerini kolayca paylaşmaya ve böylece bölgesel dönüşüme yardımcı olmaya daha uygun olmuştur. Akıllıca, ABD de süreç geliştikçe Türk örneğine atıfta bulunmak için her fırsatı değerlendirmiş, Türk modelini açıkça savunmaktan da kaçınmıştır.²³³

Tunus ve Mısır'daki gelişmeler, halk ayaklanmalarından sonra nispeten hızlı bir şekilde tarihlerinde ilk kez gerçek demokrasiye giden yolu açmıştır. Bu, ortak ve koordineli ABD-Türkiye yaklaşımının sağlamlığını göstermeye hizmet etmiş otokratik rejimlerin hayatta kalmasını imkânsız hale getirmiştir. Tunus, kendilerini iktidara getiren demokratik sistemleri sürdürmeye kararlı, görüşlerini paylaşmayanlara hoşgörü göstermek istemeyen aşırılık yanlılarına karşı direnmeye ve Batı ile karşılıklı saygıya dayalı yeni ve daha sağlıklı bir ilişki geliştirmeye kararlı ılımlı İslamcılar tarafından yönetilmiştir. Mısır'ın, Washington ve Ankara'nın teşvikiyle bölgedeki diğerlerine kendi modellerini veya ilhamlarını sağlayabileceği düşünülmüştür. Libya da uzun bir diktatörlük döneminden, çok farklı ve kanlı bir yoldan, demokrasiye geçmiştir. Suriye'deki mücadele daha da şiddetli olmuş ve bu nedenle bölgesel demokratikleşme akışında bir kesinti ve Orta Doğu'daki ABD-Türkiye iş birliğine çok gerçek bir meydan okuma oluşturan çok daha az arzu edilen bir örnek olmuştur.²³⁴

Ortadoğu'da otokratik rejimlerden zorlu ve karmaşık geçişi yönetmeye çalışmak, 2011 yılında Washington-Ankara ilişkisinde ana tema haline gelmiştir ve Suriye'deki otokratik hükümet, her iki ülke tarafından da bir sonraki domino taşı olarak görülmüştür. Ancak Suriye, bölgeye yayılan demokrasinin doğal bir ilerleyişi olarak görülen şeyden kopmuştur. Başlangıçta hem ABD hem de Türkiye, Suriye ayaklanmasını Tunus, Mısır ve daha az ölçüde Libya'daki daha önceki devrimlerin prizmasından kaçınılmaz olarak Suriye rejimi üzerinde uzun süredir ertelenen reformları zorunlu kılacak veya onu zorlayacak yerel bir hareket olarak görmüşlerdir. Ancak, uzun süredir devam eden ve artan maliyetiyle birlikte Suriyelilerin hayatlarına verilen

²³² Dedeoğlu, 2014: 346

²³³ Erol ve Çelik, 2018:16-20

²³⁴ Yayman, 2011: 46-48

mücadele, tüm değişim sürecini tehdit etmiştir. Devrimden önce Suriye, Türkiye'nin “komşularla sıfır sorun” politikasının temel taşı olmuştur. Vizeler kaldırılmış ve gelişen sınır ötesi ticaret ve hatta ortak kabine toplantıları olmuştur.²³⁵

Ankara'nın ilk tepkisi Şam'ı devreye sokmak ve ona reform yapmasını tavsiye etmek olmuştur. Ancak Suriye rejimi direnir artan vahşetle karşılık vermiş, Türkiye Suriyeli isyancıların eylemlerini desteklemeyi tercih etmiştir. Suriye krizi hızla tırmanarak tamamen iç bir çatışmadan uluslararası bir krize dönüşmüştür. Suriye, diplomatik düzeyde Rusya'nın ve operasyonel düzeyde İran'ın desteğini almış, isyan yalnızca Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan tarafından değil, aynı zamanda ABD'nin de aralarında bulunduğu Suriye Dostları grubu ve daha geniş bir uluslararası konsensüs tarafından da desteklenmiştir. BM Genel Kurulu tarafından da desteklenmiştir. Daha geniş bir ölçekte kriz, Lübnan ve Irak'taki siyasi çekişmeler, İran ile Körfez'deki Arap ülkeleri arasındaki bölgesel rekabet, Rusya'nın Ortadoğu'da kalıcı etki arayışı ve İsrail'in güvenlik endişeleri dahil olmak üzere diğer bölgesel konuların altını çizmiş ve daha da şiddetlendirmiştir.²³⁶

ABD-Türkiye ilişkileri Suriye rejiminin zulmü ve mezhepçiliği isyancıların benzer bir tepkisine yol açmış ve sonuç olarak mezhepsel radikalizmin Suriye'de ve muhtemelen ötesinde Esad sonrası denklemde önemli bir faktör olmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu, Ortadoğu'da bir Sünni-Şii bölünmesini önlemeye çalışan Ankara için özellikle hoş karşılanmamıştır. Ayrıca, Suriye'nin PKK'nın Türkiye içindeki terörist faaliyetlerine verdiği desteğin yeniden başlamasıyla birlikte, çatışma kötüleştikçe kuzey Suriye'de Kürt özerkliği olasılığından da endişe duymuştur. ABD ve Türkiye, Suriye kriziyle başa çıkmak için mümkün olduğunca iş birliği yapmaya çabalamışlardır. Suriye Halkının Dostları Temas Grubunun kilit üyeleri olarak katılmanın ve Suriye ile ilgili BM kararları hazırlamak için birlikte çalışmanın yanı sıra, tırmanan çatışmaya verdikleri yanıtı koordine etmeye de çalışmışlardır. Ancak, karşılıklı çıkarlara, ortak ilke ve hedeflere ve muhalefete artan ortak harekât ve istihbarat desteğine rağmen, Suriye konusunda ABD-Türkiye işbirliği Ankara açısından etkili olmamıştır. Kriz uzadıkça, çatışmanın mali, insani ve diplomatik maliyetleri Türkiye için artmıştır. Ankara, Suriye kriziyle tek başına başa çıkmak kendi yeteneklerinin ötesinde olduğu yönünde olmuştur.²³⁷

Türkiye'nin, çatışmayı sona erdirmek ve kendi bölgesel etkisini kullanabilmesi için ABD'nin daha somut destek vermesine ihtiyacı olmuştur. Bununla birlikte, Türkiye daha fazla liderlik için ABD'ye yönelmiş, ABD de Obama yönetiminin çok taraflı “arkadan liderlik”

²³⁵ Küçükşahin, 2006: 14.

²³⁶ Kerman ve Efegil, 2017: 166-168.

²³⁷ Dedeoğlu, 2014: 346.

yaklaşımının bir parçası olarak Suriye'deki çabalara öncülük etmesi için Türkiye'ye yönelmiştir. Üstelik 11 Eylül saldırılarının ardından on yıldan fazla bir süredir İslamcı aşırılık yanlılarıyla savaşıyan Washington, potansiyel olarak düşmanca olduğunu düşündüğü radikallerin varlığı nedeniyle Suriye muhalefetine daha fazla destek sağlama konusunda çok ciddi bir isteksizliğe sahip olmuştur. Buradaki paradoks, bu yaklaşımın, çaresiz mücadelesinde muhalefeti sadece silah için değil, aynı zamanda aşırı uçtan ek gönüllüler için başka yerlere bakmaya zorlamıştır. Aynı zamanda ve daha da önemlisi, Ankara'yı, Arap Baharı sürecinin tamamına yönelik bir meydan okuma karşısında sınırlarının açığa çıktığını gören ABD-Türkiye işbirliğinin kapsamını ve derinliğini sorgulamaya yöneltmiştir.²³⁸

Arap Baharı ve Suriye krizinin gölgesinde kalmasına rağmen, Irak ile ilgili konular ABD-Türkiye ikili ilişkilerinde önemli bir yer tutmaya devam etmiştir. Irak'taki kırılğan siyasi yapılar ve iç çatışmaların yarattığı güvenlik endişeleri, Birinci Körfez Savaşı'ndan bu yana Türkiye için ciddi bir endişe kaynağı olmuştur. PKK'nın Türkiye'ye yönelik terör harekâtı için Kuzey Irak'ı üs olarak kullanması Ankara için önemli bir sorun haline gelmiştir. Buna göre, Irak'ta politika farklılıklarının giderilmesi ve daha yakın güvenlik iş birliğinin geliştirilmesi, ABD-Türkiye ilişkileri için bir meydan okuma oluşturmıştır. ABD ve Türkiye, 2003'teki Irak işgalinden hemen önceki ciddi anlaşmazlıklarına rağmen, Saddam sonrası Irak'ın siyasi istikrarını ve toprak bütünlüğünü desteklemişlerdir. İşgalden sonra Türkiye, bu desteğin Türk çıkarları ve daha geniş bölgesel güvenlik için hayati olduğuna inanmış Irak'taki istikrar çabalarına katkıda bulunmuştur.²³⁹

ABD ve Türkiye, ortak hedeflerinin Irak'ta işleyen bir devlet olduğu anlayışıyla hareket etmişlerdir. Bölgede hem ABD hem de Türkiye, Irak'ın otoriter rejimden tam anayasal demokrasiye geçişini pekiştirmede ortak bir çıkarları olduğunu algılamışlardır. Ancak her iki ülkenin Irak için istediği sonuç aynı olsa da, bu süreçte etnik ve mezhepsel grupların rolleri konusunda aralarında önemli farklılıklar olmuştur. ABD güçlerinin geri çekilmesinin ardından Irak iç siyasetinde meydana gelen değişiklikler, ABD ve Türkiye'nin Irak'taki politikalarının farklılaşmasına neden olmuştur. ABD, Şii olan Başbakan Nuri Kemal el Maliki'yi Irak'ın güvenliğini ve istikrarını koruyabilecek güçlü bir lider olarak desteklemiştir. Anlaşılır bir şekilde, çekilme sonrası Irak'ı bir dış politika başarısı olarak gösterme arzusuyla, otoriter eğilimlerine ve İran ile yakın ilişkilerine rağmen Maliki'yi desteklemiştir. Türkiye ise Maliki'nin Sünni ve Şii muhaliflerini desteklemiş ve İran'ın Irak'taki etkisinin artmasından duyduğu endişeyi dile getirmiştir.²⁴⁰

²³⁸ Yayman, 2011: 46-48

²³⁹ Küçükşahin, 2006: 14.

²⁴⁰ Erol ve Çelik, 2018:16-20

Arap Baharı sırasında, özellikle Suriye'de Türk ve Iraklı liderler arasındaki farklılıklar, Kuzey Irak'ta devam eden anlaşmazlıklarla birleştiğinde, Ankara-Bağdat ilişkilerinin daha da kötüleşmesine neden olmuştur. Kuzey Irak'ta merkezi hükümet ile Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi (IKBY) arasındaki gerilimler, hem Washington'un hem de Ankara'nın bu kırılgan sistemde arzu ettiği istikrarı tehdit etmiştir. Türkiye'nin başlangıçta IKBY'ye karşı temkinli ve hatta düşmanca tutumu, IKBY'nin ABD ile sahip olduğu olumlu ilişkiyle çelişmiştir. Ancak, son birkaç yılda durum önemli ölçüde değişmiştir. Türkiye'nin özellikle inşaat ve enerji sektörlerinde Iraklı Kürtlere açılımı, Bağdat ile ek gerginlikler yaratma noktasına gelmiştir. Ayrıca Washington'un Irak'ın istikrarı ve toprak bütünlüğü konusundaki endişelerini de artırmıştır. ABD, Ankara ile KBY arasındaki ilişkilerin iyileşmesinden memnun olsa da, yine de Türk-Iraklı Kürt girişimlerinin Bağdat ile KBY arasındaki zorlu ilişki üzerindeki etkisinden endişe duymuştur. Bunlar arasında Irak Petrol Bakanlığı'nın izni olmadan Irak Kürt petrolünün Türkiye üzerinden pazarlara ihracatına ilişkin bir tartışma da yer almıştır.²⁴¹

ABD ve Türk petrol şirketleri, Irak hükümeti tarafından geçersiz ve yasadışı ilan edilen KBY ile bir dizi anlaşma imzalamıştır. ABD hükümeti, ABD şirketlerini KBY ile doğrudan ilişki kurmaktan caydırmamış olsa da Washington, Irak Kürt petrolünün çıkarılıp ihraç edilmesinin Bağdat'ın lütfuyla üstlenilmesini tercih ettiğini belirtmiştir. Ankara da böyle bir çözüm ararken, yine de böyle bir anlaşma olmadan da ilerleyebileceğini belirtmiştir. Sonuç olarak, gelişmeler bu noktaya gelmeden Washington ve Ankara'nın farklılıklarını çözmenin bir yolunu bulması önemli olmuştur.²⁴²

Türkiye'nin Kürt bölgesiyle artan siyasi ve ekonomik angajmanı, Bağdat'taki hükümete karşı IKBY'nin savunucusu olma gibi bir konuma getirmiştir. Türkiye'nin Irak merkezi hükümetiyle sorunları Irak Kürtleri ile daha yakın ilişkilere katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte, Türk-Kürt yakınlaşmasının en önemli unsuru, Türkiye'nin KBY liderliğinin Türkiye'deki Kürt huzursuzluğu ve Kuzey Irak'taki PKK varlığı ile başa çıkma çabalarında olumlu bir model ve stratejik bir varlık olarak hizmet edebileceği umudu olmuştur. ABD'nin Türkiye'ye sağladığı geniş desteğe rağmen, özellikle de Washington'un PKK terörüne karşı mücadelede “eyleme dönüşebilecek istihbarat” bilgisi sağlamayı kabul ettiği 2007'den sonra, Türk politikacılar ve yetkililer açısından önemli bir adım olarak yorumlanmıştır.²⁴³

Türkiye ile İsrail arasındaki uzun süredir devam eden ilişkinin güçlü bir destekçisi olan ABD, Türkiye ile mümkün olan en yakın iş birliğini sürdürmeye devam ederken son dönemdeki Türk-İsrail gerilimlerini yumuşatmaya çalışmıştır. Bununla birlikte, ABD'nin İsrail'e sürekli

²⁴¹ Dedeoğlu, 2014: 346

²⁴² Kerman ve Efegil, 2017: 166-168

²⁴³ Yayman, 2011: 46-48

desteği, Türkiye'nin artan Filistin hakları savunuculuğuna aksi yönde bir yaklaşım olarak değerdendirilmiş ve sonunda iki ülkeyi bu konudaki farklılıklarıyla yüzleşmeye davet etmiştir. İsrail ile uzun süredir iyi ilişkiler sürdüren Türkiye, uluslararası kabul görmüş sınırlar içinde komşularıyla barış içinde yaşaması gerektiği fikrini de desteklemiştir. İsrail-Filistin sorununun adil ve kalıcı bir çözümünün Ortadoğu'da bölgesel barış için gerekli olduğunu ve böyle bir çözümün iki devletli bir çözüme bağlı olduğunu savunmuştur. Buna göre Türkiye, Filistin meselesini uluslararası topluma, özellikle Birleşmiş Milletler aracılığıyla açıklamaya çalışırken, böyle bir hedefi hedefleyen uluslararası girişimleri desteklemiştir.²⁴⁴

Türkiye'nin İran ile iyi ilişkileri sürdürme çabası, Washington ve Tahran arasındaki husumet nedeniyle ABD ile zorlu bir denge kurmayı zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte, özellikle İran'ın nükleer tesislerine yönelik bir ABD veya İsrail askeri saldırısı başta olmak üzere, bir dizi meselenin dengeyi bozma potansiyeli ortaya çıkmıştır. Washington, uluslararası terörizmi desteklediği, nükleer silahların yayılmasını önleme rejimine uymadığı ve insan haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle İslam Cumhuriyeti'ni izole etmek ve ona karşı uluslararası baskı oluşturmak için giderek daha katı bir yaptırım politikası izlemiştir. Buna karşılık Ankara, izolasyon ve baskının politikalarını daha da radikalleştirceğini ve yaptırımların mevcut rejimden ziyade masum vatandaşların acı çekmesine neden olacağını öne sürerek İran'la devam eden angajmanı seçmiştir. Buna göre Türkiye, İran'a yönelik ABD ve AB yaptırımlarını reddetmiş ve yalnızca BM Güvenlik Konseyi tarafından uygulanan uluslararası yaptırımlara uymuştur.²⁴⁵

Aynı zamanda Türkiye, PKK'nın sınır ötesi terörist faaliyetlerinden kaynaklanan güvenlik sorunlarının üstesinden gelmek için İran'dan iş birliği talep etmiştir. ABD ve Türkiye'nin Tahran'ın nükleer programının silahlandırılması ve yükselen bölgesel gücünün sınırlandırılmasıyla ilgili olarak önemli ortak çıkarları ortaya sermiştir. Buna ek olarak, nükleer silahların yayılmasını önleme rejimine ortak bir taahhütleri olmasına rağmen, nükleer silahlı bir İran hakkında ortak bir endişeleri paylaşılmış ve genel olarak Türkiye'nin İran'la olan bağlantılarının, İran'ın İran'la ilgili müzakere edilmiş bir çözüme doğru itilmesine yardımcı olmak için kullanılması konusunda anlaşılmıştır. Bununla birlikte, konu aynı zamanda iki müttefik arasında büyük bir tahriş kaynağı olmuştur. 2010 yılında, Türkiye ve Brezilya'nın İran ile imzaladığı nükleer meseleye ilişkin ayrı anlaşmaya ABD hemen karşı çıktı ve kısa süre sonra Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'nde ABD destekli bir yaptırım paketine karşı oy kullanmıştır. ABD ve İran'ın rekabet eden bölgesel vizyonları da ABD-Türkiye ilişkileri için bir meydan

²⁴⁴ Yayman, 2011: 46-48

²⁴⁵ Küçükşahin, 2006: 14.

okuma oluşturdu. İran, komşularına ABD ile savaşmak için potansiyel savaş alanları olarak yaklaşırken, İran etkisini kontrol altına almak ABD'nin Orta Doğu politikasının ana hedefi olmuştur. Bu, büyük ölçüde, Türkiye'nin İran'ı bölgesel istikrarı tehlikeye atabilecek politikalarla rakip olarak algılamasıyla tutarlıdır. Ankara için bu görüş, İran'ın PKK'ya eski desteğini yeniden başlatması ve muhaliflerini acımasız güçle bastırırken Suriye rejimine daha fazla destek vermeye başlamasıyla daha da güçlenmiştir.²⁴⁶

Türkiye, Washington'un füzesavar NATO radar sisteminin Türkiye'nin güneydoğusuna yerleştirilmesine izin verme talebini kabul ederek, ABD'nin bölgedeki İran etkisine karşı koyma stratejisiyle iş birliği yapmayı seçmiş ve sistemin özellikle İran'ı hedef almak için tasarlanmadığı konusunda kamuoyu önünde ısrar etmiştir. Ancak Ankara, ABD-İran çatışmasının silahlı çatışma noktasına olası tırmanmasını bölgesel barış ve istikrara zarar verici olarak görmeye devam etmiştir. Sonuç olarak, İran ile ilişkileri sürdürme ve aynı zamanda ABD ile yakın iş birliği yapma şeklindeki dengeleyici eyleminde Ankara, gerilimi yatıştırmaya çalışmak için düzenli olarak Washington'un endişelerini Tahran'a iletmiştir. Washington ise İran'a karşı askeri güç kullanımını istenmeyen bir son çare olarak gördüğünü ve Türkiye'nin incelikli politikasına tolerans gösterdiğini açıkça belirtmiştir. Bu örtük anlayış, ABD-Türkiye ilişkilerinde İran konusundaki anlaşmazlıkları sınırlamada faydalı olmuştur.²⁴⁷

1.3.3 Türkiye'nin Değişen Güvenlik Ortamı

Soğuk Savaş'ın sona ermesi Türk dış politikası üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Soğuk Savaş sırasında Türkiye, öncelikle Sovyet gücünü kontrol altına almaya ve Batı ile bağlarını güçlendirmeye odaklanmıştır. Soğuk Savaşın sona ermesi, Sovyet tehdidini ortadan kaldırmış ve uzun süredir ihmal edilen veya Türk politikasının sınırlarının dışında kalan Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya ve Orta Doğu'da Türk dış politikasına yeni fırsatlar ve manzaralar açmıştır. Bir kanat devleti olmaktan çıkan Türkiye, kendisini uzun süredir devam eden çıkarları ve tarihi bağları olan alanları içeren yeni, gelişmekte olan bir stratejik manzaranın kavşağında bulmuştur. Türkiye, başta Orta Doğu ve Orta Asya olmak üzere daha önce ihmal ettiği alanlarda yeni ilişkiler kurarak bu yeni diplomatik esneklikten yararlanmaya çalışmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin güvenliğine yönelik tehditlerin ve meydan okumaların odağı değişmiştir.²⁴⁸

Soğuk Savaş sırasında, asıl tehdit algısı kuzeyden, Sovyetler Birliği'nden gelmekteyken, Soğuk Savaş sonrasında Türkiye çok daha çeşitli güvenlik tehditleri ve zorluklarıyla karşı karşıya kalmıştır. Artan PKK sorunu ve ayrılıkçılığı; Irak'ta taşma ve dış güçleri çekme tehdidi

²⁴⁶ Küçükşahin, 2006: 14.

²⁴⁷ Kerman ve Efegil, 2017: 166-168

²⁴⁸ Dedeoğlu, 2014: 346

oluşturan ve yükselen mezhepsel şiddet; nükleer silahlara sahip olabilecek, giderek daha iddialı bir İran; Suriye ve İran ile yakın bağları olan radikal grupların egemen olduğu zayıf, parçalanmış bir Lübnan Türkiye'nin yeni tehdit alanlarının başını çekmiştir. Bu tehditlerin çoğu Türkiye'nin güney çevresinde cereyan etmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin dikkati geçmişe kıyasla çok daha yoğun bir şekilde Türkiye'nin güvenliğinin önündeki kilit sorunlar olan Ortadoğu'ya odaklanmıştır.²⁴⁹

Aynı zamanda, Türkiye'nin Batı ile bağları da çeşitli nedenlerden deforme olmuştur. Türkiye, Avrupa'da göç, işsizlik ve genişleme ile ilgili artan endişeler nedeniyle Avrupa Birliği (AB) üyeliğine giden yolu bloke etmiştir. Kıbrıs, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde de bir çekişme noktası olarak ortaya çıkmış, Avrupa'nın Türkiye'ye karşı tepeden bakan tavrına karşı giderek daha fazla istenmeyen ve kırılğan bir tavra sahip olmuştur. Sonuç olarak, Türkiye'nin AB ve genel olarak Avrupa ile ilişkileri ABD ile olan ilişkilerine paralel olarak daha karmaşık bir hal almıştır.²⁵⁰

ABD'nin Irak'ı işgali, Türkiye'nin güvenlik sorunlarını daha da kötüleştirmiş ve Washington ile ilişkilerini germiştir. Türkiye geçmişte AB ile ilişkilerinde yaşadığı sorunlar karşısında ABD ile yakınlaşmış fakat bu durum 2000 sonrası dönemde bazı farklılıklara uğramıştır. Türkiye hem AB hem de ABD ile ilişkilerinin aynı anda zayıf olduğu eş görülmemiş bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Batı ile ilişkilerin bozulması, Türk toplumunun bazı kesimlerinde Batı'ya karşı artan bir kırılğanlık ve güvensizlik duygusuna katkıda bulunmuştur. Türkiye kamuoyu, Batı'daki geleneksel müttefiklerine artık eskisi kadar güvenemeyeceklerini düşünmeye başlamıştır. Bu, milliyetçiliğe yönelik artan bir eğilimi ve Türkiye'nin özgüvenin daha fazla artmasına, farklı stratejik ortaklar aramasına neden olmuştur.²⁵¹

Bu eğilimler, Türk toplumundaki önemli yerel değişimlerle çakışmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana Türk dış politikasını şekillendiren eski Batı yanlısı tutum yerini daha muhafazakâr, Batı'dan şüphe duyan milliyetçi politika yapıcılara bırakmıştır. Ayrıca daha dindar ve Türkiye'nin Osmanlı geçmişine daha olumlu bakan genel bir kamuoyunun ortaya çıkmasına da katkı sunmuştur. Kamuoyunun dış politika ve güvenlik yaklaşımlarına etkisi 1960'lar ve 1970'lere kıyasla çok daha önemli bir rol oynamıştır. Türk siyasetinin ve toplumunun 2000 sonrası demokratikleşmesinin bir sonucu olarak, yeni gruplar ortaya çıkmıştır.²⁵²

²⁴⁹ Yayman, 2011: 46-48

²⁵⁰ Yayman, 2011: 46-48

²⁵¹ Dedeoğlu, 2014: 346

²⁵² Stolberg, 2012: 12

Türkiye'deki dış politika tartışması, politikayı etkileyen aktörlerin geçmişe göre daha fazla olmasıyla çeşitli ve akıcı bir hal almıştır. Kısacası Türk ordusunun ve hükümet yetkililerinin dış politika ve güvenlik tartışmalarını kontrol edebildiği günler geride kalmıştır. İç ve dış eğilimler Türkiye'nin Batı'ya ve ABD'ye sırtını döndüğü anlamını oluşturmaya da bazı zorluklar nedeniyle mesafe koyduğunu ortaya sermiştir. Türkiye, özellikle Orta Doğu merkezli sorunlar nedeniyle Batılı müttefikleri ve ABD ile ilişkilerinde yeni gerginlikler yaratan çeşitli yeni güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır.²⁵³

PKK'nın oluşturduğu ve ileri sürdüğü Kürt Sorunu, Türkiye'nin karşı karşıya olduğu en önemli dış zorluluktan birisi olmuştur. Körfez Savaşı Kürt sorununu büyük ölçüde tırmandırmış, bazı Amerikalı politika yapıcılar Körfez Savaşı'nı ABD-Türkiye iş birliğinin en parlak dönemi olarak yorumlamışlardır. Bununla birlikte, Türkiye tarafı için savaş, Ian Lesser'in belirttiği gibi, “sorunun başladığı yer” olarak görülmüştür. Kuzey Irak'ta Batı koruması altında fiili bir Kürt devletinin kurulması, Kürt milliyetçiliğine yeni bir ivme kazandırmış ve Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) bağlı Kürt ayrılıkçıların Türkiye topraklarına yönelik saldırı üssü konumunu oluşturmuştur.²⁵⁴

ABD öncülüğündeki Irak işgali (2003) Türkiye'nin Kürt sorununu daha da şiddetlendirmiştir. İşgalin başı itibariyle Türk liderlerin ABD'nin Irak'ı işgali konusunda güçlü çekinceleri sıklıkla dile getirilmiştir. Saddam Hüseyin'in Türkiye'nin güney sınırında önemli bir istikrar unsuru sağlamış olması bölgede ulus-altı yapıların ortaya çıkmasını engellemiştir. Türk liderler, Saddam'ın devrilmesinin Irak'ın parçalanmasına, Kürt milliyetçiliğinin büyümesine ve Türk güvenliğinde genel bir düşüşe yol açacağından endişe etmişlerdir.²⁵⁵

İşgalin ardından Türkiye'nin endişelerinin gerçeğe dönüşmesi beraberinde bazı zorlukları da getirmiştir. Irak mezhepsel şiddete tanıklık etmiş; İran'ın Irak'taki ve bölgesel açıdan etkisi artmış ve Kürtlerin özerklik -ve nihai bağımsızlık- yönelimi güçlenmiştir. Sonuç olarak, Türkiye, güney sınırında bağımsız bir Kürt devletinin ortaya çıkması ihtimaliyle karşı karşıya kalmıştır. Türk yetkililer, bunun Türkiye'nin kendi Kürt nüfusu arasındaki ayrılıkçı baskıları güçlendirebileceğini sıkça ifade etmiş ABD ile arasında yeni güvenlik problemlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.²⁵⁶

2003'ten bu yana Türkiye, PKK liderliğindeki ayrılıkçı şiddetin tırmanmasıyla karşı karşıya kalmıştır. Türk hükümetinin defalarca ABD'yi PKK tehdidini ortadan kaldırmak için askeri yardım sağlamaya çağırmasına rağmen Washington, çeşitli nedenlerle askeri

²⁵³ Stivachtis, 2001: 173

²⁵⁴ Stivachtis, 2001: 173

²⁵⁵ Yayman, 2011: 46-48

²⁵⁶ Dedeoğlu, 2014: 346

müdahalede isteksiz davranmıştır. İlk olarak, ABD Irak'taki isyancılarla savaşmak ve Irak güvenlik güçlerini eğitmek için mevcut tüm güçlere temas etmiştir. İkinci olarak, Birleşik Devletler Irak Kürtlerini, Irak'ı birleşik bir devlet olarak bir arada tutmak için gerekli görmüştür.²⁵⁷

ABD'nin PKK tehdidini ortadan kaldırmak veya Türklerin PKK'ya karşı tek taraflı askeri önlemler almasına izin vermek için kararlı adımlar atma konusundaki isteksizliği, ikili ilişkilerdeki gerilimi artırmıştır. Türkiye'de Amerikan karşıtlığının büyümesinin başlıca nedenlerinden birini oluşturmuştur.²⁵⁸

²⁵⁷ Stolberg, 2012: 12

²⁵⁸ Erol ve Çelik, 2018:16-20

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP BAHARI ÖNCESİ AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN PKK'YA YAKLAŞIMI VE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

2.1. PKK Terör Örgütünün Kuruluşuna Giden Tarihsel Süreç

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluş dönemine uzanan, global akımların etkisi ile meydana gelen sorunların ve etnik kökenli isyanların temelini, devlet otoritesinin zayıfladığı 1800'lü yıllara tekabül ettiği bilinmektedir. Özellikle, dönemin emperyalist güçleri olan İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusya tarafından, Osmanlı içerisinde yaşayan azınlıklar üzerinden Osmanlı'nın iç işlerine müdahale edilmiş, etnik kökenlerine göre çeşitli grupları motive edecek vaat ve destekler verilmiştir. Batılı güçlerin bölgesel hâkimiyetler oluşturmak ve bu hâkimiyetlerini korumak adına yürüttükleri yayılmacı politikanın bir ürünü olarak Kürtleri ve Ermenileri kışkırtıcı faaliyetlerde bulunmuştur.

19. yüzyılda etnik kökenli ayaklanmalarının arttığı göz önünde bulundurulduğunda 1805-1912 tarihleri arasında 12 ayaklanma/isyan yaşanmış ancak bu isyanlar büyümeden önlenmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra 1924-1940 döneminde yalnızca bölücü ve ayrılıkçı olmayan, yeni kurulan rejime ve onun politikalarına karşı 25 isyan hareketi meydana gelmiştir.²⁵⁹

Birinci Dünya Savaşı sonlandıran 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması'nın oluşturduğu ortamdan Osmanlı üzerinde yarattığı yıkıcı etki faydalanmak isteyen ayrılıkçı gruplar, devletin belirli kademelerinde yer alan bürokratların ve aşiretlerin desteğini almıştır. Bu destek sayesinde Kürt Teali ve Terakki Cemiyeti'ni kurulmuş, görünürde “Kürtlerin çıkarlarının gözetilmesi”, “milli davalarının desteklenmesi” propagandası yapılmışsa da esasında ateşkes ve barış anlaşmalarında kendilerine vaat edilen devletleşme için Diyarbakır ve çevresinde faaliyetler göstermiştir. Bu kapsamda Sevr Antlaşmasının ilgili maddesinde "...doğuda yaşayan halkın çoğunluğu Türkiye'den ayrılarak kendi bağımsızlıklarını ilan etmek isterlerse, Türkiye bölgedeki bütün haklarından vazgeçmeyi ve kendisini buna göre ayarlamayı taahhüt eder..." şeklinde yer alan hükmü temel alarak bölücülük faaliyeti yürütülmüştür. Kürtçülük propagandası ile isyanlar çıkartılarak milli mücadeleyi sekteye uğratabilecek gayret ve çaba içerisinde girilmiştir.²⁶⁰

Kürtçülük hareketlerinin örgütlü bir yapıya dönüşmesinin 1900 yılında başladığını savunan Zinar Silopi'den aktarılan bir bilgiye göre, ilk yapılanma “Kürdistan Azm-i Kavi

²⁵⁹ Yayman, 2011: 46-48

²⁶⁰ Özcan, 1999:50.

Cemiyeti” olmuştur. İkinci Jön Türk Kongresine bir grup arkadaşı katılan ve çalıştığı Kürdistan dergisi ile adını duyuran Abdurrahman Bedirhan, 1907 sonrası örgütlenme hareketine hız vermiştir. Bu çalışmalar sonucunda aralarında Baban, Bedirhan ve Şemdinan aşiretlerinin bulunduğu Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti 1908 yılında kurulmuştur. Ardısıra kurulan örgütlerden olan Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti 1910 yılında, Cemilpaşazade Kadri ve Ekrem kardeşlerin liderliğinde faaliyete geçen Kürt Hevi Talebe Cemiyeti ise 1912’de kurulmuştur.

261

“Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti” gibi Kürt Milliyetçiliği propagandası ile hareket eden diğer cemiyetler/fırkalar; “Kürt Milliyet Fırkası,” “Kürt Teali Fırkası,” “Kurt Teşkilatı İçtimaiye Cemiyeti”, “Kürt Milli Fırkası”, “Kürt Hoybon Cemiyeti”, Hewi Kürt Talebe Cemiyeti olmuştur. İlerleyen zaman zarfında aynı amaç ve benzer yöntemlerle ortaya çıkan ayrılıkçı oluşumlar dönemin empoze ettiği Marksist-Leninist çerçevede “Kürt Milliyetçiliği” alt metni olarak ortaya çıkmıştır. ²⁶²

Türkiye Cumhuriyeti’nin terör saldırılarıyla ilk kez karşılaşması 20. Yüzyılın ikinci yarısına tekabül ettiği birçok kaynak tarafından belirtilmiştir. Referans alınan kaynakların terör eylemlerini “amaç ve kapsamı göz önüne alındığında terör eylemi olarak adlandırılmasalar da zaman zaman üniversite öğrencileri ve işçiler tarafından gerçekleştirilen yasal olmayan protesto eylemleri” olarak tanımladığı, 1950’lerin sonlarına kadar götürdüğü ve bu tespit de bulunurken 1959 senesinde güvenlik güçlerinin müdahalesi sırasında bir üniversite öğrencisinin hayatını kaybetmesine dayandırıldığı öne sürülmüştür. ²⁶³

Terör eylemlerinin 1960’lı yıllara tekabül etmenin tesadüf olmadığını söyleyen kaynaklara göre bu duruma zemin hazırlayan başlıca faktörün, 1961 Anayasası’nın geçmiş dönemlere göre daha özgürlükçü ortamın var olması gösterilmiştir. Özellikle anayasal düzenlemeler ve bu düzenlemeler sonrası ortaya çıkan oluşumlar, değişen şartları suiistimal ederek yasa dışı eylemler gerçekleştirmeyi de beraberinde getirmiştir. Bu süre zarfında “üniversite özerkliği, basın yayın faaliyetlerindeki gelişmeler ve örgütlenme faaliyetleri bağlamında yasadışı oluşumlar” dikkat çeken önemli notlar olarak yer almıştır. ²⁶⁴

Demokrat Parti’nin iktidardan uzaklaştırılmasıyla sonuçlanan 27 Mayıs 1960 darbesi akabinde hazırlanan 1961 Anayasası bazı özgürlükçü fikirleri barındırmıştır. Özellikle örgütlenme, dernek kurma veya siyasi organizasyonlar yürütme gibi haklara geniş yer vermiş böylelikle katılımcı bir demokrasi anlayışı benimsenmiştir. Fakat ülkenin ve dönemin şartları

²⁶¹ Aydın,1992: 25-30

²⁶² Özcan, 1999:55

²⁶³ Sökmen,2012:32-33

²⁶⁴ Aydın,1992: 38-42

arasında özellikle uluslararası arenada yaygınlaşan sol fikir kulüplerinin uzantıları Türkiye’de de boy göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda sol eğilimli kişilerden oluşan Türkiye Kürt Talebe Cemiyeti faaliyet göstermeye başlamıştır. 1963 yılında cemiyet üyelerinin tutuklanması ve ceza almaları sonucu bu yapılanma kapanmak durumunda kalmıştır. Türkiye’de yapılanmak isteyen Avrupa Kürt Talebe Birliğinin bu girişimi sonuçsuz kalmıştır.²⁶⁵

Örgütsel yapıların organize olması, siyasi ya da provokatif emeller gütmeyen masum işçi ve öğrenci eylemlerini devlete karşı tahrip amacı ile kullanılmaya başlamıştır. Hızla yayılan bu durum Türkiye’de “terör dalgasının” başlaması adına temel faktörlerden biri olmuştur. Yayılan Kominizim etkisi ile ortaya çıkan oluşumlardan birisi olan ve 1960’ların başında kurulan Türkiye İşçi Partisi’nin (TİP), siyasi açıdan beklenen başarıyı gösterememesi “sözde sorunların demokratik yollarla çözülemeyeceği” fikri ve şiddet unsurunun kitlelere yayılma girişimi ile TİP dağılma sürecine girmiş, 1969 yılında ayrılan Kürt grup Devrimci Doğu Kültür Ocakları isminde farklı bir yapılanmaya gitmiştir.²⁶⁶

1960’lı yılların ortalarında Türk siyasal hayatına “Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (1965-1982)” adıyla yeni bir parti katılmış, Irak’ta canlanan Kürt hareketlerinin Türkiye’ye yansımaları olarak değerlendirilmiştir.²⁶⁷ 1960’ların ortalarına gelindiğinde bu girişimler sol akımın etkisiyle, milliyetçi ve sosyalist olmak üzere iki kolda devam etmiştir.²⁶⁸ Halen faaliyetlerini sürdüren ve Molla Mustafa Barzani tarafından kurulan Kürdistan Demokrat Parti (KDP)’ye bağlı olarak Türkiye uzantısı şeklinde devam etmiştir. 1978 tarihinde üyeleri Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK) adıyla yeni bir örgüt kurunca, TKDP’si de zayıflamış akabinde silahlı mücadele kararı almıştır.²⁶⁹

Farklı silahlı Kürt grupları zaman içerisinde kendi içlerinde çatışmalar yaşamış, “Kürdistan Devrimcileri/Apocular” adıyla bilinen örgüt diğer Kürtçü gruplara savaş açmıştır. Diğer gurpları ideolojik anlamda dışlayan, hainlikle suçlayan Apocular, esas olarak tüm örgütleri ortadan kaldırıp tek sesli bir yapıya bürünmeyi hedeflemiştir.²⁷⁰

2.2 PKK Terör Örgütünün Kuruluşu, İdeolojisi ve Temel Yapısı

Bu tarihsel geçmiş ışığında Türkiye’yi hedef almış bölücü terör hareketlerinin en radikal olanı “Partiya Karkerên Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)” olmuştur. Özellikle diğer yapılara nazaran, 1970’li yılların sonu itibarıyla şiddete en fazla başvuran, eylemleri ile Türkiye’yi

²⁶⁵ Sökmen: 2012: 41-45.

²⁶⁶ Çalışkan, 2013:14-19.

²⁶⁷ Denker ve Kurubaş, 2003: 11.

²⁶⁸ Tan, 2011: 350.

²⁶⁹ EGM, 2004: 15.

²⁷⁰ EGM, 2004: 13.

zayıflatmak ve yıldırım hedefini sürekli olarak gösteren bir terör örgütü olduğu için PKK ayrıca değerlendirilmesi gereken bir yapı olmuştur.²⁷¹ Kendilerini sözde Kürdistanın temsilcileri olarak lanse eden Abdullah Öcalan ve bir grup arkadaşı, Ankara’da kominizim etkisinde kurulan Ankara Yüksek Öğrenim Kültür Derneği içerisinde fikri örgütlenmeyi sağlamışlardır. “Kuzey Kürdistan Türkiye’nin sömürgesidir. Kürt sosyalistleri, Türk sosyalistleri ile birlikte değil, ayrı örgütlenmelidirler. Kürt halkının kurtuluşu, otonomi ya da özerklikte değil; bağımsızlıkla sağlanacaktır. Hedef, bağımsız, birleşik ve sosyalist bir Kürdistan’dır” özetle bu fikriyatı savunan grup Ankara’da birçok olaya karışmıştır.²⁷²

Abdullah Öcalan, Cemil Bayık, Kesire Yıldırım, Kemal Pir, Haki Karaer’den oluşan grup 1974 yılında Ankara’nın Tuzluçayır semtinden gerçekleştirdikleri toplantı ile terör örgütünün temellerini atmışlardır.²⁷³ PKK’nın kuruluş programı sayılabilecek olan 68 sayfadan oluşan “*Kürdistan Devriminin Yolu*” isimli metin, 1975 yılında terörist başı Öcalan ve Mehmet Hayri Durmuş tarafından yazılmıştır.²⁷⁴

Birçok kaynak tarafından PKK’nın asıl kuruluşu 25 Kasım 1978 tarihinde Diyarbakır’ın Lice İlçesi Fis Köyünde yapılan toplantıda kabul edilmektedir. PKK bu toplantı ile illegal yapının programını oluşturmuş, Diyarbakır ve çevresini kapsayan güneydoğu illerinde silahlı eylemler düzenleyerek sözde Kürdistan devletini kurmayı hedeflemişlerdir. PKK bu eylem yapısını kabul etse de ilk eylemin yapıldığı tarihe kadar yapısını ve ideolojisini oluşturma çalışması yürütmüştür. Bu süre içerisinde belirli kanallardan, uluslararası bağlantılar ile destek toplamaya başlamıştır.²⁷⁵

Bir grup genç tarafından yürütülen faaliyetlerin yayılması ve destek görebilmesi adına 1978’de yapılan toplantı ile “Apocular” olarak adlandırılan illegal yapı partileşme sürecine girmiştir. Kürdistan İşçi Partisi/PKK adıyla örgütün, topluma daha fazla yayılacağı, kitle hareketine dönüşebileceği ön görülmüştür. Ayrıca yönetim açısından kendine has bir yönetim şekline sahip olacağı ve belirli kurallar çerçevesinde yürütüleceği kararlaştırılmıştır.²⁷⁶

PKK’nın ideolojik²⁷⁷ yaklaşımları dış ilişkilerinin oluşmasında ve varlığını sürdürme noktasında önemli bir yer tutmuştur. Örgütün kurucusu ve lideri olan Abdullah Öcalan ideolojiyi ön planda tutmuş, örgüt üyelerinin örgütsel bağlarını kuvvetlendirecek bir araç olarak

²⁷¹ Gunter, 1990: 57.

²⁷² Ballı, 1991: .204.

²⁷³ Bal, 2003: 84.

²⁷⁴ Tekin, 1999: 108.

²⁷⁵ Başbuğ, 2014:15-19.

²⁷⁶ Temizöz, 2012:66.

²⁷⁷ “İdeoloji, siyasal ya da toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir toplumsal sınıfın davranışlarına yön veren politik, hukuksal, bilimsel, felsefi, dinsel, moral, estetik düşünceler bütünü olarak tanımlanabilir. En basit tabirle ideoloji, düzenlenmiş, yapılanmış bir fikirler bütünüdür.” Terörizmi diğer suçlardan ayıran ve sistematigi içerisindeki en belirgin unsuru ideolojidir. (Baysal, 2018:261)

görmüştür.²⁷⁸ PKK üzerine çalışma yürütmüş birçok akademisyen ve araştırmacı için de ideoloji, PKK'nın amaç hedef ve eylemlerini çözmek için önemli bir kaynak olmuştur. İdeolojinin stratejik açıdan ortaya koyduğu hedef ve yollar örgütün ikili ilişkilerini de ortaya sermiştir. Terör örgütlerinin konjonktüre uygun sürdürülebilir ideolojiler ortaya koyması ontolojik açıdan kendisini göstermesine sebep olmuştur.²⁷⁹ Bu açıdan değerlendirildiğinde ise, PKK terör örgütünün ideolojisi iki farklı dönemde incelenmiştir.

PKK kuruluş felsefesi ve inandığı ideolojik fikriyatı gereği Marksist ve Leninist çizgiyi kendisine yol edindiğini ayrıca bunu komünizmin farklı fraksiyonlarından olan Maoculuk ile harmanladığını ileri sürmüştür. Bu yönü ile kendisini dönemin marjinal sol akımlarından olan Dev-Genç ve Dev-Sol gibi örgütlemelerden ayırdığı tespiti birçok analist tarafından dile getirilmiştir. Özellikle Maoculuk fikriyatının etnik milliyetçiliği, halk ayaklanmaları ve gerilla hareketleri kavramlarını vurgulaması yönü ile PKK'nın istediği tarzı yansıtmıştır.²⁸⁰ “Marksizm Leninizm²⁸¹ daha sonra Eko-Anarşizm²⁸², Anarko Komünizm²⁸³ kuramlarına dayalı demokratik, ekolojik, cinsiyet özgürlükçüsü iddiası sunan bir paradigmayı”²⁸⁴ ayrılıkçı, anarşist, otorite ve gelenek karşıtı, toplumsal düzeni bozma adına dini enstrümanları kullanan bir zemin üzerine inşa etmiştir. Liberal ve Batı kanadı içerisinde yer alan Türkiye'ye karşı sosyalist söylemler üretmiş anarşizm ile kendi toplumsal düzenini oluşturma iddiasında bulunmuştur.²⁸⁵

Marksist görüşün temel kavramlarını ideolojik temel olarak kabul etmiş, “sömürge” ve “zor” kavramlarını argüman olarak kullanmıştır. PKK, Türkiye'yi sosyal açıdan sınıflı toplum modeli kurmakla suçlamış, iç ve dış etmenler ile zor kullanarak bu durumun inşa edildiğini iddia etmiştir. İç sömürü açısından küresel ve liberal düzenin ortaya çıkardığı “feodal sistemin işbirlikçi ortakları ve gerici burjuvazi” hedef gösterilmiş, bu suçlamalar arasında Türkiye ise dış sömürü kaynağı olarak nitelendirilmiştir.²⁸⁶ PKK ideolojik temelli stratejisini bu iddialara

²⁷⁸ Öcalan, 1982:265.

²⁷⁹ Dilmaç, 2011:66.

²⁸⁰ Alkan 2012: 19.

²⁸¹ “Marksizm-Leninizm: 1840'larda Marx ve Engels'in felsefi, ekonomik ve sosyo-politik görüş yöntemini içeren doktrindir, Marksizm, bu ideolojiyi Rusya koşullarına göre ilk defa uygulayan Lenin'in adı ile anılır” (Acar, 2012: 121). “Marks, Lenin ve Engels, Marksizm'in bir ideoloji olduğunu kabul etmezler. Onlara göre Marksizm; topluma doğaya, insana ve tarihe bir bakış yöntemi ve ekonomik, toplumsal ve politik güçleri çözümleyiş biçimidir.” (Beşikçi, 1991: 96).

²⁸² Eko-anarşizm diğer bir deyişle toplumsal-ekoloji, “çevre sorununu toplumsal bir sorun görerek, çevreyi ve toplumu birlikte kurtarmak gerektiğinin vurgulamasını yapar. Bu anlamda, bütünsel bir toplumsal örgütlenme modelidir.” (Coşkun, 2010:114)

²⁸³ Bütün doğal ve sosyal zenginliğin toplumsal sahipliğini ve üreticilerin hür iş birliği ile ekonomik hayatın devam ettirildiğini varsayan, anarşizmin bir kolu olan devletsiz toplum fikridir. (Rocker, 1994:13).

²⁸⁴ Sökmen, 2012: 404.

²⁸⁵ Bal ve Laçiner, 2004: 28.

²⁸⁶ Öcalan,1982:..22-25.

dayandırarak sözde sömürge unsurlarını kaldırmak için şiddetin, silahın ve eylemin enstrüman olarak kullanılmasını savunmuş, bu yönüyle kendisini meşrulaştırma çalışması yürütmüştür. “Ulusal kurtuluş mücadelesi”, “sömürge” ve “zor” gibi kavramları ideolojisini tanımlamak için sıkça kullanmıştır.²⁸⁷

PKK, ideolojinin temellerini oluşturan Marksizm–Leninizm’in kabul ettiği, sınıfsal ayrımın olmadığı, tek geçerli sınıf olarak proletaryanın kabul edildiği toplum düzenini hedef almıştır. Deklarasyonlarında sıkça telaffuz eden PKK terör örgütü, işçileri ve köylüleri kendi bünyesine katmak istemiş, birçok sol örgütten üye devşirmiştir.²⁸⁸ Küresel ölçekte yaşanan tarımın sanayileşmesi, Türkiye’yi de etkisi altına almış köylerde artan işsizlik ve zorlaşan şartlar PKK’nın insanları kandırmasında etkili olmuştur. Aydın kesim ve üniversite gençliğini safına çekmek için PKK, mikro-milliyetçi propaganda da bulunmuş, etnik ayrım üzerine yönelmiştir. Bu yönüyle PKK terör örgütü ideolojisinin çerçevesini sosyo-ekonomik şartlar altında; kadın, çocuk, genç, işsiz, işçi, göçmen, sığınmacı ve “azınlık” kavramları etrafında belirlemiştir. Bu kavramaları “ezilenler” başlığı altında birleştirerek örgütsel yapısını oluşturmuş hedeflerini belirlemiştir.²⁸⁹

PKK terör örgütü, ulusal, bölgesel ve uluslararası şartlara göre iddiasını ve ideolojisini yenileme çalışması yürütmüştür. Özellikle Türkiye’nin stratejik önceliklerine göre kendisini konumlandıran PKK, aynı amaç doğrultusunda ideolojik yorumunu değiştirmek durumunda kalmıştır.²⁹⁰ Soğuk Savaş’ın bitmesi ile ortadan kalkan sosyalist idea ile PKK, Marksist, Leninist/Maoocu ideolojik literatürü bir kenara bırakmış, etnik milliyetçi, mezhepsel çatışmaları destekleyen, dini odaklı ve ayrılıkçı bir felsefeyi kendisine şiar edinmiştir. Bu açıdan sosyalist ideolojileri örgütlenme safında birleştirici ve bütünleştirici bir amaç için kullandığı, bu süre içerisinde de gerekli dış destekleri aldığı gözlemlenmiştir.²⁹¹

PKK ideolojik bakımdan şiddeti benimseyen, “uzun süreli halk savaşı”²⁹² yöntemini kullanan yapısıyla bölgesel açıdan mevcudiyetini korumuş, bu durum dış ülkelerle olan ilişkisinde önde gelen konular arasında yer almıştır. Bu yöntemi ile “stratejik savunma ve

²⁸⁷ Özcan, 1999: 56-57.

²⁸⁸ Baysal, 2018: 263.

²⁸⁹ Sökmen, 2012: 404.

²⁹⁰ Bal ve Laçiner, 2004: 28.

²⁹¹ Karaca, 2010: 36.

²⁹² “Uzun süreli halk savaşı stratejisi özetle; devletin kırsal kesimlerde nispeten zayıf durumda olmasından hareketle, silahlı mücadelenin kırsaldan başlatılarak tüm kırsal alana yayılmasını, yoğun şiddet kullanılarak halkın devletle olan bağlarının kesilmesinin sağlanmasını, daha sonra siyasi ve askeri olarak örgüt tarafından yeniden örgütlenmesini öngörmektedir. PKK’nın üst düzey yöneticilerinden birisi olan Murat Karayılan’ın 2011 yılında yayımlanan “Kürdistan’da Askeri Çizgi” isimli kitap PKK/KCK’nın uyguladığı strateji hakkında temel bilgiler vermektedir. Karayılan bu kitapta; Çin’de, başlangıçta köylü ayaklanmaları şeklinde yapılan taktik uygulamaların Mao Zedong tarafından Uzun Süreli Halk Savaşı Stratejisine dönüştürülerek 1949’da nihai başarıya ulaştığını ve bu stratejinin farklı ülkelerde de uygulandığını ifade etmektedir.” (Bilgiç, 2014; s.84)

denge” politikası gütmüş 2020’lere kadar etkili şekilde dört ülkede varlığını sürdürmesini sağlayacak alan hakimiyetini de beraberinde getirmiştir.²⁹³

Marksist ideolojinin oluşturduğu fikriyatla örgütlenme modelini oluşturan PKK terör örgütü, yürüttüğü strateji ve hedefleri doğrultusunda “Parti-Cephe-Ordu” şeklinde örgütsel yapısını oluşturmuştur.²⁹⁴ Örgüt lideri Öcalan, “baskı ve sömürüye karşı görevlerimizi yerine getirmek, ancak, Bilimsel Sosyalizmin rehberliğinde bir politik örgüt, bu örgüte bağlı bir ulusal kurtuluş cephesi ve bu cepheye bağlı savaşılan güçlü bir halk ordusunun örgütlendirilmesiyle mümkün” diyerek genel yapıyı özetlemiştir. Köylüler, işçiler, gençler ve kadınlardan oluşacak kitlelerin yaratılmasını bu şekliyle parti-cephe-ordu yapısının üye kazanarak kendi gücünü oluşturması gerektiğini savunmuştur.²⁹⁵

Terör örgütünün siyasal açıdan hedeflerini ve hareket sahasını oluşturan temel yapı, Öcalan’ın da bahsetmiş olduğu Parti kanadı olmuştur. Bu yönüyle politikaların belirlenmesi ideolojik gelişim gibi görevler partinin sorumluluğuna girmiştir.²⁹⁶ PKK’nın isminde de yer alan parti, örgüt açısından öncü olmuştur. 1976 senesinden sonra politik faaliyetlerin arttığı, işleyiş ve yöntemlerde farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir. Marksist bir parti olarak PKK, üyelik çalışmaları yürütmüş ve tam hakimiyet sağlayarak üyelerinin yaşamalarına müdahale etmeye başlamıştır. Parti bu hakimiyetini oluşturduğu hiyerarşik düzenle sağlamış, alttan üste doğru “hücre, köy komitesi, yerel komite, bölge komitesi, merkez komitesi ve polit büro” şeklinde örgütlenmiştir.²⁹⁷

Büründüğü ideolojik gömlek gereği fikrini ve cephesini güçlendirmek için “zor” “silah” ve “eylem” kavramlarına başvuran PKK, bu doğrultuda kendisine “Ordu” kanadı ismini verdiği bir silahlı güç yaratmıştır. İktidarı ve gücü elde etmek, amaçlarına ve hedeflerine ulaşmak adına güç kullanımı yani terörist saldırılar, PKK’nın izlemiş olduğu temel yollardan biri olmuştur. Terör ve zorbalık, “hemen Ayaklanma” ve “uzun süreli halk savaşı” şeklinde değerlendirilmiş, PKK bölgesel çıkarları doğrultusunda uzun süreli halk savaşı adını verdiği yöntemi tercih etmiştir.²⁹⁸

PKK Terör örgütü uluslararası çapta destek görmüş, terör faaliyetlerini silahlı biçimde Irak-Suriye-İran-Türkiye bölgesinde yürütse de siyasi açıdan farklı bölgelerde yer edinmiştir. Silahlı yapılanma ve siyasi yapılanma olarak iki koldan oluşan örgüt, faaliyetlerini de bölümlere ayırmıştır. PKK terör örgütü ilk silahlı yapısına verdiği HRK ismini 3. Kongresinde ARGK

²⁹³ Atay,2008; 416.

²⁹⁴ EGM, 2004: 12.

²⁹⁵ Öcalan, 1984: 179.

²⁹⁶ Aydın, 1992: 162

²⁹⁷ Özcan, 1999: 69-71

²⁹⁸ Özcan, 1999: 72

(Arteşen Rızgariye Gele Kürdistan Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu) ismi altında toplamış, Öcalan'ın yakalanmasından sonra ise, silahlı yapının ismini HPG (Hezen Parastina Gel-Halk Savunma Güçleri) olarak güncellemiştir.²⁹⁹

PKK bölgesel ve siyasal açıdan belirlediği hedef kitlesini farklı sınıflarda değerlendirmiş, kendisine bir taban oluşturmak adına ortak noktaları siyasi argümanı haline getirip “Cephe” ismini verdiği siyasi birliktelik hedeflemiştir. PKK'nın hakimiyet sağlama hedefinde olduğu tüm alanlar için bir yönetim ve temsil modeline ihtiyaç olduğunu ileri sürmüş, “Cephe” sözcüğüne de bu perspektiften yaklaşmıştır.³⁰⁰

Cephe öncelik olarak, hedef kitlenin ve üyelerin sözde bilinçlendirilmesini, akabinde örgütsel deneyim kazandırarak örgüt yapısının genişletilmesini, dolayısıyla cephenin genişletilmesini hedeflemiştir. PKK bu yol ile hedeflediği devrimi gerçekleştirmek için tüm unsurlarıyla kolektif şekilde hareket etmeyi, kısmen ya da tamamen eylemlere katılacak halkın örgütlenmesini istemiş, bunun içinde cephe yapısının oluşturulması gerektiğini ileri sürmüştür. Cephede elde edilecek olan güç ile, Türkiye'ye karşı askeri ve siyasi baskı oluşturma, devlet millet ilişkisini bozma girişimlerinin alt yapısını oluşturmak istemiştir.³⁰¹

Örgütün kurulmasından sonra yönetim sürecinin Partileşme olarak devam edeceği kararlaştırılmıştır. Bu süreç içerisinde iç çekişmeler ile sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Örgüt içerisinde Öcalan'ın tam hakimiyet sağlamak istemesi, uluslararası bağlantıları ve yönetim tarzı ile birleşmesi infazları da beraberinde getirmiştir. Özellikle kendi adamlarını devlete çalışan ajan olarak gösteren Öcalan, onların infazını ya da yakalanmalarını hızlandırmıştır. Bu bağlamda 1979 senesinde örgütün kurucularından olan Şahin Dönmez güvenlik güçleri tarafından yakalanmıştır. Bu operasyon ile PKK hakkında birçok bilgiye ulaşılmıştır. Yaşanan bu gelişmenin ardından Öcalan Suriye'ye kaçmıştır.³⁰²

PKK terör örgütü, “Merkez Komite ile bu komiteye bağlı Polit Büro (Merkez Yürütme Kurulu), İç Merkez (Türkiye İçi Faaliyetleri) ve Dış Merkez (Dış İlişkiler Komitesi)” şeklinde yapılanma sağlamıştır.³⁰³

2.2.1 PKK Terör Örgütünün Amacı, Hedefi ve Faaliyetleri

PKK yayınlamış olduğu manifesto, bildiri ve tüzük çalışmalarıyla kuruluşunun ve eylemlerinin amacını ilan etmiştir. PKK Türkiye'nin Doğusunda merkezi Diyarbakır olacak

²⁹⁹ Sümercan, 2010: 73

³⁰⁰ Aydın, 1992: 162-163

³⁰¹ Özcan, 1999: 179

³⁰² Çetin, 2009:74.

³⁰³ Demirel, 2007: 676.

şekilde tüm Güneydoğu illerini kapsayan sözde bir Kürt devletinin kurulması için faaliyetler yürütmeyi hedeflemiştir. Dönemin şartları ile amaçlarında taktiksel ve söylemsel değişiklikler gösterse de devlet ile halk arasındaki bağları zayıflatmak, kendi egemenliğini oluşturmak ve sosyalist bir Kürt devleti kurma amacını daima gütmüştür.³⁰⁴ İdeolojik açıdan Marksist-Leninist temellere dayanan terör örgütü, uluslararası gelişmelerin ışığında farklı yaklaşımlara karşı manevra geliştirmiştir. Bu farklı yaklaşımlar Kürt ayrılıkçılığını ve Kürt ulus devleti kurma hedefini değiştirmemiştir.³⁰⁵

PKK'nın eylemlerinde seçmiş olduğu hedef kitle, amaçlarını açıklar mahiyette olmuştur. Buna göre; devletin vatandaşlarına sağladığı eğitim hizmetinden, sosyal haklara kadar Türkiye ile mücadele edilmesi gerektiği, terör örgütü lideri Öcalan'ın yayınlamış olduğu manifestolar ve konuşmalarda sıklıkla dile getirilmiştir. PKK bu hedefi ile Güneydoğu bölgesinde devletin vatandaşları ile kurduğu güvenlik, eğitim, bayındırlık ve sağlık gibi bağların koparılmasını yönelik eylemlerde bulunmuş çeşitli devlet görevlilerini hedef haline getirmiştir. Bunun üzerine eş zamanlı olarak bölge halkına “ezilmiş, sömürülmüş ve unutulmuş halk” propagandası da yapmıştır.³⁰⁶

Türkiye'nin komşu ülkelerle olan ilişkilerini de yakinen takip eden PKK, ikili ilişkilerde yaşanan sorunları kendi avantajına kullanmayı da strateji haline getirmiştir. Bu yönüyle PKK'nın yalnızca silahlı mücadeleyle ortadan kalkacak bir sorun olmadığı, güvenlikleştirme kavramı içerisinde çok boyutlu stratejiler gerektirdiği anlaşılmıştır. Neo-realist bakış açısıyla da askeri, ekonomik, sosyal ve siyasal politikalar kapsamında oluşan bir güvenlik problemi olduğu zaman içerisinde netleşmiştir.

PKK terör örgütünün kuruluş amacı ve hedeflerinin deklare edildiği üç kaynak yayınlanmıştır. Bu kaynaklar, PKK'nın kuruluş döneminde yazılan 1978 tarihli “Kürdistan Devrimi'nin Yolu Manifestosu”, “Parti Programı” ve “Tüzük” olarak ortaya çıkmıştır. Parti Programı, Tüzük çalışması ve Manifesto da sözde Kürdistan olarak adlandırılan bölgede bulunan devletleri işgalci olarak adlandırılmıştır. Bu ülkeler arasında sözde Kürdistan bölgesi içerisindeki en büyük pay Türkiye Kürdistanı olarak ifade edilmiştir. PKK Botan olarak adlandırdığı, “Şırnak ve Hakkâri” civarının hakimiyet altına alınmasını öncelikli hedef olarak belirlemiştir. PKK sözde Kuzey Kürdistan'ın; toprak mahsullerini, besiciliğini, süt ve süt

³⁰⁴ Osmanlı'nın toprak yönetim anlayışının ortaya çıkarmış olduğu feodal yapı, aşiretler toprak reformunun gerçekleşmesini geciktirdiği, Türkiye Cumhuriyeti döneminde devlet organizasyonunun bölgede hakimiyet oluşturmak açısından zayıf kalmasına neden olduğu bazı kaynaklar tarafından savunulmuştur. PKK'nın amaç ve hedef belirlemede bu durumun göz önünde bulundurulması gerektiği Bilgiç ve Akyürek tarafından vurgulanmıştır. (Bilgiç, Akyürek; 2012: 32-167)

³⁰⁵ Eunyong ve Minwoo, 2008: 66.

³⁰⁶ Öcalan, 1978: 43.

ürünlerini, yer altı kaynaklarını ve bütün devlet organlarını kendisine hedef olarak belirlemiş, devleti destekleyen aşiret ve aileleri ise hain olarak ilan etmiştir.³⁰⁷

Bu bölgede sömürgeciliğin yıkılması, bağımsızlığın kazanılması ve Birleşik Kürdistan devletinin kurulması ise hedef olarak ifade edilmiştir. Bu süreci “Devrim” olarak nitelendiren örgüt, köylü, işçi mağduriyeti üzerinden sınıfsal bölünmeyi işaret etmiştir. Örgütün temel motivasyonunda yatan ayrılıkçı hedeflerin, bölgesel açıdan bir güvenlik problemi olduğunu ispatlar nitelikte olmuştur.³⁰⁸

Terör Örgütü Marksist ve Leninist ideoloji altında tarım-köy toplumunu oluşturmayı ve komünal bir yapı inşa etmeyi kendisine hedef olarak belirlemiştir. Bu hedefine dört basamakta ulaşmak isteyen örgüt aklı, ilk olarak kültürel ve sosyal açıdan bazı hakların elde edilmesini, ikinci basamakta, yönetim sisteminin bölge üzerinde özerk hale getirilmesini, üçüncü basamakta ise, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan sözde Kürdistan topraklarının bağımsızlığının kazanılması ve son olarak, Irak, İran ve Suriye topraklarından belirli parçaların alınarak sözde Büyük Kürdistan hayaline kavuşulması olarak belirlemiştir.³⁰⁹

PKK ana oluşumunu Türkiye’de yaşayan Kürt kökenli vatandaşlardan sağlayarak, en önemli hedef olarak Türkiye’yi seçmiş, bu durum Türkiye’nin ulusal güvenlik problemi olarak ortaya koyulmuştur. Bu yönüyle hedefe ulaşmak için, taktiksel açıdan farklılıklar görülse de nihai amaç her daim aynı kalmıştır.³¹⁰ Bu kapsamda 1978 yılında oluşturulan “Kürdistan Devriminin Yolu Manifestosu”, 1995 yılında güncellenen Parti programı ve onun yenilenmiş hali olan 2008 Parti programı ve KCK sözleşmesi örgütün hedeflerinin duyurulduğu metinler olmuştur.³¹¹ Bu dökümanlar incelendiğinde, 2008’de Parti programında devlet kurma hedefinin ertelendiği, “Kürt kimliği” vurgusunun yapılarak, uluslararası çapta destek arayışı ve politik süreçte otonom yönetimlerin kazanılması böylece özerk bir yapının oluşturulması hedefi ortaya çıkmıştır.³¹²

1960’larda sol ideolojinin ortaya attığı “Kesintisiz Devrim”³¹³ fikrini kendince yeniden tanımlamıştır. Uzun süreli Halk Savaşları yöntemi ile hedefine ulaşmak için her yolu mubah

³⁰⁷ Tağma, 2008:155.

³⁰⁸ Yılmaz, 2007: 47.

³⁰⁹ Bila, 2004: 31-35

³¹⁰ Bila, 2004: 31-35.

³¹¹ Bila, 2004: 31-35

³¹² Aktan ve Koknar, 2005: 262.

³¹³ "Kesintisiz Devrim, THKP-C'nin kurucusu ve önderi Mahir Çayan tarafından kaleme alınmış teorik metindir. İlk kez Nisan 1971 tarihinde Kurtuluş yayınları tarafından basılmıştır. Daha sonraki yıllarda sayısız defalar çoğaltılmış ve basılmıştır. Bu teoriye göre sosyalist devrim olmadan demokratik devrimin olamayacağı ileri sürülmüştür."

kabul eden örgüt bölge halkına eziyet ve zulmetmekten de kendisini geri çekmemiştir. Bu yönüyle, örgüt silahlı eylemleri kendisine yöntem ve faaliyet olarak belirlemiştir.³¹⁴

PKK Terör örgütü bölgede yaşayan halkın desteğini alabilmek adına ciddi düzeyde korkutma-yıldırma politikası izlemiş, çok sayıda sivili öldürmüştür. Oluşturulan korku ile halk-devlet arasındaki bağların politik, ekonomik ve sosyal açıdan kesilmesini hedeflemiştir. Bu hedefler doğrultusunda ilk eylemini 15 Ağustos 1984 tarihinde gerçekleştirmiş, Hakkâri/Şemdinli ve Siirt/Eruh jandarma karakoluna eş zamanlı saldırı düzenlemiştir. Düzenlenen saldırıda 2 asker şehit olmuş, 9'u asker 12 kişi de yaralanmıştır. Bu eylemi ile devlete karşı ilk başkaldırıyı gerçekleştirmiştir. Bu saldırılardan sonra PKK Terör örgütü bebeğe, çocuğa, yaşlıya, gence, sivile, askere, birçok sosyal gruba karşı eylemlerini gerçekleştirmiştir.³¹⁵

PKK'nın terör faaliyetleri yalnızca asayişin bozulması üzerine değil, aynı zamanda bölge ekonomisini bozmak, Türkiye'nin zaafı olarak görülen noktaları kaşımak, Turizm faaliyetlerini engellemek, uluslararası çapta ülke itibarını zedelemek, Türkiye'nin ikili ilişkilerde sorunlu olduğu ülkelere imkân vermek, kolaylık sağlamak ve Türkiye'nin elini zayıflatmak, Türkiye'nin tamamında huzur ve refahı düşürmek amacını da gütmüştür. Bu doğrultuda PKK, Türkiye'ye ziyarette bulunan turistlere saldırmayı, yatırım yapmak amacıyla Doğu Anadolu Bölgesinde şantiye kuran işçileri hedef almayı faaliyetleri kapsamına almıştır. PKK, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin dini ve örfi geleneklerini de hedef almış, zerdüştlük propagandası da yürütmüştür. Halkın kültürel kodlarını hedef alan PKK sosyal yapısını bozmak için çalışmalar da yürütmüştür.³¹⁶

PKK terör örgütü ilk eylemi olan 1984'ten 2019 yılına kadar toplamda 83 binin üzerinde eylemde bulunmuş, kadın ve çocuklarda dahil olmak üzere 7 bine yakın sivil vatandaş hayatını kaybetmiş, 15 bine yakın insan yaralanmış, 7 binin üzerinde devlet görevlisini şehit etmiş, 21 bin personelin yaralanmasına sebep olmuştur. Bazı kaynaklarca doğrudan ve dolaylı biçimde, PKK'nın Türkiye'yi uğrattığı ekonomik zarar 1 Trilyon dolara ulaşmıştır. PKK aynı zamanda uyuşturucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve silah kaçakçılığı gibi faaliyetleri ile kendisine kaynak yaratmış, bu durum da Türkiye ekonomisinin zarara uğratması şeklinde karşılık bulmuştur.³¹⁷

2.3. Soğuk Savaş Dönemi'nde Bölgesel Dengeler ve PKK

³¹⁴ Sökmen, 2012:77.

³¹⁵ Manaz, 2006: 25.

³¹⁶ Demirel 2007: 467.

³¹⁷ Anadolu Ajansı, 2019; 12.

Soğuk Savaş döneminin ortaya çıkardığı psikolojik harp türlerinden birisi olan terör, “Düşük Yoğunluktaki Çatışmalar” terimini de beraberinde getirmiştir. 1960-1990 döneminde terörizm, rakip güçler tarafından birbirlerinin gidişatını bozmak için sık sık başvurulan bir teknik olmuştur.³¹⁸

Türkiye’de Soğuk Savaş’ın etkisi ile tırmanmaya başlayan ideolojik parçalanma, diğer bölücü hareketlerle birlikte Kürtçülük faaliyetlerinin de yeniden etkili bir alana taşınmasına neden olmuştur. Bu süreç, PKK terör örgütünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır, Soğuk Savaş’ın en etkili vasıtalarından olan uluslararası terör ve silah kaçakçılığı PKK’nın beslendiği kaynaklardan olmuştur.³¹⁹

Kürtçülük faaliyetleri bundan sonraki süreçte Irak’ın kuzeyindeki Barzani’nin etkisiyle ve Türkiye’deki Marksist hareketlerin çevresinde şekillenmeye başlamıştır. Soğuk Savaş’ın etkisini hissettirdiği dönemde, Kürtçülük uluslararası politik alanda kullanılacak bir enstrüman olarak ortaya çıkartılmıştır. Bu durum, sosyal ve fikri gelişmenin doğal sonuçları olarak değil, ideolojik savaşta tarafların politik araçları kullanma çabalarından kaynaklanmıştır.³²⁰

PKK terör örgütü konjonktürel yapı ve iç yapı olarak değerlendirildiğinde eylemlerin şiddetinin, yoğunluğunun niteliğinin değiştiği gözlemlenmiştir. Ayrıca bu dönemsel farklılıklar içerisinde PKK hedef ve amaçlarında da farklılık göstermiştir. Bu doğrultuda PKK terör örgütünün yapısını beş farklı döneme ayırmaktayız. Bu dönemler:

1. Soğuk Savaş Döneminde PKK Terör Örgütü (1984–1991),
2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde PKK Terör Örgütü (1991–1999)
3. Terörist Başının Yakalanmasından Sonraki Dönemde PKK Terör Örgütü (1999–2005)
4. 2005 Yılından Sonraki Dönemde PKK Terör Örgütü
5. 2010 Sonrası Dönemde PKK Terör Örgütü

2.3.1 1980 Darbesi Sonrası Süreç (1984-1991)

1980 darbesinden önce asayiş yapısının bozulması marjinal grupların eylemlerinde artış göstermesi devletin bu grupları yakinen izlemesine neden olmuştur. Marjinal sol gruplardan ayrılarak saha arayışına giren ve ilk eylemini 1978 yılında gerçekleştiren PKK terör örgütü yönetim kadrosu güvenlik güçleri tarafından takibe alınmıştır. 1979 yılında Abdullah Öcalan’ın önce Suriye oradan da Lübnan’a kaçmasıyla sonuçlanmıştır.³²¹

³¹⁸ Başeren, 1995:163-174.

³¹⁹ Bozkurt, 2013:7-38.

³²⁰ Özcan, 2000: 14.

³²¹ İmset, 1993: 69; Özcan, 199: 243.

12 Eylül 1980 günü gerçekleşen askeri darbe PKK için önemli dönemeçlerden birisi olmuştur. Darbe öncesi yurt dışına kaçan örgüt mensupları, bulundukları ülkelerde PKK propagandası yapıp destek toplamış, uluslararası boyut kazandırma gayreti içerisine girmişlerdir. Türkiye içerisinde ise, PKK terör örgütü üyelerine ağır darbe vurulmuş, üst düzey yönetici kadrosunun birçoğu tutuklanmıştır.³²² Terör örgütüne mensup olmak suçundan tutuklanan 3 bin kişinin bin 790'nı PKK terör örgütü üyesi olmak şüphesiyle yakalanmıştır.³²³ Askerî mahkemelerce görülen davalarda idam cezasına³²⁴ çarptırılan örgüt üyeleri PKK'nın mağduriyet propagandasının malzemesi haline dönüşmüştür. Mağduriyet propagandası darbe sonrası süreçte diğer Kürt yapılanmaların PKK'ya katılmasıyla sonuçlanmıştır.³²⁵

Darbe öncesi Suriye'ye giden Öcalan, akabinde Suriye'nin kontrolü altında bulunan Lübnan'a yerleşmiş, PKK terör örgütün yaklaşık 20 yıl süren Suriye ile yakın ilişkiler kurmasını sağlamıştır. Lübnan'ın Bekaa Vadisi'ne kendisine kamp kuran örgüt, Filistinli "Demokratik Kurtuluş Cephesi" üyeleri tarafından eğitim almıştır. 1980'lerin ilk yıllarında yaklaşık olarak 300 örgüt üyesi Filistinli grup tarafından eğitim görmüştür. Burada eğitimini tamamlayanlar Türkiye'ye karşı eylemler gerçekleştirmek üzere sınır bölgelere gönderilmiştir.³²⁶

NATO müttefiki ve SSCB tehdidi altında bulunan Türkiye'nin ABD ile yakın ilişkileri, ABD tarafından istihbarat raporlar aracılığıyla örgütsel yapıların yakından takip edilmesini sağlamıştır. PKK'nın kurulduğu günden itibaren ABD tarafından izlenildiği bir çok kaynak tarafından iddia edilmiştir. Nitekim ABD ile PKK arasındaki ilk temas 1980 darbesi sonrasında gerçekleşmiştir.³²⁷

PKK'nın Marksist ve Leninist bir ideolojiyi benimsemesi, Maoculuğu referans alması ve SSCB uydusunda bulunan yapılarla iyi ilişkiler geliştirmesi birçok kaynağın PKK'nın ABD düşmanı gibi göstermesine neden olmuştur. Birçok kaynak PKK'nın, Sovyetlere karşı geliştirilen Türkiye-ABD ilişkilerini ve ABD'nin bölgede bulunan müttefikleri İsrail ve Türkiye'yi hedef aldığını ileri sürmüştür. Bunun beraberinde PKK'nın Filistinli gruplar tarafından eğitilmesi, Sovyet yanlısı faaliyetleri İsrail ve ABD açısından endişeyle karşılandığı iddia edilmiştir.³²⁸

³²² Ballı, 1991: 205.

³²³ 1981'de PKK'lı oldukları gerekçesiyle hapisshanede bulunanların sayısı 2.000'den fazladır. Konu hakkında bkz. (Günter, 1990:68)

³²⁴ <http://www.nytimes.com/1983/05/25/world/around-the-world-turkish-court-sentences-35-kurds-to-death.html> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)

³²⁵ Criss, 1995: 19.

³²⁶ İmset, 1993: 85-88; Marcus, 2009: 80-85; Özcan, 1999: 244-245.

³²⁷ Türk, 2018: 98.

³²⁸ Özcan, 1999:317-318.

PKK'nın kurulmasından sonra ABD'nin bu örgütle ilk teması 21 Eylül 1984'te ABD'nin Şam Büyükelçisi William L. Eagleton üzerinden gerçekleşmiştir. Birinci Dünya Savaşından itibaren bölgeyi izleyen ABD, 1980'den itibaren "İnsan Hakları Uygulamaları Konusunda Ülke Raporları"³²⁹ ile Kürt meselesine yönelmeye başlamıştır. PKK'nın ilk eylemlerinden itibaren teröristlerin faaliyetlerinden bahsedilerek Türkiye'nin bu eylemlere karşı aldığı önlemlere belirtilmiştir. Bu raporlara göre, "Türk hükümetinin etnik grupları (Kürtler, Ermeniler, Araplar, Rumlar) asimile etmeye çalıştığı, 8-10 milyon civarındaki Kürt nüfusun varlığını tanımadığı ve Kürtçe'nin kullanımını yasakladığı" ifade edilmiştir. Bu rapor ile adı anılmaya başlanılan PKK terör örgütünün faaliyetleri "Kürt gerilla grupları tarafından gerçekleştirilen kanlı şiddet kampanyası" şeklinde yer almıştır.³³⁰

İsrail ile Filistin arasında gerçekleşen çatışmalar, 1982 tarihinde Lübnan'ın güneyinin İsrail tarafından işgal edilmesi ile sonuçlanmış, Filistin'de eğitim gören PKK'lı teröristler de İsrail'le yaşanan çatışmada taraf olmuşlardır.³³¹ PKK buradaki varlığı ile Filistin ve Suriye'nin sempatisini toplamış, bölgede varlığını sürdürebilmek için önemli bir destek almıştır. Bu destekler sayesinde PKK Terör örgütü 1982 senesi itibariyle Irak'ın kuzeyinde saha almaya başlamıştır. Mesut Barzani liderliğindeki "Kürdistan Demokratik Partisi" (KDP) ile yakın ilişkiler geliştirilmiştir. Bölgede yaşamlarını sürdürebilmeleri için KDP tarafından gerekli teçhizat ve iâşe PKK'lı teröristlere verilmiştir.³³² KDP ile PKK atasındaki ilişkiler 1983 Temmuz ayında imzalanan "Irak Kürdistan Demokrat Partisi ve PKK Arasında Dayanışma Prensipleri" isimli bir protokolle resmileşmiştir. 11 maddeden oluşan bu anlaşma Türkiye ve Irak arasında imzalanan 1983 tarihli "Türk-Irak Sınır Antlaşması"na karşı oluşturulmuş bir ittifakın protokolü olarak yorumlanmıştır. Bu protokol ile iki örgüt, kendilerince belirledikleri emperyalist dünya düzenine meydan okumuş, ortak çalışma alanlarını belirlemişlerdir.³³³

PKK ile KDP arasında imzalanan bu anlaşmanın dördüncü maddesi, Türkiye ve Irak'a karşı "Kürt Ulusal Kurtuluş Mücadelesi" fikrinin ilk çalışmalarını ortaya çıkarmıştır. Devrimci bir yaklaşımla bu yapının içerisine FKÖ'nün de dahil edilmesi kararı bu görüşmeler içerisinde kayda geçirilmiştir.³³⁴ PKK bu anlaşma ile Irak'ın kuzeyinde kendisi için saha oluşturmuş, kamplardan faydalanmış Türkiye'nin olası müdahalesine karşı coğrafi avantaj elde etmiştir.

³²⁹ Bu raporlar 1961 tarihli Dış Yardım çerçevesinde Dışişleri Bakanlığı tarafından Kongre'ye sunulmak üzere hazırlanmakta ve ABD'den yardım alan ve BM üyesi olan bütün ülkeleri kapsamaktadır. Raporlarda ülkelerin insan hakları uygulamaları ile eğilimleri incelenmektedir. Raporlar hazırlanırken çeşitli insan hakları kuruluşları ile uluslararası örgütlerin raporlarından da yararlanılmaktadır (Kurubaş, 2004: 228).

³³⁰ Kurubaş, 2004: 227-235.

³³¹ Özcan, 1999: 89.

³³² Bozkurt, 2013, s.98.

³³³ İmset, 1993: 98.

³³⁴ Özdağ, 2010, 38.

PKK, ilk eyleminde bulunmadan önce Avrupa’da örgütsel açıdan önemli gelişmeler yaşamış, Avrupa kanadının kurulması için mesafe kat etmiştir. Darbeden önce Avrupa’ya kaçan PKK’nın üst düzey yöneticileri hükümetler düzeyinde temas arayışına girmiştir. Öcalan için İsveç hükümetine sığınma başvurusunda bulunulsa da bu girişim karşılık görmemiştir.³³⁵

Yurt içinde ve yurt dışında dört yıllık bir hazırlık süreci geçiren terör örgütü ilk eylemini yapmak için Şubat 1984 tarihinde Helve kampında bir toplantı gerçekleştirmiştir. Terörist başının ileri sürdüğü hedefler doğrultusunda ilk olarak Botan diye adlandırılan bölge, sonrasında ise Siirt, Van Gölü civarı ve Şemdinli bölgesi PKK’nın saldırı rotasını oluşturmuştur. Bu kapsamda PKK ilk eylemini 15 Ağustos 1984 tarihinde Eruh ve Şemdinli ilçelerinde gerçekleştirmiştir.³³⁶

PKK eylem sonrası bildiri dağıtarak “Kürdistan Kurtuluş Birliğinin” (HRK) kurulduğunu duyurmuştur.³³⁷ Eylem sonrası ortaya çıkan tabloda, çok sayıda terörist etkisiz hale getirilmiştir. Yapılan hazırlıklara rağmen bu derecede büyük kayıplar veren örgüt, panik halinde geri çekilme adımı atmış, Irak’ın kuzeyine yerleşmiştir.³³⁸

1984 ile 1988 tarihleri arasında PKK, İran ve Suriye’nin desteğini toplamış, bu destek doğrultusunda Türkiye’ye karşı eylemlerde bulunmuştur. Türkiye’nin NATO üyesi olması, bölgede ABD’nin stratejik ortağı olarak bulunması ve laik yönetim anlayışı İran açısından tehdit görülmüş bunun neticesinde PKK bu tehdide karşı kullanılmıştır. İran’ın PKK’yı desteklemesi ile sınır hattını genişleten örgüt Türkiye içlerine sızmaları kolaylaştırmıştır. Engabeli ve dağlık bir coğrafyada kendisine yer açan örgüt bölge halkı üzerine baskılar oluşturmuştur.³³⁹

Türkiye ile yaşadığı sınır sorunları ve Hatay meselesi üzerinde Türkiye’yi zayıflatmak isteyen Suriye, PKK ile ilişki kurmaktan ve bunu açıklamaktan çekinmemiştir. Diğer taraftan Almanya ise, Türkiye’nin AB’ye tam üyelik başvurusu yaptığı 1987’de İran-Suriye ve PKK ittifakına dolaylı yoldan destek olduğu iddia edilmiştir.³⁴⁰

1985’ten itibaren PKK yurt dışı bağlantılarına önem göstermiş, kendisine bağlı olmak üzere “Avrupa temsilciliği ve Doğu Avrupa temsilciliği” çalışmalarını yürütmüştür. Bu temsilcilikler üzerinden, Batı Avrupa’nın önemli ülkeleri olan Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, İsviçre ve İsveç’te faaliyetlerde bulunmuştur. Doğu Avrupa kanadında ise, Yunanistan PKK’nın önemli destekçileri arasında yer almıştır. PKK 1986 yılına kadar “Almanya

³³⁵ İmset, 1993: 90.

³³⁶ Özcan, 2000: 94-95.

³³⁷ Bila, 2004: 39.

³³⁸ Özcan, 2000: 96-97.

³³⁹ Küçükşahin, 2005: 67.

³⁴⁰ Özdağ, 2010.

yapılanmasında sekiz şube, 19 dernek ve bir komite, Fransa yapılanmasında iki dernek ve üç şube, Danimarka’da bir dernek, Hollanda’da üç dernek, üç şube ve bir komite” açmıştır. Orta Doğu’da ise, İran, Irak, Suriye, Irak, Lübnan ve Libya’da temsilcilikler açmış, faaliyetlerini bu temsilcilikler üzerinden sürdürmüştür.³⁴¹

12 Ağustos 1986 tarihinde PKK’nın Çukurca’da gerçekleştirdiği eylem sonrasında Türk Silahlı Kuvvetleri Kuzey Irak bölgesine hava operasyonu düzenlemiş, PKK ve KDP’li gruplara ağır hasarlar vermiştir. Türkiye’nin bu operasyonu sonrası çok sayıda peşmergenin ölmesi KDP ile PKK ortaklığının son bulmasına neden olmuştur. KDP 1983 yılında imzaladığı protokolü 1987 tarihinde tek taraflı olarak feshettiğini açıklamıştır.³⁴² KDP’nin çekilmesiyle örgütsel yapıda düzenlemeye giden PKK “Kürdistan Halk Kurtuluş Örgütü” (ARGK) ve onun Avrupa kanadını oluşturan “Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi” (ERNK)’yi kurmuştur.³⁴³

1985 sonrası dönemde PKK’nın faydalandığı en önemli gelişme ise İran-Irak savaşının başlaması ve Saddam Hüseyin’in Barzani’ye saldırması olmuştur. Bu saldırılar neticesinde Kürtler uluslararası kamuoyunun gündeminde yer almıştır. 13 Mart 1988 tarihinde KDP destekli İran kuvvetleri, Irak’ın içlerine kadar ilerlemiş ve Halepçe kenti civarını kontrol altına almıştır. İran güçlerinin Peşmergeleri Halepçe’ye yerleştirmesi sonrası Irak ordusuna bağlı uçaklar 16-17 Mart günü konvansiyonel ve kimyasal silahlarla bölgeyi bombardıman altına almıştır. Saldırı sonrası Halepçe’de bulunan 5 bin kişi ölmüştür.³⁴⁴ Ağustos ayın itibarıyla biten savaş sonrası Irak hükümeti 30 bin askerin yer aldığı, “Enfal” isimli bir operasyon ile Kuzey Irak’a ilerlemiştir 25 Ağustos tarihinde gerçekleştirilen bu operasyon neticesinde 4 bine yakın Kürt köyü yıkıma uğramış, 182 bin Kürt öldürülmüştür.³⁴⁵ Operasyondan kaçan Kürtler ise Türkiye sınırına dayanmıştır. Uluslararası baskı ve yaşanan mağduriyet neticesinde Irak sınırına dayanan Kürtler “geçici göçmen statüsünde” Türkiye’ye alınmıştır. Göçün başlamasından yaklaşık bir hafta sonra göçmen sayısı 50 bin civarına ulaşmıştır. Bu geçiş sırasında çok sayıda PKK’lıda Türkiye’ye giriş yapmıştır.³⁴⁶ Bölgesel güvenlik sorunu halini alan körfez savaşı, Türkiye’nin güvenlik meselesinin başında yer almıştır.

Saldırıları sonrası Barzani kuvvetlerinin İran’a çekilmesiyle boşalan alanlara PKK yerleşmiş, silah ve mühimmatlara da el koymuştur. Barzani’nin kaçması sonrası bir kısım

³⁴¹ İmset, 1993: 115-116.

³⁴² Özdağ, 2010: 46-47.

³⁴³ Özcan, 2000: 98.

³⁴⁴ Özdağ, 2010: 53.

³⁴⁵ Rubin, 2003: 302.

³⁴⁶ Özdağ, 2010: 54.

Peşmerge de savaş sırasında PKK'ya katılmıştır.³⁴⁷ Irak'ın kuzeyinde yer alan Kürt yönetiminin çekilmesi sonrası KDP ve KYP'nin nüfuzu ve nüfusu azalmış, PKK hakimiyeti başlamıştır.³⁴⁸

1990'lara kadar gelinen süreçte PKK terör örgütü, köy baskınları ve çeşitli devlet memurlarının öldürülmesi üzerine eylemlerde bulunmuştur. Güvenlik güçleri ve köy koruyucularının yansıra öğretmen, imam, sağlık çalışanı gibi bölge halkına hizmet eden devlet görevlileri PKK'nın hedefi haline gelmiştir.³⁴⁹ Bu süre zarfında 78 köy koruyucusu, 330 güvenlik gücü, 17 öğretmen ve 14 aile reisi olmak üzere toplamda 640 kişi PKK tarafından katledilmiştir. Buna karşılık PKK terör örgütüne bağlı 692 terörist etkisiz hale getirilmiştir.³⁵⁰ Milli Güvenlik Kurulu'nun yayınladığı bilgilere göre, 1987-1989 sene aralığında üye kazandırmak için PKK terör örgütü 1202 kişiyi zorla alıkoymuş ve kaçırmıştır.³⁵¹

2.4. Körfez Savaşları ve Çekiş Güç:

1990'lı yıllar ABD'nin Irak-İran-Türkiye'nin yer aldığı bölgeye ilgisinin ve müdahalesinin arttığı yıllar olarak kayıta geçmiştir. Iraklı Kürtler ve PKK bu dönemde ABD'nin radarı içerisine girmiş, Türkiye- ABD ve Kürtlerin durumu arasında iş birliklerinin ve sorunların iç içe geçtiği bir dönem yaşanmıştır. ABD'nin Ortadoğu'da yaşanan problemler üzerine çıkarlarını korumak ve bölgeyi yeniden dizayn etmek için gayri resmi şekilde ortaya attığı bir Kürt devleti fikri Arap Baharına kadar uzanan sürecin başlangıcını ve Türkiye ABD arasındaki güven probleminin temelini oluşturmuştur. ABD, Irak politikası üzerinden bölgede yaşayan Kürtleri, Irak'ı çevrelemek, İran'ın hakimiyetini engellemek ve muhalif grupları desteklemek için bir kanal olarak görmüştür.³⁵²

2 Ağustos 1990'da Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i ani işgali ve ardından Irak'ın Çöl Fırtınası Operasyonu'ndaki yenilgisi, Kürtlerin Irak hükümetine karşı isyanlarını sürdürmeleri için yeni bir kapı açmıştır. 5 Mart 1991'de Irak hükümetine karşı Kürt ayaklanması başlamış, bu nedenle Irak ordusu üç haftadan kısa bir sürede Kürt bölgelerinin çoğundan tahliye edilmiştir. ABD ve müttefikleri Irak ordusuna yönelik saldırılarını durdurmuş sonrasında ise, Saddam Hüseyin birliklerini yeniden organize etmiştir. Yeniden toparlanan birlikleri ile kuzeydeki Kürtlere karşı büyük bir saldırı başlatmış, milyonlarca Kürdün Türkiye ve İran sınırına akın etmesine neden olmuştur. Saddam'ın kimyasal silah kullanılması ihtimali, insani

³⁴⁷ Bila, 2004: 45.

³⁴⁸ Özdağ, 2010: 56.

³⁴⁹ Bozkurt, 2013:100

³⁵⁰ Bila, 2004:47.

³⁵¹ Bila, 2004: 44-46.

³⁵² Erkmen, 2008.

bir krize yol açmıştır. Çok sayıda Iraklı Kürt mültecinin sınırlarına dayanması Türkiye'yi tedirgin etmiş, sorunun çözümü için ABD, İngiltere ve Fransa'yı zorlamıştır.³⁵³

Sonuç olarak ABD, Fransa ve İngiltere 5 Nisan 1991'de Türkiye ile birlikte Kuzey Irak'taki Iraklı Kürtler için uçuşa yasak bölge kabul eden BM Kararlarını (1991'de 688 sayılı Karar) uygulamaya koymuştur. Kürtler için korunan bölge bu noktada ABD ile Iraklı Kürtler arasında açık ilişkilere yol açmıştır. Uçuşa yasak bölge içerisinde güvence altına alınan Kürt bölgesi, Irak'ın Saddam Hüseyin'i devirme kısıtlamasıyla kolaylaştırılan CIA'nın üssüne dönüşmüştür.³⁵⁴

Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra ABD, Saddam Hüseyin'in devrilmesini bölgedeki Amerikan çıkarlarını güvence altına almak için en iyi seçenek olarak görmüştür. Bununla birlikte, Irak için bu yeni teknik, Kürtlerin kendi kendini yöneten yerel düzeninin oluşturulmasına yol açmıştır. CIA, korunan bölgeyi Saddam Hüseyin'e karşı planlar düzenlemek için bir üs olarak kullanırken, Kürtler ise bunu, 1992'de Kürdistan Ulusal Meclisi kurma gibi şansa dönüştürmüş ve bu şekilde kendi bağımsız alanlarını oluşturmuştur.³⁵⁵

Washington'un Saddam Hüseyin'i devirme politikası çerçevesinde ABD-Irak Kürt ilişkileri yeni dönem de daha kurumsallaşmıştır. ABD Kongresi Ekim 1998'de, Saddam Hüseyin başkanlığındaki rejimi Irak'ta iktidardan uzaklaştırma çabalarını desteklemek için ABD'nin politikası olması gereken "Irak Kurtuluş Yasası"nı kabul etmiştir. Bu dönemden 2003'teki İkinci Körfez Savaşı'na kadar Kürtler, Amerika'nın Irak'taki yeni politikası için giderek daha önemli hale gelmiştir.³⁵⁶

Kürtlerin korunması için güvenli bölge oluşturma politikası, Kuzey Irak'ta siyasi bir boşluk yaratılmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca, kuzey Irak'taki güçlü devlet otoritesinin kaybı, PKK'nın Kuzey Irak'tan Türkiye sınırlarına saldırmayı her zamankinden daha kolay bulmasına yol açmış, Türkiye havadan destekleyemediği operasyonlarını arazinin engebeli şartlarında yürütmek zorunda kalmıştır.³⁵⁷

PKK ile mücadele kapsamında 35 bin Türk askeri, Mart 1995'te PKK üslerini yok etmek için kuzey Irak'taki Kürt bölgesine girmiş, Amerikan hükümeti ve Kongresi Irak'a yönelik bu askeri operasyona tepki göstermiştir. ABD senatosunda Senatör Alfonse M. D'Amato ve Robert E. Andrews, 21 Mart 1995 tarihinde "Türkiye İnsan Hakları Uyum Yasası"nı tanıtmıştır. Bu mevzuat ile Türkiye'nin belirli insan hakları standartlarına uymaması halinde yapılacak yardımların sınırlandırılacağı anlatılmıştır. Bunların yanı sıra, ilginç bir şekilde tasarı,

³⁵³ Shaaref, 2011:150.

³⁵⁴ Romano, and Rowe, 2014:180

³⁵⁵ Romano, and Rowe, 2014:183

³⁵⁶ Sezer, 1989: 75.

³⁵⁷ Robins, 1993:673-74.

Türkiye'nin askeri güçlerinin Kıbrıs'tan tamamen çekilmesine yönelik somut adımlar atması gerektiği konusunda ısrar etmiş, Türkiye'yi sıkıştıracak bir hal almıştır. Özetle, her iki meclise de sunulan bu tasarıya göre amaç, Türkiye'nin 'saldırısını' sona erdirmediği, insan hakları gözlemcilerine izin vermediği ve askerlerini bölünmüş Kıbrıs adasından çekmediği sürece yapılacak yardımı kısıtlamak olarak ifade edilmiştir.³⁵⁸

Öte yandan 23 Mart 1995 tarihinde Türkiye'nin Kuzey Irak'ta PKK teröristlerine yönelik düzenlediği operasyonu senato, "Türkiye'nin Kuzey Irak'ı Yasadışı İşgalini Kınama Kararı" ile kınamıştır. Senato bu girişimiyle ABD Başkanı'nı Türkiye'ye karşı tavır göstermeye çağırmıştır.³⁵⁹

1991'de Körfez Savaşı'nın patlak vermesi ABD-Türkiye ilişkileri için bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Kuveyt krizi, Türkiye'nin stratejik değerinin, Soğuk Savaş sırasındaki NATO rolünden çok Orta Doğu olarak adlandırılan bölge için daha fazla olduğunu ABD'li liderlere göstermiştir. ABD için Türkiye, değişken bir bölgede istikrarın koruyucusu olarak görülmüştür.³⁶⁰ Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Turgut Özal döneminde Türkiye, Körfez Savaşı'ndaki ABD politikasını daha çok desteklemiş, Kuveyt işgalinden 7 ay önce Beyaz Saray'a Saddam'la ilgili endişelerini iletmıştır. Dahası, Saddam'la başa çıkmanın tek yolunun ABD liderliğindeki bir askeri koalisyon aracılığıyla olduğu konusunda görüşlerini iletmışlerdir.³⁶¹

Türk hükümeti, Kuveyt'in işgalini ABD ile yeni ortaklıklar için bir fırsat olarak algılamıştır. Özal, hızla değişen Ortadoğu'da artık Türk dış politikasının pasif olmaması gerektiği görüşlerini paylaşmıştır.³⁶² Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinden sonra, 6 Ağustos'ta BM Güvenlik Konseyi'nin 661 sayılı kararıyla uygulanan ambargo, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Kerkük-Ceyhan petrol boru hattının kapatıldığını duyurmasıyla ilk destekçilerinden biri olmuştur.³⁶³ Özal'ın bu yaklaşımı üzerine ABD, Türkiye'den Bağdat hükümetine karşı ABD öncülüğündeki bir kampanya için Türk üslerinin kullanılmasına izin verilmesini talep etmiştir.³⁶⁴

Kuveyt krizinde Bush yönetiminin odağı askeri araçlara yöneldiğinden, Türk üslerini kullanma yönündeki Amerikan baskısı buna göre artmıştır. ABD Dışişleri Bakanı James Baker

³⁵⁸ Arı, 2020: 17.

³⁵⁹ See, 1995: 4516-4517.

³⁶⁰ Kramer, 2000: 225.

³⁶¹ Türkmen, 2012: 159.

³⁶² Altunışık, 2004:155.

³⁶³ Bölme, 2012: 334

³⁶⁴ Athanassopoulou, 2014: 84.

Kuveyt kriziyle başa çıkmak için askeri seçenekleri görüşmek üzere Kasım 1990'ın başında Ankara'yı ziyaret etmiştir.³⁶⁵

James Baker, Türkiye'ye bir ziyaret daha yaptıktan sonra Türk parlamentosu, hükümetin asker gönderme yetkisini genişleten ve yabancı birliklerin Türk üslerinde konuşlandırılmasına izin veren bir kararı kabul etmiştir. Irak güçlerinin Kuveyt'ten çekilmesine ilişkin BM'nin 16 Ocak 1991 tarihindeki süresinin sona ermesi üzerine, ABD liderliğindeki koalisyon güçleri Kuveyt'teki Irak güçlerine karşı askeri bir kampanya başlatmıştır. İncirlik hava üssü 24 Şubat'ta başlayan ve 4 gün sonra ateşkes ilanına kadar kara harekâtına hava desteği sağlamak için kullanılmıştır.³⁶⁶

Kamplarda belirlenen bazı Kürtler ABD ve İngiliz birlikler ile incirlik üssü üzerinden ABD'ye götürülmeye başlanmış, hızlıca vize alarak aileleri de bu sürece dahil edilmiştir. ABD'nin Kürtlere yapmış olduğu bu ayrıcalık birçok analist ve uzman tarafından ABD'nin uzun vadede bölge üzerinde oluşturduğu planların alt yapısı olarak yorumlanmıştır. Kürtler üzerinden üleştirilmiş bir bölge oluşturulması hem İran'ın kontrolünü sağlamak, İsrail'in güvenliğini korumak, enerji nakil hatlarının hakimiyetini sağlamak ve Türkiye'yi dengelemek olarak değerlendirilmiştir.³⁶⁷

Özal döneminde Türkiye'nin Ortadoğu'daki artan katılımı, bölgede ABD-Türkiye çıkarlarının süregelen yakınlaşmasına işaret etmiş, ABD ile Türkiye arasındaki ikili bağlar, Başkan Bush'un 32 yıl aradan sonra 1991 yılının temmuz ayında Ankara ve İstanbul'u ziyaret eden ilk başkan olmasıyla daha da güçlenmiştir. Bu arada Türkiye'de ABD'nin Körfez Savaşı sırasında Iraklı Kürtlere verdiği destek nedeniyle Amerikan karşıtlığı yükselmiş ve bu da Türkiye'de ABD'nin bağımsız bir Kürt devletini desteklediğine dair yaygın söylentilere yol açmıştır.³⁶⁸

Bu süreçte İncirlik üssü insani hareketin karargâhı olarak belirlenmiş ve sonuç olarak, Iraklı Kürtler kuzey Irak'a dönmeye başlamıştır. Türkiye'nin devam eden desteğiyle, Irak Kürtlerini korumak ve onlara yardım sağlamak için Huzuru Temin Harekâtı (Operation Provide Comfort-OPC) ve Kuzeyden Keşif Harekâtı'nı (Operation Northern Watch-ONW) gerçekleştirilmiştir.³⁶⁹

Ancak, OPC ve ONW'nin sonuçları, Kuzey Irak'ta özerk bir Kürt varlığının ortaya çıkmasının ardından uzun vadede ABD ve Türkiye arasında ayrışmaya neden olmuştur. ABD'nin nihai amacı, BM destekli ekonomik ve ticari yaptırımlar uygulayarak, muhalif

³⁶⁵ Athanassopoulou, 2014: 87

³⁶⁶ Bölme, 2012: 339-43.

³⁶⁷ Özkan, 2004

³⁶⁸ Türkmen, 2012:165-66.

³⁶⁹ Bölme, 2012: 345-54.

grupları destekleyerek ve Kuzey Irak'ta yeni bir Kürt siyasi oluşumun kurulması için bastırarak Baas rejimini devirmekken, Türkiye'nin öncelikleri önemli ölçüde farklı olmuştur.³⁷⁰

Yaptırımlar nedeniyle ekonomisinde sorunlar yaşayan Türkiye, Bağdat ile ekonomik bağları yeniden kurmaya çalışmıştır. Bu kapsamda beş yıldır geri çektiği Bağdat büyükelçisini tekrar atamıştır. Türkiye ayrıca Irak'ın toprak bütünlüğünü korumaya çalışmış, Kuzey Irak'ta özerk bir Kürt bölgesinin oluşumu, Türkiye'deki Kürtler üzerindeki muhtemel etkisi nedeniyle Ankara için bir endişe kaynağı haline gelmiştir.³⁷¹ Bununla birlikte, kuzey Irak'ta bir Kürt siyasi kuruluşunun ortaya çıkması, Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) bölgeye yerleşmesiyle Ankara arasındaki silahlı çatışmayı yeniden canlandırmış ve bu da PKK'nın Türkiye'deki faaliyetlerinde önemli miktarda artışa neden olmuştur.³⁷²

Türkiye'nin baskılarına karşın üst düzey ABD'li yetkililer, Türkiye'nin kendini savunma hakkını vurgulamış, ABD Kongresi'nden Kürt sorununa siyasi bir çözüm bulması için Ankara'ya tavsiyelerde bulunulmuştur.³⁷³ Birçok ABD'li yetkili, Kürt sorununu PKK'nın ayrılıkçı şiddetine veya sosyoekonomik sorunlara indirgenemeyeceği düşüncesini paylaşmıştır. Kürt sorunu ABD için Türk demokrasisi içinde önemli bir fay hattını temsil ettiği sesleri yükselmeye başlamıştır.³⁷⁴ ABD'li yetkililer, PKK ile silahlı çatışma sırasında insan hakları ihlalleri yaptığında Türkiye'yi büyük ölçüde eleştirmişlerdir. Türkiye'de yaşanan faili meçhulleri bahane eden ABD Kongresi, Ankara hükümeti üzerindeki baskıyı artırmak için Türkiye'ye silah transferini kısmen kısıtlamıştır.³⁷⁵

Irak'ta Saddam Hükümetini, Baas rejimini bitirme planları yapan ABD, bu konuda kendisine stratejik ortak olarak Türkiye'yi belirlemiş Türkiye'den belirli taleplerde bulunmuştur. ABD'nin Savunma Bakanlığı imzasıyla göndermiş olduğu bilgilendirme ve talep raporunda Türkiye'ye bölge üzerindeki planlarından brifingler vermişlerdir. Buna göre, Irak üzerine düşünülen askeri, siyasi ve ekonomik plan, Irak'ta oluşturulacak yeni haritalandırma ve askeri unsurların Türkiye üzerinden ikmal olarak özetlenmiştir. Ancak ABD'nin bu çalışması, yalnızca Saddam Hükümetinin devrilmesi değil, 21. Yüzyılda Irak'ın ve Irak üzerinden bölgenin nasıl şekillendirileceği anlatılmıştır. Türkiye'nin hassas olduğu terör konusunda kendisini destekleyeceğini ileri süren ABD, bu konuda Türkiye'ye net bir güvence verememiştir.³⁷⁶

³⁷⁰ Sayarı, 2004: 97.

³⁷¹ Sayarı, 2004: 97.

³⁷² Altunışık, 2004: 159-164.

³⁷³ Erhan, 2005: 295.

³⁷⁴ Kramer, 2000:54.

³⁷⁵ Erhan, 2005:295-298.

³⁷⁶ Balbay, 2004, s.14

PKK'nın bir ulusal güvenlik meselesi halinden bölgesel güvenlik sorunu haline dönüşmesi tam olarak bu zamanda gerçekleşmiş, Irak üzerinde elde ettikleri ayrıcalıklarla Türkiye'yi daha güçlü şekilde tehdit etmeye başlamışlardır. Bu konunun oluşmasında ABD'nin oynadığı rol Türkiye'de derin yapıların ortaya çıkmasına neden olmuş, yüksek seslerle ABD'ye tepki gösterilmeye başlanmıştır. Körfez Savaşından, 2003 Irak savaşına kadar uzanan süreçte Türkiye, ABD'ye güven duyacağı tek bir hadise yaşamış, oda terörist başı Öcalan'ın ABD tarafından Türkiye'ye teslim edilmesi olmuştur.³⁷⁷

2.5 PKK Terör Örgütü Lideri Öcalan'ın Yakalanması ve Türkiye'ye İade Süreci:

1999 tarihli bir rapor, Türkiye'nin PKK ile mücadelesinde ABD menşeli silahların kullanımını ayrıntılı olarak ele almış ve Türk hükümetinin Kürt sorununa askeri yaklaşımını ağır bir şekilde eleştirmiştir. Türkiye'ye; Kürtlerin kültürel, dilsel ve siyasi haklarına getirilen kısıtlamaları gevşetmek için tasarlanmış demokratik reformlar çağrısında bulunmuştur. Öte yandan İncirlik hava üssü 1990'larda Körfez Savaşı'ndan OPC ve ONW yoluyla ABD Türkiye işbirliğini güçlendirmede kilit bir rol oynadığı için Türkiye, ABD'nin PKK'ya yönelik politikasını etkileyebilmiştir.³⁷⁸

PKK örgütünün liderliğini yapan Öcalan, Türk yönetiminin, Amerikan Yahudi toplumunun uluslararası terörizme karşı güçlü konumunun özellikle Suriye'nin PKK'ya verdiği desteği kesmesi için daha fazla baskı yaratmış ve bu devletin Öcalan'ı sınır dışı etmeye zorlamıştır.³⁷⁹ Türkiye geçmişte, Suriye'nin PKK'ya verdiği desteği diplomatik yollarla kesmeye çalışmış; ancak olumlu bir sonuç alamamıştır. 1998 sonbaharında, örgütün Suriye bağlantısını kesmek ve Öcalan'ı bu ülkeden çıkartmak için öncekilerden farklı bir hamle yapmış; Suriye'ye karşı kuvvet kullanma tehdidi yöneltmiştir.

PKK'nın can yakıcı eylemleri ve Öcalan'ın açık adresinin bilinmesine rağmen yakalanamamış Türkiye'nin sabrını tüketmiş, birçok yetkili bu duruma tepki göstermiştir. Gösterilen tepkiler arasında unvanı Kara Kuvvetleri komutanı Org. Atilla Ateş gibi isimlerin bulunması Türkiye'nin ciddiyetini de ortaya sermiştir. 16 Eylül 1998 Org. Atilla Ateş Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaptığı bir konuşmada, Öcalan'ın yakalanması ve iade edilmesi hususunda Suriye açıkça tehdit edilmiştir. Ateş:

“Türkiye olarak komşularımızla iyi ilişkiler içinde olmayı arzu ediyoruz. İyi ilişkiler kurmaya çalışıyoruz. Bütün bu iyi niyetimize ve gayretimize rağmen, bazı komşularımız, özellikle ismini açıkça söylüyorum, Suriye gibi komşular bu iyi niyet ve gayretimizi yanlış tefsir ediyorlar. Apo denilen eşkıyayı

³⁷⁷ Duman, 2017: 5.

³⁷⁸ Sayarı, 2004:97.

³⁷⁹ Olson 2005: 59.

destekleyerek, Türkiye'yi terör belasına bulaştırdılar. Türkiye iyi ilişkiler konusunda gerekli çabayı gösterdi. Ancak sabrımız tükenmek üzeredir. Her türlü fesatlıktan Suriye çıkmaktadır. Türkiye 65 milyonluk bir ülkedir. Kendi çıkarlarını koruyacak, bu fesatlıklara karşılık verecek güçtedir. Türkiye beklediği karşılığı alamazsa Türk milleti olarak her türlü tedbiri almaya hak kazanacaktır. Bunu size söylemek istiyorum.” şeklinde görüşlerini bildirmiştir.³⁸⁰

Bu, Türkiye'nin Suriye'ye PKK terörünü gerekçe göstererek yönelttiği en ciddî ve somut önlemlerle desteklenmiş kuvvet kullanma tehdidi olarak yorumlanmıştır. Türk yetkililerin kararlı açıklamalarıyla eş zamanlı olarak ordu da sınır bölgesinde tatbikata başlamış ve Suriye sınırına yoğun askerî yığınak yapmıştır. ABD'de Türkiye ile paralel görüşlerini Suriye'ye bildirmiştir.³⁸¹

Kara Kuvvetleri komutanın yapmış olduğu konuşma üzerine Türkiye'nin en tepe noktasında bulunan Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de 1 Ekim 1998 günü meclisin 20. dönem açılış konuşmasında şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Suriye, Türkiye'ye karşı açık bir husumet politikası izlemektedir, PKK terör örgütüne aktif destek sağlamayı sürdürmektedir. Tüm uyarılarımıza ve barışçı açılımlarımıza rağmen hasmane tutumundan vazgeçmeyen Suriye'ye karşı mukabelede bulunma hakkımızı saklı tuttuğumuzu, sabrımızın taşmak üzere olduğunu bir kere daha dünyaya ilan ediyorum”.³⁸²

Eski Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Suriye'ye müdahale tehdidinde bulunmasının ardından Suriyeli yetkililer Türkiye ile 9 Ekim 1998'de Öcalan'ı Suriye'den çıkarmışlardır.³⁸³ Türkiye'nin baskısı karşısında Öcalan'ı sınır dışı eden Suriye, 20 Ekim 1998'de imzaladığı Adana Protokolü ile birlikte PKK'nın bir terör örgütü olduğunu ve PKK'ya verdiği her türlü desteği kesmeyi kabul etmiştir. Suriye Öcalan'ı sınır dışı etmesine rağmen Türkiye'ye iade etmemiştir. Türkiye'nin Öcalan'ı yakalama konusundaki ısrarının sürmesi ve PKK liderinin sığınmak istediği devletlerin kendisine geçici yardımlar sağlamalarına rağmen kalıcı olmasına izin vermemiş, uluslararası bir kriz yaratmıştır. Bu dönemde Türkiye PKK konusunda oluşturduğu Güvenikleştirme modelini uluslararası boyutta değerlendirmiş, topyekûn mücadele başlatmıştır.³⁸⁴

ABD'li yetkililer, Suriye'den ayrıldıktan sonra Öcalan'ın nerede olduğu hakkında onları bilgilendirmek için Türk mevkidaşlarıyla temas halinde olmuş, dört aylık yoğun bir kampanyanın ardından nihayet 15 Şubat 1999'da ABD'nin paylaştığı istihbaratla Kenya'da yakalanmıştır.³⁸⁵

³⁸⁰ Bila, 2004:73.

³⁸¹ Kirişçi, 2002: 211.

³⁸² (<http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem20/yil4/bas/b001m.htm>, Erişim Tarihi: 17.09.2019.)

³⁸³ Uzgel, 2001: 296

³⁸⁴ Hancılar, 2011: 43-45.

³⁸⁵ “U.S. Tip to Turkey Led to Capture of Öcalan,” Washington Post, 21.01.1999.

İstihbarat raporlarına ve Öcalan'ın yakalandıktan sonra verdiği bilgilere göre, Suriye'den 9 Ekim 1998'de, Suriye istihbarat teşkilatının iki üyesinin gözetiminde ayrılan Öcalan, ilk olarak Atina'ya gitmiştir. Yunan hükûmeti tarafından Yunanistan'da kalmasına izin verilmeyen PKK lideri, Yunan gizli servisi tarafından Moskova'ya gönderilmiştir. Rusya'da aşırı milliyetçi Liberal Demokrat Parti lideri Vladimir Jirinovski tarafından himaye edilen Öcalan, yönetimin isteği üzerine ülkeyi terk etmiştir. İtalyan Komünist Partili bir milletvekilinin eşliğinde 12 Kasım'da Moskova'dan Roma'ya uçan Öcalan, İtalyan polisi tarafından gözaltına alınmış; ancak Türkiye'nin iade talebi İtalya tarafından reddedilmiştir. İtalya, mahkemenin serbest bıraktığı Öcalan'ı Türkiye ve ABD'nin baskısı karşısında Ocak 1999'da tekrar Rusya'ya göndermiştir. Rusya da PKK liderini Yunanistan'a göndermiştir. Yunanistan'da, başta Dışişleri Bakanı Teodoros Pangalos olmak üzere Öcalan'a sahip çıkan politikacıların yardımıyla bu devletin Kenya'daki Büyükelçiliği'ne gönderilen Öcalan, Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis'in talimatıyla elçilik binasından çıkartılmıştır. Kenya istihbarat görevlilerinin eşliğinde Nairobi havaalanına götürülen Öcalan, burada MIT tarafından düzenlenen bir operasyonla ele geçirilmiş ve 16 Şubat 1999'da Türkiye'ye getirilmiştir.³⁸⁶

Öcalan'ın yakalanması ve ABD'nin bu duruma katkısını bir gazeteye verdiği röportajda değerlendiren, Türkiye'nin 26. Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ Öcalanın yakalanmasından sonra dönemin Başbakanı Bülent Ecevitin "ABD Öcalan'ı neden verdi anlamadım" şeklinde yaptığı yorumu hatırlatarak şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

"Şam'da yaşarken Öcalan kimin kontrolü koruması altındaydı? Esad rejimi... Daha açık konuşalım El Muhaberat. Tabii Rusya'nın da bir ölçüde etkin olduğunu söyleyebiliriz. O dönemde Öcalan, Muhaberat'ın kontrolü ve koruması altında. Peki siz onu Suriye'den çıkarttınız ve Türkiye'ye teslim ettiniz. Örgüt Suriye'nin kontrolünden uzaklaşmış oldu ve Amerika'nın kontrolüne girdi".³⁸⁷

2.6 11 Eylül Saldırısından 2003 Irak'ın İşgali Sürecine PKK:

11 Eylül saldırıları ABD'nin Ortadoğu politikasında hızlı bir değişime yol açmıştır. Teröre karşı küresel savaş ve demokrasinin teşviki, Bush yönetimi altındaki ABD politikasının Ortadoğu'daki temel ilkeleri haline gelmiştir. Bush yönetiminin terörizme karşı küresel savaş ve demokrasinin teşviki ile ilgili olarak, Türk hükümetinin stratejik çıkarları ABD hedefleriyle örtüştüğü için Türkiye, ABD'nin bölgedeki isteklerini desteklemede çok önemli bir rol üstlenmiştir. Terörizme karşı küresel savaş, hızla ABD dış politikasının odak noktası haline

³⁸⁶ Yetkin, 2004: 95-178.

³⁸⁷ "<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-ocalani-verip-pkkyi-kontrol-etti-40769974> (Erişim :25.06.2019)"

gelmiş; terör konusunda uzun yıllar mustarip olan Türkiye, ABD'nin yaşamış olduğu terör saldırısından sonra ortak vizyon üzerinde mutabakat sağlamıştır.³⁸⁸

Teröre karşı küresel savaş, Afganistan'da Taliban rejiminin, Irak'ta Saddam Hüseyin rejiminin ortadan kaldırılmasını ve El Kaide (AQ) liderliğinin nihai yenilgisini hedef almıştır.³⁸⁹ Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz ve Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Başkan George W. Bush'un Camp David'de yaptığı bir toplantıda Taliban, El Kaide ve Irak'ı birincil hedefler olarak belirlemiştir.³⁹⁰ Bu noktada, ABD'li politika yapıcılarının gözünde Türkiye'nin stratejik önemi açık olduğundan, Türkiye'nin teröre karşı küresel savaşta benzersiz bir rolü olduğu görüşleri dile getirilmiştir.³⁹¹

İlk olarak, üst düzey ABD yetkilileri, New York ve Washington'daki 11 Eylül saldırılarının arkasında El-Kaide'nin olduğundan şüphelenmiş, kısa bir süre sonra bu şüpheyi teyit edecek verilere ulaşmışlardır. Bush yönetimi saldırılara hemen yanıt vermiş, İngiltere Başbakanı Tony Blair ve Pakistan'ın askeri hükümdarı General Pervez Müşerref'ten Afganistan'daki savaşa destek almıştır. 12 Eylül'de NATO birlik antlaşmasına dayanarak, herhangi bir birlik üyesine yapılan saldırının herkese yapılmış sayılacağını belirten beşinci maddesini kullanmaya teşvik ettiğini açıklamıştır. Daha sonra, Bush yönetimi Usame bin Ladin'in yakalanması ve ABD yönetimine iade edilmesi çağrısında bulunmuştur. Taliban rejimi ise, ABD'ye Bin Ladin'i tutuklamayı ve Bush yönetimi tarafından reddedilen İslam hukukuna göre yargılamayı teklif etmiş, akabinde ABD, Ekim 2001'in başında Afganistan'a büyük bir hava saldırısı düzenlemiştir.³⁹²

Türkiye, ABD'nin Afganistan'daki misyonunda belirleyici bir rol oynamış, ilk olarak, koalisyon uçakları için hava üslerine erişim sağlamıştır. Bonn anlaşmasının Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü'nü (ISAF) kurmasının hemen ardından, Türkiye ortak askeri koalisyona katılmış, Nisan 2002'nin başlarından itibaren Afganistan'a 260 asker göndermiş, Haziran 2002'de ise, operasyonun komutasını İngilizlerden devralmıştır.³⁹³ Türkiye, 2002'den beri iki kez ISAF misyonuna ve Afgan ordusu birimlerini yeniden eğiterek bir Geçici Yeniden Yapılanma Ekibine (PRT) liderlik etmiştir.³⁹⁴ Türkiye ayrıca ABD'ye El Kaide'nin mali durumu hakkında istihbarat sağlamış ve örgüt üyesi olduğundan şüphelenilen kişileri gözaltına almıştır.³⁹⁵

³⁸⁸ Larrabee, 2002: 43.

³⁸⁹ Rogers, 2006: 4.

³⁹⁰ Türkmen, 2012: 188.

³⁹¹ Larrabee, 2002: 50.

³⁹² Wildman and Bennis, 2010: 470.

³⁹³ Wildman and Bennis, 2010: 251

³⁹⁴ Vamvakas, 2009:65.

³⁹⁵ Uzgel, 2013: 259.

Irak konusunda, ABD yönetimleri 1990'lardan beri bir rejim değişikliği politikası izlemiş; Irak'ın kitle imha silahlarını (KİS) kullanma olasılığından korkan Clinton yönetimi, Çöl Tilkisi Operasyonunu başlatmış ve bunun neticesinde KİS'leri olduğundan şüphelenilen tesisleri bombalamıştır. ABD Kongresi 1998'de Irak'ın kurtuluş hareketini onayladığında, rejim değişikliği politikası resmi ABD politikası haline gelmiş 11 Eylül saldırılarından önce Bush yönetimindeki muhafazakârlar Irak'a yönelik bir saldırıyı desteklemiştir.³⁹⁶

11 Eylül'ü Ortadoğu'nun ABD çıkarları doğrultusunda dönüştürülmesi için hayati önem taşıyan bir savaşı tetiklediği için bir fırsat olarak görmüşlerdir.³⁹⁷ Teröre karşı küresel savaşın ilk aşamasında, Başkan George W. Bush, Irak'taki Baas rejimine karşı savaş açma konusunda tereddüt etmiş, Dışişleri Bakanı Colin Powell ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice'ın El Kaide'ye karşı mücadele ve Irak'ta bir savaşa karşı, bunun Ortadoğu'daki kargaşayı derinleştirme endişelerine kulak vermiştir. Ancak Başkan Yardımcısı Dick Cheney'nin desteğiyle birlikte neo-muhafazakârlar üstünlük kazanmış ve Irak sonunda teröre karşı küresel savaş paketine dahil edilmiştir.³⁹⁸

ABD ile Türkiye arasında Irak konusundaki müzakereler, Başbakan Ecevit'in Washington'u ziyaret ettiği Ocak 2002'de başlamıştır. Mart ayında Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Ecevit Türkiye'deyken Irak'ta bir askeri operasyon olasılığını görüşmüş, Temmuz 2002'de Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz ve Dışişleri Bakan Yardımcısı Marc Grossman, Ecevit ile tekrar görüşmek üzere Ankara'ya gelmiştir. Eylül ayında Dışişleri Bakanı Şükrü Gürel Washington'da ABD'li mevkidaşlarıyla bir araya gelmiştir. Türkiye'den Irak'a karşı bir kuzey cephesi açılmasını içeren ilk planlar kendisine sunulmuş, Türk tarafı, Türkiye'nin Ecevit yönetimi altında Irak'a yönelik bir askeri operasyona katılmasına oybirliğiyle karşı çıkmıştır.³⁹⁹

Ecevit'in Ekim 2002'de Irak'a ilişkin yorumları, hükümetin tutumunu açıkça ortaya koymuştur: “ABD'nin biz olmadan bu harekâtı gerçekleştiremeyeceğini biliyoruz. Bu yüzden fikirden vazgeçmesini tavsiye ediyoruz. Washington'a bu konuda endişeli olduğumuzu söylüyoruz” ifadelerini kullanmıştır. Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu da Hükümet gibi o da Irak savaşına karşı durmuştur.⁴⁰⁰

Ak Parti iktidara gelmeden önce ABD ile Türkiye'nin politikaları hiç örtüşmediği görüşü analistler tarafından dile getirilmiştir. Türkiye Kuzey Irak'taki askeri varlığını sürdürmek ve ABD öncülüğündeki bir Irak operasyonu için Türkiye topraklarını kapatmak

³⁹⁶ Türkmen, 2012: 186.

³⁹⁷ Hinnebusch, 2007: 220.

³⁹⁸ Türkmen, 2012: 188.

³⁹⁹ Uzgel, 2013: 270.

⁴⁰⁰ Fisher, 2002.

isterken, ABD Türk topraklarını Irak'ı işgal etmek için kullanmaya çalışmış ve Kuzey Irak'ta Türk askeri varlığını istememiştir.⁴⁰¹ Seçimden sonra Liberal-İslamcı çizgide yer alan Ak Parti'nin iktidara gelmesi ABD ile Türkiye arasındaki ikili ilişkileri hızlandırmıştır. İktidar henüz 1 yılını bile doldurmadan çok ciddi bir sınavla karşı karşıya kalmış, komşusu Irak'a yönelik önemli bir kararın eşiğinde kendisini bulmuştur. Wolfowitz ve Grossman, Türkiye'nin Irak'taki rolüne ilişkin müzakereler için 3 Aralık'ta Ankara'yı ziyaret etmiş⁴⁰² ardından, Recep Tayyip Erdoğan Türkiye'nin iktidar partisinin lideri olarak Beyaz Saray'ı ziyareti sırasında, Türkiye'nin Irak'taki savaş için bir kuzey cephesi oluşturulmasının tartışılabileceğini ima etmiştir.⁴⁰³

Türk ordusu ABD'nin taleplerini kabul etmekte isteksiz davranmış, Milli Güvenlik Kurulu (MGK) 2002 yılının sonlarına doğru yaptığı bir toplantıda Türk silahlı kuvvetlerinin ABD'nin paralı askerleri olmadığı ve Türk ordusunun Türkiye'nin Irak'taki uzun vadeli çıkarları doğrultusunda hareket edeceği sonucuna varmıştır.⁴⁰⁴ Buna karşın, 2003 yılının başında ABD'nin Türkiye'den taleplerinin detayları belirlenmiş, ABD, 12 Türk limanının ABD kuvvetleri tarafından kullanılmasını ve 60 bin askerin Türk topraklarına yerleştirilmesini talep etmiştir. Türkiye ile ABD arasında 8 Ocak 2003'te yapılan anlaşmaya göre ABD'li yetkililer Türkiye'de hazırlıklara başlamıştır.⁴⁰⁵

TBMM, deniz ve hava limanlarının modernizasyonuna izin veren yasayı Şubat ayında kabul etmiş,⁴⁰⁶ 8 Şubat'ta ABD ile Türkiye arasında Irak konusunda, liman ve havaalanlarının modernizasyonu sırasında Türkiye'ye gelen ABD'li personelin hukuki durumunu belirleyen bir mutabakat zaptı da imzalanmıştır.⁴⁰⁷ ABD ile yoğun bir dizi diplomatik görüşmenin ardından Deniz Bölükbaşı başkanlığındaki Türk heyeti, Şubat 2002'de başlayan Irak konusunda ABD ile Türkiye arasında nihai bir anlaşmaya varmıştır. Bu müzakereler sırasında Türkiye, özellikle PKK ile mücadele, Kuzey Irak'ın yasal statüsü ve Türkmenlerin Kuzey Irak'taki konumu ile ilgili olarak ABD'den garantiler almıştır. Türkiye'nin sözünü aldığı en önemli konu ise, Türkiye, ABD'nin Türkiye'deki kara birliklerine kuzey cephesi açması karşılığında 31 bin Türk askerini ağır silah ve tanklarla birlikte Kuzey Irak'a konuşlandırma konusu olmuştur.⁴⁰⁸

⁴⁰¹ Uzgel, 2013: 270.

⁴⁰² Migdalovitz, 2003: 3.

⁴⁰³ Sanger, 2002.

⁴⁰⁴ "Türk ordusu paralı asker değil," *Milliyet* (29 Aralık 2002)

⁴⁰⁵ Uzgel, 2013: 271.

⁴⁰⁶ "ABD'ye izin" *Hürriyet*, 7.02.2003

⁴⁰⁷ "ABD'yle mutabakat muhtırası imzalandı," *NTV*, 08.02.2003.

⁴⁰⁸ Uzgel, 2013: 271.

24 Şubat'ta Türkiye Cumhuriyeti, TBMM'de askeri önergeyi⁴⁰⁹ imzaya açmış fakat hükümet Sözcüsü Abdüllatif Şener, Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış ve Başbakan Yardımcısı Ertuğrul Yalçınbayır gibi önemli isimlerin önergeye ilişkin kararsızlıklarını dile getirmeleri hükümet içindeki açık görüş ayrılıklarını ortaya sermiştir.⁴¹⁰ Ak Parti de 28 Şubat'taki MGK toplantısının sonucunu beklemeye ve önergenin TBMM'de oylamaya sunulmasına karar vererek önergenin siyasi yükünü ordu ve cumhurbaşkanı ile paylaşma kararı almıştır. Bunun dışında ABD, Türk milletvekillerini ABD büyükelçiliğine davet ederek ikna etme çalışmaları yürütmüştür. ABD'nin çabalarına rağmen, güçlü halk muhalefeti nedeniyle ne hükümet ne de Türk ordusu meclis oylamasının sorumluluğunu üstlenmemiştir.⁴¹¹

Sonuç olarak, 1 Mart tezkeresi 3 oy eksikle reddedilmiş, önergede 553 milletvekilinden 264 lehte, 100'ü AKP'li vekilden olmak üzere 250 aleyhte oy kullanmıştır.⁴¹² Öte yandan, önergenin reddedilmesinin ardından iktidar ABD ile ilişkileri düzeltmek için büyük çaba sarf etmiş, Recep Tayyip Erdoğan'ın 14 Mart'ta TBMM'de AKP milletvekillerine yaptığı baskılarla Başbakan olmasının ardından Irak'ın işgalinin başladığı gün TBMM acele bir önerge vermiş, milletvekillerini “önerge reddedilirse mevcut hükümetin sonu olacağı” konusunda uyarmıştır.⁴¹³

31 Mart'ta Wall Street Journal, Erdoğan'ın 1 Mart önergesinin reddedilmesinin nedenlerini açıklamayı ve ABD'li politika yapıcılarını Türkiye'nin ABD ile aynı çizgide olduğuna ikna etmeyi amaçlayan “Ülkem Sadık Müttefikinizdir” başlıklı makalesini yayınlamıştır.⁴¹⁴ Erdoğan'ın Washington Post'ta kaleme aldığı bir başka yazıda, parlamento oylamasının reddedilmesine rağmen Türkiye ve ABD'nin aynı stratejik vizyonları paylaştığına vurgu yapmıştır.⁴¹⁵

Bunun dışında Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ile ABD'li mevkidaşı Colin Powell arasında 2 Nisan'da imzalanan gizli anlaşmanın detayları, ABD ile Türkiye'nin Irak konusundaki iş birliğinin boyutunu gözler önüne sermiştir. Gül, “1 Mart Hareketi konusunda her iki tarafın da hatalar yaptığını” ve ABD ile iyi ilişkilerin yeniden tesis edilmesi için büyük çaba sarf ettiğini belirtmiştir.⁴¹⁶ Ocak 2005'te Gül ile Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Armitage arasında yapılan görüşmede Gül, “Türkiye'nin ABD ile ilişkiler her şeyin

⁴⁰⁹ Önergeye göre, Türkiye topraklarına 62 bin ABD askeri, 255 uçak ve 65 helikopter kabul edilecek, Türk kara birlikleri ABD ile birlikte Irak'a girecektir.

⁴¹⁰ “Bir Krizin Perde Arkası... (5),” *Radikal*, 13.06.2003.

⁴¹¹ Uzel, 2013: 273.

⁴¹² Türkmen, 2012: 203; “Bir Krizin Perde Arkası... (5),” *Radikal*, 13.06.2003.

⁴¹³ “Erdoğan bastırdı! Tezkeresi kabul edildi,” *Hürriyet*, 20.03.2003.

⁴¹⁴ Recep Tayyip Erdoğan, “My Country Is Your Faithful Ally,” *Wall Street Journal*, 31.03.2003.

⁴¹⁵ Recep Tayyip Erdoğan, “A Shared Strategic Vision,” *Washington Post*, 21.04. 2003.

⁴¹⁶ “İşte 10 yıldır tartışılan belge,” *Milliyet*, 11.09.2003.

üzerindedir” açıklamasını yapmıştır. ⁴¹⁷ Öte yandan ABD, parlamento oylamasının suçunu özellikle Türk silahlı kuvvetlerine yüklemiştir. ABD'nin Türkiye Büyükelçisi Robert W. Pearson, MGK'nın son toplantısının meclis oylamasına zarar vermeyi hatta Türk ordusunun Irak üzerindeki pasif konumunun, Türkiye'nin Irak konusunda ABD ile iş birliğini engellemeyi amaçladığını ileri sürmüştür. ⁴¹⁸

Türk ordusu ile ABD ordusu arasında artan gerilim, Irak'ta devam eden savaşın çelişkili gerçekleri ve Irak'ın kuzeyindeki sürekli Türk askeri varlığının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin Askeri-Siyasi İşler Müsteşarı Stuart Brown'a göre, insani yardım konvoyuna eşlik eden Türk askeri personelinden oluşan özel bir ekip, 22 Nisan'da ABD ordusu tarafından Kerkük'te gözaltına alınmış, ABD askeri personeli ertesi gün Türk askerlerini Irak'tan sınır dışı etmiştir. ⁴¹⁹ Ardından ABD-Türkiye ilişkilerinin en büyük krizlerinden biri olarak kabul edilen çuval olayı yaşanmıştır. ABD güçleri Süleymaniye'deki Türk Özel Kuvvetleri karargahına baskın düzenleyerek 11 Türk komandosunu başlarına çuval ve bileklerine kelepçe geçirerek gözaltına almış, Türk komandolarını Kerkük'ün seçilmiş valisine suikast girişiminde bulunmakla suçlamışlardır. ⁴²⁰ Guardian, ABD askerlerinin 15 kg patlayıcıya, keskin nişancı tüfeğine, el bombasına ve Kerkük haritalarına el koyduğunu ve valilik binasının yakınındaki mevzilerin çevresine daireler çizdiğini iddia etmiştir. ⁴²¹ ABD Dışişleri Bakanlığı'nda eski bir siyasi planlamacı olan Henri J. Barkey, üç yüksek Türk komutanının Ağustos 2003'te emekli olmasını, iktidardaki Ak Parti'nin Türk ordusunun kuzey Irak'taki faaliyetleri nedeniyle ABD'den özür dilemesi olarak yorumlamıştır. ⁴²²

ABD'nin Irak'taki askeri varlığı nedeniyle Türk ordusunun Kuzey Irak'ta 1990'larda olduğu kadar özgürce hareket edememesi PKK'nın yeniden toparlanma sürecine katkı sağlamıştır. ⁴²³

2.7 PKK ile Mücadele Koordinasyon Merkezinin Kurulması:

Türkiye'nin hem terörle mücadelede kurumlar arası etkin eşgüdümüne hem de bu eşgüdümün demokratik ilkeler çerçevesinde sağlanması gereği Terörle mücadeleye ilişkin politika ve stratejileri geliştirmek adına mücadele koordinasyon merkezinin kurulmasına, yakın dönemde yeni yasal düzenlemeler yapmak adına karar verilmiştir. Bu karar kapsamında 5952 sayılı kanun ile bu kurul kurulmuştur. İlgili kanuna göre:

⁴¹⁷ “Gül: Türk-Amerikan ilişkileri her şeyin üstündedir,” *Hürriyet*, 03.01.2005.

⁴¹⁸ Çongar, 2012: 347- 48.

⁴¹⁹ Çongar, 2012: 351.

⁴²⁰ Türkmen, 2012: 206.

⁴²¹ “US arrest of soldiers infuriates Turkey,” *Guardian*, 08.06.2003.

⁴²² Tanış, 2015: 25.

⁴²³ Uzgel, 2013: 278.

“Güvenlik kuruluşları ve ilgili kurumlar arasında terörle mücadele alanında gerekli koordinasyonu sağlamak, bu alandaki politika ve uygulamaları değerlendirmek amacıyla Terörle Mücadele Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Kurul, İçişleri Bakanının başkanlığında, Genelkurmay İkinci Başkanı, Jandarma Genel Komutanı, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarı, Adalet Bakanlığı Müsteşarı, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarı, Emniyet Genel Müdürü ve Sahil Güvenlik Komutanından oluşur. Gerekğinde gündemle ilgili diğer kurum ve kuruluş temsilcileri de toplantıya davet edilebilir. Kurul, İçişleri Bakanının daveti üzerine toplanır. Toplantı gündemi, Kurul üyelerinin görüşleri alınarak İçişleri Bakanı tarafından belirlenir.”⁴²⁴

Kurulun sekretarya görevi Müsteşarlık tarafından yerine getirilir. Kurulun üyelerine bakıldığında da terörle mücadelenin gerektirdiği kapsamlı eşgüdüm yönelik olduğu anlaşılmaktadır. MGK’daki en üst düzey yöneticilerin strateji belirleme amacıyla bir araya gelmesinden farklı olarak Terörle Mücadele Koordinasyon Kurulu’nda terörle mücadeleye iştirak eden kurumların doğrudan amirlerinin bulunması istihbarat paylaşımı gibi çok özel konularda daha etkin işbirliği imkânı sunmaktadır. Türkiye’nin terörle mücadelesine Terörle Mücadele Koordinasyon Kurulu vasıtası ile eşgüdüm sağlamak ana işlevinin yanı sıra bünyesinde barındırdığı ana hizmet birimleriyle de destek olmayı amaçlamaktadır. Bu desteğin sağlanmasında İstihbarat Değerlendirme Merkezi ve diğer ana hizmet birimleri Müsteşarlığın işlevsel kollarını oluşturur.

Terörle mücadele gibi devletin ve milletin güvenliğini doğrudan ilgilendiren düzenlemelerde devletin kendi kurumları arasındaki eşgüdüm hem devletin güvenliğinin hem de halkın devletle işbirliğinin geliştirilmesi bakımından önem kazanmaktadır. Terör gibi çok boyutlu bir tehditle ancak kapsamlı bir eşgüdümle etkin mücadele edilebilir. Kurumlar arası bu eşgüdümün etkin ve sürdürülebilir işbirliğine dönüşmesi için bu tarz mekanizmalarının işlerlik kazanmasını gerektirmektedir.

⁴²⁴ Bkz. R.G.T. 04.03.2010, S.27511.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP BAHARI SONRASI ABD’NİN PKK’YA YAKLAŞIMI VE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren Türk- Amerikan ilişkilerinde ABD, Türkiye’yi jeo-strateji konumu önemli, nüfus ve nüfuz gücü yüksek, askeri gücü olan, ekonomik açıdan önemli bir pazar olması sebebiyle küresel ve bölgesel konulara müdahale kapasitesi olan bölgesel aktör olarak görmüştür. Türkiye açısından ABD ile ilişkiler ise, tesis edildiği günden itibaren statüko oluşturmuş, yaşanan problemlere rağmen Batı yanlısı tutumdan vazgeçilmemiştir. Johnson mektubu, Kıbrıs Harekatı, ambargo ve 1 Mart tezkeresi gibi önemli sınavlar veren iki ülke ilişkileri, stratejik ortaklık konumundan geri dönmemiştir. ABD açısından ise Türkiye NATO’nun uç karakolu olarak yorumlanmaya devam etmiştir. Bu olgu kritik alanlarda yeni ortaklıkların ve yeni güvenlik meselelerinin ortaya çıkmasıyla oluşmuştur. NATO bünyesinde Türkiye, doğu batı ekseninde temaslarda bulunan, işbirliği potansiyeli yüksek olması sebebiyle ABD açısından kritik öneme sahip bir ülke olma özelliğini korumuştur.⁴²⁵

Türk Amerikan ilişkileri tarihi birçok tarihçi ve uzman tarafından Soğuk Savaş öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı dönemde incelenmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla yüzünü batıya dönen, İkinci Dünya Savaş’ının ardından Truman doktrini ve Marshall yardımlarından yararlanan Türkiye’nin Kore Savaşına asker göndermesi ve ardından NATO’ya girmesiyle Batı bloğu içerisinde yer almaya başlamıştır. Yaşanan sorunlara rağmen korunaklı şekilde sürdürülen iki ülke ilişkileri, Berlin Duvarının yıkılması ve Sovyet Bloğunun dağılmasıyla yeni bir döneme geçiş yapmıştır. Yeni dünya düzeninin getirmiş olduğu şartlarla doğru orantılı olarak, Türk-Amerikan ilişkileri çeşitlenmiş ve yapısal dönüşüme uğramıştır. 1990’lı yılların başında "Geliştirilmiş Ortaklık" isimli yeni bir tanım ileri sürülmüş, ilişkilerin çeşitlendirilmesi hedeflenmiş ve yeni şartlar altında daha realist bir zeminde yürütülmesi hedeflenmiştir. Türk-Amerikan ilişkileri milenyumda birçok zorlukla karşı karşıya kalmış, 2000’lerin ilk yıllarında Irak savaşı ve Süleymaniye meselesi gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.⁴²⁶

11 Eylül 2001 tarihinde radikal İslamcı gruplar tarafından ABD’de gerçekleşen saldırılar sonrası terörizme karşı uluslararası düzeyde verilen savaşta Türkiye ve ABD işbirliği halinde hareket etmiş ve yakın ilişki içerisinde bulunduklarını göstermişlerdir. Yeni bir

⁴²⁵ Oran, 2001: 231.

⁴²⁶ Durmuş, 2011: 11-12.

dönemin oluşmasına neden olan 11 Eylül saldırıları sonrası ABD, başta NATO üyeleri olmak üzere tüm dünyaya terörle mücadele duyurusu yapmış, uluslararası düzeyde işbirliği çağrısında bulunmuştur. Türkiye, ABD tarafından yapılan bu çağrıya en önce dönüş yapan ülkelerden birisi olmuş, uzun zamandır terörle mücadele etmek durumunda kalan bir ülke olarak bir fırsat olarak değerlendirmiştir.

Sonuç olarak, yeni yüzyılda istikrarsız ve çatışma kuşağı haline gelen Ortadoğu coğrafyasında Türkiye, güçlü, istikrarlı ve güvenilir yapısı ile ABD'nin önemli müttefiki olma konumunu korumuştur.⁴²⁷ 11 Eylül 2001 saldırıları iki ülkeye “uluslararası terörizmle” mücadelede Ortadoğu dâhil ederek birçok alanda ortaklık imkânı sağlamıştır.

3.1 PKK'nın İran Uzantısı PJAK ve Bölgesel İlişkilere Etkisi

Kürdistan Özgür Yaşam Partisi (PJAK), 2004 yılında Irak'ta kurulmuş bir Kürt siyasi ve militan grubu olarak ortaya çıkmıştır. Grup, Kürtlerin yaşadığı bölgelerde faaliyet göstermiş ve sözde Kürt halkının özerkliğini ve haklarını savunmuştur. Hedef çalışma bölgesi olarak İran'da laik ve demokratik bir siyasi sistemin kurulması ve daha fazla cinsiyet eşitliği olarak ortaya çıkan örgüt, esas olarak Türkiye'de faaliyet gösteren, uluslararası olarak belirlenmiş bir terör örgütü olan Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) bir kolu olarak kabul edilmiştir. Çeşitli PKK üyeleri PJAK'ın kurulmasına katkıda bulunmuş ve grup içinde liderlik pozisyonlarına gelmişlerdir. 2008'den itibaren PKK, PJAK'a lojistik, liderlik ve personel sağlamış; ayrıca PKK'nın grubun eylem ve faaliyetlerine önemli ölçüde yön vermiştir. [6] PJAK siyasi kanat ve askeri kanat olarak iki koldan yönetilmiş, askeri kanat Doğu Kürdistan Savunma Kuvvetleri olarak adlandırılmış ve esas olarak İran'da faaliyet göstermiştir. Kuzey Irak dağlarında ve İran'ın komşu bölgelerinde faaliyet gösteren PJAK'ın 3 bin civarında üyesi olduğu birçok kaynak tarafından belirtilmiştir. Örgütün üyeleri ağırlıklı olarak İranlı Kürtler olsa da Irak, Suriye ve Türkiye'den çok sayıda Kürt destekçisi de örgüt içerisinde yer almıştır. 2009 yılında, PJAK, PKK ile olan ilişkisi nedeniyle ABD Hazine Bakanlığı tarafından terör örgütü olarak belirlenmiştir.⁴²⁸

PJAK, uluslararası arenaya karşı kendisini PKK'nın dışında farklı yapı ve örgütlenmesi olan bir örgüt olarak tanıtmaya rağmen liderleri ve üyeleriyle yapılan görüşmeler, kurulduğu tarihten itibaren gerçekleştirdiği eylemler, PKK ile aynı ideoloji ve metodolojiye sahip olması yönüyle PKK'nın bir kanat organizasyonu olduğu ortaya serilmiştir. Faaliyet alanlarının örtüşmesinin yanı sıra liderliğin ve üyeliğin de paylaşıldığı örgüt kaynaklarında belirtilmiştir.

⁴²⁷ Yılmaz, 2007: 15.

⁴²⁸ Akbaş, 2019: 2247

Örgütün faaliyet alanı olarak hem Türkiye hem de İran'ı tehdit etmesi, bölge de ABD ile olan ilişkilere bazı zorluklar getirmiştir.⁴²⁹

ABD'ye yönelik 11 Eylül saldırılarının ardından PKK, terörist tanımından kurtulmak için adını Kürdistan Demokrasi Kongresi (KADEK) olarak resmen değiştirmiştir. Bununla beraber Türkiye veya ABD tarafından hedef alınmayacakları umuduyla daha küçük bağlı gruplar oluşturmuştur. Ardından, Irak savaşının başlamasından bir yıl önce, PKK güçlerini yaymak amacıyla üyelerini Türkiye, Suriye, Irak ve İran arasında bölmüştür. İran'a dağılanlar, PKK'nın PJAK adındaki İran şubesini oluşturmuştur.⁴³⁰

PKK ve PJAK'ın sıkı ilişkileri eylemler ve stratejiler noktasında kendisini göstermiştir. PKK'nın üst düzey yöneticisi olan Abdul Rahman Hacı Ahmedî'nin PJAK başkanlığı görevinden önce PKK ile çalışmış olması da yine bu konuda ilişkiyi öne çıkarmıştır. Benzer şekilde, PJAK'ın koordinasyon komitesi başkanı İhsan Varya da daha önce PKK'nın bölgesel bir biriminden sorumlu olmuş; Mayıs 2006'da ölümüne kadar PJAK'ın başında olan kurucu üye Akif Zagros önemli bir PKK üyesi olarak tanınmış ve Doğu Kürdistan Kadınlar Birliği (YJRK) PJAK'ın kadın kolu lideri Gülistan Doğan da bir zamanlar PKK kadın yapılanmasın da görevler üstlenmiştir. Ayrıca PJAK'ın parti liderlerinden oluşan genel kurulu da PKK liderlerinden oluşturulmuştur.⁴³¹

PJAK lideri Ahmedî, PKK ile ilişkisini Haziran 2006'da Yunan Eleftherotypia gazetesine verdiği röportajda açıklamış, PJAK-PKK bağları için; *"Biz kardeş partileriz... aynı çekirdeği paylaşıyoruz. Birbirimizi destekliyoruz"* ifadelerini kullanmıştır.⁴³² PKK'nın kurucu üyelerinden ve mevcut liderlerinden Cemil Bayık ise, Kasım 2006'da benzer bir ifade ile *"PJAK'ı kuran ve PJAK'a destek veren PKK'dır"* açıklamasını yapmıştır.⁴³³

İki grup coğrafi olarak da yakınlık göstermiş, PJAK'ın ana kampı, şu anda PKK'nın elindeki topraklarda bulunan Irak'ın Kandil Dağı'nın güney yamaçlarında inşa edilmiştir. Coğrafi ortaklık kadar iki grup arasında ideolojik örtüşmede birbirini tamamlar nitelikte olmuştur. Örneğin, PJAK "demokratik konfederalizm" hedefini, yani Türkiye'yi Türkler ve Kürtlerden oluşan bir konfederasyona bölme fikrini desteklemiştir. PKK'nın, örgütün kurucusu

⁴²⁹ Yılmaz, 2007: 15

⁴³⁰ Akbaş, 2019: 2247

⁴³¹ Yılmaz, 2007: 15

⁴³² Simcox, 2014

⁴³³ Akbaş, 2019: 2247

Abdullah Öcalan'ın ileri sürdüğü devrimci Marksist/Maoist ayrılıkçı hedefi ile 1999'dan itibaren savunduğu hedef aynı olmuştur.⁴³⁴

PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan aynı zamanda PJAK'ın da doğal lideri kabul edilmiştir. Haziran 2006 da yapılan röportajda, Öcalan'ın PJAK'ın mücadelesini etkileyip etkilemediği sorulduğunda Ahmedî, "Mücadelemizi o tanımlıyor diyebilirim" yanıtını vermiştir. Mart 2007'de PJAK komutanı Zenar Ağrı Amerikalı bir gazeteciye "Kürtlerin kendi tarihlerini ve nasıl mücadele edeceklerini bilmediklerini" açıklamıştır⁴³⁵. Röportaj için giden diğer gazeteciler ise, Öcalan'ın PJAK yerleşim bölgelerinin duvarlarını süsleyen çok sayıda fotoğrafını gördüklerini bildirmiştir. Uluslararası IPS haber ajansı Mart ayında yayınladığı bir başka yazıda PJAK'tan "Abdullah Öcalan'ın kişiliği etrafında inşa edilmiş milliyetçi bir tarikat" olarak söz etmiştir.⁴³⁶

ABD liderliğindeki Irak işgalinden bu yana, PJAK ile İran güçleri arasındaki çatışmaların sıklığı artmıştır. 2006 yılında, toplamda yaklaşık elli İranlı ve yirmi PJAK üyesinin öldürülmesiyle sonuçlanan bu tür on beş olay olduğu tespit edilmiştir. En fazla olay, İran kuvvetlerinin sadece PJAK üyelerini takip etmek için Irak'a girmediği, aynı zamanda hem PJAK hem de PKK üyelerinin saklandığı bir alanı bombaladığı Nisan ve Ağustos 2006 arasında gerçekleşmiştir.⁴³⁷

1990'larda Tahran'ın PKK'ya güvenli bir sığınak sağlaması, laik demokrasisi İran rejimine taban tabana zıt bir ülke olan Türkiye için sorun yaratmıştır. İran'ın PKK uzantısı PJAK'tan kaynaklanan sorunlar nedeniyle yaşadığı sorunlar İran'ın yaklaşımında değişikliğe neden olmuştur. İran, 2003'ten itibaren Türkiye'nin desteğini kazanmak için giderek daha etkili bir şekilde PJAK ile savaşmıştır. Bu çabalar, PJAK'ın Tahran'a yönelik kavgacı tavrını açıklamaya yardımcı olmuştur. 1990'ların aksine, çoğu Türk'ün PKK'ya verdiği destek ve diğer meseleler (örneğin, laik Türk aydınlarının İslamcı terörist hücreler tarafından öldürülmesi) nedeniyle Tahran'la sorun yaşadığı zamanlardan farklı olarak İran'ın PKK/PJAK sorununa müdahil olmasının, Türk kamuoyunu kazanarak başarılı bir kamu diplomasisi aracı olduğu kanıtlanmıştır.⁴³⁸

Bu gelişmeler, 2007'den sonra seksen Türk'ün ölümünden sorumlu tutulan PKK'ya karşı ABD'nin Kuzey Irak'ta herhangi bir müdahalede bulunmamasıyla tam bir tezat oluşturmuştur.

⁴³⁴ Akbaş, 2019: 2247

⁴³⁵ Simcox, 2014

⁴³⁶ Yılmaz, 2007: 15

⁴³⁷ Simcox, 2014

⁴³⁸ Akbaş, 2019: 2247

Şubat 2005'te, Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice Ankara'yı ziyaret etmiş, ABD ve Türkiye'nin teröre karşı ortak mücadelesi, PKK'ya karşı yardım vaat etmiştir. Ancak aynı gün İran, Irak'taki PKK kamplarını bombalamış ve Rice'ın açıklamalarının etkisini kırmıştır. Bir gazete, "Amerikalılar konuşmayı konuşurken, İranlılar PKK ile ilgili yürüyüşe geçti" iddiasında bulunarak, kamuoyunun bu konudaki tavrını yansıtmıştır.⁴³⁹

Bu faktörlerin ışığında, 2006 Transatlantik Eğilimler anketinin Türklerin yüzde 43'ünün İran hakkında olumlu görüşler ifade ettiğini ve sadece yüzde 20'sinin ABD'ye karşı benzer duygular ifade ettiğini göstermesi dönemin şartları içerisinde şaşırtıcı olmamıştır. İran'ın PJAK'a karşı mücadelesi, ABD'nin Türkiye'nin Batı yönelimini ve Türkiye'nin İran'dan uzaklığını koruma politikası için büyük bir meydan okuma olarak yorumlamıştır.⁴⁴⁰

2007 yılında PKK, özellikle sınırlarda Türk askeri güçlerine yönelik terör faaliyetlerini artırmıştır. Aynı zamanda, aynı yıl Türkiye içindeki terör faaliyetlerinden dolayı Türk sivillerden gelen kayıplar da rapor edilmiştir. Bu nedenle TBMM'den Irak ve İran sınırlarının aşılması ve PKK'ya karşı güvenlik operasyonlarının yürütülmesi yönünde bir karar alınmıştır. Türk ordusunun hamlesi kamuoyu tarafından çok iyi desteklenmiş olsa da Türk hükümeti harekete geçmekte biraz tereddüt etmiştir. Dönemin Başbakanı Erdoğan, kararın meclisten geçmesinden birkaç hafta sonra Amerikan Başkanı George W. Bush ile konuyu görüşmüştür. Toplantıda Başkan Bush, PKK'yı hem Türkiye hem de ABD için açıkça "ortak düşman" olarak nitelendirmiştir. ABD'nin iş birliği yapmaya ve Türk hükümetine Kuzey Irak'ta PKK'ya karşı askerî harekât yürütmesine yardım etmeye hazır olduğunu göstermiştir.⁴⁴¹

Görüşmenin ardından Ankara'da ABD ile Türkiye arasında terörle mücadele iş birliği merkezi kurulmuştur. Merkezin asıl görevi, sınırlardaki PKK faaliyetlerine ilişkin istihbarat çalışması olarak belirlenmiştir. O yıldan itibaren Türk-Amerikan askeri ve diplomatik ilişkileri (PKK endişesiyle ilgili) yeniden normalleşmeye başlamıştır. Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin normalleşmesi, iki devlet arasında 'stratejik ortaklık' olarak isimlendirilmiştir. Ancak ABD'nin PKK'ya karşı Türkiye ile iş birliğine az katkıda bulunması ve Türkiye'nin PKK'ya karşı ABD'nin yardım düzeyinden memnun olmaması yakınlaşma sürecini baltalamıştır.⁴⁴²

2007'den Arap Baharının başlangıcına kadar Kuzey Irak'ta PKK'ya karşı Türk-ABD iş birliği değişmemiştir. Aynı zamanda, bu süre zarfında ABD ve Türkiye arasındaki iş birliği,

⁴³⁹ Akbaş, 2019: 2247

⁴⁴⁰ Yılmaz, 2007: 15

⁴⁴¹ Simcox, 2014

⁴⁴² Akbaş, 2019: 2247

Türkiye-İran ilişkilerine çok büyük etkiler yaratmamıştır. ABD'yi düşmanı olarak gören İran, Türkiye ile ABD arasında atılan olumlu adımlardan rahatsız olsa da İran Türkiye ile işbirliği yapmaktan kaçınmıştır. İran, Türkiye'nin terörle mücadele kapsamında sınırlarına yakın bölgelerde PJAK/PKK'ya karşı ağır saldırılar başlatmasını istemiştir. Aynı zamanda İranlı yetkililer, İran'ın sınırlardaki 'teröristleri' ortadan kaldırmak için Türkiye ile iş birliğine hazır olduğunu tekrarlamıştır. Örneğin, Aralık 2007'de TBMM Dışişleri Komisyonu Başkanı Tahran'ı ziyaret ederek İran'daki mevkidaşı ile görüşmüştür. İranlı yetkili düzenlediği basın toplantısında açıkça İran'ın Türkiye ile iş birliğine hazır olduğunu söylemiş ve Türkiye-ABD ilişkileri ve sınırlardaki işbirliğinden bahsetmemiştir.⁴⁴³

Bu dönemde İran-Türkiye ilişkilerinin Türkiye-ABD ilişkilerinden etkilenmediği ileri sürülse de PJAK'ın varlığının Türkiye'nin güvenlik öncelikli dış politikasına etki ettiği ifade edilmiştir. Türkiye, Kuzey Irak'taki ofislerini ve lojistik noktalarını tahrip etmesine rağmen, PKK'ya karşı ağır bir askeri operasyon başlatmış ve onlarca üyesini etkisiz hale getirmiştir. Operasyon sürerken İran, PKK'lıların İran topraklarına kaçmamaları için Irak'la olan güvenlik önlemlerini üst seviyeye çıkarmıştır. Türkiye'nin hareketinin ardından İran Cumhurbaşkanı Bağdat'ı ziyaret ederek, Türkiye'nin Irak'ın egemenliğine saygı göstermesi gerektiğini ifade etmiştir. PKK'nın oluşturduğu tehdidi ve sınırlar konusundaki endişesini çok iyi anladığını ifade eden Ahmedinejad, sorunun Türkiye, İran ve Irak arasında çözülmesi gerektiğini de sözlerine eklemiştir. İran Cumhurbaşkanı'nın Türk askeri saldırısına ilişkin bu konuşması, o dönemde her iki devletin de PKK karşısındaki durumu açısından İran-Türkiye ilişkilerinde olumsuz etki oluşturmuştur. Çünkü Türkiye, sınırlarda PKK/PJAK ile mücadele konusunda İran'dan tam destek beklemiştir.⁴⁴⁴

Sınırlarda PKK/PJAK ile mücadele için Türk-İran istihbarat güvenliği işbirliği devam etmiş, 2008 yılında iki taraf arasında çok önemli görüşmeler gerçekleşmiştir. İki taraf arasındaki İran-Türk Yüksek Güvenlik Komisyonu toplantıları Ankara ve Tahran'da gerçekleşmiştir. İran istihbaratı, PJAK ve PKK'yı iki farklı isim altında tek bir örgüt olarak kabul etmiş ve PJAK'ın PKK'nın diğer adı olduğunu savunmuştur. Bu nedenle, her iki taraf da PKK/PJAK'ın her iki ülkenin ulusal çıkarları için doğrudan tehdit oluşturduğunun farkına varmıştır.⁴⁴⁵

2008'den sonra Türkiye'nin güvenlik iş birliği arayışı İran ile yakınlaşmayı da beraberinde getirmiştir. PKK ile mücadele kapsamında iki devletin de diğerinin topraklarına

⁴⁴³ Yılmaz, 2007: 15

⁴⁴⁴ Akbaş, 2019: 2247

⁴⁴⁵ Simcox, 2014

müdahale etmesine izin vermesi, PKK terör örgütüne karşı Türk-İran askeri iş birliğinin Türk dış politikasına bir meydan okuma olarak yorumlanmıştır. Türkiye bir yandan İran'la PKK'ya karşı çok yüksek düzeyde istihbarat iş birliği yaparken öte yandan PKK'ya karşı ABD ile istihbarat iş birliğini de yürütmüştür. ABD'nin sağladığı istihbarat bilgilerinin İran ile paylaşılma endişesi nedeniyle ABD tarafından açıkça rahatsızlık dile getirilmiştir. Türkiye ise ABD'nin bu şikayetini reddetmiş ve Türkiye'nin ABD bilgilerini İran'la paylaşmadığını savunmuş, ancak dönemin güvenlik koşulları Türkiye'yi her iki tarafla da yakın çalışmaya zorlamıştır.⁴⁴⁶

3.2 Arap Baharı Sürecinde ABD'nin PKK'ya Yaklaşımı

Tunus ve Mısır'da başlayıp tüm Arap coğrafyasına yayılan değişim ve demokratikleşme hareketi Arap Baharı olarak adlandırılmış, Tunus, Mısır, Libya ve Fas gibi otoriter ülkelerde yönetimlerin yıkılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu sürecin son halkası olan Suriye'de ise, Esad rejimi Rusya desteği ile iktidarda kalmaya devam etmiş fakat ülkede patlak veren iç savaş farklı grupların alan kapma savaşına dönüşmüştür. Suriye krizi, Ortadoğu'da daha büyük, stratejik bir güç ve nüfuz mücadelesi için bir vekalet savaşına dönüşmüş, iç ve dış faktörler çatışmayı uzatmış, şiddetlendirmiş ve daha karmaşık hal almasına neden olmuşlardır.⁴⁴⁷

İçerde etnik çizgilerde bölünmüş durumda olan Suriye halkı, dış kaynaklı yönlendirme ve yönetme politikası ile karşı karşıya kalmış; Suriye, bölgesel ve küresel güçlerin stratejik güç ve nüfuz mücadelesi zemini olmuştur. Sünni ve Şii bloklar arasında yaşanan stratejik rekabet bölgesel düzeyde mezhepsel çatışma alanına dönüşmüş, küresel düzeyde ise, büyük güçlerin çıkar çatışmaları alanı olmuştur.⁴⁴⁸ Krizin ilk yıllarında ortaya çıkan Batı yanlısı Türkiye, Suudi Arabistan, Ürdün bloğu ve batı karşıtı Suriye, İran, Rusya ve Lübnan bloğu yapısını koruyamamış, bloklar içerisinde de bölümler meydana gelmiştir.⁴⁴⁹

Arap Baharı sürecinde istikrarsızlaşan ve iç savaşa dönüşen Suriye konusunda ABD, İran-Suriye ortaklığının önlenmesi, bölgesel hakimiyetin Rusya'ya bırakılmaması için Suriye'de aktif şekilde yer almak istemiştir. ABD'ye karşı oluşturulan Rusya-İran-Suriye ittifakının enerji hatlarının kontrorlünü sağlamaya yönelik adımları ABD'nin çıkarlarını engelleyecek bir durum oluşturmuştur. İran ile İsrail arasında devam eden sorunlarda İsrail'in güvenliğinin tehlikeye girmiş olması, ABD'nin Esad rejimini çökertmek için yollar arayışına itmiştir. ABD ile beraber koalisyon gücü oluşturan İngiltere, Fransa ve Almanya'nın da ortak

⁴⁴⁶ Akbaş, 2019: 2247

⁴⁴⁷ Keyman, 2011: 42.

⁴⁴⁸ Cebeci ve Üstün, 2012:18.

⁴⁴⁹ Mortan vd. 2013: 95

hareket etmesiyle rejim üzerine baskılar artmış, fakat askeri operasyonlara Avrupalı devletler yanaşmamıştır.

ABD içinde bulunduğu ekonomik durum, Afganistan ve Irak'ta edindiği kötü tecrübe, iç politikanın temkinli yaklaşımı ve Rusya'nın bölge üzerinde oluşturduğu nüfuz gibi sebeplerden ötürü Suriye'ye asker gönder noktasında isteksiz davranmış, kendisine ortak arayışına girmiştir. AB ile yapılan görüşmelerde Rusya ile ilişkiler Almanya ve Fransa'yı çekimser bırakmıştır. Arap Birliğini harekete geçirmek isteyen ABD, özünde İsrail'in güvenlik sorunu olan bir çatışmaya Arap devletlerini taraf haline getirememiş, Arap Liginin olaya müdahili, basın açıklamalarından öteye gidememiştir. Sünni çoğunlukta, bölgesel aktör olan ve komşusu olması nedeniyle savaştan en çok zarar gören Türkiye'yi harekete geçirmek isteyen ABD, yönetime yakın bulunan FETÖ yapılanmasını bu kapsamda kullanmak istemiş fakat FETÖ ile hükümet arasında başlayan sorunlar bunu engellemiştir. Türkiye'nin ekonomik durumu ve savaştan gördüğü zarar bu bataklığa girmek konusunda Türkiye'nin elini zayıflatmıştır.⁴⁵⁰

Suriye rejiminin aralarında Kürtlerinde bulunduğu etnik ve mezhepsel gurupların siyasi faaliyetine yönelik uyguladığı baskı, İç savaş sonrasında muhalif hareketler olarak kendisini göstermiştir.⁴⁵¹

Ağustos 1997'de PKK'yı terör örgütleri listesine koyan ABD, PKK ile PYD-YPG arasındaki açık organik bağlara rağmen, ABD hükümeti PYD-YPG'ye farklı bir yaklaşım geliştirmiştir. ABD, ikisinin ayrı oluşumlar olduğunu iddia etmiş ve PYD'ye sahada meşru bir siyasi parti olarak yaklaşmıştır. Suriye İç Savaşı sırasında ABD, PYD-YPG'yi siyasi ve askeri olarak desteklemiş, YPG DEAŞ'a karşı ABD öncülüğündeki koalisyonun kara kuvvetleri gibi faaliyet göstermeye başlamıştır. (Self ve Ferris 2016; Bila 2016). : 163-191). YPG'nin 2014'te Kobane'ye yönelik DAESH saldırısına karşı direnişi, bir bütün olarak KCK liderliğindeki hareketin moralini yükseltmiş, aynı zamanda Suriye'deki PYD'ye uluslararası sempatiyi de artırmıştır. PKK'yı terör örgütü olarak tanıyan birçok uluslararası aktör, DEAŞ'a karşı yürüttükleri kampanyalarda PKK'nın Suriye'deki yandaşlarını övmeye ve desteklemeye başlamıştır. DEAŞ'a karşı uluslararası koalisyona önderlik eden ancak aynı zamanda Suriye'de kendi kara kuvvetlerini kullanmak istemeyen ABD hükümeti için YPG, Suriye'nin desteklenmesi için uygun bir silahlı grup haline gelmiştir.⁴⁵²

⁴⁵⁰ Taşkın, 2013:322-323.

⁴⁵¹ Akgün, 2012: 11.

⁴⁵² Gönem, 2014: 2.

3.3 PKK'nın Irak ve Suriye Yapılanmaları YPG ve PYD

1978 yılında PKK adıyla kurulan terör örgütü PKK, çeşitli isimler altında faaliyetlerini yürütmüştür. 2002 yılında KADEK (Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi), 2003 yılında KONGRA-GEL (Kürdistan Halk Kongresi), 2005 yılında KKK (Kürdistan Demokratik Konfederalizmi) ve KCK (Kürdistan Toplulukları) adını almıştır. Örgüt, KCK adını aldıktan sonra sözde “Birleşik Demokratik Kürdistan Devleti” kurma hedefine “demokratik özerklik” ve “demokratik konfederalizm” üzerinden ulaşmaya çalışmıştır. Demokratik özerklik projesi ilk olarak terör örgütünün lideri Abdullah Öcalan tarafından ortaya konmuş ve örgütün yeniden yapılandırılması talimatı verilmiştir. Daha sonra 2010 yılında Demokratik Toplum Kongresi (DTK) tarafından tartışılan ve kongrenin sosyal, siyasi ve güvenlik nedenleriyle Türkiye'nin doğu ve güneydoğusundaki bazı bölgelerde örgütler kurma kararı almıştır.⁴⁵³

PKK terör örgütünün bir parçası olarak hareket eden KCK (üst örgüt), stratejilerini ve hedeflerini gündemlerine almıştır. PKK'nın sırasıyla 2000 ve 2002'de gerçekleştirdiği yedinci ve sekizinci kongrelerinin ardından alınan kararlar doğrultusunda KCK'ya Türkiye, Irak, İran ve Suriye'de bulunan “dört şubesi” aracılığıyla faaliyetlerini yürütmesi için tam yetki verilmiştir. 2002'de yapılması beklenen yedinci kongre, Öcalan'ın yakalanması nedeniyle 2000'de yapılmış, kongrede PKK ve KCK, Öcalan'ın yakalanmasının ardından örgütün dağılmasını önlemek için strateji değiştirmiştir. PKK ve KCK, Türkiye, İran, Irak ve Suriye'de “sivil itaatsizlik” olarak bilinen yeni bir strateji izleyerek faaliyetlerini geliştirmek istemiştir. 2002 yılında genişleme faaliyeti yürüten PKK yapılanması, Irak'ta PDÇK (Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi), İran'da PJAK (Kürdistan Hür Yaşam Partisi) ismiyle ortaya çıkmış, PYD ise, 2003'te dört devletin sınırları içinde konfederasyon kurmak amacıyla Suriye'de kurulmuştur.⁴⁵⁴

PYD, resmi olarak siyasi bir parti olarak faaliyet göstermesine rağmen aslında PKK/KCK terör örgütünün KCK-Rojava kolunun bir unsuru olarak ortaya çıkmıştır. 1990'ların başında PKK, komşu ülkelerde eşzamanlı Kürt yanlısı hareketler için ilk çabalarını göstermiş, 1991 yılında PAK (Kürdistan Özgürlük Partisi) adı altında Irak'ın kuzeyinde ilk kardeş örgütünü açmıştır. Ancak bu çabalar 2000'li yılların başına kadar fazla ilerleme göstermemiştir. Öcalan yakalandıktan sonra Türkiye ve komşu ülkelerdeki sempatizanlarına siyasi partiler, sendikalar ve cephe hatları kurmalarını tavsiye etmiş, onun tavsiyeleri üzerine, KADEK'in Nisan 2002'deki ilk kongresinde Türkiye, Irak, İran ve Suriye'de alt örgütlenmeler kurulmasına karar verilmiştir. Buna göre PYD, Suriye'deki Kürtleri birleştirmek ve

⁴⁵³ Cebeci ve Üstün, 2012:18.

⁴⁵⁴ Kerman ve Efeğil, 2017: 166-168.

özgürleştirmek fikriyle 17 Ekim 2003'te kurulmuştur. PYD, Kürt sorununun “demokratik medeniyet” çerçevesinde çözülmesi için mücadele edeceğini de iddia etmiş, daha sonra dörtlül KCK sözleşmesi ile KCK-Rojava'ya dahil olmuştur. PYD'nin PKK ile doğrudan ilişkisini gösteren parti tüzüğü; örgüt, ideoloji ve amaçlar açısından ilişkiyi ortaya sermiş, demokratik konfederasyon kavramına yapılan atıflar doğrudan Öcalan'ın fikirlerinden alınmıştır. Örneğin, tüzüğün amaçlar bölümünde şu ifadeler yer almaktadır:

“Kürdistan'ın her yerinde” demokratik kurtuluş mücadelesi desteklenecektir. Kürdistan demokratik konfederasyon altında birleştirilmelidir. Ortadoğu'da demokratik konfederasyonun yapılandırılması için toplumsal etik, demokratik siyaset, ekoloji ve cinsiyet özgürlüğü konularında aktif çalışmalar yapılmalıdır.”

PYD'nin internet sitesi açıkça demokratik özerklikten söz etmiş, Kürdistan'ın her yerinde kurtuluş mücadelesine desteği teşvik etmekte ve Kürt halkının demokratik konfederalizm yoluyla birleştirilmesi konusundaki kararlılığını ilan etmiştir.⁴⁵⁵

2011 yılında Suriye İç Savaşı patlak vermesiyle KCK-Rojava, gelecekteki özerkliğin zeminini hazırlamaya başlamıştır. Suriye'nin kuzeyinde demokratik özerkliğe öncülük edecek TEV-DEM'i (Batı Kürdistan Demokratik Toplum Hareketi) kurmuş, ardından yerel meclisler ve Kürtçe öğreten okullar açılmıştır. Bu arada PYD, “Halk Savunma Komiteleri” adı altında askeri güçler oluşturmuş, 2012 yazında bu güçler Kobane ve Afrin kasabalarının kontrolünü ele geçirmiştir. Afrin'in ele geçirildiği 20 Temmuz'da PYD'ye bağlı askeri güçlerin adı YPG (Halk Savunma Birlikleri) olarak değiştirilmiştir.⁴⁵⁶ (Fıratnews 2012).

YPJ (Kadın Koruma Birlikleri) adı altında YPG bünyesinde kadın milis birlikleri de oluşturulmuştur. YPG, PKK'nın askeri kanadı olan HPG'nin (Halk Savunma Kuvvetleri) Suriye kolu olarak ortaya çıkmıştır. Kuruluşundan bu yana, YPG'nin insan gücünün büyük kısmı Türkiye'deki HPG teröristlerinden temin edilmiştir. Bölgede PKK ideolojisi sıkı bir şekilde takip edilmiş ve Öcalan'ın liderliğine biat edilmiştir. Suriye'de yer alan teröristlerin, askeri ve ideolojik eğitimleri HPG üyeleri tarafından verilmiş ve PKK tarihi, liderlik, Öcalan'ın biyografisi, Kürdistan tarihi gibi konular öğretilmiştir.⁴⁵⁷

⁴⁵⁵<http://www.pydrojava.net/ku/index.php?option=comcontent&view=section&layout=blog&id=24&Itemid=73> (Erişim Tarihi 08.06.2020)

⁴⁵⁶ “<http://anfmobileun.news/kurdistan/kurtler-kobani-den-sonraafrin-de-de-yonetime-el-koydu>” (Erişim Tarihi: 08.06.2020).

⁴⁵⁷ İşyar, 2017: 34-39.

3.3.1 Vekâlet Savaşları Kapsamında PYD'nin Kullanılması

Soğuk Savaş sonrası süreçte ortaya çıkan ve bölgesel ya da küresel aktör ile yerel grupların işbirliğini açıklamada kullanılan vekalet savaşı kavramı teorik olarak üzerinde çok çalışılmamış olsa da fakat pratikte karşılaşılan bir tür olarak ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan vekâlet savaşları, “devletlerin doğrudan birbiriyle çatışmaktan kaçınmaları durumunda karşılaşılan bir vakadır.”⁴⁵⁸ Suriye'deki iç savaş da ortaya çıkan birçok grubun silah, para ve lojistik imkanlarını sağlama noktasında devletlerde işbirliği yapması, savaşı ‘Vekâlet Savaşına’ çevirmiştir. Vekâlet savaşları kapsamında; “Rusya-İran Çin bloku Esed’i desteklemiş, ABD PKK’nın uzantısı olan PYD-YPG’yi Türkiye ise Esed’in iktidardan devrilmesi yönünde siyasi tavır sergileyerek Özgür Suriye Ordusu’nu (ÖSO) desteklemiştir.”⁴⁵⁹

PYD-YPG'nin Haziran 2013'ten itibaren NATO'nun Stratejik İstihbarat Belgelerinde PKK bağlantılı ve dolayısıyla terör örgütü olarak tanımlanmasına rağmen ABD, YPG'ye silah ve teçhizat sağlamaya ve YPG'ye yardım etmeye başlamıştır.⁴⁶⁰ Rusya ve İran da, kısmen Esad rejimi ile zımni anlaşması nedeniyle PYD-YPG'nin faaliyetlerine karşı çıkmamıştır. Bütün bunlar, PYD-YPG'ye Suriye'nin kuzeyindeki hakimiyetini pekiştirmek ve daha sonra DEAŞ'a saldırılar başlatmak için uygun bir ortam sağlamıştır. YPG'nin DEAŞ'tan daha fazla bölgeyi ele geçirmesi nedeniyle bu bölgelere daha fazla milis konuşlandırılmış ve ABD Özel Kuvvetleri tarafından eğitilmiştir. ABD'li yetkililer, Türkiye'nin protestolarına yanıt olarak, PYD-YPG'yi kendi başlarına değil, farklı etnik ve dini grupları temsil eden siyasi ve askeri aktörlerden oluşan bir koalisyonu desteklediklerini savunmuşlardır. YPG güçlerinin Ekim 2015'te Suriye Demokratik Güçleri (SDG) adı altında yeniden markalaşması, ABD için uygun bir gerekçe olarak çalışmıştır. SDG'de Arap, Süryani ve diğer etnik kökenlerden çok sayıda askeri güç bulunmasına rağmen, bunların büyüklükleri ve güçleri nispeten küçük kalmış ve bu da YPG'yi içinde lider güç haline getirmiştir. Buna rağmen, bazı ABD'li yetkililer SDG ile PKK arasında herhangi bir bağlantı olmadığını iddia etmiştir.⁴⁶¹

2016 yılında SDG, DEAŞ'a karşı iki yönlü bir saldırı başlattı. Güneyde Rakka'ya doğru ilerlerken batıda Fırat'ı geçerek Menbiç kasabasını ele geçirmiştir. Fırat'ın batısında PYD-YPG'ye ait herhangi bir toprak mülkiyetinin kabul edilemez olduğunu ilan eden Türkiye'nin tüm uyarılarına rağmen ABD, elinde tutanın PYD-YPG değil, Suriye Demokratik Güçleri (SDG) olduğunu iddia etmeye devam etmiştir. Münbiç kontrol altında. PYD-YPG konusundaki

⁴⁵⁸ Erol ve Çelik, 2018:16-20.

⁴⁵⁹ Kerman ve Efeğil, 2017:169.

⁴⁶⁰ Acun ve Keskin 2017: 13

⁴⁶¹“<http://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-merkez-kuvvetlerkomutanligindan-pydye-acik-destek-293394.html>” (Erişim Tarihi: 08.06.2020).

görüş ayrılığı, iki NATO müttefiki olan Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiyi kötüleştirmiştir. Suriye sınırındaki terör örgütleri tarafından tehdit edilen ve ABD'nin bölgedeki kısa ve uzun vadeli hedeflerinden şüphelenen Türkiye, müdahale etmek durumunda kalmıştır.⁴⁶²

3.3.2. ABD'nin PYD'ye Askeri ve Siyasi Yardımları

Ayrılıkçı ve otonomist hareketlerin başarı veya başarısızlık şansının her zaman ana belirleyicisi dış güçler olmuştur. Davalarını siyasi, ekonomik veya askeri yardım şeklinde desteklemek için bir veya daha fazla yabancı sponsorun desteği olmadan, varlıklarını sürdürmeleri zor olmuştur. Dolayısıyla, ulusal hareketlerin tarihini göz önünde bulundurarak, “dış müdahale ayrılıkçılığın bir parçasıdır” iddiasında bulunmak güvenlikçi bir yaklaşım olmuştur. Ortadoğu'daki Kürt ulusal hareketlerinin tarihsel arka planı, dış müdahale hakkındaki argümanları doğrular nitelikte olmuş, İngiltere ve Fransa'nın, 1920'lerde Türkiye-Irak ve Türkiye-Suriye sınırlarını çizme müzakereleri sırasında Türkiye ve Suriye'deki Kürtlere destek vererek Türk hükümetine karşı 'Kürt kartı' oynaması ciddi örneklerden birini teşkil etmiştir. ABD, İsrail ve İran, 1960'larda ve 1970'lerde Kuzey Irak'ta Irak'taki merkezi hükümete karşı Mustafa Barzani liderliğindeki Kürt isyanlarına önemli ölçüde destek vermesi de yine bölge üzerindeki dış destekli yapıları ortaya sermiştir. Nihai olarak ABD ve Birleşik Krallık liderliğindeki “Gönüllüler Koalisyonu” Irak Kürtlerinin 2005 yılında Kürt Bölgesel Yönetimi (KBY) bünyesinde de jure özerklik elde etmelerini sağlamıştır.⁴⁶³

Dış destekli yapılara örnek olarak, Suriye'nin Kürt bölgelerinde ve hatta ötesinde Eylül 2014'ten bu yana YPG'nin otoritesini ve özerkliğini destekleyen ABD liderliğindeki, Avrupa ülkeleri tarafından desteklenen IŞİD karşıtı koalisyon olmuştur. Ortadoğu bölgesinde yer alan Kürt hareketlerinin arkasında yer alan ve bölgedeki kendi ulusal çıkarları doğrultusunda Kürt davasına destek veren dış patronlar tarih boyunca karşılaşmıştır. Kürt gruplar da buna karşılık, uluslararası güçlerin desteğini kendi içlerinde düzenlemeler yaparak güvence altına almaya çalışmış, yardımını elde etmek istedikleri iktidarın ideolojisine uygun ideolojiler gütmüştür. PKK, bu olgunun en iyi örneğini temsil etmiş partinin hapisteki lideri Abdullah Öcalan, uluslararası desteği sürdürmek için parti ilkelerini her zaman zamanın şartlarına göre değiştirmiştir. Öcalan ve arkadaşları Soğuk Savaş döneminde PKK'yı Kürt ayrılıkçı partisi olarak kurmuş ve ideolojisini ideolojik temellere dayandırmıştır. Batı bloğunun sadık bir

⁴⁶² Erol ve Çelik, 2018:23.

⁴⁶³ Tahiroglu, ve Taleblu, 2017:5.

müttefik olan Türk devletinin pahasına PKK'nın faaliyet göstermesi, Sovyet bloğu ülkelerinin desteğini sağlamanın en kesin yolu olmuştur.⁴⁶⁴

IŞİD'e karşı savaşan Kürt ve Arap güçlerinden oluşan bir koalisyon olan Suriye Demokratik Güçlerinin (SDG) doğrudan silahlanmasını destekleme düşüncesi Başkan Barack Obama'nın yönetimi altında gelişmiştir. Bölgedeki özel çıkarlar, ABD ile PYD'yi işbirliği yapmaya yönlendirmiş, PYD'nin ilk amacı olan kuzeydoğu Suriye'de bir Kürt Devleti kurmak düşüncesinin en önemli adımı olmuştur. ABD kanadı ise PYD/YPG'yi IŞİD'e karşı mücadelede Amerika'nın en etkili yerel ortağı olarak tanımlamıştır. ABD, YPG tarafından sağlanan istihbarata güvenmiş ve PKK ile olan ilişkilerine rağmen PYD'yi terör örgütü olarak etiketlememiştir. Ayrıca Kürt yetkililer, ABD ve PYD'nin Türkiye ile birlikte Kobani'nin savunmasını planlamak için haftalarca gizli görüşmeler yaptığını ortaya koymuştur. 2015'te ABD'nin doğrudan YPG'ye havadan silah göndermeye karar vermesi ilk adım olarak gerçekleşmiştir.

Siyasi emellerine ek olarak, PYD/YPG'nin kuzeydoğu Suriye'de ikinci bir stratejik çıkarı da Suriye hükümetinin bu bölgeyi kurtarmak için ne pahasına olursa olsun istediği hidrokarbonlar bölgesi olmuştur. Bu bölge, Suriye petrolünün %50 ila %70'ini üretirken Esad'ın enerji bağımsızlığını yeniden kazanması ve İran ve Rusya'ya olan bağımlılığını sınırlaması için buna ihtiyacı olduğu açık şekilde ortaya serilmiştir. Şubat 2018'de YPG'yi zorla kaldırma girişimi, Amerikanın hava desteği nedeniyle başarısız olmuştur. Dolayısıyla bu bölgeyi yönetmek PYD/YPG için ekonomik bir varlık planı haline dönüşmüştür.⁴⁶⁵

3.3.3 PYD-Kandil İlişkilerine ABD'nin Yaklaşımı

Abdullah Öcalan'ın Kürdistan toplumu, Rojava Kürdistan'da özgürlük için savaşan Kürt toplumunu desteklemiş, üyeler, sözde lider Öcalan'ın demokratik medeniyet ideolojisine inanan 18 yaş üstü oluşturulmuştur. Üyelerin amaçları arasında sadece Öcalan'a bağlı olmak ve özgürlüğü için savaşmak değil, aynı zamanda demokratik konfederasyon için mücadele etmek kriteri ön planda tutulmuştur. KCK-Rojava'nın sözleşmesi KCK'nınkiyle birbirini tamamlayan ve destekleyen maddelerden oluşturulmuştur. İlkelerde 2-4. Maddeler, Abdullah Öcalan'ı PYD, KCK ve KCK-Rojava'nın “felsefi ve teorik kurucusu” ve lideri olarak ilan etmiş ve KCK-Rojava ideolojisini Öcalan'ın ekolojik ve toplumsal cinsiyetçi fikirleri olan “Temelli özgürlük ve demokratik komünalizm” fikrine dayandırmıştır. 23. madde, KCK-Rojava'nın Batı

⁴⁶⁴ Tahiroglu, ve Taleblu, 2017:6.

⁴⁶⁵ Şahin ve İrdem, 2017: 29

Kürdistan'da KKK Kürdistan örgütleri Batı Kürdistan Kürt Cemaati Kongresi'nin uzantısı olan bir örgüt olduğunu açıkça ortaya koymuş, dörtlü fikri de PKK/KCK sözleşmesindekiyle birebir olarak kopyalanmıştır.⁴⁶⁶

Ağrı yüksek mahkeme savcısının 19.11.2012 tarihli (dosya no: 2012/3873) ve Ağrı 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 19.11.2012 tarihli (dosya no: 2012/115) kararlarında PKK ile PYD arasındaki organik bağ açıkça ortaya konmuş, özellikle tutuklanan teröristlerin ifade ve itiraflarında bu bağlantı açıkça görülmüştür. Şimdiye kadar yakalanan bazı PKK'lı teröristler, PKK/KCK'lı teröristlerin PYD ve KCK-Rojava üyeleriyle birlikte örgütlü faaliyetler yürüttüğünü, tüm bu kuruluşların temsilcilerinin ortak kongre, toplantı, konferans, miting ve benzeri toplantılara katıldığını itiraf etmiştir. PYD'nin KONGRA-GEL'e bağlı olduğu, PYD'nin ideoloji ve amaçlarının KCK'ninkileri yansıttığı ve PYD başkanı Salih Müslim'in doğrudan KCK'nın etkisi altında olduğu, özellikle Kandil'deki faaliyetlerinde ortaya çıkmıştır.⁴⁶⁷

Ayrıca PYD'nin, faaliyetleriyle ilgili olarak PKK/KCK'nın üst düzey yöneticilerine raporlar sunduğuna ve PKK/KCK'nın siyasi arenada atılacak adımlar konusunda PKK'ya rehberlik ettiğine dair kanıtlar da bulunmuştur. PKK/KCK ve PYD, statüleri, ideolojileri, amaçları/stratejileri ve örgütsel yapıları açısından benzerliği ortak çatıda buluştuğunu ispat niteliğinde olmuştur. Demokratik, ekolojik ve cinsel açıdan liberal toplum paradigması çerçevesinde demokratik bir konfederal yapının kurulması ortak amacı, hem PKK/KCK hem de PYD'nin tüzüklerinde yer almıştır. PYD ve PKK'nın tüzüklerinde oluşan tek fark, PKK tüzüğünde demokratik özerklik ve konfederasyonun sağlanması temel amaç iken, PYD'nin Suriye'de demokratik özerkliği elde etme hedefinin örgüt faaliyetlerinin bir parçası olarak tüzükte yer alması olmuştur.⁴⁶⁸

Abdullah Öcalan'ı kurucusu ve lideri olarak kabul eden her iki örgütte de kadın katılımı için yüzde 40 kota oluşturulmuştur. PKK/KCK ve PYD'nin genel örgütlenme biçimine bakıldığında ise, PKK'nın tüzüğünde “Parti Kongresi”, PYD'de “Parti Kongresi”, KCK'da “KONGRA-GEL” olarak yer almıştır. Genel teşkilat yapısı bir yürütme organı olarak düşünüldüğünde, PKK'nın yürütme organına “PKK Yürütme Kurulu”, KCK'ninkine “KCK Yürütme Konseyi”, PYD'ninkine de “Parti Meclisi” denilmiştir. Bu isimler arasındaki küçük farklılıklara rağmen PYD'nin KONGRA-GEL ile organik bir ilişkisi olduğu ve KONGRA-GEL'in talimat ve amaçları doğrultusunda hareket ettiği birçok kaynak tarafından teyit edilmiştir. Ancak Salih Müslim bu organik bağları inkar etmiş ve onların sadece ideolojik ilişkileri ve PKK ile felsefi benzerlikleri olduğunu iddia etmiştir. Ona göre, kontrolleri altındaki

⁴⁶⁶ Çalışkan, 2020: 78-79.

⁴⁶⁷ Şahin ve İrdem, 2017: 31.

⁴⁶⁸ Orhan, 2015: 4-5.

bölgelere PKK bayrağının çekilmesinin nedeni, PYD'lilerin bu örgüte sempati duyması olarak ifade etmiştir.⁴⁶⁹

3.4 PYD'nin Türk-Amerikan İlişkilerine Etkisi

Suriye'deki PYD ile Türkiye'deki PKK ve bağlı kuruluşları arasındaki bağlar, DEAŞ'ın 2014 baharında Suriye'nin kuzeyinde bir yayılma kampanyası başlatmasıyla netlik kazanmıştır. DEAŞ'a yanıt olarak PYD/YPG, özellikle Suriye sınırına yakın illerde yaşayanlar Türkiye'deki Kürtlerin desteğini istemiştir. Onları davalarına katılmaya çağırarak, Ankara'nın politikasının Suriye'nin Kürtlerin yaşadığı kasabalarda DEAŞ saldırılarını kolaylaştırdığı fikrini yaymıştır. DEAŞ, PYD-YPG aleyhine genişlerken, PKK ve Türkiye'deki destekçileri, devam eden Çözüm Süreci konusunda giderek daha kararsız bir duruş geliştirmiştir. PKK liderleri, Türkiye'deki Kürtleri DEAŞ'la savaşmak için Suriye'ye geçmeye teşvik ederken, Ankara'yı Suriye'deki Kürtleri desteklemeye çağıran güçlü bir dil kullanmıştır.⁴⁷⁰

Siyasi parti HDP'nin bazı üyeleri bu söylemlere aracılık etmiş, Kobane kasabası DEAŞ saldırısına uğradığında, bu partinin bir milletvekili, kasabanın düşmesi halinde Çözüm Sürecinin biteceğini ilan etmiştir. PKK'ya bağlı gruplar ile HÜDAPAR adlı bir başka İslami, Kürt yanlısı siyasi hareket arasındaki gerilimin artması, PKK'lılar tarafından Ekim 2014'ün başlarında sempatizanlarını silaha çağırmak için bahane olarak kullanılmış ve bu da kısa sürede onlarca kişinin ölümüne neden olan çatışmalara yol açmıştır.⁴⁷¹

6-7 Ekim olayları, Çözüm Süreci'ne zarar veren ve PKK önderliği tarafından önemli sayıda insanı harekete geçiren önemli bir kilometre taşı olmuştur. 20 Temmuz 2015'te Suroç'ta meydana gelen intihar saldırısı, Çözüm Süreci'nin son kırılma noktası olmuştur. Bir DEAŞ militanı tarafından işlenen ve 30'dan fazla eylemcinin ölmüne sebep olan saldırının ardından PKK liderleri, Türk hükümetini DEAŞ'la etkin bir şekilde mücadele etmemekle suçlamıştır. Çözüm Sürecinin sona erdiğini açıklayan PKK, Türk asker ve polisine yönelik silahlı saldırılara yeniden başlatmış, Güneydoğu'da şiddetin artmasıyla birlikte, bölgedeki bazı kasaba ve belediyelerde özerklik ilan etmiştir. Güvenlik güçlerinin müdahalesine karşı PKK, kentsel alanlarda hendek ve barikatlar hazırlamıştır.

PYD'nin “Rojava deneyi” ile yükselen moral ve güven, PKK ve sempatizanlarını, Güneydoğu'da Öcalan'ın demokratik konfederasyonunun uygulanması için harekete geçmeye sevk etmiştir. Devlet kontrolünün olmadığı Suriye'nin kuzeyinden farklı olarak, Türk hükümeti ve silahlı kuvvetleri PKK/PYD'nin hareketliliğine izin vermemiştir. Türkiye'nin etkin

⁴⁶⁹ <https://t24.com.tr/haber/aksam,209237> Erişim Tarihi: (12.02.2020)

⁴⁷⁰ Lawson 2016: 486.

⁴⁷¹ Lawson 2016: 488.

müdahale gücü ile PKK'nın beklentilerinin aksine bölgedeki Kürtlerin çoğunluğu bu çabayı desteklememiştir. Sonuç olarak, Türk silahlı kuvvetleri silahlı isyanı birkaç ay içinde bastırmıştır. Terör örgütü TAK (Kürdistan Özgürlük Şahinleri), direnişin bastırılmasına misilleme olarak Ankara ve İstanbul'un da aralarında bulunduğu büyük şehirlerde bombalı saldırılar düzenleyerek onlarca sivil, polis ve askeri personelin ölümüne neden olmuştur.⁴⁷²

Suriye İç Savaşı'nın dinamikleri ile Türkiye'deki PKK terörü birbiriyle doğrudan ilişkili olduğu açıkça ortaya koyulmuştur. PYD-YPG'nin Suriye'de güçlenmesi, PKK açısından muharebe tecrübesi, silahlanma, siyasi-ideolojik motivasyon ve özgüven açısından kendi adına olumlu sonuçlar getirmiştir. Bu sonuçlar, Çözüm Süreci'nin sona ermesinin ve daha sonra ayaklanmaların ve terör olaylarının takip edilmesinin önünü açmıştır.⁴⁷³

Obama dönemi ABD-Türkiye ilişkileri problemlerinden en önemlisi ise, Suriye'de Esad yönetiminin devrilmesi, ortaya çıkan İŞİD terörü ve PYD/PKK'nın ABD tarafından desteklenmesi olmuştur. 2003 senesinde ABD'nin Irak'ı işgali, Saddam yönetimini devirmesi, Irak ordusunu dağıtması akabinde Sünnilerin yönetim tarafından dışlanması ve Suriye iç savaşı sonucu -yaklaşık on sene sonra- İŞİD adı altında sünni temelli bir terör örgütü ortaya çıkmıştır. Saddam ordusunun eski mensupları olarak organize olan bu örgüt Ankara-Washington hattını geren önemli konulardan birisi halini almıştır.⁴⁷⁴ İki ülkenin İŞİD'e karşı mücadelede ortaya koyduğu irade aynı olsa da özellikle yöntem noktasında yönetimler karşı karşıya gelmiştir.⁴⁷⁵

ABD, İŞİD ile mücadelede PYD/YPG'yi kendisine partner olarak seçmiş, "Türkiye'ye rağmen" PKK'nın uzantısı olan bir terör örgütüne silah, mühimmat ve parasal destek vermiştir. İki ülke ilişkilerini temelden sarsan, ilişkilerin sorgulanmasına neden olan ve sonucunda eksen kayması olarak adlandırılan süreç yaşanmaya başlamıştır ABD açısından yerel düzeyde gerçekleşen bu ilişki ABD'nin kendi askerini göndermeden bölgedeki çıkar ve amaçlarına hizmet edecek bir yapının oluşması olarak değerlendirilmiştir.⁴⁷⁶ Fakat Türkiye açısından beka problemi oluşturmuştur. Arap Baharında yaşanan Suriye çatışmalarından en kazançlı olarak ortaya çıkan PYD, ABD'nin desteğini alarak kendisine uluslararası bir hami kazanmış ABD ise, YPG/PYD ile Suriye'de öne süreceği maşaları (vekilleri) bulmuştur.⁴⁷⁷

Obama döneminde başlayan PYD/ PKK sıcak ilişkileri Trump döneminde de devam etmiş, McGurk'un öncülüğünde PYD politikalar yürütülmüştür. Bu ilişki Türkiye-ABD ilişkilerinin bozulmasına sebep olmuştur. McGurk haricinde, DEAŞ'le mücadele koalisyon

⁴⁷² Akbaş, 2019: 2247.

⁴⁷³ Akbaş, 2019: 2249.

⁴⁷⁴ Simcox, 2014

⁴⁷⁵ Dinçer, 2014: 22.

⁴⁷⁶ (Landis, 2014: 36-37

⁴⁷⁷ (Ulutaş, 2014)

sözcüsü olan ABD'li Albay Ryan Dillon yaptığı paylaşımlarla Türkiye'yi kışkırtacak eylemlerde bulunmuştur. PKK'nın Suriye kolu YPG/SDG'li teröristlerle ilgili yaptığı paylaşımlarda teröristlerin eğitim görüntülerini paylaşmış, yardımda bulunan silahların düzeyini kamuoyuna göstermiştir. Türkiye'ye rağmen yapmış olduğu bu paylaşım ABD'nin PYD/ PKK'ya desteğini ispatlar nitelikte bir tavır sergilemiştir. 2017 yılında bu yardımlardan rahatsızlıklarını yüksek sesle dile getiren Türkiye Milli Güvenlik Kurulu toplantısının akabinde yayınlanan bildiride "...Suriye Demokratik Güçleri kisvesi altında faaliyet gösteren PKK/PYD-YPG terör örgütüne uygulanan destek politikasının dostluk ve müttefiklikle bağdaşmayacağı..." ifadelerinde bulunmuş, ABD'ye açık bir şekilde tepki göstermiştir.

Türkiye'nin açık şekilde güvenlikleştirdiği PYD konusunda Türkiye'nin uyarılarını ve endişelerini dikkate almayan ABD, PKK'ya yardımlarını sürdürmüş, buna karşın Türkiye daha yüksek tondan rahatsızlığını dile getirmek durumunda kalmıştır. Obama'nın selefi olan Trump yönetimi de PKK ile işbirliği noktasında geri adım atmamıştır. ABD'nin vermiş olduğu silahların Türkiye sınırları içerisinde PKK tarafından kullanılması, önemi kayıpların yaşanması Türkiye'yi sınır dışı operasyonlar yürütmeye itmiştir. Bu yardımlar Türkiye-ABD ilişkilerinin hiç olmadığı kadar sertleşmesine neden olmuştur.⁴⁷⁸

3.5 PYD'nin Türkiye'ye Karşı Oluşturduğu Güvenlik Sorunu

Esad rejiminin, Rusya ve İran tarafından desteklenen silahlı kuvvetlerinin yanında, bölgede gerilimleri ve bölgesel güçlerin dış politikasını etkileyen, iç savaşta önemli rol oynayan devlet dışı aktörler ortaya çıkmıştır. IŞİD, hilafet politikasını gerçekleştirmek için bölgedeki birçok alanı agresif bir şekilde ele geçirmiş ve silahlı grupların tamamına karşı savaşmıştır. IŞİD'in sadece Suriye'de değil, çevrede de faaliyet göstermesi, Suriye rejimi, Kürt silahlı grupları, muhalif güçler ve yabancı güçler için ortak bir tehdit oluşturmuştur.⁴⁷⁹

PYD/YPG bölgedeki Kürt gruplar arasında en baskın ve etkili olması ve bu örgütün PKK ile aynı çatı altından yönetilmesi Türkiye açısından bir güvenlik problemi oluşturmuştur. ABD, PKK ile bağlantısı olmasına rağmen, böyle bir silahlı gruba destek vermiş ve DAESH'e karşı savaşmak için SDG'yi kurmuştur. PYD/YPG'li grup, ABD tarafından desteklenmesiyle rejim bölgeye müdahalesinin engellenmesini talep etmiştir.⁴⁸⁰

ÖSO, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) stratejik olarak DAİŞ ve PKK/PYD/YPG'ye karşı savaş meydanında ön birlik olarak yer almıştır. Suriye'de rejim değişikliğini talep etmek ve önceki iki silahlı grubun benzer hırslarına karşı Suriye'nin bütünlüğünü korumak temel

⁴⁷⁸ Turuman ve Çelik, 2018:130.

⁴⁷⁹ Aktaş, 2011:31.

⁴⁸⁰ Sandıklı, 2014:2.

amaçları olmuştur. Türkiye destekli muhalefet güçleri, IŞİD ve PKK/PYD/YPG milislerinden bazı bölgeleri ele geçirdikten sonra, diğer kuzey Suriyeli gruplarla birlikte nihayet Suriye Ulusal Ordusu (SNA) adlı başka bir şemsiye gruba dahil olmuştur.⁴⁸¹

Suriye'nin kuzeyindeki dinamikler, çatışmaya ve devlet dışı aktörler arasında yer almasından bu yana Türkiye'nin güvenlik çıkarlarını sadece vatandaşlar için değil, istikrar ve bütünlük için de etkilenmiş, IŞİD ve PKK/PYD/YPG'nin varlığı tıpkı Türk hükümetini endişelendirmiştir. Kuzey Suriye'nin yüzde 65'ini kontrol eden PKK/PYD/YPG, Türk sivilleri, askeri personeli ve malları arasında can kaybına neden olan çeşitli saldırılar gerçekleştirmiştir. Ocak 2015 ile Ocak 2017 arasında her iki silahlı grubun da suçlandığı terör saldırılarının istatistikleri, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde meydana gelen 28 vakaya ulaşmıştır.⁴⁸²

IŞİD ve PKK/PYD/YPG'nin faaliyetleri Türkiye'nin sınır istikrarını tehdit etmiş, birbirleriyle ve ÖSO başta olmak üzere diğer isyancı gruplarla karşı karşıya gelmeleri sınır boyunca istikrarsızlığa neden olmuştur. IŞİD ve YPG sadece ÖSO'nun Suriye içindeki kalelerini hedef almakla kalmamış, aynı zamanda sınıra yakın Türk kasabalarına da çeşitli saldırılar düzenlemiştir. Bu saldırılar mülteci akının Türkiye'ye yeni bir dalga oluşturmaya neden olmuş, buda Türkiye'nin iç politikasında sorunlar oluşturmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2019), Suriye çatışmasının başlamasından bu yana Türkiye'de yaşayan 3.milyonun üzerinde Suriyeli mülteci olduğunu kaydetmiştir.⁴⁸³

IŞİD Suriye'nin bazı bölgelerini alarak halifeliğini oluşturmaya çalışırken, PKK/PYD/YPG Suriye'nin kuzeyinde önemli bölgelere hükmederek yönetimini oluşturmuştur. Her iki silahlı grubun da bölgeleri yönetmedeki saldırganlığı Suriye'nin bütünlüğüne yönelik bir tehdit oluşturmuş ve ÖSO'nun Suriye'nin ulusal bütünlüğünü savunma stratejisini karmaşık bir hale dönmüştür. PKK/PYD/YPG'nin Kuzey Suriye'nin özerkliğini koruma çabası, Suriye'nin toprak parçalanması potansiyeli taşımış ve Türkiye, grubun Güneydoğu bölgesini de hedef alan bağımsız bir Kürt devleti kurarak uzun vadeli bir gündemi olduğu yönünde endişelerini dile getirmeye başlamıştır. Suriye ve Irak üzerinden gelen tehditler, Türkiye'nin iç sorunları, coğrafi yakınlığı, uluslararası sistemdeki güç mücadelesi Türkiye'nin dış politikasında kırılmalık oluşturmuştur. Türkiye, güneydoğu bölgesinde PKK ile mücadelesine devam etmek zorunda kalmış, PYD/PYG'nin kuzey Suriye'deki konumunu PKK'nın Türkiye içerisindeki konumu için önemli rol oynamıştır. Türkiye'nin güneydoğu bölgesi, tehditlerin

⁴⁸¹ Aktaş, 2011:29.

⁴⁸² Luerdi ve Alfajri, 2017: 20-23.

⁴⁸³ İşyar, 2008:2.

hızla kendi topraklarına girmesini sağlayan kuzey Suriye ile doğrudan sınırları paylaşması, Türkiye'nin askeri seçenekleri masaya yatırmaya neden olmuştur.⁴⁸⁴

Türkiye, ABD ve Rusya gibi çatışmaya müdahale eden diğer küresel güçlere kıyasla gücünün farkına varmış, büyük güçler arasındaki denge durumunu realist perspektiften kontrol etmeye başlamıştır. Silahlı terör gruplarının küresel aktörler tarafından destek alması Türkiye'nin güvenlik yaklaşımını daha sıkı hale getirmiştir. Türkiye'nin bölgeye olan güvensizliği ve aldığı tehditler, politika oluşturma sürecinde liderlerin güvenlikleştirmesine neden olmuştur. Türk politika yapıcıları, yabancı güçlerin müdahalesini çekmenin yanı sıra tehditlerin yakın, ani, olası ve ciddi olması gibi tüm temel bilgileri dikkate alarak referans nesneleri hedef alan tehditler ve güvensizlik oluşturmaktan sorumlu hissederek, doğrudan müdahale durumunu dile getirmeye başlamıştır.⁴⁸⁵

Parlamento, Türk makamlarına birkaç sınır ötesi operasyon gerçekleştirmesi için öneriler verirken, medyada yer almasının ardından operasyonlara ilişkin Türk kamuoyundaki olumlu imaj yükselmiştir.⁴⁸⁶ Türkiye'nin, IŞİD ve PKK/PYD/YPG tarafından aldığı tehditlere yönelik gösterdiği refleks ciddi biçimde referans nesneleri tehdit eden saldırılara devletin acil durumu olarak sınırı güvenlik altına alması olarak karşılık görmüştür.⁴⁸⁷ Güvenlikleştirme teorisini bir araç analizi olarak kullanan Türkiye'nin güvensizliği, sınır terör gruplarının saldırılarının ardından tehdit algısı ile yükselmiştir.⁴⁸⁸

3.5.2 Fırat Kalkanı Operasyonu

Fırat Kalkanı Operasyonu, Fırat'ın batısındaki IŞİD ve PKK/PYD/YPG'yi temizlemek için Ağustos 2016'dan Mart 2017'ye kadar yürütülmüştür. Birçok analist, Fırat Kalkanı ile başarısız darbe girişimi ve silahlı kuvvetlerindeki general ve amirallerin yüzde 43'ünün görevden alınmasına rağmen Türkiye'nin gücünü gösterdiğini ileri sürmüştür. Fırat Kalkanı, esas olarak DAESH'i sınırdan uzaklaştırmayı ve PKK/PYD/YPG'nin Fırat Nehri'nin batısından Afrin ilçesine uzanan koridoru oluşturmalarını engellemeyi hedeflemiştir.⁴⁸⁹

Türkiye, Rusya ile yapılan anlaşmanın ve Rus birliklerinin bölgelerden çekilmesinin ardından operasyon başlamıştır. Devlet, Suriye'nin toprak bütünlüğü konusunda Rusya ile bir orta yol anlaşmasına varmış ve bu nedenle harekât sırasında Suriye rejim güçleriyle silahlı çatışma yerine iki terör grubuna odaklanmıştır. Bölgelerde her iki terör grubunun varlığı,

⁴⁸⁴ Altan Aktaş, 2011:30.

⁴⁸⁵ Altan Aktaş, 2011:33.

⁴⁸⁶ Aydın ve Ereker, 2014: 128.

⁴⁸⁷ Gül, 2016:306-307.

⁴⁸⁸ Aktaş, 2011: 30-32.

⁴⁸⁹ Yeşiltaş, Seren & Özçelik, 2017: 12

Türkiye'nin ulusal güvenliğini riske atarak asker konuşlandırılmasını sağlamıştır Silahlı gruplar, varlıklarını güçlendirmek ve devlette istikrarsızlık yaratmak için yeni milisler topladığı düşünüldüğü için iki bölge arasına bir tampon çekilmiştir.⁴⁹⁰

. Türkiye iç düzeyde IŞİD tehditleriyle karşı karşıya kalırken, PKK/PYD/YPG, ABD'den destek alarak uluslararası IŞİD karşıtı koalisyonlardan yararlanmıştır. Kürt silahlı grubu daha önce IŞİD'in hâkim olduğu bölgeyi önemli ölçüde ele geçirdi ve bu nedenle en önemli ve en güçlü aktör olarak kalmak için siyasi ve askeri gücünü güçlendirmenin yanı sıra Fırat Nehri'nin batısından Afrin'e kadar toprak hakimiyetini genişletmeye çalışmıştır. Bununla birlikte, Kürt grubun hem ayrılıkçı hem de Türkiye'nin bütünlüğünü ve istikrarını tehdit eden bir terör örgütü olarak algılanması nedeniyle girişimler Türkiye'nin güvenliğine mal olmuş, Grup, girişimlere ek olarak, Türk topraklarında birkaç ölümcül saldırı düzenlemek için milislerini seferber etmiştir.⁴⁹¹

Terör gruplarının tehditleri ve kuzey Suriye'ye yakınlığı nedeniyle sınır güvenliğinin zarar gördüğünü gören Türkiye, AB ve ABD'den gelen eleştirilere rağmen Suriye topraklarına sınır ötesi askeri müdahalede bulunmak zorunda kalmıştır. Milli Güvenlik Kurulu'nun operasyonun sona erdiğini açıklamasının ardından TSK, Cerablus, Azaz, Al-Rai ve Al-Bab gibi daha önce terör gruplarının dayanağı olan ve daha sonra ÖSO üyelerinin yerleşebileceği birçok önemli kasabayı başarıyla kurtarmıştır.⁴⁹² Türkiye'nin operasyonu sona erdirmesinin ardından 140 binden fazla Suriyeli mültecinin bölgedeki evlerine dönebildiği bildirilmiştir TSK ve ÖSO, bölgelerdeki terör gruplarını etkisiz hale getirmenin yanı sıra, milisleri 40 kilometre güneye iterek, Türkiye-Suriye sınırı ile Suriye sınırı arasında 90 kilometre uzunluğunda ve 40 kilometre derinliğinde PKK/PYD/YPG'nin daha önce koridor girişiminde bulunduğu bölgeyi güvenli hale dönüştürmüştür.⁴⁹³

3.5.3 Zeytin Dalı Harekâtı

Türkiye, Ocak-Mart 2018 tarihleri arasında OOB adı altında ikinci operasyonu başlatmıştır. Zeytin Dalı'nın temel amacı, çevre kırsal alanlar da dahil olmak üzere Afrin bölgesinde PKK/YPD/YPG'yi temizlemek üzerine olmuştur. Operasyon, ABD'nin PKK/PYD/YPG'ye artan desteğine yanıt olarak başlatılmış ve Kürt silahlı grubunun kuzey Suriye'de baskın rol oynadığı SDG adı verilen 30 bin güçlü sınır güvenlik kuvveti oluşturma

⁴⁹⁰ Tarakçı, 2017:1.

⁴⁹¹ Özalp, 2018:173-177.

⁴⁹² Polat, 2020:58.

⁴⁹³ Yeşiltaş, Seren & Özçelik, 2017: 31

planı üzerine gerçekleşmiştir Türkiye, PKK/PYD/YPG'nin nüfuzunu genişletmesine yardımcı olacağı ve daha sonra iç ve bölgesel istikrarına zarar vereceği için ABD'den silah transferini ve eğitimini durdurmasını talep etmesine rağmen, ABD bu talebi görmezden gelmiştir.⁴⁹⁴

ABD'nin desteği sayesinde, PKK/PYD/YPG, ATGMS, MANPADS ve roketler gibi nispeten gelişmiş stand-off silahları, orta derecede eğitilmiş insan gücü ve daha büyük ölçekli tehlikeli kapasite geliştirebilen devlet destekli bir hibrit örgüte dönüşmüştür. ABD'nin desteğine paralel olarak, Ocak ve Şubat 2018 arasında silahlı grup, iki sınır ilinin yakınında Türk nüfusunu hedef alan 94 roket fırlatılmış; Hatay ve Kilis de sosyo-ekonomik yıkıma neden olmuştur. PKK/PYD/YPG'nin Afrin ve çevresinde yükselen gücü ve Türkiye'ye yönelik saldırılarının artması, Türk liderlerin hem hava gücünü hem de kara gücünü de içine alan bir önceki harekattan daha yoğun olan tehditlere karşı acil askeri harekât başlatmasında belirleyici olmuştur. Operasyonda, F-16 savaş uçakları, TB2 insansız hava araçları, T122-CNRA roketatarlar, ADOP2000 obüsleri ve Leopard tankları gibi ağır askeri donanımlar kullanılmış; Türk yetkililer, hareketin yalnızca PKK/PYD/YPG milislerini ve onların sığınaklarını, binalarını, silahlarını ve teçhizatını hedef alacağını söylemiştir. Operasyon, Türkiye'nin başka bir terör koridoru talep ettiği Suriye savaşı sırasında PKK/PYD/YPG milislerinin en yuvalandığı bölge olan Afrin'in ele geçirilmesine vurgu yapmıştır. Türkiye, kasabayı güneyden çevirerek, silahlı grubun Akdeniz'e ulaşabileceği bitişik, özerk bir bölge oluşturmasını engellemiştir.⁴⁹⁵

Operasyon başlamadan önce Hatay ve Kilis, Afrin'den ulaşılabilen ateş çemberi ve milislerinin Türkiye'ye sızması için bir kapı olarak görülürken, Türkiye harekâtı başlatmasıyla bu kapı kapatılmıştır. Türkiye Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun operasyon başında yaptığı açıklamasıyla bölge güvenliğini ifade etmiştir. “Türkiye her gün Afrin'den saldırılara maruz kalıyor. Çevremizi saran ve haklarımızı ihlal eden bir terör örgütüne karşı uluslararası hukuk çerçevesinde kendimizi savunmak ve tedbir almak bizim hakkımızdır, bu nedenle aracılık yapmalıyız.”⁴⁹⁶

OOB, PKK/PYD/YPG'nin Suriye rejimiyle ittifak anlaşması yapmasını veya ABD ile pozisyon pazarlığını yapmasını engellemek için üç ay içinde hemen bir zafer kazanmayı hedeflemiş, başarılı şekilde sonuçlanmıştır. OOB, PKK/PYD/YPG'den 1.900 kilometrekareyi aşan toplam 3.603 milis gücünü etkisiz hale getirmiş ve kasaba, köy ve stratejik dağ ve tepeler

⁴⁹⁴ Şafak Polat, 2020: 71-76.

⁴⁹⁵ Üstün, 2018: 2

⁴⁹⁶ Demir ve Demir, 2018: 358-360.

dahil 273 yeri özgürleştirmeyi başarmıştır. Operasyonun ardından Türkiye, bölgedeki 150.000'den fazla Suriyeli mülteciyi geri göndermeyi başarmıştır.⁴⁹⁷

3.5.4 Barış Pınarı Harekâtı

Barış Pınarı Operasyonu, ABD'nin askerlerini bölgeden çekeceğini ve güneydoğu bölgesine hareket edeceğini açıklamasından sadece üç gün sonra, 9 Ekim 2019'da başlamış ve Türkiye'nin başlattığı üçüncü operasyon olmuştur. ABD, Türkiye ile uzun ve zorlu müzakerelerin ardından PKK/PYD/YPG'ye desteğini kaldırdığı açıklamış, böylece 22 Ekim 2019'da Rusya ile operasyon sırasında TSK'nın hedeflediği alanlarda iki devletin ortak devriyeler yapacağı konusunda bir anlaşmaya varılmıştır. Bu iki olay, TSK'nın bölgedeki silahlı grubun milislerini temizlemesini ve iki stratejik kasabayı ele geçirmesini kolaylaştırmıştır; Her ikisi de Türkiye'nin kasabalarına yakın ilk hedefler olan Tel Abyad ve Ras al-Ayn; Sırasıyla Akçakale ve Ceylanpınar olmuştur. Türkiye, güvenli bir bölge oluşturabileceği iki stratejik şehri kontrol etmeye odaklanmıştır. Türkiye, PKK/PYD/YPG'den uzak, barış koridoru olarak adlandırılan ve 1 ila 2 milyon Suriyeli mülteciye barınak sağlayabilecek, 32 kilometre derinliğinde bir güvenli bölge oluşturmayı planlamıştır. ABD ile yapılan anlaşmanın bir parçası olarak Kürt silahlı grubunun milislerinin belirlenmiş güvenli bölgeyi terk etmesine izin vermek için harekâtı kesintiye uğratmıştır.⁴⁹⁸

Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail dahil olmak üzere bölgesel güçlerin eleştirilerine rağmen Türkiye, güvenliği risk altında olduğunda her türlü önlemi alacağını operasyondan önce vurgulamıştır. Türkiye Ortadoğu devletlerini, Suriyeli mültecileri kurtarmak için yeterli çabayı göstermemekle eleştirmiştir. Türk Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun belirttiği üzere, hava saldırıları ve ardından kara savaşları ile başlayan Barış Pınarı, Türkiye'nin sınırını terör gruplarından korumayı amaçlayan önceki iki askeri hamle kadar önemli görülmüştür:

“Türkiye'nin kuzey Suriye'deki terörle mücadele operasyonu Güvenli bölge oluşturmak için başlatılan operasyon, sadece Türkiye için değil, Suriye ve bölgenin istikrar ve güvenliği için de çok stratejik, önemli ve zamanında oldu. Türkiye Barış Pınarı Harekâtı ile büyük bir oyunu bozdu.”⁴⁹⁹

⁴⁹⁷ Şahin ve İrdem, 2017: 35

⁴⁹⁸ Polat, 2020: 77-80.

⁴⁹⁹ “Barış Pınarı Harekâtı ile Oyunu Bozduk” <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-cavusoglu-baris-pinari-harekati-ile-oyunu-bozduk-rahatsizlik-bundan-440308.html> (Erişim Tarihi: 08.09.2020)

Türkiye, PKK/PYD/YPG'li milisleri ve silahlarını barış koridorundan çıkarmaya zorlamanın yanı sıra, Suriye rejiminin Kürt silahlı grubuyla ittifak kurma çabası sırasında ABD ve Rusya'yı güvenlik endişesi nedeniyle müzakere masalarına iterek diplomatik bir başarı elde etmiştir. Barış Pınarı Operasyonu, Türkiye'nin önceki iki harekattan çok daha geniş olan bölgedeki milisleri kısa sürede temizleyebilmesi için yaptığı en başarılı hamle olarak kabul edilmiştir. Ayrıca Gallup International'ın Operasyonun Arap nüfusun çoğunluğu ve şaşkıncı derecede önemli Kürt nüfusu tarafından memnuniyetle karşılandığını kaydetmesiyle, devletin bu hamlesi faaliyet gösterdiği alanlarda halkın desteğini kazanmıştır.⁵⁰⁰

⁵⁰⁰ Aktürk, 2019: 2.

SONUÇ

ABD-Türkiye ilişkilerinin II. Dünya Savaşı'nın sonraki dönemini, zaman zaman tartışmalara konu olsa da bölgesel ve küresel anlamda stratejik ortaklığa konu olmuştur. Belirli aralıklarla ortaya çıkan problemler nedeniyle sorgulanan ikili ilişkiler, Amerika'nın savunma ittifakının belkemiğini oluşturan NATO başta olmak üzere Türkiye'nin diğer Batılı ortaklarla olan ilişkileri üzerinde güven yıkıcı bir etki yaratmıştır. Soğuk Savaş sonrası değişen dengeler ve beklentiler, NATO'nun Avrupa kıtasındaki geleneksel savunma duruşunun çok ötesine geçmiş, Suriye, Irak, Afganistan başta olmak üzere birçok kolektif küresel güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle bu dönemde, Türkiye'nin ABD'den ve NATO'dan beklentisi değişirken aynı şekilde, ABD'nin de Türkiye üzerinden yürüttüğü strateji çatışmalara konu olmuş; bunun sonucunda Türkiye, reel politik düşünce çizgisinde, pro-aktif bir dış politika izlemek durumunda kalmıştır.

Trump'ın selefi olan ve 8 yıl başkanlık koltuğunda oturan Barack Obama döneminde Türk-Amerikan ilişkileri, yaşanan Arap Baharı süreci ve NATO'nun yeni stratejik öncelikleri nedeniyle yerini tartışmalara bırakmıştır. Arap Baharının başında Türkiye; ABD tarafından, laik, üniter ve demokratik yapısı ile Müslüman ülkelere örnek olacak bir rol model olarak görülmüştür. Bununla beraber Türkiye'nin etkin yapısı İran nüfuzunun da kırılması olarak yorumlanmış, Ortadoğu'da bir güç dengesinin oluşması hedeflenmiştir. Bu dönem aralığında Türkiye ile ABD arasında yakın ilişkiler gözlemlenmiş, ayrıca ABD Başkanı Obama, Müslüman bir ailenin torunu olması nedeniyle Türk kamuoyu tarafından yakın mercekte takip edilmiştir.

Arap Baharı süreci başladığında ise, ABD'nin temkinli tavrına karşı Türkiye'nin revizyonist yaklaşımı, beklenen yakınlaşmayı baltalayan önemli görüş ayrılıklarından olmuştur. Somut bir örnek üzerinden değerlendirmek gerekirse, her iki ülke Suriye'de Esad rejiminin yıkılması noktasında hemfikir iken, bunun nasıl, ne zaman, hangi yöntemle ya da kimler aracılığıyla olacağı konusunda fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır.

Obama döneminde Irak'tan çekilme kararı alan ABD, çekilme sonrasında Maliki ile çalışmalar yürütmüştür. Ancak Türkiye'nin Barzani ile yakın ilişkiler yürütmesi Ankara-Bağdat arasında gerilimlere neden olmuştur. Irak üzerinde İran etkisinin artmasından endişe duyan Washington yönetimi, Türkiye'nin Bölgesel Kürt Yönetimi ile imzaladığı ikili anlaşmaları onaylamamıştır. ABD'yi Irak'ın yapısal bütünlüğünü bozmakla suçlayan Türk Hükümeti ise, ABD'nin Irak'tan çekilme kararının askeri, politik ve stratejik hatalar doğurduğunu ve İran'ın nüfuzunun artırmasına neden olduğunu ifade etmiştir.

Obama döneminin en çarpıcı olaylarından bir tanesi ise, Türk yardım gemisi olan Mavi Marmara'nın İsraili askerler tarafından basılması olmuştur. Bu olay sonrasında Türk-İsrail ilişkileri kopma noktasına gelmiş, Ortadoğu üzerinde etkili olan iki ortağının bu durumu ABD için yürütülmesi zor bir süreç olmuştur. Mart 2013'de Obama'nın iki ülkeyi barıştırma girişimleri İsrail'in özür dileyip tazminat ödemeyi kabul etmesi ile sonuçlanmıştır. Diplomatik açıdan bir başarı olarak yorumlanan bu süreç İsrail ile ilişkilerin temkinli de olsa devam etmesini sağlamıştır.

Obama dönemi ticari ilişkilerde kayda değer problemlerden birisi ise, Avrupa Birliği ile ABD'nin ticari ilişkisini gümrük birliği noktasına çıkarma görüşmeleri olmuştur. "Transatlantik Serbest Ticaret Anlaşması" olarak adlandırılan bu mutabakat, ticaretinin yarısından fazlasını AB ile gerçekleştiren Türkiye tarafından sıcak bakılmamış, olumsuz sonuçlar doğuracağı öngörülmüştür. Buna karşın Türkiye'nin İran ile ticareti ABD tarafından tepki çeken konulardan birisi olmuştur. Türk- Amerikan ilişkilerini hem İran hem de Rıza Sarraf özelinde çıkmaza sokan gelişme, Türkiye'nin İran ile petrol doğal gaz ticareti yapması ve bunu da yaparken altın karşılığı alışverişte bulunması olmuştur.

2013 yılında baş gösteren, İstanbul merkezli Gezi Parkı olaylarında Türk hükümeti ABD tarafından demokrasi ve insan hakları tenkitiyle karşı karşıya kalmış, Türkiye ulusal güvenlik meselesi olarak ilan ettiği bu olayların bir iç mesele olduğunu söylemiş ve "Lobileri" suçlamıştır.

Obama döneminde, Türk dış politikasının önemli söylemlerinden bir tanesi de değerli yalnızlık olmuştur. Suriye'de kurulmak istenen yeni düzende olduğu kadar, Mısır'da Mursi yönetimine yapılan darbede de Türkiye aradığı desteği bulamamıştır. Üstelik Türk ve Amerikalı yetkililer konu özelinde ters düşmüştür. Türkiye, seçimle başa gelmiş meşru bir yönetimin askeri zorbalıkla derdest edilmesini, kanlı müdahaleleri ve orantısız güç kullanımını kınayarak, yeni yönetimi tanımamıştır. ABD yönetimi gösterilerin kanlı olaylara dönüşmesini kınasa da yeni yönetimin darbe ile başa geldiğini ifade etmekte geri durmuştur. ABD Dış İşleri Bakanı bir konuşmasında demokrasinin inşa edilmesinde önemli bir nokta olduğunu ifade ederek Sisi yönetimini desteklemiştir.

Türk-Amerikan ilişkilerini etkileyen bir diğer konu ise Türkiye'nin güvenliğini korumak adına uzun zamandır ihtiyaç duyduğu hava savunma sistemi talebi olmuştur. Kürecikte bulunan radar üssünün ABD'nin İran'a karşı Ortadoğu çıkarlarını korumak için kullanma tavrı Türkiye'yi Milli savunma sistemi arayışına itmiştir. Bu bağlamda ABD'den Patriot isteyen Ankara yönetimine kapılar kapatılmış, bunun üzerine Türkiye'de Çin üretimi füze sistemlerine yönelmiştir. ABD'nin yaptırım kapsamına aldığı Çinli CPMIEC firmasıyla

görüŖen Türkiye, FD-2000 füzeleri için 3 Milyar Dolar vermeyi gözden çıkarsa da NATO ve Batılı devletler tarafından tepki almıştır.

Obama dönemi ABD-Türkiye ilişkileri problemlerinden en önemlisi ise, Suriye’de Esad yönetiminin devrilmesi, ortaya çıkan İŞİD terörü ve PYD/PKK’nın ABD tarafından desteklenmesi olmuştur. 2003 senesinde ABD’nin Irak’ı işgali, Saddam yönetimini devirmesi, Irak ordusunu dağıtması akabinde Sünnilerin yönetim tarafından dışlanması ve Suriye iç savaşı sonucu -yaklaşık on sene sonra- İŞİD adı altında sünni temelli bir terör örgütü ortaya çıkmıştır. Saddam ordusunun eski mensupları olarak organize olan bu örgüt Ankara-Washington hattını geren önemli konulardan birisi halini almıştır. İki ülkenin İŞİD’e karşı mücadelede ortaya koyduğu irade aynı olsa da özellikle yöntem noktasında yönetimler karşı karşıya gelmiştir.

ABD, İŞİD ile mücadelede PYD/YPG’yi kendisine partner olarak seçmiş, “Türkiye’ye rağmen” PKK’nın uzantısı olan bir terör örgütüne silah, mühimmat ve parasal destek vermiştir. İki ülke ilişkilerini temelden sarsan, ilişkilerin sorgulanmasına neden olan ve sonucunda eksen kayması olarak adlandırılan süreç yaşanmaya başlamıştır ABD açısından yerel düzeyde gerçekleşen bu ilişki ABD’nin kendi askerini göndermeden bölgedeki çıkar ve amaçlarına hizmet edecek bir yapının oluşması olarak değerlendirilmiştir. Fakat Türkiye açısından beka problemi oluşturmuştur. Arap Baharında yaşanan Suriye çatışmalarından en kazançlı olarak ortaya çıkan PYD, ABD’nin desteğini alarak kendisine uluslararası bir hami kazanmış ABD ise, YPG/PYD ile Suriye’de öne süreceği maşaları (vekilleri) bulmuştur.

Güvenlik kavramı üzerinden Türk-Amerikan ilişkilerinin incelendiği bu çalışmada Arap Baharı süreciyle ortaya çıkan PKK/PYD terör örgütünün ikili ilişkilere etkisi ele alınmıştır. Güvenlik konusu üzerinden yapılan incelemeyle Eleştirel teorinin ileri sürdüğü güvenlik yaklaşımı PKK’nın PYD uzantısı üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Eleştirel teorinin ortaya koyduğu güvenlik yaklaşımı içerisinde yer alan askeri olmayan unsurlar Türk-Amerikan ilişkilerinin yeni kriz alanları oluşmasına neden olmuştur. Bu kriz alanların oluşmasında PKK terör örgütünün dönüşümü ön plana çıkmıştır.

PKK’nın dönüşümünde dış etkenlerin (bölgesel ve uluslararası), iç etkenlerden daha fazla etkili olduğunu bu çalışmada ortaya koyulmuştur. PKK’nın değişen profiline yönelik çalışmalara ABD’li bilim adamlarının katkısı büyük olmuştur. ABD tarafından biçilen yeni roller ve örgütün bölgesel ve uluslararası gelişmelere göre strateji belirlemesi, Arap baharından sonra PYD’nin meşrulaştırılma çalışmalarıyla karşılık bulmuştur.

Soğuk Savaş döneminde Marksist-Leninist ideolojiye dayalı bağımsız bir Kürt devleti nihai hedefi olan PKK’nın komünist ideolojinin etkisi altındaki Rusya’dan ve bölgesel güçlerden kolaylıkla dış destek arayışına girmiş, Marksist-Leninist bir Kürt devleti idealinin

güdülmüştür. Soğuk Savaşın oluşturduğu konjonktürde PKK, Rusya'ya ve bölge devletlerine bölgesel stratejiler izlemede yardımcı olma gibi roller üstlenmiştir. 1980 öncesi dönemde ortaya çıkan sol temelli örgütsel yapılarda PKK'nın ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. 1981 askeri darbesiyle sonrası darbe alan PKK, stratejik bir değişime giderek, sosyalist görüşten muhafazakâr, milliyetçi ve İslamcı bir çizgiye kaymış, fakat yine Kürt halkı tarafından beklediği desteği görememiştir. Dolayısıyla PKK'nın Türkiye'nin iç dinamiklerine uymayan örgütsel yapısı hiçbir zaman önemli kazanımlar getirmemiştir. Bu da terör örgütünün dış etkenlere göre evrim geçirdiğini ortaya sermiştir.

1990'larda Kuzey Irak'ı ve Türkiye'nin doğusunu ayırmayı amaçlayan (Marksist ideolojiye dayanmayan) ayrılıkçı Kürt milliyetçiliği, PKK'nın bölgede nüfuzunu artırmasına neden olmuştur. Nihai hedefindeki değişimin, değişen bölgesel dinamikler ışığında şekillendiği gözlemlenen PKK, Kuzey Irak'taki iktidar boşluğundan faydalanmak istemiş, KDP ve KYP'nin çatışmasını fırsata çevirmiştir. Kürt halkını harekete geçirmek için milliyetçi söylemi kullanan PKK, etki alanını Suriye, Irak ve İran'ın olarak belirlemiştir. Dönem dönem Suriye ve İran gibi ülkelerin desteğini alan PKK, bu ülkelerle yakın ilişki kurarak alternatif bir kürt oluşumunun da önüne geçmiştir.

PKK, Türkiye, Irak, Suriye ve İran topraklarında kurulacak bağımsız bir Kürt devletine dönüşecek bir dayanak oluşturmak amacıyla Marksist-Leninist ve Kürt milliyetçisi bir hareket olarak kurulmuştur. Öcalan'ın ele geçirilmesinden sonra PKK ideolojisini ve hedeflerini önemli ölçüde değiştirdiği birçok analist tarafından ifade edilmiştir.

PKK sürekli bağımsızlık fikrinden vazgeçtiğini ve bunun yerine demokratik özerklik için çalıştığını ilan etmiştir. Ancak gerçekte, PKK ve bağlı kuruluşlarının resmî belgeleri ve eylemleri, ideoloji ve amaçlar açısından bu kadar dramatik bir değişimi göstermemiştir. Yine 2000'li yılların başından itibaren PKK, Türkiye'ye komşu ülkelerde daha aktif olarak faaliyet göstermeye başlamış, PKK/KCK'nın Suriye'de siyasi uzantısı PYD ve askeri kanadı YPG olarak ortaya çıkmıştır. PYD/YPG'nin ideolojisi, sembolleri, örgütlenmesi ve hedefleri Kandil merkezli çatı örgüt KCK'nın altında toplanmıştır. PYD doktrininde PKK'yı takip etmiş, örgüt bünyesine kattığı teröristleri Türkiye'den sağlamaya başlamıştır. YPG'nin örgüt üyeleri Kandil liderliğine bağlı olarak yapılandırılırken, eğitimleri de PKK'nın silahlı kanadı olan HPG tarafından verilmeye başlanmıştır.

Suriye'deki iç savaşın dinamikleri, PYD'nin ülkenin kuzeyinde siyasi bir aktör olarak kendisini pekiştirmesini sağlarken, silahlı kuvvetlerinin uluslararası aktörler tarafından desteklenmesi de bu oluşumun moralini ve özgüvenini artırmıştır. Öcalan ve PKK/KCK yöneticileri, bu bölgede uygulanan yönetim modelinin Türkiye'nin doğu ve güneydoğusundaki

Kürt nüfuslu kasabalarda da izleneceğini sık sık ilan etmiştir. Bu gelişmeler kısa sürede Türkiye'de de etkisini göstermiş, Çözüm Süreci'ni sona ermiş ve PKK terörü Türkiye'de eylemlerine devam etmiştir. ABD, Suriye İç Savaşı'ndaki çıkarları doğrultusunda, PYD-YPG'nin PKK ile bağlantılı olduğunu kabul etmemiş ve sahada müttefik olarak desteklemiştir. Bu taktik kararın uzun vadede ABD çıkarlarına hizmet edecek bir Kürt yapılanmasının temeli olarak yorumlanmıştır. Fakat, öte yandan ABD'nin Türkiye gibi orta ölçekli, batı yanlısı ve NATO üyesi bir müttefiki ile sorunlar yaşamasına neden olmuştur.

ABD'nin PYD-YPG'ye verdiği destek, bir yandan daha proaktif bir güvenlik politikası benimseyen, diğer yandan Rusya dahil üçüncü ülkelerle ilişkilerini geliştiren Türkiye ile ilişkilerini gerginleştirmiştir. Türkiye'nin NATO'nun Güneydoğu kanadında kilit bir ülke ve Ortadoğu'da bölgesel bir aktör olması, uzun vadede ABD için maliyetli olacağı değerlendirmeleri de yapılmıştır. Suriye krizi sırasında PYD-YPG'nin ele geçirdiği bölgelerde çoğunlukla Araplar'ın yaşaması, PYD-YPG üzerinden oluşturulmak istenilen “Kürt koridoru” için ciddi sorunlar oluşturmuş, bölgenin en önemli sorunu göç ve nüfus yönetimi olarak ortaya çıkmıştır. ABD'nin PYD-YPG'ye desteği sonucunda PKK'nın güçlenmesi Türkiye, Irak ve İran'da ayrılıkçı terör tehdidini artırmıştır. ABD'nin terörizme yaklaşımında ortaya koyduğu çifte standart Türkiye'nin güvenlik meselesi haline dönüşmüştür.

Uluslararası hukukta terörizm için yaygın olarak kabul edilen, bağlayıcı bir tanımın olmaması, devletlerin terör sorununa pragmatik yaklaşımlar sergilemelerine neden olmuştur. Türkiye'nin terörist olarak tanımladığı YPG/PYD yapılanmasını ABD, “ulusal kurtuluş savaşçıları”, “özgürlük savaşçıları” veya yalnızca “siyasi suçlular” olarak yorumlanmıştır.

ABD'nin diğer devlet dışı aktörlerle ilişkileri, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin kısa vadeli çıkarlarına dayanmaktadır. 1970'lerde Iraklı Kürtlerin, Sovyetler Birliği ile artan ilişkileri, ABD tarafından rahatsızlıkla karşılanmış, Bağdat'ta çıkan isyanlar ABD tarafından desteklenmiştir. Kürtlerin bağımsızlığını, hatta özerkliğini isteme noktasına gelen bu yaklaşım, bölgede uzun yıllar çözilemeyen problemlerin temelini oluşturmuştur. Körfez savaşı sırasında Irak'ta yaşanan olaylar, Türkiye'nin PKK ile mücadelesini çetin bir konuma çıkarmış, sınır güvenliği sorunu Türkiye'nin öncelikli meselesi haline almıştır. Iraklı Kürtlerin Irak'tan İran ve Türkiye'ye göç dalgası, KDP ve KYB gibi örgütlerin alanları boşaltması, PKK'nın saha oluşturmasına imkân vermiştir. 1992'de BM'nin 688 sayılı kararı, Kuzey Irak'ı konumlandıran ve ona güvenli bir bölge sağlayan özerk bir Kürdistan Bölgesi'nin kurulmasının yasal dayanağı olmuştur.

Kürtlerin Irak'taki özerkliği ABD'nin siyasi tercihi veya doğrudan bir amacı olarak kabul edilmese de ABD himayesinde ortaya çıkacak bir Kürt devletinin Türkiye'ye olası

zararları 1990'lı yıllarda tecrübe edilmiştir. 11 Eylül olaylarından sonra ABD'nin küresel terörizm ile mücadele iddiası, Afganistan işgali ve Irak İşgali ile sonuçlanmıştır. ABD, 2003 yılında Irak'ın işgal sürecinde Kürtlerle birlikte çalışmış, Kürtleri kuzey cephelerini açmak ve Sünni bölge oluşturmak için kullanmıştır. 2005 yılında Irak, Anayasası'nın 140. maddesi nedeniyle Kerkük ve Musul'dan çekilmeye ikna edilmiş, ancak Kürdistan oluşturma hayali gerçeğe dönüşmemiştir.

PKK, 2000'li yılların başından itibaren Türkiye, Irak, Suriye ve İran'da örgütsel kollarını kurarak, paralelinde Avrupa'da ciddi yapılanmaya sahip bir örgüt konumuna ulaşmıştır. Suriye uzantısı PYD/YPG'nin ve İran uzantısı PJAK'ın Arap baharı sonrası ortaya çıkması ve PKK, YPG, PJAK, PYD ve MLKP militanları arasındaki geçirgenlik düzeyi ve birlikte çalışabilirlikleri, örgütün aynı çatı altından idaresini ortaya koymuştur. Özellikle PKK merkez liderliğinin yakın kontrolü altında kurulduğu ve işletildiği dikkate alındığında, PYD/YPG'nin Suriye'deki varlığı PKK'nın, Suriye iç savaşındaki konumunu ortaya koymuştur.

AB ve ABD, Arap baharı sürecinde ortaya çıkan DEAŞ'ın dini radikalizmiyle mücadele adına PKK'nın Suriye uzantısı PYD'yi desteklemeyi gizlememiş, milyonlarca dolar değerinde askeri mühimmat yardımında bulunmuşlardır. Batılı başkentlerden siyasi, askeri, diplomatik, ekonomik, beşerî ve sosyal sermaye ve yardımlar “demokratik özerklik” idealine destek olurken, PKK'nın Suriyeli Kürtler üzerindeki otoriter gücü görmezden gelinmiştir.

ABD hükümeti, PYD'nin askeri kanadı olan Halk Savunma Birimlerine (YPG) tanksavar ve uçaksavar füze rampaları da dahil olmak üzere ağır silahlar sağlamaya devam etmiştir. ABD tarafından Esad'la ve DEAŞ'la mücadele etmek için yerel aktör olarak belirlenen PKK/PYD, rejimle iş birliği yapmış ve PYD'ye muhalif olan kesime saldırılarda bulunmuştur. ABD tarafından ikmal edilen silahların Türkiye sınırları içerisinde PKK tarafından kullanılması iki ülke ilişkilerini kopma noktasına getirmiştir.

Türkiye ulusal güvenliğini koruma ihtiyacıyla dış politikasında yeni bir döneme girmiş küresel ve bölgesel konuları yakından takip eden ve gerektiğinde müdahale kabiliyeti gösteren bir çizgide durmaya başlamıştır. Uzun yıllar Suriye'ye karşı operasyon yürütmekten kendisini geri çeken Türkiye, artan şiddet ve yükselen tehlikeler karşısında 3 önemli sınır dışı operasyonunu gerçekleştirmiştir.

Sonuç itibarıyla, Suriye'de farklılaşan öncelikler ve çatışan stratejiler nedeniyle iki müttefik arasındaki ilişkileri kırılma noktasına getirmiştir. Anlaşmazlığın temelinde, PYD ile silahlı kolu YPG'nin Amerikan ve Türk politikacılar tarafından algılar arasındaki fark olmuştur. ABD, PYD'yi Suriye'de kendi kendini ilan eden İslam Devleti'ne karşı sahada birlikte, çalışabilecek tek yetenekli ortak olarak görmüş ve YPG'ye silah ve eğitim dahil olmak üzere

destek sağlamaya devam etmiştir. IŞİD'e karşı kullanılmışlardır. Türkiye ise PYD'yi ABD ve Avrupa Birliği tarafından terör örgütü olarak sınıflandırılan PKK Suriye'deki uzantısı ve güney sınırlarında PYD kontrolündeki bir bölge olarak görmüştür. Büyük bir ulusal güvenlik tehdidi olarak Türkiye'nin Afrin saldırısı, ABD-Türkiye ilişkisinin ne kadar kırılgan hale geldiğini ortaya koymuştur. Afrin'de ABD varlığı bulunmazken, Fırat Nehri'nin doğusundaki Menbiç ve YPG'nin elindeki bölgelerde ABD kuvvetlerinin olması ve bu bölgelerde YPG'ye yönelik Türk taarruzları durumunda Türk ve Amerikan kuvvetleri arasında bir çatışma riski yaratmıştır. Başkan Tayyip Erdoğan'ın 25 Ocak'ta ABD Başkanı Donald Trump'la yaptığı telefon görüşmesinde “ABD’nin, askerlerini Suriye'nin kuzeyindeki Menbiç bölgesinden çekmesini istemiş ve ABD Merkez Komutanlığı komutanı General Joseph Votel, 'ABD’nin güçlerini Menbiç'ten çekmek gibi bir düşüncesinin olmadığını iletmiştir.

ABD Türkiye'yi yatıştırmanın başka yollarını aramış, ancak Türkiye'yi memnun edecek tek şey ABD'nin YPG'ye verdiği desteği tamamen kesmesi olmuştur. ABD'nin YPG ile iş birliğinin, daha geniş bir stratejik vizyonun parçası değil, operasyonel düzeyde alınan taktik bir karar olduğu ileri sürülmüştür. Bakan Mattis tarafından kısa süre önce açıklanan 2018 Ulusal Savunma Stratejisi, ABD'nin “Afganistan, Irak, Suriye ve başka yerlerde elde ettiğimiz kazanımları pekiştirmek ve güç kaynaklarını kopardıkça teröristlerin kalıcı yenilgisini desteklemek için kalıcı koalisyonlar geliştireceğini” göstermiştir.

Ulusal Savunma Stratejisinde belirtilen kalıcı koalisyonlar geliştirme stratejisi ile oldukça uyumlu olmuştur. YPG ile sınırlı ve geçici bir iş birliği ile onunla kalıcı bir koalisyon geliştirmek arasında fark olduğu belirgin hale gelmiştir. İlk aynı zamanda bir baş belası iken, ikincisi ABD ve Türkiye'yi bir çarpışma rotasına alabileceği öngörülmüştür. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Twitter'dan yaptığı açıklamada, “ABD artık sınırlarımız boyunca terör ordusu kurduğunu kabul etti.” demiştir. Karşılığında bizim görevimiz, bu terör ordusunu daha yeni yeni kıstırmak olmuştur.” ABD-Türkiye ittifakı artık kesin olarak kabul edilemez hale gelmiştir. Bu ilişkinin geçmişte birkaç “stres testinden” geçmesi, buna dayanacağının garantisi olmamıştır. Birincisi, artık ilişki için stratejik bir çerçeve yok olmuştur. İkincisi, artık her iki tarafta da sorumlular bir araya gelmekten kaçınmıştır. Üçüncüsü, popülizm çağında, Türkiye'de Amerikan karşıtlığı ve Türkiye'nin ABD'deki liderliğine yönelik artan hoşnutsuzluk çok önemli hale gelmiştir. Son olarak, Washington stratejik düşünme yeteneğini kaybetmiş ve Türkiye rejimin hayatta kalma modunda, bu da uzun vadeli çıkarların her iki taraf için de önemsiz olduğu anlamına gelmiştir. Bu ilişkiyi bozmak, her iki taraf için de bir ikame bulması oldukça zor olduğundan hem ABD hem de Türkiye için kalıcı sonuçlar doğurmuştur. ABD'nin Türkiye'nin muhitinde aynı kapasitede başka bir ortağı yoktur ve PYD kesinlikle büyüyemez.

Türkiye alternatiflere sahip olmayı istese de Rusya'nın böyle bir rolü ne kapasitesi ne de çıkarı olmadığı için Rusya asla ABD'nin yerini tutamayacağı analistler tarafından ifade edilmiştir.

Sonuç olarak, Balkanlar ve Kafkaslardan Orta Doğu ve Orta Asya'ya kadar çoğu dış politika meselesinde çatışan politikalar olmuştur. ABD ve Türkiye'nin Suriye'deki stratejileri konusunda kısa vadede bir anlaşmaya varmaları pek olası görülmemiştir. Bununla birlikte, yapılan açıklamaların, politikalar ve eylemler, ilişkiyi uzun vadede bile tekrar rayına oturtma şansını azaltabileceği konusunda görüşler olmuştur. Mevcut krizden kurtulmak için birkaç adım atılmıştır fakat beklenen sonuç alınamamıştır. Birincisi, her iki müttefik de Suriye'de anlaşmazlığa düşmeyi kabul etmemiş ve bunu ilişkiyi bozmak için bir sebep olarak görmüştür. İkincisi, her iki taraftaki her düzeydeki devlet yetkilileri, duygusal ve kışkırtıcı açıklamalardan kaçınmamıştır. Üçüncüsü, her iki taraftaki diplomatlar ve askerler, kısa vadede Suriye'de beklenmedik bir çatışmayı önlemek ve uzun vadede iş birliği için yeni bir stratejik çerçeve geliştirmek için birlikte çalışmaktan uzak hale gelmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- Acar, Ü. (2011). *İstihbarat*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Acar, Ü. (2012). *A'dan Z'ye Terörizm*. Kripto Yayınları, Ankara
- Açıkmeşe, S. A. (2012). “Strateji Ve Güvenlik Kavramları”. M. Aydın ve A. H. Atalay (Ed.), *Strateji ve Güvenlik*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2-21.
- Agius, C. (2013) “Social Constructivism”. A. Collins (Ed.), *Contemporary Security Studies*, 3rd Ed, Oxford University Press, London.
- Akgün, B. (2012). *ABD'nin Suriye Politikası, Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler (Perspektifler, Sorunlar Ve Çözüm Önerileri)*. Stratejik Düşünceler Enstitüsü, SDÜ Uluslararası İlişiler Program Koordinatörlüğü, Isparta.
- Aktan, S. ve Koknar M. (2005). “Turkey”, Y. Alexander (Ed). *Combating Terrorism Strategies Of Ten Countries*. The University Of Michigan Press, 2005.
- Aladağ Görentaş, I. (2009). “Realizm ve İkilem”. H. Çomak (Ed.). *Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış*. Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 41-66.
- Alkan, N. (2012). *PKK'da Semboller, Aktörler, Kadınlar*. Karakutu Yayınları, İstanbul.
- Altuğ, Y. (1995). *Terörün Anatomisi*. Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul.
- Altunışık, M. B., (2004) “Türk-ABD Güvenlik İlişkileri: Orta Doğu Boyutu”, M. Aydın ve C. Erhan (Ed.), *Türk-Amerikan İlişkileri: 200 Yıllık Iraksama ve Yakınsama*. Routledge, İngiltere.
- Anıl, Y. Ş. (2003). *Alamut Terörünün Kaynakları ve Hasan Sabbah*, Gendaş Yayıncılık, İstanbul.
- Annan, K., (2005). *In Larger Freedom: Towards Development. Security And Human Rights For All*, New York.
- Arı, T. (2004). *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş. Petrol ve Hegemonya*. Alfa Kitabevi. İstanbul.
- Arı, T. (2010). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Mkm Yayıncılık, Bursa.
- Arıboğan, D. (2007). *Terör: Korku Hali*. Profil Yayıncılık, İstanbul.
- Atay, M. (2008). *Türkiye'de Terörü Ortaya Çıkaran İç Ve Dış Dinamikler, Stratejiler ve Taktikler*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları 8: 409- 424.
- Ateş, D. (2016). *Uluslararası Örgütler*. Dora Yayıncılık. Bursa

- Athanassopoulou, E. (2014). *Strategic Relations Between The Us And Turkey 1979-2000: Sleeping With A Tiger*. Routledge, London.
- Avsar, B. Z. (1992). *Kitle İletişim Araçları ve Terör*, Kamer Yayınları, İstanbul.
- Aydın, A. (1992). *Kürtler PKK ve A. Öcalan*. Kiyap Yayınları, Ankara.
- Bal, İ. (2002). “Devlet, Demokrasi ve Terör: Çözüm Önerileri” H. H. Çevik ve T. Göksu, (Ed.), *Türkiye’de Devlet, Toplum ve Polis*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Bal, İ. (2006). *Terör Nedir, Neden Terörist Olunur*. Uşak Yayınları, Ankara.
- Bal, M. A. (2003). *Savaş Stratejilerinde Terör*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Balbay, M. (2004). *Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri*. Cumhuriyet Yayınları, İstanbul.
- Balcı, A. (2015). *Realizm, Uluslararası İlişkilere Giriş-Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, Küre Yayınları, İstanbul.
- Balcı, A. ve Kardaş, T. (2014). “Realizm”. A. Balcı ve Ş. Kardaş (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş Tarih, Teori, Kavram ve Konular*. Küre Yayınları, İstanbul, 85-96.
- Baldwin, D. (1997). *The Concept Of Security*. Review Of International Studies, 5-26.
- Baldwin, D. A. (2004). “Güvenlik Kavramı”. (Çev. Ç. Şahin), K. Kasım ve Z. A. Bakan (Ed.), *Uluslararası Güvenlik Sorunları*. Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 1-37.
- Ballı, R. (1991). *Kürt Dosyası*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Başbuğ, İ. (2014). *Terör Örgütlerinin Sonu*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Başeren, S. (2006). *Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu*, Genel Kurmay Başkanlığı Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi Yayını, Ankara.
- Berdal, M. (2000). “International Security After The Cold War”. K. R. Spillmann and A. Wenger (Ed.), *In Towards The 21st Century*. Bern, 21-68.
- Beren, F. (2011). “Terörle Mücadele İstihbaratı”. S. Özeren, M. Sever, (Ed.). *Terörizm Paradoksu ve Türkiye*, Karınca Yayınları, Ankara.
- Beşikçi, İ. (1991). *Bilim Yöntemi*. Yurt Kitap Yayın, Ankara.
- Bila, F. (2004). *Satranç Tahtasındaki Yeni Hamleler: Hangi PKK*. Ümit Yayıncılık, Ankara.
- Bilgiç M. S. ve Akyürek S. (2012). *Türkiye’de Kürtler be Toplumsal Algılar*. Bilgesam Yayınları, İstanbul.
- Birdişli, F. (2014). *Uluslararası Güvenlik: Teori ve Pratikte*. Seçkin Yayınları, İstanbul.
- Bölme, S. (2012). *İncirlik Üssü, ABD’nin Üs Politikası ve Türkiye*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Brzezinski, Z. (1996). *Kontrollden Çıkış Dünya*, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Buzan, B. (1983). *People, States, And Fear: The National Security Problem In International Relations*. Harvester Wheatsheaf, Brighton.

- Buzan, B. (1998). "Security, The State, The New World Order, and Beyond". R. D. Lipschutz (ed.). *On Security*. Columbia University Press, New York.
- Buzan, B. and Hansen, L. (2009). *Evolution Of International Security Studies*. Cambridge University Press, New York.
- Buzan, B. and Weaver, O. (2003). *Regions And Powers: The Structure Of International Security*. Cambridge University Press, New York.
- Buzan, B. Wæver, o. and Wilde, J. (1998). *A New Framework For Analysis*. Lynne Rienner Publishers Inc, Boulder.
- Canbolat, İ. S. (2002). *Avrupa Birliği: Uluslararası Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal Ve Jeopolitik Analizi Ve Genişleme Sürecinde Türkiye İle İlişkiler*. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Cazala, M. (2014). "Eleştirel Kuramda Özgürleşme ve Aydınlanma Düşüncesi". *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2, Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*. T. Arı, (drl.). Dora Yayınları, Bursa.
- Cevizoğlu, H. (1991). *Körfez Savaşı ve Özal Diplomasisi Belgeler*. Form Yayınları, İstanbul.
- Chomsky, N. (2001). 11 Eylül. (Çev. D. Körpe), Om Yayınevi, İstanbul.
- Coplin, W. (1980). *Introduction To International Politics*. Prentice Hall Inc. Chapter V. New Jersey,
- Çakmak, H. (2006). *Avrupa Güvenliği*. Platin Yayınları, Ankara.
- Çalışkan, E., (2013). *PKK Terör Örgütüne Dış Destek: Dönemsel Çerçeve Analizler*. Çatı Kitapları, İstanbul.
- Çevik, A. (2010). *Politik Psikoloji*. Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Çiçekçi, C. (2012). *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Güvenlik Kuramı*. Kriter Yayın, İstanbul.
- Çongar, Y. (2012). *Artık Sır Değil: Amerikan Gizli Telgraflarında Türkiye*. Hemen Kitap, İstanbul.
- Dedeoğlu, B. (2003). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. Derin Yayınları, İstanbul.
- Dedeoğlu, B. (2008). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. Yeni Yüzyıl Yayınları, İstanbul.
- Dehesa, G. (2007) *What Do We Know About Globalization? Issues Of Poverty And Income Distribution*. Malden: Blackwell Publishing, Wiley-Blackwell, New Jersey.
- Demirel, E. (2007). *Terör*. IQ Kültür -Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Demirel, E. (2007). *Terör*. IQ Yayıncılık, İstanbul.
- Deutsch, K. (1968). *The Analysis Of International Relations*. Sage Publications, Prentice Hall.
- Dilmaç, S. (1997), *Terörizm Sorunu ve Türkiye*, EGMİDB Yayınları, Ankara, S.35.

- Dougherty, J. E. (1976). "The Study Of The Global System". J. Rosenau, K. R. Thomson ve G. Boyd, (ed.) *World Politics: An İnroduction*, Free Press, New York.
- Duman, Ç. (2017). *Körfez Savaşları*. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, İstanbul.
- Durmuş, R. (2011). *Geçmişten Günümüze Türk- Amerikan İlişkileri*. Türk-Asya Stratejik Araştırma Merkezi, İstanbul.
- Egm, (2004) *Kürtçü-Bölücü Terör Örgütleri*. İDB Yayınları, Ankara.
- Ergül, N. (2012). "Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletler'in Rolü ve Uygulamaları". A. Sandıklı (Ed.), *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. Bilgesam Yayınları, İstanbul, 165-210.
- Erhan, Ç. (2002). "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları". R. Yinanç ve H. Taşdemir (Ed.), *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Erhan, Ç. (2005). "ABD ve NATO'yla İlişkiler". B. Oran (drl.), *Türk Dış Politikası 1. İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Fisher, I. (2002) *Turkey, İn The Middle, Grows More Worried Every Day About A U.S. Attack On Iraq*, New York Times, New York.
- Frankel, B. (1996). "Restating The Realist Case: An İntroduction". B. Frankel (Ed.) *Realism: Restatements And Renewal* London: Frank Cass And Company Limited, London.
- George, A. Hermen, E. O'sulhvan, G. ve Chomsky, N. (1999). *Terörizm Efsanesi*. Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Goldstein L. (1996). *The What And The Why Of History*. Philosophical Essays, E. J. Brill. Leiden.
- Gunter, M. (1990). *The Kurds İn Turkey: A Political Dilemma*. Westview Press, Boulder.
- Gunter, M. M. (1990). *The Kurds İn Turkey: A Political Dilemma*, Westview Press, S, USA.
- Gurcan, M. (2012). "Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar", A. Sandıklı, (Ed.). *Teoriler Işığında Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. Bilgesam Yayınları, İstanbul.
- Gülener, S. ve Öztürk, H. (2018) *İtiraflarda FETÖ'nün Devlete Sızması (Askeriye, Mülkiye, Adliye) Raporu*, Seta Yayınları, Ankara.
- Haas, E. (1958). *The Uniting Of Europe: Political, Aocial And Economical Forces 1950-1957*, Stevens & Sons Limited, London.
- Hardin, R. (2002). *The Russell Sage Foundation Series On Trust.Trust And Trustworthiness*. Russell Sage Foundation.
- Herbst, P. (2003). *Talking Terrorism: A Dictionary Of The Loaded Language Of Political Violence*, Westport: Greenwoodpress.

- Hettne, B. (2005). *Bölgeselciliğin Küresel Siyaseti: Teori ve Pratik. Bölgeselcilik ve Dünya Düzeni*, Routledge, UK.
- Hobbes T. (2008). *Leviathan*. (Çev. S. Lim), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Hyde-Price, A. (2001). "Introduction". H. Gärtner, A. Hyde-Price, And E. Reiter (ed.). *Europe's New Security Challenges*. Lynne Rienner Publishers, London, 1-23.
- Iglesias, M. (2011). *The Evolution Of The Concept Of Security*. Spanish Institute Of Strategic Studies/Ministry Of Defense, Madrid.
- Ikenberry G. J. And Slaughter A. M. (1948). *Forging A World Of Liberty Under Law: U.S. National Security In The 21st Century*. Princeton: Woodrow Wilson School Of Public And International Affairs, Princeton University,
- İlhan, S. (2002). *Terör: Neden Türkiye?* Asam Yayınları, Ankara.
- İmset İ.G. (1993). *PKK: Ayrılıkçı Şiddetin 20 Yılı: 1973-1992*. Tdn Press, İstanbul.
- İnat, K. Caner, M. (2017). *Türk-Amerikan İlişkilerinde 'Eksen' Sorunu. Ak Parti'nin 15 Yılı Dış Politika*. Seta Kitapları, İstanbul.
- Jackson-Preece, J. (2011). *Security In International Relations*. University Of London International Programmes. London.
- Kantarıcı, Ş. Kasım, K., Kaya, İ. Laçiner, S. (2002). *Ermeni Sorunu El Kitabı*. Ermeni Araştırmaları Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Karabulut, B. (2015). *Güvenlik "Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek"*. Barış Kitabevi, Ankara.
- Kennan George F. (2006). *Comments On The General Trend Of U.S. Foreign Policy*. George F. Kennan Papers, Princeton University.
- Kirişçi, K. (2002) "ABD-Türkiye İlişkileri: Yenilenen Ortaklıkta Yeni Belirsizlikler." Barry Rubin ve Kemal Kirişçi, (Ed.). *Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Kongar, E. (2001). *Küresel Terör ve Türkiye*. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Kramer, H. (2000). *A Changing Turkey: The Challenge To Europe And The United States*. Brookings Institution Press. Washington, D.C.
- Kramer, H. (2000). *A Changing Turkey: The Challenge to Europe and the United States*. Brookings Institution Press, Washington, D.C.
- Kurt, M. (2015). *Türkiye'de Hizbullah*. İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- Kurubaş, E. (2004). *Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye: 1960'lardan 2000'lere*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

- Lake, D. and Patrick M. (1997). *Regional Orders: Building Security In A New World*. The Pennsylvania University Press, Pennsylvania.
- Laqueur, W. (1999). *The New Terrorism*. Oxford. University Press, London.
- Lasswell, H. D. and Kaplan A. (1950). *Power And Society: A Framework For Political Inquiry*. New Haven: Yale University Press.
- Laurie, M. (2002). *Bagby, Political Thought*. Wadsworth/Thomson Learning Publication, Toronto.
- Lewis, B. (2007). *Haşîşiler İslam'da Radikal Bir Tarikat*. (Çev. K. Sarısözen), Kapı Yayınları, İstanbul.
- Machievelli, N. (1994). *Prens*. (Çev. N. Güvenç), Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Manaz, A. (2006). *Türkiye'ye Yönelik Terör Odakları*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Marcus A. (2009). *Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Masala, C. (1999). "Demographic Pressure And Ecological Restraints: The Case Of The Mediterranean". K. R. Spillman, and J. Krause, (ed.). *International Security Challenges In A Changing World*, Peter Lang, Bern.
- Mcdonald, M. (2008). "Constructivism", P. D. Williams (ed.). *Security Studies: An Introduction*, Routledge, New York.
- Mcrae, R. (2001). *Human Security In A Globalized World, Human Security And The New Diplomacy*. McGill-Queen's University Pres, London.
- Mcsweeney, B. (1999). *Security, Identity And Interests; A Sociology Of International Relations*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Merle, M. (1982). *Sociologie Des Relations Internacionales*, Dalloz, Paris.
- Migdalovitz, C. (2003). *Iraq: Turkey, The Deployment Of U.S. Forces And Related Issues*. Congressional Research Service.
- Morgenthau, H. (1985), *Politics Among Nations The Struggle For Power And Peace*. Mcgraw Hill, New York.
- Murphy J. F. (1989). *State Support Of International Terrorism*. Westview Press, San Francisco.
- Nye, J. S. (2009). *Understanding International Conflicts*. Pearson, New York.
- Okur, M. A., Ongur, H. Ö. (2015). "Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Teori", *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, R. Gözen (drl.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Olson, R. (2005), *Türkiye'nin Suriye, İsrail ve Rusya ile İlişkileri: 1979-2001*. (Çev. S. Elik), Orient Yayınları, Ankara.
- Oran, B. (2001). *Türk Dış Politikası 2. Cilt: Dönemin Bilançosu: 1990-2001*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Öcalan, A. (1978). *Kürdistan Devriminin Yolu: Manifesto*. Serxwebûn Yayınları, Köln.
- Öcalan, A. (1982). *Kürdistan'da Zorun Rolü (Ulusal Kurtuluş Savaşı-Ulusal Kurtuluş Siyaseti)*. Serxwebûn, Köln.
- Özcan N. A. (2000). "Terör ve Ekonomi". Ü. Özdağ (ed.). *Terörizm İncelemeleri Asam Yayınları*, Ankara.
- Özcan, A. N. (1999). *PKK Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*. Asam Yayınları, Ankara.
- Özdağ, Ü. (1999). *Türkiye Kuzey Irak ve PKK Bir Gayri Nizami Savaşın Anatomisi*, Asam Yayınları, Ankara.
- Özdağ, Ü. (2010). *PKK Terörü Neden Bitmedi, Nasıl Biter?*. Kripto Kitapları, Ankara.
- Özkan, T. (2004). *CIA Kürtleri: Kürt Devletinin Gizli Tarihi*. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Palmer M. and Hyman, B. (1993). *Yönetimde Kadınlar*. (Çev. V. Üner), Rota Yayınları, İstanbul, 1993, S.36.
- Robert S. (1968). *The Essence Of Security: Reflections In Office*, Harper And Row, New York.
- Rocker, R. (1994). *Anarco-Syndicalism*, Phonix Pres, London.
- Rohde, C. (2004) *The Heritage, Challenge, and Future of Realism: In Memoriam Hans J. Morgenthau (1904a1980)*, Bonn University Press, Bonn.
- Romano, H. and Rowe. (2014). "The United States And The Kurds Of Iraq: Strange Allies" D. Romano And M. Gurses. (drl.) *Democratization, And The Kurds In The Middle East Turkey, Iran, Iraq, And Syria*, Palgrave Macmillan, New York.
- Sayarı, S. (2004). *Turkish-American Relations: Past, Present And Future*. Routledge, London.
- Sezer, D. (1989). *Turkish Political Science Association, Turkey In The Year 2000*. Dünya Publications, Ankara.
- Silke, A. (2004). *Research On Terrorism: Trends, Achiements And Failures*. Frank Cas, London.
- Sönmezoğlu, F. (1989). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Sönmezoğlu, F. (Der.) (2017). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul.
- Stolberg, A. (2012). *How Nation-States Craft National Security Documents*. U.S. Army War College. Strategic Studies Institute Monograph, Carlisle, Pa, USA.
- Sullivan, M. P. (1990). *Power In Contemporary International Politics*. University Of South Carolina Press, Columbia, 42–66.
- Şen, O. (2014). "Klasik Realizmin Güvenliğe Bakışı ve Kökenleri". *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Teorik Değerlendirmeler*. E. Çıtak, O. Şen (drl.). Tarcan Matbaası, İstanbul.

- Şimşir, B. N. (2003) “Ermeni Terörü Ve Şehit Türk Diplomatları Üzerine Bazı Tespitler Ve Öneriler”, Ş. Kantarcı (Ed.), *Ermeni Araştırmaları I. Türkiye Kongresi Bildirileri Cilt: 2*, Asam-Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Tağma, K. (2008). *Etnik Kürt Milliyetçiliğine Dayalı Terörizmin Nedenleri ve Çözüm Önerileri*, Kitap Neşriyat Dağıtım, Ankara.
- Tan, A. (2011). *Kürt Sorunu*. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Tanrısever, O. F. (2005). *Güvenlik. İçinde Devlet ve Ötesi*. A. Eralp (drl.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tekin, Arslan (1999). *İmralı'daki Konuk*. Nobel Yayınları, İstanbul.
- Temizöz, C. (2012). *Kuruluşu, İnfazları, Katliamlarıyla Siyasallaşan PKK Terör Örgütü*. Togan Yayıncılık, İstanbul.
- Terriff, T., Croft, S., James, L., Morgan, P. (2000). *Security Studies Today*. Blackwell Publishers, Malden.
- Thornton, T. (1968). “Terror As A Weapon Of Political Agitation”. H. Eckstein (Ed), *Internal War Problems and Approaches*. Greenwood Press, New York.
- Thucydides. (1996). “The History Of The Peloponnesian War.”, K. J. Atchity, (ed.). *The Classical Greek Reader*. Oxford University Press, Oxford, 157-163.
- Türkmen F. (2012). *Türkiye-ABD İlişkileri*, Timaş Yayınevi, İstanbul.
- Ullman, R. (2011). “Redefining Security”, C. Hughes And Y. M. Lai (Ed.), *Security Studies: A Reader*. Routledge, New York.
- Usta, O. (2003). *Güneydoğu'da Terör Görünümü ve Devlet Siyaseti*, Siirt Valiliği Yayınları, Ankara.
- Uzgel İ. (2001). “Abdullah Öcalan'ın Yakalanması”. *Türk Dış Politikası* 2. B. Oran (drl.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Uzgel, İ. (2013). “ABD ve NATO'yla İlişkiler,” *Türk Dış Politikası* 3. B. Oran (drl.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Vural Y. (2006). “Uluslararası Rekabet Gücünün Teşvikinde Devletin Rolü”, C. Aktan, D. Dileyici ve İ.Vural, (ed.) *Kamu Ekonomisi ve Kamu Politikası*, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Waeber, O. (1995). “Securitisation And Desecuritisation”, R. D. Lipschutz (drl.). *On Security*, Columbia University Press, New York, 46-86.
- Wæver, O. (2000) “The EU as a Security Actor: Reflections from a Pessimistic Constructivist on Post Sovereign Security Orders”, in M. Kelstrup and M. C. Williams (ed.).

- International Relations Theory and the Politics of European Integration*. Routledge, London, 250-294.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Addison. Wesley Publishing Company: California.
- Waltz, K. N. (1959). *İnsan, Devlet ve Savaş*. Columbia University Press, New York.
- Wardlaw, G. (1982). *Political Terrorism: Theory, Tactics And Countermeasures*, Cambridge University Press, London.
- Weaver, O. (1996). “The Rise And Fall Of The İnter-Paradigm Debate”. S. Smith, (Ed.). *International Theory: Positivism And Beyond*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Wiggershaus, R. (1995). *The Frankfurt School: İts History, Theories and Political Significance*. (Çev. M. Robertson), MIT Press Massachusetts, USA.
- Wiggershaus, R. (1995). *The Frankfurt School: İts History, Theories And Political Significance*. Mıt Press, Massachusetts, USA.
- Williams P. D. (2013) *Security Studies: An Introduction*. Routledge, New. York.
- Yalçın, H. B. (2018). *Ulusal Güvenlik Stratejisi Abd-İngiltere-Fransa-Rusya-Çin*. Seta Kitapları, Ankara.
- Yalvaç, F. (2015), “Eleştirel Teori”. Ş. Kardaş, A. Balcı (ed.). *Uluslararası İlişkilere Giriş-Tarih, Teori, Kavram ve Konular*. Küre Yayınları, İstanbul
- Yaramış, V. ve Kolasi, K. (2014). “Eleştirel Teori, Hegemonya ve Güvenlik”. M. Şahin ve O. Şen (ed.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Temel Kavramlar*. Kripto Yayınları, İstanbul.
- Yayman, H. (2011). *Şark Meselesinden Demokratik Açılıma Türkiye’nin Kürt Sorunu Hafızası*, Seta Yayınları, İstanbul.
- Yergin, D. (1978). *Shattered Peace: The Origins Of The Cold War And The National Security State*. Houghton Mifflin Company, Boston.
- Yetkin, M. (2004). *Kürt Kapanı: Şam’dan İmralı’ya Öcalan*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yılmaz, S. (2011). *Terör Ve Türkiye- Düşünce Strateji Eylem*. Kum Saati Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, S. (2017). *Uluslararası Güvenlik Teori, Pratik ve Gelecek*. Kaynak Yayınları, Ankara.
- Zedner, L. (2009). *Güvenlik*. (Çev. D. Orhun) Optimist Yayın Grubu, İstanbul.
- Liddell, H. G. And Scott R. (1996). *Greek-English Lexicon: With a Revised Supplement*. Oxford University Press, UK.
- Dağı, Z. (2002). “Rusya’nın Güvenlik Politikası ve Türkiye”. R. Yinanç, H. Taşdemir (ed.) *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Sürekli Yayınlar:

- Açıkmeşe S. A (2011). “Algı Mı, Söylem Mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”. *Uluslararası İlişkiler*, 8(30): 43-73.
- Akbaş, Z., Çelik, A.H. ve Duman, M. (2019). “İkinci Yüzyılında İş birliği ve Çatışma Sarmalında Türk-Amerikan İlişkileri”. *Opus-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 13(19): 2226-2258.
- Aktaş, A. (2011). “Güvenikleştirme Yaklaşımı ve Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Anlayışındaki Dönüşüm”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2):7-47.
- Allison, G. (2009). “A Response to Nuclear Terrorism Skeptics”. *The Brown Journal of World Affairs*, 16(1): 31-44.
- Arends, J. ve Frederik M. (2009). “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: “Güvenlik” Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, *Uluslararası İlişkiler*, 6(22): 3-33.
- Avcı, E. (2019). “Yeni Sol Dalgadan Küresel Dalgaya Türkiye’de Terörizm”. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 29(1): 139-166.
- Avcı, E. ve Demir, C. (2017). “Terörizm Çalışmaları: Türkiye’deki Araştırmalara İlişkin Betimsel Bir Analiz”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 13 (26): 1-44.
- Aydın, M. (1996). “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 1(1): 71-114
- Aydın, M. (2004). “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği” *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(1): 33-60.
- Aydın, M. Özcan, N.A. ve Kaptanoğlu, N. (2007). “Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak’ın Geleceği ve Türkiye”. *TEPAV Ortadoğu Çalışmaları* 1(1):53-84.
- Aydın, M. ve Açıkmeşe, S. (2008). “İslam Örneğinde Küreselleşen Dünyada Kimliğe Dayalı Güvenlik Tehditleri”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Özel Sayı: Güvenlik:197-214.
- Aydın, M. ve Ereker, F. (2014). “Türkiye’de Güvenlik: Algı, Politika, Yapı”. *Uluslararası İlişkiler*, 11(43):127-156.
- Bakan, S. ve Şahin, S. (2018). “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”. *The Journal Of International Lingual, Social And Educational Sciences* 4(2):135-152.
- Bal, İ. ve Laçiner, İ. (2004). “Ethnic Terrorism İn Turkey And The Case Of The PKK: Roots, Structure, Survival And Ideology”, *Ankara Papers*, 9(1):1-71.
- Baldwin, D. (1997). “The Concept Of Security”, *Review Of International Studies*, 23(1):5-26.
- Baldwin, D. A. (1997). “Y”. *Review Of International Studies*, 1(23):5-26.
- Baldwin, D. A. (2003). “Güvenlik Kavramı”. *Avrasya Dosyası Güvenlik Bilimleri Özel Sayısı* 9(2):5-35.

- Başeren, S. (1995). "Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme ve Mücadele", *Avrasya Dosyası*, 1(4):17-70.
- Başeren, S. (1995). "Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme ve Mücadele". *Avrasya Dosyası*, 1(4):163-174.
- Baylis, J. (2008). "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18): 69-85.
- Baysal, B. ve Lülecı, Ç. (2015). "Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22): 61-96.
- Bilgiç, M. S. (2014). "PKK/KCK'nın Stratejisi Taktikleri ve Taktik Düzeyde Etnik Terörle Mücadele". *Bilge Strateji Dergisi* 6(10): 85-114.
- Bilgin, P. (2007). Making Turkey's Transformation Possible: Claiming 'Security Speak' Not Desecuritization! Southeast European And Black Sea Studies Cilt. 7, No. 4, S. 555–571.
- Booth, K. (2003). "Güvenlik ve Özgürleş(tir)me", *Avrasya Dosyası*, 9(2):51-70.
- Brauch, H. G. (2008). "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (18): 1-47.
- Buzan, B. (1997). "Rethinking Security after the Cold War." *Cooperation and Conflict*, 32 (1): 5-28.
- Buzan, B. (2008). "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi", *Uluslararası İlişkiler*, 5(18):107-123
- Buzan, B. and Wæver, O. (1997). "Slippery, Contradictory, Sociologically Untenable? The Copenhagen School Replies", *Review Of International Studies*, 23(2): 241-250.
- Carnesale, A. and Nacht, M. (1976). "Forward". *International Security*. 1(1): 2-27
- Cebeci ve Üstun, (2012) "The Syrian Quagmire: What's Holding Turkey Back?", *Insight Turkey*, 14(2):15-32.
- Chia-Yi L. (2013). "Democracy, Civil Liberties, And Hostage Taking Terrorism", *Journal Of Pace Reseach*, 50 (2):235-240.
- Criss, N. B. (1995) "The Nature Of Pkk Terrorism İn Turkey,". *Studies İn Conflict & Terrorism*, (18):17-37.
- Cynthia, L. Kennedy W. L. and Sherley, A. (2006) "Are Counter-Terrorism Strategies Effective? The Results Of The Campbell Systematic Review On Counter-Terrorism Evaluation Research", *Journal Of Experimental Criminology*, 2(4): 489-516.

- Çalışkan, M. (2020). "Suriye’de PKK Faaliyetlerinin Tarihî Arka Planı ve PYD Terör Örgütünün Siyasallaşma Çabaları". *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10):63-91.
- Çetinkaya, Ş. (2012). "Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları". *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*, (2):241-260.
- Çoşkun, S. (2010). "Çevre Sorununa Radikal Bir Çözüm Önerisi Olarak Eko-Anarşizm". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (15):101-116.
- David Wildman And Phyliss Bennis, "The War İn Afghanistan Goes Global," *Critical Asian Studies* 42, No. 3 (2010): 469.
- Dedeoğlu, B. (2004). "Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1 (4): 1-21.
- Demir K. A. ve Demir, K. (2018). "Tsk’nın İha Görüntülerini Sorun Yönetimi Bağlamında Siyasal İletişim Aracı Olarak Kullanması: Afrin Operasyonu Örneği", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(2):355– 390.
- Deniz, T. (2013). "Suriye’nin Durumu, ABD-Rusya ve Türkiye’nin Tutumu". *Marmara Coğrafya Dergisi*, (27): 314-332.
- Denker, S. Ve Kurubaş, E. (2003). "Jeo Politika ve Jeo Strateji Açısından Kürt Konusu, PKK ve Türkiye". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8): 1-33.
- Doyle, R. B. (2007). "The U.S. National Security Strategy: Policy, Process, Problems". *Public Administration Review*, (4): 624-629.
- Dugard, J. (1974). "International Terrorism: Problems Of Definition". *International Affairs*, 50(1).
- Duman, Ç. (2018). "1. Körfez Savaşları". *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 4(2): 137-156.
- Emeklier, B. (2011) "Thomas Hobbes ve John Locke’un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 7(13): 99-123.
- Erdem, M. (2015). "11 Eylül Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri ve Karikatüre Yansıması". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (40): 291-313.
- Erdem, M. (2015). "11 Eylül Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri ve Karikatüre Yansıması". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* (40) 291-314.
- Ergil, D. (1991). "Terörizmin Mantığı ve Hedefi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi Muammer Aksoy'a Armağan*, 11(5).
- Erhan, Çağrı, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 56, 2004, No. 4, S. 78-79.

- Erol, M.S. ve Çelik K.E. (2018). “ABD’nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: Ypg Örneği”. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(2): 14-45.
- Eunyoung K. and Minwoo Y. (2008). “What Works? Countermeasures To Terrorism: A Case Study Of Pkk”. *International Journal Of Comparative And Applied Criminal Justice*, 32(1): 65-88.
- Freedman, L. (1998). “The Changing Forms Of Military Conflict”. *Survival*, 40(4): 39-56.
- Gaibullov, K. and Sandler, T. (2009) “Hostage Taking: Determinants Of Terrorist Logistical And Negotiation Success,” *Journal Of Peace Research*. 46(6): 739-756.
- Gough, M. (2002). "Human Security: The Individual In The Security Question-The Case Of Bosnia", *Contemporary Security Policy*, 23(3): 145-191.
- Göngem, M. A. (2014). “Arap Baharı Karşısında Abd’nin Tutumu”, *SDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, (33): 1-18.
- Gül, M. (2016), “Güvenlikteki Kavramsal Değişim ve Türkiye’nin Güvenlik Yaklaşımı ve Politikalarına Etkileri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1):303-320.
- Hansen, L. (2000) “Küçük Deniz Kızı’nın Sessiz Güvenlik İkilemi ve Kopenhag Okulunda Cinsiyetin Yokluğu”. *Millennium Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, (29): 285-306.
- Hettne, Björn Ve Söderbaum, Fredrik, Küresel Sosyal Teoriye Doğru (1999). *Uluslararası İlişkiler ve Kalkınma Dergisi*, Cilt. 2, No. 4. S. 358-368, 1999,
- Hinnebusch, R. (2007). “The Us Invasion Of Iraq: Explanations And Implications”, *Critical Middle Eastern Studies*, 16(3): 209-228.
- Homer-Dixon T. F. (1991). “On The Threshold-Environmental Changes As Causes Of Acute Conflict”. *International Security*, 16 (2): 76-106.
- İşyar, Ö. G. (2008). “Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama”, *Akademik Bakış*, 2(3): 1-42.
- Kaliber, A. (2005). “Türkiye’de Güvenlikleştirilmiş Bir Alan Olarak Dış Politikayı Yeniden Düşünmek: Kıbrıs Örneği”, *Uluslararası İlişkiler*, 2(7):31-60.
- Karaca, B. (2010). “Düşük Yoğunluklu Çatıma Sürecinde Pkk’nın İdeolojik ve Stratejik Dönüşümünün Analizi”, *21. Yüzyıl Dergisi*, (14): 29-42.
- Karacasulu, N, ve Ovalı, Ş. (2014). “Terör: Kavramsal Çeşitlilik”. *Mülkiye Dergisi*, 28(243): 49-62.
- Keohane, Robert O. Ve Joseph S. Nye, “Globalization: What’s New? What’s Not? (And So What?)”, *Foreign Policy*, No 118, 2000, S. 104-119.

- Kerman, İ. Efeğil, E.(2017), Terör Örgütü Pkk/Pyd'nin Suriye'de İzlediği İç Savaş Stratejisinin Değerlendirilmesi, *Uluslararası Kriz Ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.2,2017,Ss.162-198.
- Kerman, İ. ve Efeğil, E. (2017), “Terör Örgütü PKK/PYD'nin Suriye'de İzlediği İç Savaş Stratejisinin Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Hibrit Savaşları Özel Sayısı, ss.166-168.
- Keyman, F. (2011), Arap Baharı, Türkiye Modeli ve Avrupa Birliği, Analist, Usak Yayınları, Sayı 6, Ankara.
- Kissinger, H. (1976) “Documentation: Foreign Policy And National Security”. *International Security* 1(1): 182-191.
- Küçükşahin, A. (2005) “Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu PKK Terörüne Hazırlayan Nedenler”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 1(2): 1-94
- Küçükşahin, A. (2006). “Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir Ve Nasıl Belirlenmelidir?”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2(4): 7-40.
- Küçükşahin, A. Uyar, Ö. Tahminciler, E. ve Dinçer, D. (2008). “Türkiye'nin Güvenlik Strateji Belgesi Nasıl Hazırlanmalıdır?” *Güvenlik Stratejileri Dergisi* (7):7-39.
- Lakiç, N. (2009). “Dangerous Liaisons: Securitization Theory And Schmittian Legacy”. *Western Balkans Security Observer*, (13): 9-16.
- Larrabee, S. (2002). “US Middle East Policy After 9/11: Implications For Transatlantic Relations,” *The International Spectator* 37(3): 43-56.
- Luerdi L. ve Alfajri A. (2017). “Turkey's Foreign Policy Strategy Change in Syrian Crisis.” *Institute for Research and Community Services Universitas Abdurrah, Pekanbaru*.
- Mearsheimer, J. (1990). “Back To The Future: Instability İn Europe After The Cold War”. *International Security*, 15(1): 5-56.
- Minwoo Y. And Mitchel R. (2008). “Terrorist Hostage-Taking And Kidnapping: Using Script Theory To Predict The Fate Of A Hostage”, *Studies İn Conflict And Terrorism*, 31(8): 736-748.
- Miş, N. (2011). “Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi”. *Dergi Pakt*, 6(2):345-381.
- Miş, N. (2012). “Suriye 2011”. *ORMER Ortadoğu Yıllığı 2011*, (7): 260-300.
- Mortan A. ve Edelman, E. (2013) “U.S.-Turkish Cooperation toward a Post-Assad Syria”, *Bipartisan Policy Center*, 204(202):1-36

- Nye, J. ve Lynn-Jones, S. (1988). "Uluslararası Güvenlik Çalışmaları: Alanın Durumu Üzerine Bir Konferans Raporu". *Uluslararası Güvenlik*, 12 (4): 5-27
- Ozan, E. (2014). "Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkiler Disiplinin Doğuşu Üzerine Değerlendirme". *Akademik Bakış Dergisi*, 7(14): 197-217.
- Özalp, M. (2018). "Türkiye'nin Suriye'ye Düzenlemiş Olduğu Fırat Kalkanı Operasyonu". *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(18):169-186.
- Özdemir, S. (2004). "Sosyal Gelişim Düzeyi Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (49): 231-266.
- Öztürk, S, ve Çelik, K . (2009). "Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri". *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(2):
- Öztürk, Y. (2015). "Konvansiyonel Savaş Devri Geride Mi Kaldı?". *Milli Güvenlik ve Askeri Bilimler Akademik Dergisi*, 2(6):23-42.
- Paris R. (2001). "Human Security: Paradigm Shift Or Hot Air?". *International Security*, 26(2):87-102.
- Polat, D. Ş. (2020). "Türkiye'nin Suriye'nin Kuzeyindeki Askerî Harekâtının Amaçları Ve Sonuçları". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16(33): 53-96.
- Rapoport, D.C. (1984). "Fear And Trembling: Terrorism İn Three Religious Traditions". *American Political Science Review*, 78(3): 658-677.
- Robins, P. (1993). "The Overlord State: Turkish Policy And The Kurdish Issue". *International Affairs*, 69(4):657-676.
- Rogers, P. (2006). "The Global War On Terror: Four Years On". *Medicine, Conflict And Survival*, 22(1):4-12.
- Rubin, M. (2003). "Are Kurdish Pariah Minority". *Social Research*, 70(1): 295-330.
- Sandıklı, A. ve Kaya, E (2013). "Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, 12(23): 59-79
- Saran, M, And Bitirim, S. (2010). "Terörle Mücadelede Sosyal Pazarlama ve İletişim Stratejileri." *Uluslararası Güvenlik Ve Terörizm Dergisi* 1.2 (2010): 87-109.
- Schinkel, W. (2009). Terör Kavramı Üzerine. *Çağdaş Siyaset Teorisi*, 8 (2): 176-198.
- Shareef, M. (2011). "The Kurds and US Foreign Policy: International Relations in the Middle East since 1945". *Insight Turkey*, 13(4): 207-209.
- Stivachtis, A. Y. (2008). "International Migration And The Politics Of Identity And Security". *Humanities And Social Sciences*, 2(1): 19-27.
- Stivachtis, I. (2001). "Co-Operative Security And Non-Offensive Defense İn The Zone Of War". *Peter Lang Publishers*. 1(39): 163-189.

- Strategic Survey (2002). "War in Afghanistan". *Strategic Survey*, 102(1): 229-253.
- Subhayu B. Sandler, T. And Younas, J. (2015). "The Toll Of Terrorism". *Imf Finance and Development Magazine*, 52(2): 26-28.
- Sur, M. (2013). "Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği". *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8(Özel):2535-2550
- Şimşek, M. (2016). "Terörizm; Kavramsal Bir Çalışma". *Akademik Bakış Dergisi*, (54): 319-335.
- Thakur, R. (2020) "A Political World View", *Contemporary Security Policy*, 24(1).
- Thomas N. and W.T. Tow (2002), "The Utility Of Human Security: Sovereignty And Humanitarian Intervention", *Security Dialogue*, 33(2): 177-192.
- Topal, C. (2013). "Soğuk Savaşın İlk Yıllarında Türkiye-Abd İlişkilerinde Ekonomik Yardımların Etkisi", *Sosyal Bilimler Dergisi*, (6): 111-121.
- Turaman, O. ve Çelik, A. H. (2018). "Türkiye ve ABD'nin Ortadoğu Dış Politikası: Irak Ve Suriye Örnekleri Üzerinden Çatışan Ve Örtüşen Değerler İkilemi ". *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1): 116-138.
- Ündücü, C. (2011). "Uluslararası Sistem ve Terörizm Arasındaki İlişki", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 2(1): 1-20.
- Vamvakas, P. (2009). "NATO and Turkey İn Afghanistan and Central Asia: Possibilities And Blind Spots". *Turkish Studies*, 10(1): 57-74.
- Walt, S. (1991). "The Renaissance Of Security Studies". *International Studies Quarterly*, 35(2): 211-139.
- Walt, S. (1998). "International Relations: One World, Many Theories". *Foreign Policy*, (110): 29-46.
- Walt, S. (2003). "Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı", *Avrasya Dosyası*, 9(2):71-106.
- Wildman D. and Bennis, P. (2010). "The War İn Afghanistan Goes Global". *Critical Asian Studies* 42(3): 469-480.
- Wildman, D. and Bennis, P. (2010). "The War İn Afghanistan Goes Global". *Critical Asian Studies* 42(3): 469-480.
- Williams, K. (2003). "Lustration As The Securitization Of Democracy İn Czechoslovakia And Czech Republic". *Journal Of Communist Studies And Transition Politics*, 19(4): 1-24
- Wolfers, A. (1952). "'National Security' As An Ambiguous Symbol". *Political Science Quarterly*, 67(4).
- Wolfers, A. (1952). "National Security As An Ambiguous Symbol," *Political Science Quarterly*, 67(4): 481-502

- Yalçınkaya, H. (2017). "İŞİD'in Yabancı Savaşçıları ve Yarattığı Tehdit: Türkiye'nin Tecrübesi (2014-2016)". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 14(53): 23-43.
- Yavuz, B. (2009). "Ken Booth, Critical Security Studies And World Politics". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6 (21):139-145
- Yaycı, C. (2004). "Irak'ta Yaşanan Savaşlar ve Türkiye'ye Etkiler". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 15(30): 331-352.
- Yel, A. M. (2006). "Terörizmin Temel Sebepleri". *Köprü Dergisi*, 94(1).
- Yorulmaz, M. (2020). "Realizm ve Liberalizm Perspektifinde Arktik Bölge Güvenliği ve Süregelen Güvenlik İkilemi". *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(32): 5250-5273.
- Zielonka, J. (1991). "Europe's Security: A Great Confusion. International Affairs". *Royal Institute Of International Affairs*, 67(1):127-137

Tezler:

- Özdemir, A. (2019). *Türkiye'nin Suriye Politikalarının Güvenlikleştirme Teorisi Kapsamında İncelenmesi: 2011-2015*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Bayraktar, Ü. (2015). *Arap Baharı Sonrası Ortadoğu'daki Statüko Karşısı Yapılanmaların Türkiye'nin Güvenlik Stratejilerine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Baysal, U. (2018). *PKK'nın Ayrılıkçı Siyası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Enstitüsü, Erzurum.
- Bozkurt İ, (2013) *Terör, PKK ve Dış Destek*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Çalık N. (2013). *Amerika Birleşik Devletleri'nin 11 Eylül Sonrası Asya Pasifik Politikası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Çoruk, S. (2005). *Yeni Dünya Düzeninde Güç Merkezleri ve Bu Güç Merkezleri ile Türkiye'nin İlişkilerinin Milli Güvenlik Stratejisi Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze.
- Taş D. (2014). *Türkiye'de Terörle Mücadelede Türk Kamu Yönetiminin İşlevleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme: PKK Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

- Günyel, C. (2011). *Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Politikalarının Oluşum ve Gelişim Süreci*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hancılar, Ö. (2011). *PKK Terörizmi ve Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Açısından Kuvvet Kullanma Hakkı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çetin, H. (2009). *Terör ve Terörle Mücadele Politikaları Bağlamında Türkiye Pkk Örneği: 2003-2008 Dönemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Bozkurt, İ. (2013). *Terör PKK ve Dış Destek*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Esen, K. (2011). *Türkiye'de Terörizm ve Terörist Profili*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Karakoç, E. (2008). *Türkiye'nin Uluslararası Güvenlik Stratejileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atan, M. (2013). *Türkiye'nin PKK ile Mücadele Sürecinde Türk Başbakanlarının Dış Bağlantı Söylemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Miş, N. (2012). *Güvenlikleştirme Teorisi ve Türkiye'de Güvenlikleştirme Siyaseti 1923-2003*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özcan, A. B. (2004). *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve ABD'nin Güvenlik Stratejileri*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Algan Ö. (2012). *PKK Terör Örgütünün Kuruluşu, Faaliyetleri ve Siyasallaşma Süreci*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hancılar, Ö. (2011). *PKK Terörizmi ve Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Açısından Kuvvet Kullanma Hakkı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dilmaç, S. (2011). *Terörizmde Tanım Sorunu ve Yaklaşımlar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sökmen A. İ. (2012). *İdeolojik Boyutu ile PKK Terör Örgütü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kara Harp Okulu Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Sümercan, M.M. (2010). *Uluslararası Terörizm ve PKK Terör Örgütü (1980'den Günümüze)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Türk, Ç. (2018). *Uluslararası Terörizm PKK Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yılmaz, I. (2007). *PKK'nın Yükselişi ve Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kongre Bildirileri:

- Çıkrıkçı, T. (2013). “Realizmin Güvenlik Anlayışı ve Soğuk Savaş Sonrası Karadeniz'in Güvenliği”. Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı. 8-9 Ekim 2013, Kocaeli, 526-540.
- Kuyaksil, Ali, (2000), “Uluslararası Sistem ve Terör”, 1.Milletler Arası Doğu ve Güneydoğu Anadolu Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri, Elazığ, Fırat Üniversitesi Yayınları.

Günlük Gazetede Makale:

- “ABD Öcalan'ı verip PKK'yı kontrol etti” Hürriyet Gazetesi, 13.03.2018.
- “ABD'den Türkiye'ye destek” Hürriyet Gazetesi, 17 Ekim 2001.
- “ABD'ye izin” Hürriyet, 07.02.2003.
- “ABD'yle mutabakat muhtırası imzalandı,” NTV, 08.02.2003.
- “Bizi Yıkamazlar” Milliyet Gazetesi 21.11.2003.
- “Ecevit'ten Teröre Karşı Dayanışma Çağrısı” Hürriyet Gazetesi, 12.09.2001.
- “Erdoğan bastırdı! Tezkere kabul edildi,” Hürriyet, 20.03.2003.
- “Gül: Türk-Amerikan ilişkileri her şeyin üstündedir,” Hürriyet, 03.01.2005.
- “Ladin Terörü Bizi De Vurdu” Vatan Gazetesi, 16.11.2003.
- “Threats And Responses: Allies; Turk Offers Partial Support On Iraq İn Meeting With Bush,” *New York Times*, 11.12.2002.
- “U.S. Tip To Turkey Led To Capture Of Öcalan,” *Washington Post*, 21.01.1999
- Fikret Bila, “İşte 10 yıldır tartışılan belge,” Milliyet, 11.09.2003.
- Fikret Bila, “Türk ordusu paralı asker değil,” Milliyet, 29.12.2002.
- Kaynak, M. (2003) "Terör Bir Örtüdür", Enine, Boyuna Net, 19.11.2003
- Murat Yetkin, “Bir Krizin Perde Arkası... (5),” Radikal, 13.06.2003.
- Recep Tayyip Erdoğan, “A Shared Strategic Vision,” *Washington Post*, 21.04.2003.

Recep Tayyip Erdoğan, “My Country Is Your Faithful Ally,” Wall Street Journal, 31.03.2003.

Resmî Gazete Tarihi 04.03.2010, Sayı: 27511.

Sözlük:

Türk Dil Kurumu (2011) Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Ansiklopedi:

Beyazıt, S. (1990) Ana Britannica. “Terörizm”. Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık, İstanbul, XX. 1990, s. 549.

İnternet Kaynakları:

“10 Ekim Ankara Gar saldırısı davası sürecinde neler yaşandı?”
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-45010767> (Erişim Tarihi: 01.12.2019)

“Barış Pınarı Harekatı ile Oyunu Bozduk” <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-cavusoglu-baris-pinari-harekat-i-ile-oyunu-bozduk-rahatsızlık-bundan-440308.html>
(Erişim Tarihi: 08.09.2020)

“DHKP-C” <http://www.mfa.gov.tr/dhkp-c.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2019)

“İstanbul’da bomba dehşeti: 27 ölü” <http://arsiv.ntv.com.tr/news/244717.asp#BODY>, (Erişim Tarihi: 15.11.2019)

“Presidential Policy Directive” <https://fas.org/irp/offdocs/ppd/ppd-1.pdf> (Erişim Tarihi: 25.10.2020)

“Terör ve Şiddet Olayları Kapsamında Yaşam Hakkı İhlallerini İnceleme Raporu”, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 24. Dönem 3. Yasama Yılı, 13 Şubat 2013.
<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/TER%C3%96R%20VE%20%C5%9E%C4%B0DDET%20OLAYLARI%20KAPSAMINDA%20YA%C5%9EAM%20HAKKI%20%C4%B0HLALLER%C4%B0N%C4%B0%20%C4%B0NCELEME%20RAPORU.pdf> (Erişim Tarihi: 15.11.2019)

“The CIA’s Intervention in Afghanistan. U.S. Recruitment of “Islamic Terrorists” Started in 1979. Zbigniew Brzezinski” <https://www.globalresearch.ca/the-cias-intervention-in-afghanistan-u-s-recruitment-of-islamic-terrorists-started-in-1979-zbigniew-brzezinski/5629070#> (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2019)

- “Türkiye’nin Uluslararası Toplumun Terörle Mücadele Çabalarına Katkıları”
http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-uluslararasi-toplumun-terorle-mucadele-cabalarina-katkilari.tr.mfa (Erişim Tarihi: 03.12.2019)
- “We Lead The Way In Analyzing, Understanding, And Responding To The Terrorist Threat”
http://www.nctc.gov/site/technical/assassination_tactics.html, (Erişim Tarihi: 07.08.2018).
- “What is National Security?” <https://www.heritage.org/military-strength-topical-essays/2015-essays/what-national-security> (Erişim Tarihi:10.01.2021)
- Aktürk, S. (2017). “Turkey’s Role in the Arab Spring and the Syrian Conflict. Turkish” *Policy Quarterly*, 15 (4). pp. 87-96.
- Arı, T. (2020) The Prospects of Turkish-American Relations: From Strategic Partnership to Strained Partnership, https://www.researchgate.net/publication/339294982_The_Prospects_of_Turkish-American_Relations_From_Strategic_Partnership_to_Strained_Partnership (Erişim Tarihi: 12.08.2019)
- Around The World: Turkish Court Sentences 35 Kurds to Death
<http://www.nytimes.com/1983/05/25/world/around-the-world-turkish-court-sentences-35-kurds-to-death.html> (Erişim Tarihi: 24.05.2020)
- Boutros-Ghali, B. (1992). “An Agenda For Peace”. <http://www.un-documents.net/A47-277.Htm> (Erişim Tarihi: 05.04.2020).
- Deutch, J. ve White, J., “Security Transformation” www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/download.cfm?q=213 , (Erişim tarihi: 17.12.2018)
- Emre Öktem, Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları, İstanbul 2007, s.37.
<https://www.yenidunyahukuk.com/dosyalar/terorun-finansmani-sucu.pdf> (Erişim Tarihi:17.11.2019)
- Erkmen, S. (2008). 1945-1989 Yılları Arasında ABD’ nin Kuzey Irak Politikası. Akademik Ortadoğu Dergisi, 3(1). (Erişim Tarihi: 12.01.2018)
http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu5%20makale/serhat_erkmen.pdf
- G.A. Res. 40/61, U.N. Gaor, 40th Sess., U.N. Doc. A/Res/40/61, 1985.
https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/a39-40-parti_2.pdf (Erişim Tarihi:22.07.2018)
- <http://anfmobileun.news/kurdistan/kurtler-kobani-den-sonraafrin-de-de-yonetime-el-koydu>
(Erişim Tarihi: 08.06.2020).

- http://turkishpolicy.com/files/articlepdf/turkeys-role-in-the-arab-spring-and-the-syrian-conflict_en_4321.pdf
- <http://www.pydrojava.net/ku/index.php?option=comcontent&view:section&layout=blog&id=24&Itemid=73> (Erişim Tarihi 08.06.2020)
- <http://www.terorarananlar.pol.tr/detaylar/Sayfalar> (Erişim Tarihi: 01.12.2019)
- <http://www.terrorismresearch.com/incidents/> , (Erişim Tarihi: 08.08.2018)
- <http://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-merkez-kuvvetler-komutanligindanpydye-acik-destek-293394.html> (Erişim Tarihi: 08.06.2020).
- <http://www.tuicakademi.org/bolgesel-guvenlik/> (Erişim Tarihi: 15.07.2020)
- http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf, (Erişim Tarihi: 05.04.2020)
- <https://www.akademikparadigma.com/turkiyenin-isid-ile-aktif-mucadelesi-firat-kalkani-harekati/> (Erişim tarihi: 18.11.2019).
- <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2331> (Erişim Tarihi: 12.11.2019)
- <https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?search=turkey&sa.x=27&sa.y=21> (Erişim Tarihi: 02.12.2019)
- https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc071/kanuntbmmc071/kanuntbmmc07103442.pdf, (Erişim Tarihi: 07.10.2019)
- Lovelace, D., “Güvenlik Dönüşümü’nde İleri” www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/download.cfm?q=213 , (Erişim tarihi: 10.11.2012).
- Özcan, M. "Türkiye’nin güvenlik meselesini anlamak", Anadolu Ajansı, 4 Ocak 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/turkiye-nin-guvenlik-meselesini-anlamak/1355691> (Erişim Tarihi: 06.10.2019).
- See, Congressional Record, March 23, 1995, <https://www.congress.gov/congressional-record> (Erişim Tarihi:26.06.2020)
- Süleyman DEMİREL, Süleyman Demirel’in TBMM’deki Konuşması, Ankara, 01.10.1998. (<http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem20/yil4/bas/b001m.htm>, (Erişim Tarihi: 17.09.2019.)
- Tahiroğlu, M. and Talebli, B., “Kurd Your Enthusiasm: The U.S. Needs to Talk About its Favorite Allies”, *Foreign Affairs*, foreignaffairs.com/articles/syria/2017-11-08/kurd-your-enthusiasm, access date: 17 November 2019

- Tarakçı, N. (2017). “Fırat Kalkanı Harekâtının Jeopolitik Etkileri”
[Http://Www.Tasam.Org/Files/Icerik/File/Kalkan_M_K_L_C_M_Pdf_A4766b20-11b9-475b-Aab5-1088c3495851.Pdf](http://Www.Tasam.Org/Files/Icerik/File/Kalkan_M_K_L_C_M_Pdf_A4766b20-11b9-475b-Aab5-1088c3495851.Pdf). (Erişim Tarihi:22.07.2018)
- Türkiye’nin DAEŞ ile Mücadelesi, İçişleri Bakanlığı Raporu, Temmuz 2017,
<https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/deas%20en.pdf> (Erişim Tarihi: 25.11.2019)
- Ustun, K. (2018). The Operation Olive Branch and the US Policy in Syria, SETA Perspective, 33. Retrieved from <https://setadc.org/operation-olive-branch-uspolicy-syria/>
www.turkab.net/kure/wglobaktor.htm (Erişim Tarihi: 30.11.2018)
- Yeşiltaş, M., Öncel, R., ve Öztürk, B. (2016). Turkey’s Fight against ISIS, 23. Retrieved from
http://file.setav.org/Files/Pdf/20161104170218_turkeys-fight-against-ISISpdf.pdf
 (Erişim Tarihi: 03.02.2018)

Raporlar:

- Orhan, O. (2015). “Suriye’de Kürt Kuşağı Mümkün mü?”. (Rapor No. 28). Orsam Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, Ankara.
- Polis Akademisi, (2018). “Uluslararası Bir Tehdit Olarak FETÖ”. (Rapor No. 20). Polis Akademisi II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, Ankara.
- Sandıklı, A. (2014). “Değişen Güvenlik Anlayışları ve Türkiye’nin Güvenlik Stratejisi”. (Rapor No.2). Bilgesam, Ankara.
- Türkiye Barolar Birliği, (2006). "Türkiye ve Terörizm". (Rapor No.107) Türkiye Barolar Birliği. Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Hakkı Ceyhan
Doğum Yeri - Tarihi	
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Develi Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler
Tezsiz Yüksek Lisans Diploması	-
Proje Konusu	-
Yüksek Lisans Diploması	-
Tez/ Dönem Projesi Konusu	Türk-Amerikan İlişkilerinde PKK/PYD/YPG/PJAK
Doktora Diploması	
Tez/Dönem Projesi Konusu	
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Modernistasyon Teknoloji
E-Posta	